

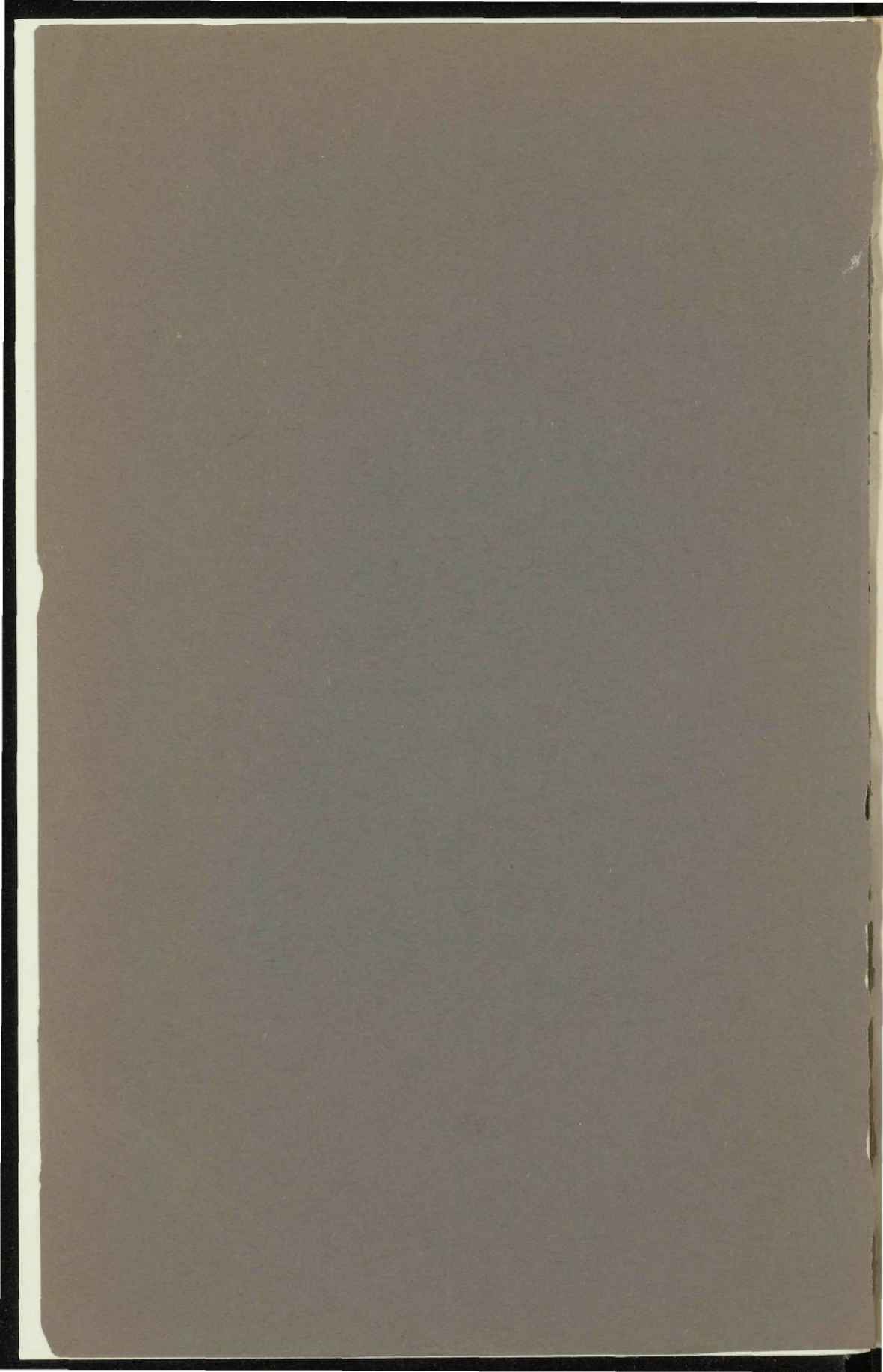
G 1

Directie

65356

VERSLAG
VAN DEN TOESTAND DER
GEMEENTE SEMARANG
OVER
1919

VERSLAG
VAN DEN TOESTAND DER
GEMEENTE SEMARANG
OVER
1919

Typ. Boekh. en Drukk. v/h G. C. T. VAN DORP & Co.
Semarang-Soerabaia.

6535b

ALGEMEENE INHOUD :

HOOFDSTUK		BLADZ.
	I Algemeene beschouwingen.	III
"	II Gemeentebestuur	III
"	III Verordeningen	III
"	IV Personeele aangelegenheden	IV
"	V Geldelijke aangelegenheden	IV
"	VI Onderwijs	IV
"	VII Openbare Gezondheid	V
"	VIII Gemeentewerken	V
"	IX Reinigingsdienst	VI
"	X Woningdienst	VII
"	XI Drinkwatervoorziening	IX
"	XII Brandweer	IX
"	XIII Veterinaire dienst	IX
"	XIV Marktwezen	X
"	XV Openbare Verkeersmiddelen	X
"	XVI Begraafplaatsen	X
"	XVII Havenwezen	X
"	XVIII Bevolkingsregistratie	X

APPENDIX

1	1. The first part of the book is devoted to a general survey of the subject.
2	2. The second part is devoted to a detailed examination of the various theories.
3	3. The third part is devoted to a critical analysis of the principal theories.
4	4. The fourth part is devoted to a comparison of the different theories.
5	5. The fifth part is devoted to a summary of the results of the investigation.
6	6. The sixth part is devoted to a discussion of the practical applications of the theory.
7	7. The seventh part is devoted to a consideration of the historical development of the subject.
8	8. The eighth part is devoted to a review of the literature on the subject.
9	9. The ninth part is devoted to a list of the names of the authors of the works referred to in the text.
10	10. The tenth part is devoted to a list of the names of the persons to whom the book is dedicated.
11	11. The eleventh part is devoted to a list of the names of the persons who have assisted in the preparation of the book.
12	12. The twelfth part is devoted to a list of the names of the persons who have read the manuscript.
13	13. The thirteenth part is devoted to a list of the names of the persons who have contributed to the publication of the book.
14	14. The fourteenth part is devoted to a list of the names of the persons who have assisted in the printing of the book.
15	15. The fifteenth part is devoted to a list of the names of the persons who have assisted in the binding of the book.
16	16. The sixteenth part is devoted to a list of the names of the persons who have assisted in the distribution of the book.
17	17. The seventeenth part is devoted to a list of the names of the persons who have assisted in the sale of the book.
18	18. The eighteenth part is devoted to a list of the names of the persons who have assisted in the collection of the book.
19	19. The nineteenth part is devoted to a list of the names of the persons who have assisted in the preservation of the book.
20	20. The twentieth part is devoted to a list of the names of the persons who have assisted in the restoration of the book.

III

GESPECIFICEERDE INHOUD.

	HOOFDSTUK I.	BLADZ.
Algemeene beschouwingen		1
§ 1. Kiezerscorps en verkiezingen		1
„ 2. Economische toestand.		2
„ 3. Overzicht van den gezondheidstoestand		3
„ 4. Gezondheidsdienst.		3
„ 5. Voedselvoorziening.		4
„ 6. Woningbouw.		5
„ 7. Rioleering.		5
„ 8. Watervoorziening.		5
„ 9. Verlichting.		6
„ 10. Haven		6
„ 11. Spoor- en tramwegen.		6
„ 12. Armenzorg.		6
„ 13. Gemeente en desa's		6
„ 14. Gemeente en politie		7
„ 15. Verordeningen.		7
„ 16. Inwendige dienst		7

HOOFDSTUK II.

Gemeente Bestuur.	8
§ 1. Gemeenteraad	8
„ 2. Wethouders	8
„ 3. Verkiezingen	14
„ 4. Raadsleden.	15
„ 5. Raadscommissies.	16

HOOFDSTUK III.

Verordeningen.	21
§ 1. Verordeningen.	21
„ 2. Reglementen en keuren v. Politie.	36

IV

HOOFDSTUK IV.

BLADZ.

Personeele Aangelegenheden.	39
§ 1. Gemeente Secretarie.	39
„ 2. Woningdienst.	39
„ 3. Gemeentewerken.	39
„ 4. Waterleiding.	40
„ 5. Onderwijs.	40
„ 6. Algemeen.	40

HOOFDSTUK V.

Geldelijke Aangelegenheden.	41
§ 1. Overzicht betreffende den toestand der financiën gedurende 1919.	41
„ 2. Bijdrage uit de algemeene geldmiddelen.	50
„ 3. Belastingen en retributiën.	51
„ 4. Bezittingen der Gemeente.	55
„ 5. Schulden der Gemeente.	57
„ 6. Magazijn.	62

HOOFDSTUK VI.

Onderwijs.	63
<i>A. Gemeentelijk Onderwijs</i>	63
§ 1. Overzicht.	63
„ 2. Hollandsch-Inlandsche School.	79
„ 3. Hollandsch-Chineesche School.	79
„ 4. Uitgaven en Ontvangsten van de Gemeentescholen over 1919.	79
„ 5. Handelsschool	80
„ 6. Normaalschool.	81
„ 7. Gemeentelijke subsidies voor onderwijsdoel-einden.	87
<i>B. Gouvernements Onderwijs</i>	89
„ 1. Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus.	89
„ 2. School voor M. U. L. O.	90

V

	BLADZ.
§ 3. Europeesch Lager Onderwijs	90
„ 4. Hollandsch-Inlandsch Onderwijs	91
„ 5. Hollandsch Chineesch Onderwijs	91
„ 6. Inlandsche Scholen der 2e klasse	91
<i>C. Gesubsidieerd Particulier Onderwijs</i>	92
§ 1. Technische School Semarang	92
„ 2. M. U. L. Onderwijs	94
„ 3. Europeesch Lager Onderwijs	94
„ 4. Weeshuisscholen	95
„ 5. Opleidingsscholen voor Europeesch Onderwijs.	96
„ 6. Fröbel Onderwijs.	97
„ 7. Hollandsch-Inlandsch Onderwijs	98
„ 8. Kartinischool.	98
<i>D. Niet gesubsidieerd particulier Onderwijs</i>	101
§ 1. Hollandsch Inlandsch Onderwijs	101
„ 2. Hollandsch Chineesch Onderwijs	101
„ 3. Europeesch Chineesch Onderwijs	102
„ 4. Inlandsch Lager Onderwijs	102
„ 5. Chineesch Lager Onderwijs.	103
„ 6. Opleidingsschool voor Inlandsche Onderwijzers.	103
„ 7. Vakscholen	104
„ 8. Inlandsch Lager Onderwijs	104
<i>E. Schoolcommissiën</i>	105

HOOFDSTUK VII.

Openbare Gezondheid.	106
§ 1. Verslag omtrent den gezondheidstoestand.	106
Bijlage A. Sterftecijfers	112
Bijlage B. Sterfte volgens doodschouw	113
Bijlage C. Aantal aangegeven besmettelijke ziekten	114

HOOFDSTUK VIII.

Gemeentewerken.	115
§ 1. Personeel	115
„ 2. Algemeen overzicht	116

VI

	BLADZ.
a. Staat der wegen.	118
b. Toestand der wegen.	140
c. Wegen door derden aangelegd	146
§ 3. Verkeersverbeteringen.	148
„ 4. Plantsoenen	148
„ 5. Bruggen en duikers	149
„ 6. Werk voor derden.	150
„ 7. Bedrijven behoorende tot den dienst van Gemeentewerken	150
a. Werkplaats	150
b. Vrachtautodienst	152
c. Personenauto's.	152
d. Zand-, Grind- en Steenbedrijf	153
e. Steenbrekerijen	154
Pontjol	154
Simongan	155
Madoerangin	155
f. Reinigingsdienst	155
§ 8. Afwatering en Rioleering	155
a. Regenwaarnemingen	158

HOOFDSTUK IX.

Reinigingsdienst.	159
§ 1. Overzicht.	159
„ 2. Personeel	159
„ 3. Indeeling van den dienst	159
a. Straatvegersdienst.	160
b. Ophalen van vuil	160
c. Kampong schoonmaak	161
d. Paarden en trekvee	162
e. Voeder voor de trekdieren	163
f. Stallen	163
g. Grobaks en vuilnisbakken	164
h. Handwagens	167
i. Machinale tractie	168
j. Overlaadstation.	179

VII

	BLADZ.
<i>k.</i> Belten	169
<i>l.</i> Aanplant Bengaalsch gras	171
<i>m.</i> Verbrandingsoven	172
<i>n.</i> Besproeiingsdienst	173
<i>o.</i> Bedrijf der beerputlediging	174
<i>p.</i> Woningen voor personeel	175
<i>q.</i> Voeding van koelies	175

HOOFDSTUK X.

Woningdienst	177
§ 1. Inleiding.	177
<i>a.</i> Organisatie van den dienst	177
<i>b.</i> Inrichting van den dienst	179
<i>c.</i> Personeel	184
§ 2. Afdeeling Bouwtoezicht	184
<i>a.</i> Algemeen	184
<i>b.</i> Aantal en aard der bouwaanvragen	186
<i>c.</i> Overzicht aantal en bestemming bouwwer- ken, waarvoor vergunning werd verleend.	187
<i>d.</i> Grafische voorstelling aantal bouwvergunningen (in 1906-1919).	188
<i>e.</i> Vermeerdering en vermindering aantal woningen	188
<i>f.</i> Aantal woningen gebouwd, herbouwd, verbouwd en gesloopt	189
<i>g.</i> Processen verbaal	190
<i>h.</i> Aanschrijvingen	190
§ 3. Afdeeling Woningtoezicht en Woningverbetering.	190
Algemeen	190
<i>A. Het eigenlijke woningbedrijf.</i>	
<i>a.</i> Inspecties	192
<i>b.</i> Extrarapporten	193
<i>c.</i> Kaarten en registers	194
<i>d.</i> Huizennummering	194
<i>e.</i> Algemeene toestand	194

<i>B. Woningverbetering in verband met de pestbestrijding</i>	194
<i>a. Rapporten tot pestgevaarlijkverklaring</i>	194
<i>b. Besluiten tot pestgevaarlijkverklaring</i>	194
<i>c. Tot stand gekomen verbeteringen</i>	195
<i>d. Verbeterd of afgebroken</i>	195
<i>e. Hetgeen er voor in de plaats kwam</i>	195
<i>f. Voorgekomen pestgevallen</i>	195
<i>g. Termijnverlengingen</i>	196
<i>h. Besluiten tot buitengebruikstelling</i>	196
<i>i. Overtredingen der pestordonnantie</i>	196
<i>j. Kaarten</i>	196
<i>C. Andere diensten en opdrachten: toezicht op de naleving van verordeningen</i>	196
Bakkerijen	197
§ 4. Afdeeling Grondbedrijf	200
<i>a. Indeeling</i>	200
<i>b. Personeel</i>	200
I. Het eigenlijke Grondbedrijf	201
Ia. Heuvelterrein	204
Ia 1. Kampong Gadjahmoengkoer	208
Ia 2. Kampong Kagok	209-227
Ia 3. Diversen	210
Ib. Djanglicomplex	210
Ic. Sompokcomplex	211-224-228
Id. Oost Semarang	212
Ie. Verspreide gronden	213
II. Eigendomsaanvragen, afkoop bezitsrechten enz	214
a. Militaire terreinen	215
III. Autobusdienst	218
IV. Kadaster	221
V. Ontwerpwerk voor wegen en kampongaanleg	222
§ 5. Afdeeling Woningbedrijf	223
<i>a. Algemeen</i>	223
<i>b. Kampong Sompok</i>	224
<i>c. Kampong Kintelan</i>	226-228

IX

BLADZ.

d.	Kampong Lemponsari	227-228
e.	Kampong Kalilangsee	227-228
f.	Kampong Kagok	209-227-229
g.	Kampong Ngaglik	228
h.	Overzicht der uitgaven	228
i.	Overzicht der inkomsten	230
j.	Resultaten der exploitatie	232-233

§ 6. Afdeeling Stadsuitbreiding, Bebouwingsplannen

enz.		234
a.	Algemeen	234
b.	De Stadstuin	236
c.	Mangkoenegaran en Bouw-Mij Keslametan	236
d.	Uitbreiding gemeentegrenzen	236
e.	Steun aan woningbouwvereenigingen	238

HOOFDSTUK XI.

Drinkwatervoorziening		244
§ 1.	Personeel	244
„ 2.	Brongebouw	245
„ 3.	Aanvoerleiding	245
„ 4.	Reservoirs.	246
„ 5.	Buizennet	246
„ 6.	Hydranten.	247
„ 7.	Aansluitingen.	248
„ 8.	Waterverbruik	251
„ 9.	Bad- en waschinrichtingen	252
„ 10.	Watermeters	253

HOOFDSTUK XII.

Brandweer		255
§ 1.	Personeel	255
„ 2.	Materieel	255
„ 3.	Branden.	256

HOOFDSTUK XIII.

Veterinaire dienst		257
§ 1.	Slachterijen	257
„ 2.	Melkerijen.	260
„ 3.	Rijtuigverhuurderijen	268

HOOFDSTUK XIV.

BLADZ.

Marktwezen	272
-----------------------------	-----

HOOFDSTUK XV.

Openbare verkeersmiddelen	273
--	-----

§. 1. Overzicht	273
§. 2. Tram.	273
§. 3. Autobus.	285

HOOFDSTUK XVI.

Begraafplaatsen	286
----------------------------------	-----

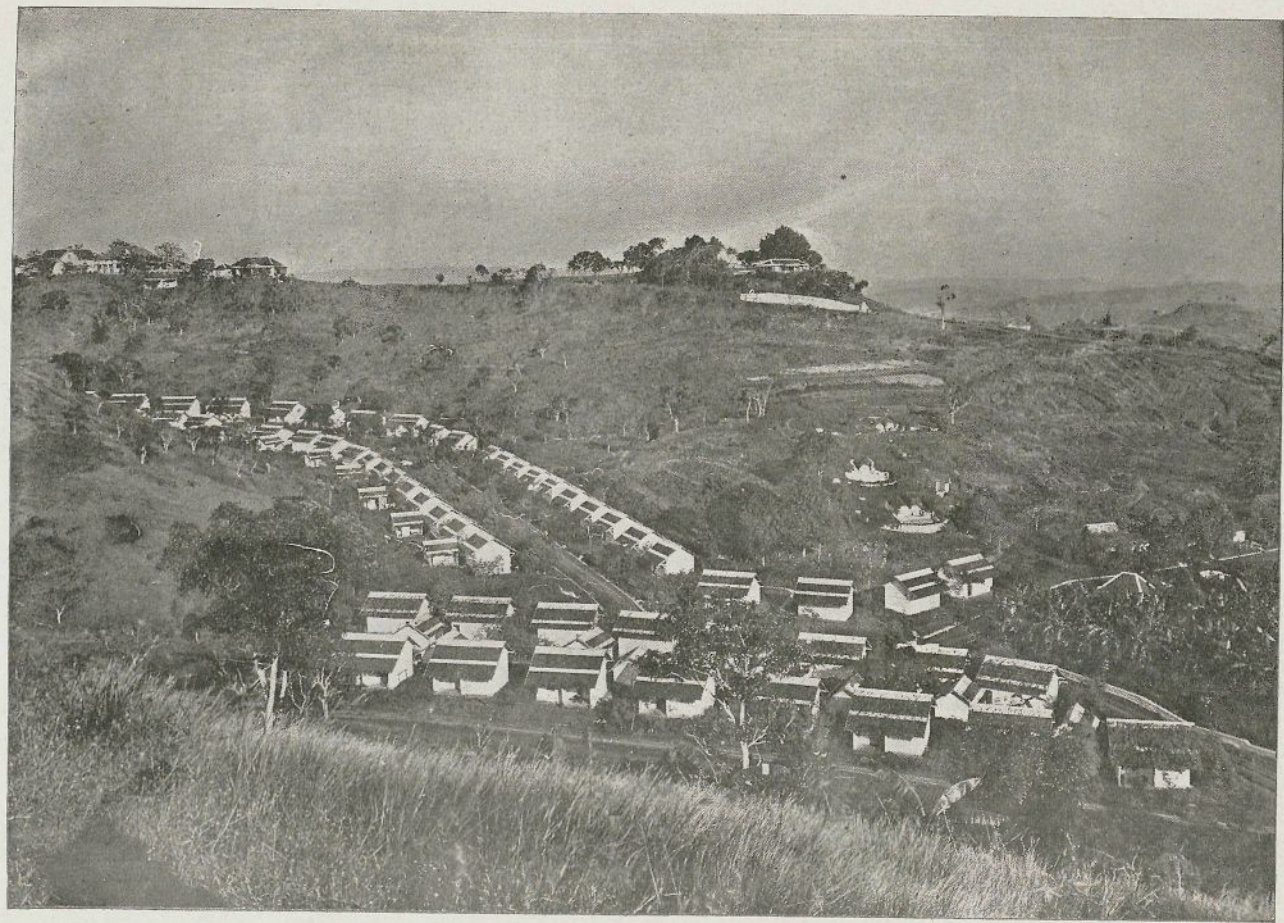
§. 1. Europeesche begraafplaats	286
§. 2. Chineesche begraafplaatsen	287
§. 3. Inlandsche begraafplaatsen	288

HOOFDSTUK XVII.

Havenwezen	293
-----------------------------	-----

HOOFDSTUK XVIII.

Bevolkingsregistratie	303
--	-----

GEMEENTELIJKE KAMPONG IN HET HEUVELTERREIN.

X

HOOFDSTUK XIV.

BLADZ.

Marktwezen	272
-----------------------------	-----

HOOFDSTUK XV.

Openbare verkeersmiddelen	273
§. 1. Overzicht	273
§. 2. Tram.	273
§. 3. Autobus.	285

HOOFDSTUK XVI.

Begraafplaatsen	286
§. 1. Europeesche begraafplaats	286
§. 2. Chineesche begraafplaatsen	287
§. 3. Inlandsche begraafplaatsen	288

HOOFDSTUK XVII.

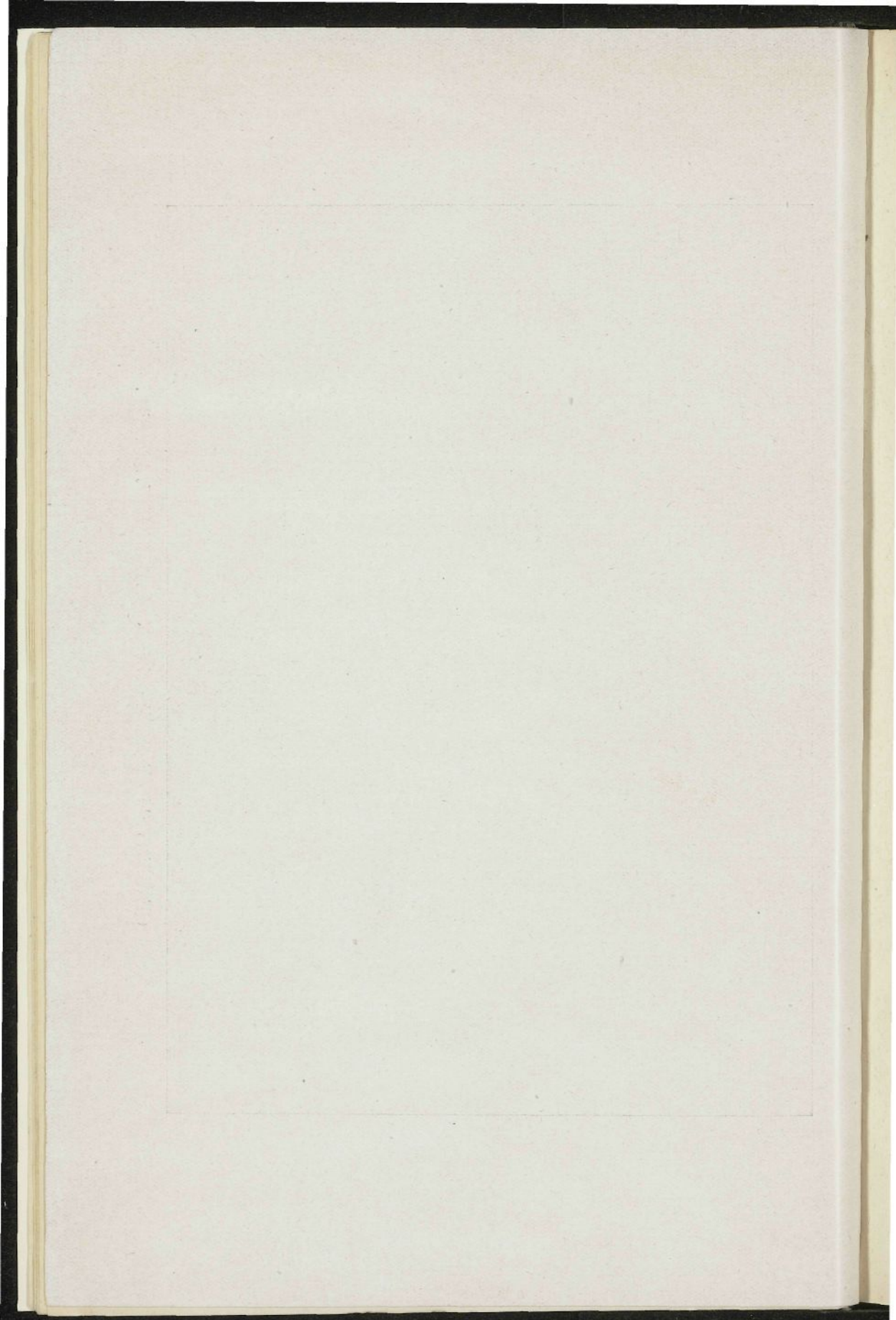
Havenwezen	293
-----------------------------	-----

HOOFDSTUK XVIII.

Bevolkingsregistratie	303
--	-----

GEMEENTELIJKE KAMPONG IN HET HEUVELTERREIN.

HOOFDSTUK I.

Algemeene beschouwingen.

§ 1. Kiezerscorps en verkiezingen.

Het jaar 1919 was het eerste, waarin de Gemeenteraad in zijne uitgebreide samenstelling — samenstelling uitsluitend verkregen door verkiezing — zijne werkzaamheden kon verrichten. Evenwel bleek van eene intensieve belangstelling in de gemeente-aangelegenheden bij de Inlandsche en Chineesche raadsleden slechts weinig. De verkozen Inlandsche en Chineesche raadsleden toch namen in veel minder mate aan 's Raads werkzaamheden deel dan hunne benoemde voorgangers. Van de acht Inlandsche leden bijv. woonde slechts één lid geregeld de bijeenkomsten van den Raad bij; de vier Chineesche leden verschenen zoo goed als nooit ter vergadering. Aan het einde van het verslagjaar viel in de houding dezer laatsten echter eene verandering waar te nemen, welke eene toenemende belangstelling in de gemeentezaken deed verwachten. Een gevolg van de zwakke of geheel ontbrekende medewerking der niet-Europeesche raadsleden is intusschen geweest, dat de raadsvergaderingen in vele gevallen moesten worden uitgesteld wegens het niet opkomen van het vereischte minimum aantal leden. Zelfs de over het algemeen goede opkomst der Europeesche leden kon daarin geen verandering brengen.

Ten aanzien van het actief kiesrecht was eveneens de medewerking van de Inlandsche en Chineesche bevolking teleurstellend. Voor inschrijving op de kiezerslijst bestond zoo mogelijk nog minder belangstelling dan ten vorigen jare, zoodat het aantal kiezers onder Inlanders en Chineezzen wel minder was dan bij eenige medewerking hunnerzijds het geval had kunnen zijn.

Ten vorigen jare werd in het Verslag de aandacht gevestigd op het feit, dat de vereischten voor kiesgerechtigdheid een groot beletsel waren voor eene belangrijke uitbreiding van het aantal kiezers. Immers, jonge lieden, die vaak nauwelijks de schoolbanken hebben verlaten en wier levenservaring en levenswijsheid al zeer gering kunnen wezen, zijn kiesgerechtigd, terwijl veelal hun vaders,

meermalen gezeten burgers, die belangrijke zaken drijven, dat recht ontzegd is. De algemeene grief is dan ook, dat het huidige kiesrecht het meest zelfstandig denkende deel der niet-Europeesche bevolking van deelname aan de verkiezingen uitsluit.

§ 2. Economische toestand.

Het verslagjaar was voor den economischen toestand der Gemeente van overwegend belang. Het einde van den grooten wereldoorlog toch bracht eene sterke herleving van den internationalen handel en van het internationaal verkeer met zich. Ontegenzeggelijk kwam dit der Gemeente Semarang, die nagenoeg uitsluitend van handel leeft, ten goede. De hier opgestapelde inheemsche producten, waaraan elders groote behoefte bestond, konden geheel worden afgevoerd. De stijgende prijzen bezorgden aan de houders van handelsgoederen groote winsten.

Daartengenover bleven nadeelen echter evenmin uit. De buitengewoon snelle prijsstijging der inheemsche producten immers bracht menig gezin in geldelijke moeilijkheden. Vooral zij, die van vaste inkomsten moeten leven, ondervonden den druk der tijden in sterke mate; ook voor degenen, die als maatschappelijk minderwaardig moeten worden beschouwd, waren de tijden hard. Toch krijgt men bij eene objectieve beschouwing den indruk, dat de breede massa hare inkomsten vrij goed heeft kunnen aanpassen aan de gewijzigde omstandigheden. De opbrengst van de belasting op de openbare gemakkelijkheden was in 1919 zelfs 10% hooger dan ten vorigen jare; de opbrengst der pasars steeg eveneens; de bouwbedrijvigheid was ook onder de inlandsche bevolking levendig (het aantal bouwaanvragen steeg met 25%). Eene beschouwing van het zoutdebiet en van de goederenbeweging aan de pandhuizen versterkt den gunstigen indruk. Voorts nam het personenvervoer op de spoor- en tramwegen belangrijk toe.

Het antwoord op de vraag, waaraan dit merkwaardig aanpassingsvermogen moet worden toegeschreven, ligt in de omstandigheid dat eensdeels de bevolking — voor zoover zij voortbrengt of handel drijft — mede voordeel heeft getrokken uit de sterke prijsstijging, terwijl zij anderdeels, d. w. z. de loonarbeiders, veelal hare loonen heeft weten te verhoogen.

Tot dit laatste heeft in de eerste plaats de buitengewoon groote

sterfte in 1918 medegewerkt. Daarnaast deed de herleving van handel en verkeer de vraag naar arbeidskrachten stijgen. Bij geringer aanbod en vermeerderde vraag moest eene loonsstijging noodwendig volgen. Intusschen nam in de laatste vier maanden van 1919, tengevolge van den verbeterden gezondheidstoestand, het aantal dergenen, die van de vermeerderde werkgelegenheid konden gebruik maken, belangrijk toe.

§ 3. Overzicht van den gezondheidstoestand.

De gezondheidstoestand in 1919 kan tot betrekkelijke tevredenheid stemmen, wanneer men in aanmerking neemt, dat zij beduidend gunstiger was dan gedurende het jaar 1918. In het eerste kwartaal van het verslagjaar was de sterfte nog abnormaal hoog, gevolg van het heerschen van cholera en griep; in het derde kwartaal maakten griep en malaria zeer vele slachtoffers. Daarentegen bevatten de opgaven over het tweede en vierde kwartaal de voor Semarang normale sterftcijfers, welke cijfers, hoe ongunstig ook in absoluten zin, toch met vreugde mochten worden begroet. Immers, de totaal-sterfte was 22% lager dan in 1918. Voor een groot deel is dit toe te schrijven aan het veel minder kwaadaardig karakter der heerschende griep.

§ 4. Gezondheidsdienst.

De Gemeentelijke Gezondheidsdienst kwam ook in 1919 niet tot stand. Het is thans bijna 3 jaar geleden, dat de Gouverneur Generaal last gaf, deze aangelegenheid onmiddellijk en desnoods voor Semarang alleen, af te doen en daarbij tevens aangaf welke richting in deze was te volgen.

Onder dagteekening van 5 April 1919 werd van den Hoofdburgemeester, belast met werkzaamheden ten behoeve van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst, Dr. TERBURGH, een schrijven ontvangen, inhoudende een organisatieplan, volgens hetwelk de Regeering zich voorstelt, de overdracht der gezondheidszorg te doen plaats grijpen.

Naar aanleiding van dat plan, kwam de Raad in huishoudelijke vergadering bijeen, op welke vergadering Dr. TERBURGH eene nadere toelichting op zijn schrijven gaf.

De Hoofdinspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst

verklaarde zich bij schrijven ddo. 17 Mei 1919 bereid om met de Gemeente in overleg te treden over de aanwijzing van een bepaalden gouvernementsarts, aan wien reeds dadelijk zoodanige werkzaamheden zouden worden opgedragen, dat hij bij eventueelen overgang in gemeente-dienst, voor zijn toekomstigen werkkring zou zijn voorbereid.

Bij Raadsbesluit van 14 Juli 1919 No. 28/R, besloot de Raad tot de Regeering het verzoek te richten, om in afwachting van de officiële overdracht van de zorg voor de plaatselijke gezondheid aan de Gemeente aan den gouvernementsarts Dr. LEOPOLD zoo spoedig mogelijk de voorbereiding op te dragen van een gemeentelijke gezondheidsdienst te Semarang en dien arts daartoe zoodanig van andere werkzaamheden te ontheffen, dat hij zich geheel aan zijne nieuwe taak kan wijden.

Bij missive van 9 September 1919 verzocht de Hoofdinspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst aan den Inspecteur van Midden Java, den wd. gouvernementsarts Dr. LEOPOLD te willen uitnoodigen, in overleg met den Burgemeester de organisatie van een gemeentelijken Gezondheidsdienst te ontwerpen.

De Regeering werd bij dezerzijdsch schrijven van 6 Juni 1919 No. 132 verzocht, zich nader uit te spreken, omtrent de overdracht aan den Raad van de uitvoering der epidemie-ordonnantie en omtrent de regeling van de subsidie.

Een antwoord op dit schrijven werd gedurende het verslagjaar niet ontvangen.

§ 5. Voedselvoorziening.

De voedselvoorziening ondervond in 1919 vele moeilijkheden, welke echter niet onoverkomelijk bleken. Dank zij de inspanning van het Binnenlandsch Bestuur, was over het algemeen voldoende voedsel aanwezig tegen, de omstandigheden in aanmerking genomen, niet te hoogen prijs.

Slechts moet worden melding gemaakt van eene bovenmatige stijging der suikerprijzen, waardoor zelfs een noodig minimum-gebruik van dit artikel ernstig werd bemoeilijkt. De groote uitvoer was hieraan niet vreemd niet alleen, maar dreigde zelfs een noodtoestand te doen ontstaan, waarbij eene voor de binnenlandsche behoefte onvoldoende hoeveelheid beschikbaar zou blijven.

§ 6. Woningbouw.

Gedurende het verslagjaar werd de bouw van woningen door de Gemeente op betrekkelijk kleine schaal voortgezet, deels bij gemis aan grond, deels bij gemis aan de noodige geldmiddelen. In den loop van het jaar evenwel verkreeg de Gemeente de beschikking over verschillende gronden, terwijl tevens door de Regeering geldelijke steun voor den woningbouw werd toegezegd op voor de Gemeente zeer aannemelijke voorwaarden. De bouw kon derhalve krachtig worden ter hand genomen.

Eene tweede belangrijke beslissing der Regeering uitgelokt door de „Woningvereniging Semarang” is geweest, dat aan vereenigingen, werkzaam in het belang der volkshuisvesting, in uitzicht werd gesteld door tusschenkomst van de Gemeente uit 's Lands kas voorschotten voor woningbouw te kunnen genieten. Daarmede is de weg gebaad voor een zich krachtig ontwikkelend particulier initiatief. Naast den Gemeentelijken woningbouw kan dit initiatief, bij eene juiste taakverdeeling, zonder twijfel leiden tot opheffing, althans tot belangrijke beperking, van den thans heerschenden woningnood niet alleen, doch tevens tot beugeling der huidige huurprijsopdrijving.

Een algemeen uitbreidingsplan der Gemeente, voor het woningwezen van zoo groot belang, kwam nog voor het einde van het verslagjaar gereed.

§ 7. Rioleering.

Nadat in 1918 de beginselen op het gebied van rioleering en afwatering waren vastgesteld, volgde in het verslagjaar het vaststellen in hoofdlijnen van de uit te voeren werken. Tevens werd met de uitvoering dier werken, voor zoover mogelijk, een begin gemaakt.

§ 8. Watervoorziening.

Dank zij de ter zake getroffen maatregelen, kon de watervoorziening gedurende het jaar 1919 zonder stoornis plaats hebben.

Een definitief tracé voor de te verleggen aanvoerleiding werd na ernstig overleg en uitgebreid onderzoek door de desbetreffende raadscommissie in beginsel vastgesteld.

§ 9. Verlichting.

Ook in dit verslagjaar werd omtrent de verleening der concessie aan de Nederlandsch Indische Gasmaatschappij nog geen overeenstemming verkregen.

§ 10. De Haven.

De haventoestanden verbeterden in 1919 aanmerkelijk door de ingebruikneming van de prauwenhaven.

Het zeehavenvraagstuk kwam zijne oplossing nog niet nader. De voor 1918 toegezegde openbaarmaking der plannen bleef nog steeds achterwege.

§ 11. Spoor- en Tramwegen.

De Commissie tot onderzoek van de Spoor- en Tramwegtoestanden in en om Semarang vorderde weinig met haren arbeid.

§ 12. Armenzorg.

Ten gevolge van den steeds intensievere maatschappelijken arbeid wordt het veld der werkzaamheden voortdurend kleiner waarop zij, die men zou kunnen noemen de maatschappelijk minderwaardigen, nog bruikbaar zijn. Het is een algemeen waargenomen verschijnsel, dat deze personen eene neiging vertoonen om naar de groote steden te trekken. Ondervoed, lijdende aan ziekten en kwalen, zwerven zij rond, op ongeregelde wijze hun levensonderhoud zoekend. In het voorjaar van 1919, voordat de oogst binnenkwam, nam de toevloed dezer lieden naar Semarang zelfs bedenkelijke afmetingen aan. Wel is waar verminderde hun aantal in de tweede helft van het verslagjaar, maar bleef toch grooter dan gewoonlijk. Betere hygiënische toestanden en betere ziekenzorg zullen zeker tengevolge hebben, dat velen worden behoed voor afzakken naar zulk eene maatschappelijke minderwaardigheid. Toch zal bij de zich wijzigende omstandigheden eene georganiseerde armenzorg op den duur niet kunnen worden gemist.

§ 13. Gemeente en desa's.

De voorbereiding van de opheffing der desa's binnen de gemeentegrenzen, maakte weinig voortgang.

§ 14. Gemeente en politie.

Ook het jaar 1919 bracht geene wijziging in de verhouding tusschen Gemeente en Politie.

§ 15 Verordeningen.

De locale wetgeving omvatte 10 verordeningen, welke in 1919 in werking traden.

Bijzondere vermelding daarvan verdienen een zevental verordeningen, regelende de boekhouding en de geldelijke administratie van verschillende gemeentelijke bedrijven, met name het pasarbedrijf, de autobusdienst, de steenbrekerijen, de werkplaats, het zand-, grind- en steenbedrijf, de magazijnsdienst en de vrachtautodienst.

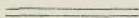
§ 16. Inwendige dienst.

Ook in het verslagjaar leverde het personeelsvraagstuk groote moeilijkheden op. Wel ontstond er tengevolge van de nieuwe bezoldigingsregeling voor de lagere en middelbare betrekkingen voldoende aanbod van geschikte werkkrachten, doch in de bezetting van de hoogere rangen bleef een tekort. Van de toewijding en werkkraft van de in die rangen in dienst zijnde personen, werd dan ook uit den aard der zaak veel gevergd.

Ter Secretarie werd ingesteld eene afdeeling „Centrale Boekhouding”, welke de boekhouding der bedrijven voert, met uitzondering van dat der Waterleiding.

Het aantal Bedrijven werd belangrijk uitgebreid. Bij de bestaande, geheel verouderde comptabiliteitsvoorschriften toch is de administratieve bedrijfsvorm het middel om een juist overzicht te verkrijgen omtrent den geldelijken stand van zaken.

Mede werd de Woningdienst georganiseerd. De daarmede samengaannde nieuwe indeeling der technische dienstonderdeelen voldeed.

HOOFDSTUK II.

Gemeente-Bestuur.

§ 1. De Gemeenteraad.

De Gemeenteraad van Semarang, ingesteld bij de in Staatsblad 1906, No. 120, opgenomen ordonnantie, bestond oorspronkelijk uit 23 leden, waarvan 15 Europeanen en met hen gelijkgestelden, 5 Inlanders en 3 Vreemde Oosterlingen.

Bij Staatsblad 1917 No. 587, in werking getreden op 1 Januari 1918, werd het aantal leden uitgebreid tot 27, waarvan 15 Europeanen en met hen gelijkgestelden, 8 Inlanders en 4 Vreemde Oosterlingen.

De leden worden allen door verkiezing aangewezen. Deze bepaling staat in verband met het bij Staatsblad 1917 No. 587, toegekende kiesrecht aan die Inlanders en met hen gelijkgestelden, die een jaarlijksch inkomen genieten van ten minste f 600.—, voldoende kennis bezitten van de Nederlandsche taal en overigens beantwoorden aan alle andere eischen, genoemd in artikel 2 der Kiesordonnantie.

§ 2. Wethouders.

Bij het onderzoek der ontwerp-begrooting voor 1919 werd in aansluiting aan hetgeen reeds ten vorigen jare was opgemerkt omtrent de instelling van het wethouderschap, nogmaals op zoodanige instelling aangedrongen.

Te dezer zake is in het algemeen verslag betreffende bedoeld onderzoek het volgende aangeteekend:

„Tegenover het argument, dat de Raad geen leden felt, die gelegenheid en geschiktheid bezitten om wethoudersarbeid te verrichten, werd gewezen op het feit, dat schier overal in de wereld nieuwe menschen tot voor hen geheel nieuwen arbeid worden geroepen, welken zij zeer goed vervullen. Er is geen enkele reden, welke zou kunnen doen veronderstellen, dat geen wethouders uit den Raad zouden kunnen worden verkozen.

„Zeer zeker zal men moeten hebben politieke wethouders, die ten volle de politiek van de raadsmeerderheid onderschrijven. Er is geen sprake van, dat de Raad zich tevreden zou willen stellen met wethouders, die meenen boven den Raad te staan, die geen genoegzaam contact met den Raad zouden onderhouden. De Raad wenscht zich ten volle verantwoordelijk te stellen voor zijn gevoerde politiek, maar wenscht dan ook in het uitvoerend bestuur menschen, die politiek gesproken, zijn volle vertrouwen hebben en volledig zijn politiek doorvoelen.

„Er gingen stemmen op, zich nogmaals over deze quaestie uit te spreken middels eene motie ter ondersteuning van het verzoek van den Bataviaschen Gemeenteraad. Anderen vonden dit niet noodig, waar de Raad zich ten vorigen jare reeds duidelijk heeft uitgesproken.”

In de memorie van antwoord op het algemeen verslag bovenbedoeld, werden vorenaangehaalde opmerkingen door ondergeteekende beantwoord als volgt:

„Ten aanzien van de instelling van het wethoudersinstituut kan gereedelijk worden toegegeven, dat, waar schier overal ter wereld menschen tot voor hen geheel nieuwen arbeid worden geroepen, welken zij zeer goed vervullen, het ook mij onwaarschijnlijk voorkomt, dat geen wethouders gevonden zouden kunnen worden, welke uit den Raad verkozen zijn. Men stuit hierbij echter op het bezwaar, dat er slechts zeer enkele leden naast hun eigen werk het wethouderschap kunnen waarnemen. Hierdoor is men zeer beperkt in zijne keuze, waardoor het politieke voordeel grootendeels verloren gaat, aangezien men slechts op enkele personen is aangewezen.

„Er kan mede ingestemd worden, dat echter juist dat politieke voordeel moet worden bereikt, aangezien alle andere voordeelen, door de instelling van wethouders te verkrijgen, eenvoudig en beter langs anderen weg zijn te bereiken.

„Bij eene ruime, uitgebreide zelfbestuurstaak voor de Gemeente en bij de toenemende bemoeiing met de huishoudelijke belangen zal het noodig zijn, ter verkrijging van een vlotten gang van zaken, meer en meer bevoegdheden over te dragen op de uitvoerende macht. Deze macht ondervindt dan echter ook in versterkte mate de behoefte aan het volledig vertrouwen van de vertegenwoordiging.

„Dat vertrouwen, en het gevoel van mede verantwoordelijk te zijn, kan niet beter worden gevestigd dan door den Raad de bevoegdheid te geven, de meerderheid aan te wijzen der leden in een College van Dagelijksch Bestuur. Men kan zich zoo'n College denken te bestaan uit drie leden, twee aan te wijzen door den Gemeenteraad (Wethouders) en een door de Regeering (Burgemeester). Door den Burgemeester, met zijne verplichting zoo noodig de Regeering te raden tot toepassing der artikelen 15 en 16 Decentralisatiebesluit, is de Regeering voldoende vertegenwoordigd.

„Is het juist, dat te weinig leden van den Raad beschikken over voldoende tijd, om de keuze voor het wethouderschap als bijbetrekking ruim genoeg te doen zijn, dan lijkt mij bij nader inzien geen andere oplossing mogelijk dan dat de wethouder-ambtenaar, die geheel voor de Gemeente beschikbaar is, door deze wordt bezoldigd en later door haar zal moeten worden gepensionneerd.

„In de grootere Nederlandsche Gemeenten is men ook practisch reeds dezen weg opgegaan. Doordat dergelijke wethouders worden gekozen, gaat eenig politiek voordeel verloren, doch niettemin blijft het instituut uit een politiek oogpunt begeerenswaard.

„Niettegenstaande de Raad zich over de wethouderskwestie ten vorigen jare reeds duidelijk heeft uitgesproken, komt mij eene herhaling van destijds geuite wenschen niet overbodig voor. Eene motie ter ondersteuning van het verzoek van den Gemeenteraad van Batavia zou zeer zeker haar nut kunnen hebben.”

Het vraagstuk kwam opnieuw ter sprake in de Raadsvergadering van 16 Mei 1919 als gevolg van den brief van den Adviseur voor de Decentralisatie van 25 April 1919 No. 494/D II, luidende als volgt:

„Met verwijzing naar Uw aan de Regeering gericht schrijven van 15 Mei 1918 No. 421 handelende over de instelling van Wethouders heb ik de eer Uwen Raad hiernevens een afschrift aan te bieden van den dezerzijds tot de gemeenteraden van Soerabaja, Bandoeng, Medan, Makassar en Palembang gericht brief van 24 dezer No. 493/D II.

„Zooals Uwen Raad vermoedelijk bekend is, hebben zoowel de Gemeenteraad van Batavia als die van Semarang zich tot de Regeering gewend met het verzoek om de decentralisatiewet-

geving te wijzigen in dien zin, dat de instelling van het wethouderschap mogelijk wordt gemaakt. Het onderwerp vond tevoren reeds behandeling in een praeadvies, uitgebracht ten dienste van het zevende decentralisatiecongres door Mr. A. B. COHEN STUART en gepubliceerd in mededeeling No. 24 van Locale Belangen, terwijl in mededeeling No. 25 de ten congresse gehouden besprekingen werden opgenomen.

„In dit praeadvies werd het voorstel gedaan om de instelling van wethouders facultatief te stellen. Hierbij gold de overweging, dat niet door alle gemeentebesturen de invoering van het wethouderschap op prijs zal worden gesteld, aangezien niet in alle gemeenten daaraan behoefte zou worden gevoeld en niet alle Gemeenteraden in hun midden leden zouden tellen, geschikt en genegen om een wethouderschap te aanvaarden.

„De instelling van het wethouderschap en daarmee van een College van B. en W. dat in de plaats van 's Raads Voorzitter met het dagelijksch bestuur wordt belast, brengt eene zoo belangrijke wijziging zoowel in de positie van den Raad als van 's Raads Voorzitter, en eischt trouwens ook zoo beduidende wettelijke voorzieningen, dat de facultatiefstelling van de invoering van het wethouderschap mij uit staatsrechtelijk oogpunt niet aanvaardbaar lijkt. Wel echter lijkt het mij mogelijk en zou het zelfs in zeker opzicht voor de hand liggen, hier te onderscheiden tusschen Gemeenten waarvoor het burgemeestersambt is ingesteld, en diegene, waarvoor dit niet plaats had.

„Het is om deze reden, dat ik er veel prijs op zou stellen om, alvorens deze aangelegenheid bij de Regeering voor te brengen, nopens de instelling van een College van dagelijksch bestuur in den trant van de Nederlandsche Gemeentewet ook het oordeel te vernemen van Uwen Raad.

„Zooals Uw College uit de bijgaande stukken zal ontwaren, hebben voor de Gemeenteraden van Batavia en Semarang bij de aanneming hunner moties ten gunste van dit denkbeeld, niet geheel dezelfde motieven gegolden.

„In Batavia meende men, dat door invoering van het wethouderschap tweeerlei zou worden bereikt. In de eerste plaats zou de Burgemeester kunnen worden ontlast van tal van werkzaamheden, welke nu een groot deel van zijn tijd in beslag nemen en waar-

door hij aan verschillende zaken niet de noodige aandacht kan wijden; voorts werd het een voordeel geacht wanneer bij de uitvoering van zijn taak de Burgemeester werd terzijde gestaan door vertrouwensmannen uit den Gemeenteraad, welk College aldus een meer rechtstreekschen invloed op het bestuur der Gemeente zou krijgen.

„In Semarang overwoog men dat de tegenwoordige werkwijze van den Raad en zijne organen door vele bezwaren wordt gedrukt; dat eene snelle en doeltreffende regeling van belangrijke Gemeentezaken wordt geschaad door de tegenwoordige ontslachtige wijze van werken, en dat het wethouderschap den band tusschen den Burgemeester en den Raad inniger zou maken.

„Nopens het aantal wethouders, nopens de vraag of deze hunne functie al dan niet als eene nevenbetrekking zullen kunnen waarnemen, en in verband hiermede of zij zullen moeten worden bezoldigd of slechts gedefroyeerd, liet geen der beide Colleges zich uit. Deze omstandigheid maakt voor Uwen Raad het vellen van een oordeel niet gemakkelijker. Hoofdzaak is echter, dat de Raad zich thans uitspreekt over de beginselvraag, of eene richtige vervulling van de taak van het Gemeentebestuur de instelling van een College van dagelijksch bestuur wenschelijk doet zijn. En, zoo ja, over de practische vraag, of het waarschijnlijk is, dat bij invoering dezer nieuwe instelling de kiezers hen, die geschikt en genegen zijn een wethouderschap te aanvaarden, in den raad zullen brengen.

„Indien het advies van Uwen Raad binnen niet te lang tijdsverloop in mijn bezit mocht zijn, zou dit mijnerzijds ten eerste op prijs worden gesteld.”

Op voorstel van den Burgemeester werd dit schrijven in handen gesteld van eene commissie ad hoc, waarin werden benoemd de heeren WESTERVELD, DE RAAD, ENGELBART, VRIESE en TJOKRO-SOEPENO Een advies als door den Adviseur gevraagd, was op 31 December 1919 nog niet van de Commissie ontvangen.

* * *

In den Raad ontstonden gedurende het verslagjaar tusschen-tijdsche vacatures.

- 1e. door het overlijden van den heer R. M. SOERIA-AMIDJAJA;
- 2e. door het aftreden van de heeren

K. T. KWEE

M. KOESNOEN

R. SOEDIRMAN

T. H. OEI

C. F. ENGELBART

De door het bedanken van den heer K. T. KWEE opengekomen plaats was op ultimo verslagjaar nog niet vervuld. Wel werd twee maal ter voorziening in deze vacature eene verkiezing uitgeschreven, doch beide keeren leidde dit niet tot een resultaat. Daarom is aan de Regeering verzocht om op den voet van artikel 30 lid 9 der bij Staatsblad 1918, No. 338, gewijzigde Kiesordonnantie iemand in de plaats van den heer KWEE te benoemen. Op het eind van het verslagjaar was daaromtrent nog geene beslissing ontvangen.

De andere vacatures werden vervuld door de heeren:

R. SEMAOEN

R. SANJOTO

R. MOHAMAD KASAN

PHOA TJOEN HOAT en

J. C. VAN HARTINGSVELDT.

Op het einde van het verslagjaar trad ook de heer F. W. VAN DE KASTEELE als Raadslid af; eene verkiezing ter vervulling dezer vacature kon in het verslagjaar uit den aard der zaak niet meer worden gehouden.

§ 3. Verkiezingen.

Hieronder volgt een overzicht van de in 1919 gehouden verkiezingen :

Datum der gehouden verkiezing	Namen der defungee- rende leden	Namen der gekozenen	Aantal kiezers			Opkomst der kie- zers in procenten van het totaal bij	
			Totaal	Opgekomen bij		Stem- ming	Her- stem- ming
			Stem- ming	Her- stem- ming			
16 Mei 1919	R. M. Soeria- amidjaja	R. Sanjoto	Bij enkele candidaatstelling gekozen				
„	R. Soedirman	R. Semaoen					
„	M. Koesnoen	R. Mohamad Kasan					
24 Sept. 1919	T. H. Oei	Phoa Tjoen Hoat	idem				
„	C. F. Engel- bart	J. C. van Har- tingsveldt	1318	476	623	36.1 %	47.2 %

§ 4. Raadsleden.

Op 31 December 1919 hadden als Raadslid zitting de Heeren:

N A M E N	Jaar van af- treding
1. Dr. W. J. ANGENENT	1924
2. M. A. ATMODIRONO	1924
3. J. C. VAN HARTINGSVELDT	1921
4. E. JANSSEN	1921
5. L. M. J. JANSSEN	1924
6. F. W. VAN DE KASTEELE	1924
7. K. T. KWEE	1921
8. R. MOHAMAD KASAN	1924
9. I. D. OEI	1921
10. Dr. M. PERMADI	1921
11. PHOA TJOEN HOAT	1924
12. A. G. PILOUW	1921
13. G. DE RAAD	1924
14. R. SANJOTO	1921
15. R. SEMAOEN	1921
16. S. VAN SLOOTEN	1924
17. R. SOEDJONO.	1921
18. K. T. TAN	1924
19. J. J. E. TEEUWEN.	1924
20. G. L. TOPEE.	1921
21. R. D. TJOKRODIPOETRO.	1924
22. R. TJOKROSOEPONO	1924
23. J. W. VORDERMAN	1924
24. TH. F. VREEDE	1921
25. H. F. VRIESE	1921
26. D. J. A. WESTERVELD	1921
27. B. A. WOLFF	1924

De stand der Kiezerslijst was als volgt:

1917/1918	1497 namen.
1918/1919	1357 namen.
1919/1920	1318 namen.

Er is sinds 1917 een daling in het aantal namen waar te nemen. Vermoedelijk vindt die haar oorzaak in de wijziging van artikel 2 der Kiesordonnantie. Vóór dat deze wijziging in 1917 werd aangebracht, waren nl. ook kiesgerechtigd degenen die over het afgelopen dienstjaar zijn aangeslagen in de personeele belasting.

§ 5. Raadscommissies.

De volgende opgaaf geeft een overzicht der diverse Raadscommissies op 31 December 1919.

Onderwijscommissie:

1. D. J. A. Westerveld,
 2. I. D. Oei,
 3. G. de Raad,
 4. E. Jansen,
 5. M. Permadi,
- J. B. Ruzius (*Secretaris*).

Spoorwegcommissie:

1. D. J. A. Westerveld,
 2. S. van Slooten,
 3. G. de Raad,
- Mr. J. J. G. Pranger (*Secretaris*).

Gascommissie:

1. Th. F. Vreede,
 2. J. J. E. Teeuwen,
 3. D. J. A. Westerveld,
 4. R. Tjokrodipoetro,
 5. R. Semaoen,
- J. E. Minkman (*Secretaris*).

Commissie voor het Armwezen :

1. Th. F. Vreede,
 2. J. J. E. Teeuwen,
 3. D. J. A. Westerveld,
 4. R. Soedjono,
 5. I. D. Oei,
- H. C. Kakebeeke (*Secretaris*).

Commissie als bedoeld in art. 43 der Ambtenaarsverordening :

1. G. de Raad,
 2. J. C. van Hartingsveldt,
 3. R. Tjokrosoepono,
- B. Th. Margadant (*Secretaris*).

Commissie voor de wetgeving :

1. F. W. v. d. Kastele,
2. vacature,
3. idem.

Commissie voor de Financien :

1. Burgemeester (*Voorzitter*),
 2. G. L. Topée,
 3. J. C. v. Hartingsveldt,
- Mr. J. J. G. Pranger (*Secretaris*).

Technische Commissie, tevens Commissie belast met de opneming van voltooide werken :

1. Th. F. Vreede,
 2. M. A. Atmodiriono,
 3. B. A. Wolff,
- J. E. Flohr (*Secretaris*).

Commissie voor de Europeesche begraafplaatsen :

1. Burgemeester (*Voorzitter*),
 2. F. W. v. d. Kastele,
 3. G. Topée,
 4. L. M. J. Jansen,
- Mr. J. J. G. Pranger (*Secretaris-Thesaurier*).
- 2.

Commissie voor de Chineesche begraafplaatsen:

1. Burgemeester (Voorzitter),
 2. J. J. E. Teeuwen,
 3. Phoa Tjoen Hoat,
 4. K. T. Kwee,
 5. Tan Siauw Lip,
 7. F. W. v. d. Kastele,
- J. E. Flohr (*Secretaris-Thesaurier*).

Commissie voor de geldleening:

1. Burgemeester (Voorzitter),
2. G. L. Topée,
3. J. C. van Hartingsveldt.

Commissie van Bijstand voor het Grondbedrijf:

1. D. J. A. Westerveld,
 2. B. A. Wolff,
 3. R. Tjokrosoepo,
 4. R. Phoa Tjoen Hoat,
- B. Th. Margadant (*Secretaris*).

Gezondheids-Commissie:

1. Dr. W. J. Angenent,
 2. F. W. v. d. Kastele,
 3. G. L. Topée,
 4. M. A. Atmodirono,
 5. A. G. Pilouw,
- B. Th. Margadant (*Secretaris*).

Commissie van bijstand voor het Pasarbedrijf:

1. D. J. A. Westerveld,
 2. K. T. Tan,
 3. Mohamad Kasan,
 4. F. W. v. d. Kastele,
 5. H. F. Vriese,
- B. Th. Margadant (*Secretaris*).

Commissie Inlandsche begraafplaatsen:

1. E. Jansen,
2. Dr. M. Permadi,
3. R. Sanjoto.

Commissie voor de Volkshuisvesting :

1. D. J. A. Westerveld,
2. B. A. Wolff,
3. R. Tjokrosoepono,
4. R. Semaoen,
5. Phoa Tjoen Hoat,
B. Th. Margadant (*Secretaris*).

Commissie voor de Ontuchtbestrijding:

1. Dr. W. J. Angenent,
2. Dr. M. Permadi,
3. Phoa Tjoen Hoat.

Algemeene Belasting-Commissie:

1. G. de Raad,
 2. J. J. E. Teeuwen,
 3. J. W. Vorderman,
 4. J. C. van Hartingsveldt,
 5. Phoa Tjoen Hoat.
- Secretaris: De Inspecteur van Belastingen.

Commissie tot vaststelling der Kiezerslijst:

1. Burgemeester (*Voorzitter*),
2. G. de Raad,
3. J. C. van Hartingsveldt,
4. K. T. Tan,
5. R. Mohamad Kasan.

Commissie tot het uitbrengen van advies nopens het Wethouders-vraagstuk:

1. D. J. A. Westerveld,
2. G. de Raad,
3. H. F. Vriese,
4. R. Tjokrosoepono,
5. J. J. E. Teeuwen.

Als afgevaardigde van den Gemeenteraad is tot lid der Commissie van bijstand in het beheer van de haven van Semarang aangewezen de heer Th. F. Vreede.

Op ultimo December van het verslagjaar werden de Commissie tot voorbereiding eener inkomstenbelasting en der belasting op naamlooze vennootschappen en de Commissie van voorlichting bij de opmaking der kohieren van de inkomstenbelasting, van het vergunningsrecht en van de automobielbelasting vereenigd tot eene algemeene Belastingcommissie.

Bij Gouvernementsbesluit van 7 Februari 1919 No. 2 werd de waarnemend Burgemeester, de heer D. J. A. WESTERVELD, met ingang van 17 Februari d. a. v. ter beschikking gesteld van den Burgemeester, teneinde dezen gedurende eenigen tijd in zijne dagelijksche werkzaamheden bij te staan.

Die terbeschikkingstelling was een gevolg van een dezerzijds tot de Regeering gericht verzoek om den Burgemeester in de gelegenheid te stellen, zich meer dan tot dusver mogelijk was, te kunnen wijden aan zijne taak als voorzitter der Landscommissie tot overweging van een Indisch-Bezoldigingsstelsel.

HOOFDSTUK III. Verordeningen.

OPGAAF VAN VERORDENINGEN, WELKE TOT ULTIMO DECEMBER 1919
DOOR DEN GEMEENTERAAD VAN SEMARANG ZIJN VAST-
GESTELD EN VAN BINNEN ZIJN RESSORT VAN KRACHT
ZIJNDE REGLEMENTEN EN KEUREN VAN POLITIE, VASTGE-
STELD DOOR HET HOOFD VAN GEWESTELIJK BESTUUR.

§ 1. Verordeningen.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
1. Verordening op de be- graafplaats voor lijken van Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen.	27 Febr. 1908	10 Juli 1908 No. 55
2. Verordening op het aftap- pen van water uit de hydranten voor industriëe- le en andere doeleinden.	1 Dec. 1908	11 Dec. 1908 No. 99
3. Verordening op het bakken en rondbrengen van brood in de Gemeente Semarang.	28 Jan. 1910	5 Augs. 1910 No. 62
	20 Febr. 1914	1 Mei 1914 No. 35
	12 Mei 1916	1 Sept. 1916 No. 70
4. Reglement op het bouwen en sloopen in de Gemeente Semarang.	25 Febr. 1910	8 en 12 Juli 1910 Nos. 54 en 55
	23 Maart 1917	20 Juli 1917 No. 58
	12 April 1918	7 Juni 1918 No. 46

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
5. Verordening op het ge- bruik der aan de Gemeente Semarang toebehoorende beerputledigers of vuilnis- karren in de Gemeente Semarang.	27 Febr. 1911	21 April 1911 No. 32
6. Verordening regelende de uitgifte in erfpacht van gronden door de Ge- meente Semarang.	8 Maart 1911	21 April 1911 No. 32
	8 Febr. 1916	3 Maart 1916 No. 18
7. Verordening regelende de exploitatie van het Grond- bedrijf.	8 Maart 1911	21 April 1911 No. 32
8. Verordening op het tijde- lijk in gebruik afstaan van openbare wegen, straten, pleinen, parken en andere terreinen met uitzondering van pasars in de Gemeen- te Semarang.	2 Mei 1911	28 Juli 1911 No. 60
	5 Mei 1916	18 Augs. 1916 No. 66
	9 Juli 1917	12 Oct. 1917 No. 82
	25 Juni 1918	8 Nov. 1918 No. 90
9. Verordening tot heffing en invordering eener belas- ting op het houden van openbare vermakelijkhe- den in de Gemeente Se- marang.	13 Juni 1911	31 Oct. 1918 No. 87
	27 Sept. 1915	26 Oct. 1915 No. 86
	7 Nov. 1919	5 Dec. 1919 No. 97

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ningen en wijziging zijn afgekondigd
10. Verordening regelende de uitloting van obliga- ties der geldleening van f 2.000.000.—	12 Juli 1912	26 Juli 1912 No. 60
11. Verordening regelende de samenstelling, bevoegd- heid en werkwijze van de Commissie uit de leden van den Gemeenteraad van Semarang, genaamd Com- missie voor de Wetgeving.	20 Jan. 1913	7 Febr. 1913 No. 11
12. Verordening regelende het aanbrengen van reclames.	28 Febr. 1913	16 Mei 1913 No. 39
	30 Maart 1917	6 Juli 1917 No. 54
	22 Nov. 1918	3 Jan. 1919 No. 1
13. Verordening betreffende het Gemeentelijk Pasar- wezen te Semarang.	28 Febr. 1913	20 Maart 1917 No. 23
	22 Dec. 1916	16 Febr. 1917 No. 14
14. Verordening houdende be- palingen tot regeling van den verkoop van sterken drank.	28 April 1913	13 Juni 1913 No. 47
	29 Juni 1914	5 Maart 1915 No. 19
	22 April 1918	19 Juli 1918 No. 58

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
15. Verordening regelende de samenstellingen en den werk- kring der Commissie van van Bijstand voor het Grondbedrijf.	30 Mei 1913 30 Maart 1917	27 Juni 1913 No. 51 27 April 1917 No. 34
16. Verordening betreffende de Gemeentelijke water- verstrekking.	30 Juli 1913 25 Jan. 1918 25 Oct. 1918	20 Maart 1914 No. 23 1 Maart 1918 No. 18 31 Dec. 1918 No. 105
17. Verordening houdende voorschriften als bedoeld in artikel 4 lid 11 der verordening betreffende de Gemeentelijke water- strekking.	30 Juli 1913	5 Sept. 1913 No. 71
18. Verordening op de com- mensalenhuisen, logemen- ten, koffiehuisen en der- gelijke inrichtingen in de Gemeente Semarang.	8 Oct. 1913 28 Febr. 1916 5 Mei 1916 30 Maart 1917 9 Juli 1917 11 Oct. 1918	9 Jan. 1914 No. 3 31 Maart 1916 No. 26 1 Sept. 1916 No. 70 6 Juli 1917 No. 54 23 Nov. 1917 No. 94 6 Dec. 1918 No. 98

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
19. Verordening regelende den handel in en den verkoop van melk.	31 Oct. 1913 9 Dec. 1914 23 Dec. 1914 20 Juni 1916 22 Nov. 1918	6 Maart 1914 No. 19 5 Maart 1915 No. 19 5 Maart 1915 No. 19 15 Sept. 1916 No. 74 31 Dec. 1918 No. 105
20. Verordening betreffende het bouwen anders dan volgens eene goedgekeur- de situatie en betreffende het aanleggen van wegen.	20 Febr. 1914 30 Oct. 1914 30 Nov. 1917	1 Mei 1914 No. 35 11 Dec. 1914 No. 99 22 Nov. 1918 No. 94
21. Verordening betreffende de scheepvaart door de beide ophaalbruggen over het Nieuwe Havenkanaal.	17 April 1914	2 Oct. 1914 No. 79
22. Verordening bedoeld bij de „Verordening betreffende de Gemeentelijke water- verstrekking te Semarang” houdende vaststelling van de berekening van de kos- ten van aanleg van dienst- en perceelleidingen en van	27 April 1914 25 Jan. 1918	15 Mei 1914 No. 36 1 Maart 1918 No. 18

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
het opstellen en verzege- len van den waternemer, alsmede tot vaststelling van den huurprijs van dienst- leidingen.		
23. Verordening omtrent pa- sars, door bijzondere per- sonen gehouden in de Gemeente Semarang.	28 Mei 1914	24 Juli 1914 No. 59
24. Verordening tot heffing en invordering van eene be- lasting onder den naam van „Vergunningsrecht”.	29 Juni 1914	2 Febr. 1915 No. 10
25. Verordening regelende den rechtstoestand van de Ambtenaren der Gemeente Semarang.	5 Febr. 1915 26 Mei 1919	19. Febr. 1915 No. 15 20 Juni 1919 No. 49
	22 Dec. 1919	16 Jan. 1920 No. 5
26. Verordening tot heffing en invordering van leges ter Secretarie van de Ge- meente Semarang.	22 Oct. 1915	12 Nov. 1915 No. 91
27. Verordening regelende de exploitatie van de Wa- terleidingen der Gemeente Semarang.	22 Oct. 1915	12 Nov. 1915 No. 91

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
28. Verordening houdende voorschriften omtrent het geldelijk beheer der Ge- meentewaterleidingen.	22 Oct. 1915.	12 Nov. 1915 No. 91
29 Verordening regelende de uitloting van obligaties der geldleening van f 2.000.000.— aangegaan door de Gemeente Sema- rang in het jaar 1915.	8 Febr. 1916.	3 Maart 1916 No. 18
30. Verordening houdende verklaring, welke der door den Gemeenteraad van Semarang vastgestelde ver- ordeningen en der binnen zijn ressort van kracht zijn- de reglementen en keuren van Politie, vastgesteld door het Hoofd van Ge- westelijk Bestuur en tegen welker overtreding straf is bedreigd, nog zullen gel- den.	8 Febr. 1916.	3 Maart 1916 No. 18
31. Verordening regelende de samenstelling, bevoegd- heid en werkwijze van de Commissie uit de leden van den Gemeenteraad	28 Febr. 1916.	17 Maart 1916 No. 22

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
van Semarang genoemd de Technische Commissie		
32. Verordening regelende het toezicht op rijtuigverhuur- derijen en op tot zoodanige inrichtingen behorende paarden en materieel, be- stemd voor het vervoer van personen in de Gemeente Semarang.	20 Juni 1916. 19 Augs. 1918. 22 Nov. 1918.	4 Augs. 1916 No. 62 27 Sept. 1918 No. 78 31 Dec. 1918 No. 105
33. Verordening op de stand- en pleisterplaatsen voor auto's, rijtuigen, vracht- voertuigen en voor last- dieren in de Gemeente Semarang.	27 Juni 1916.	15 Sept. 1916 No. 74
34. Verordening regelende de taak en werkwijze der Commissie voor de Finan- cien, ingevolge artikel 61, 2e alinea der Locale Raden- Ordonnantie (Stbl. 1905 No. 181).	12 Sept. 1916.	29 Sept. 1916 No. 78
35. Verordening op het ge- bruik van de openbare wegen binnen de Gemeen- te Semarang.	12 Sept. 1916. 30 Maart 1917. 22 April 1918	10 Nov. 1916 No. 90 6 Juli 1917 No. 54 21 Juni 1918 No. 50

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
36. Verordening tot heffing van opcenten op de hoofdsom der verponding in de Gemeente Semarang.	24 Nov. 1916	19 Jan. 1917 No. 6
37. Verordening aanwijzende de grenzen der wijken in de Gemeente Semarang, binnen welke vreemde Oosterlingen verplicht zijn te wonen.	24 Nov. 1916	13 April 1917 No. 30 20 Juli 1917 No. 58
38. Verordening tot heffing eener Gemeentelijke Inkomsten-belasting.	22 Dec. 1916 14 Sept. 1917	27 Maart 1917 No. 25 30 Maart 1917 No. 26 9 Nov. 1917 No. 90
39. Verordening regelende de bezoldigingen van de ambtenaren der Gemeente Semarang.	15 Febr. 1917	2 Maart 1917 No. 18
40. Verordening tot overdracht van bevoegdheden, toekomende aan den Gemeenteraad ingevolge de ordonantie van 28 October 1916 (Staatsbl. No. 656) aan den Burgemeester.	23 Maart 1917	13 April 1917 No. 30

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
41. Verordening tot verdeeling der Gemeente in stemdis- tricten.	30 Maart 1917	27 April 1917 No. 34
42. Verordening tot bevoor- dering der veiligheid van het verkeer op de binnen de Gemeente gelegen wegen.	14 Mei 1917	17 Augs. 1917 No. 66
43. Verordening op den door den dienst der Gemeente- werken te verrichten ar- beid ten behoeve van derden.	1 Augs. 1917	30 Augs. 1917 No. 70
44. Verordening op het num- meren van gebouwen en het aanbrengen van naam- borden in de Gemeente Semarang.	24 Augs. 1917	31 Dec. 1917 No. 102
45. Verordening houdende re- geling inzake de toeken- ning van transportkosten- vergoedingen.	26 Oct. 1917	7 Dec. 1917 No. 98
46. Verordening tot overdracht aan den Burgemeester van bevoegdheden, toekomende aan den Gemeenteraad ingevolge de ordonnantie van 29 Augs. 1917 (Stbl. No. 537).	14 Dec. 1917	4 Jan. 1918 No. 2

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
47. Verordening tot vaststel- ling van eischen, waaraan met het oog op het pest- gevaar moet worden vol- daan bij de oprichting van nieuwe gebouwen, de uit- breiding of verandering van bestaande gebouwen, ter uitvoering van het be- paalde bij Staatsblad 1914 No. 486 welke uitvoering ingevolge Staatsblad 1916 No. 656 en 657, aan den Gemeenteraad van Sema- rang is opgedragen.	14 Dec. 1917	1 Maart 1918 No. 18.
48. Verordening betreffende het opslaan van rijstvoor- raden in de Gemeente Se- marang.	12 April 1918	26 April 1918 No. 34
49. Reglement op het Brand- weer in de Gemeente Se- marang.	19 Augs. 1918	11 Oct. 1918 No. 82
50. Verordening houdende be- palingen tot bevordering van de openbare gezond- heid en de openbare orde in de Gemeente Semarang.	19 Augs. 1918	27 Sept. 1918 No. 78

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
51. Verordening houdende eene instructie voor den Hoofdcontroleur en de Controleurs der Gemeente- Pasars in de Gemeente Semarang.	11 Oct. 1918	22 Nov. 1918 No. 94
52. Verordening houdende eene instructie voor de Marktmeesters bij de Ge- meente Pasars in de Ge- meente Semarang.	11 Oct. 1918	22 Nov. 1918 No. 94
53. Verordening tot tijdelijke afwijking van de artikelen 18 en 19 van de verorde- ning tot heffing eener Ge- meentelijke Inkomstenbe- lasting.	11 Oct. 1918	25 Oct. 1918 No. 86
54. Verordening tot heffing van een automobielbelas- ting in de Gemeente Se- marang.	8 Nov. 1918	31 Dec. 1918 No. 105
55. Verordening tot intrekking der verordening van den Resident van Semarang van 28 Februari 1894, voor zoover van toepas- sing binnen de Gemeente Semarang.	22 Nov. 1918	6 Dec. 1918 No. 98

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
56. Verordening tot vaststel- ling van formulieren voor de dwangschriften voor de invordering der Gemeen- telijke Inkomstenbelasting en der Automobielbelas- ting.	13 Dec 1918	17 Jan. 1919 No. 5
57. Verordening regelende de boekhouding en geldelijke administratie van het pa- sar-bedrijf der Gemeente Semarang.	13 Dec. 1918	17 Jan. 1919 No. 5
58. Verordening tot wijziging der verordening, houden- de regelen inzake de toe- kenning van transportkos- tenvergoedingen.	14 Febr. 1919	28 Febr. 1919 No. 17
59. Verordening tot wijziging der verordening, regelen- de de bezoldiging van de ambtenaren der Gemeente Semarang.	14 Febr. 1919	28 Febr. 1919 No. 17
60. Verordening tot uitvoering van artikel 5 van het Mo- torreglement (Snelheids- verordening).	7 Maart 1919	11 April 1919 No. 29

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
61. Verordening, regelende de inrichting, het gebruik en het beheer van de Gemeentelijke pasars te Semarang.	7 Maart 1919	11 April 1919 No. 27
62. Verordening, regelende de boekhouding en de geldelijke administratie van den Autobusdienst der Gemeente Semarang.	24 Maart 1919	25 April 1919 No. 33
63. Verordening, regelende de boekhouding en de geldelijke administratie van de Steenbrekerijen der Gemeente Semarang.	24 Maart 1919	25 April 1919 No. 33
64. Verordening, regelende de boekhouding en de geldelijke administratie van de Werkplaats der Gemeente Semarang.	24 Maart 1919	25 April 1919 No. 33
65. Verordening, regelende de boekhouding en de geldelijke administratie van het Zand-, Grind- en Steenbedrijf der Gemeente Semarang.	24 Maart 1919	25 April 1919 No. 33

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verorde- ning is vastgesteld en van het besluit. waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht	Nummer en dag- teekening der Javasche Courant, waarin verorde- ning en wijziging zijn afgekondigd
66. Verordening, regelende de boekhouding en de gel- delijke administratie van den Magazijnsdienst der Gemeente Semarang.	24 Maart 1919	25 April 1919 No. 33
67. Verordening, regelende de boekhouding en de gel- delijke administratie van den Vrachtautodienst der Gemeente Semarang.	24 Maart 1919	25 April 1919 No. 33

§ 2. Reglementen en Keuren van Politie.

De nog op 1 Januari 1919 van kracht zijnde en binnen het ressort van den Gemeenteraad van Semarang geldende Reglementen en Keuren van Politie, vastgesteld door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur en tegen welker overtreding straf is bedreigd, zijn:

1. Verordening op het begraven van lijken van Inlanders en met deze gelijkgestelden, met uitzondering van Chineezren (opgenomen in de Javasche Courant van 6 Januari 1882, No. 2).
2. Verordening op het begraven van doode viervoetige dieren in de stad en voorsteden van Semarang (opgenomen in de Javasche Courant van 9 Januari 1883, No. 3).
3. Verordening ter voorkoming van beschadiging van 's Lands Waterwerken (opgenomen in de Javasche Courant van 28 Januari 1895, No. 6).
4. Verordening tegen het opgraven en wegvoeren van reeds begraven viervoetige dieren in de Residentie Semarang (opgenomen in de Javasche Courant van 20 Juni 1893, No. 49).
5. Verordening op het verrichten van Gemeentendiensten door Vreemde Oosterlingen in de Residentie Semarang (opgenomen in de Javasche Courant van 31 Juli 1903, No. 61).
6. Verordening regelende de wijze, waarop moet plaats hebben het opstapelen van houtwerken, materialen, producten en goederen, welke in en uit prauwen of andere vaartuigen, en spoor- en tramwagens geladen en gelost worden langs de kaaimuren van het nieuwe Havenkanaal te Semarang (opgenomen in de Javasche Courant van 15 Juni 1897, No. 47).
7. Reglement op het gebruik van laadbooten en andere vaartuigen tot vervoer van personen en goederen te Semarang van en naar de reede en daar buiten en op de vaart in de rivier

en in het nieuwe Havenkanaal aldaar (van 9 December 1874, Javasche Courant 5 Januari 1875, No. 2, gewijzigd bij verordening van 30 April 1875 en 26 Mei 1876, respectievelijk Javasche Courant 18 Mei 1875, No. 40 en 27 Juni 1876. No. 87).

8. Verordening op den overgang bij verkoop, ruiling of schenking van vee onder Inlanders en met deze gelijkgestelden in de Residentie Semarang (opgenomen in de Javasche Courant van 30 Augustus 1910 No. 69).
9. Reglement op het slachten van vee, behalve varkens, ter Hoofdplaats Semarang, op de afdeelingshoofdplaatsen Salatiga, Demak, Poerwodadi, Kendal, Pati, Japara en Koedoes, de districtshoofdplaatsen Ambarawa, Oengaran Kaliwoengoe, Soekoredjo en Bodja en op de onderdistrictshoofdplaatsen Weleri, Toentang en Tingkir (van 29 October 1904, Javasche Courant van 8 November 1904, No. 89, zooals het is gewijzigd bij de verordeningen van den Gemeenteraad van Semarang van 9 December 1910 en 1 October 1913, onderscheidenlijk afgekondigd in de Javasche Courant van 20 December 1910, No. 101 en 9 Januari 1914 No. 3).
10. Reglement op het houden en slachten van varkens in de Residentie Semarang (van 11 November 1904, Javasche Courant 2 December 1904 No. 96 zooals het is gewijzigd bij de verordeningen van den Gemeenteraad van Semarang van 9 December 1910 en 8 October 1913, onderscheidenlijk afgekondigd in de Javasche Courant van 20 December 1910 No. 101 en 9 Januari 1914 No. 3).
11. Verordening op het houden en gebruiken, zoomede het verhuren van rij-, last- en trekdieren, voertuigen en vrachtkarren in de Residentie Semarang (van 14 Februari 1903, Javasche Courant van 20 Februari 1903, No. 15, aangevuld bij verordening van 2 December 1903, Javasche Courant van 8 December 1903 No. 93 zooals deze is gewijzigd bij de verordening van den Gemeenteraad van Semarang van 20 Juni 1916, afgekondigd in de Javasche Courant van 4 Augustus 1916 No. 62).

12. Reglement op het gebruik van openbare wegen in de Residentie Semarang (van 24 Juni 1903, Javasche Courant 3 Juli 1903, No. 53 zooals deze is gewijzigd bij de verordening van den Gemeenteraad van Semarang van 12 September 1916, afgekondigd in de Javasche Conrant van 10 November 1916 No. 90).
 13. Verordening op de keuring en registratie van paarden in de Residentie Semarang (opgenomen in de Javasche Courant van 10 Juni 1904. No. 46).
 14. Verordening tot tegengang van het achteloos branden bij zuivering van den landbouw of het ontsteken van vuren op gronden, begroeid met grassen, jong boom- en struikgewas in de Residentie Semarang (opgenomen in de Javasche Courant van 28 November en 1 December 1905 No. 95 en 96).
 15. Verordening tot tegengang van het weiden van vee van de Inlandsche bevolking in 's Lands bosschen van de Residentie Semarang (opgenomen in de Javasche Courant van 10 Januari 1905 No. 3).
 16. Verordening op het vervoeren, uitstallen en te koop aanbieden van pluimvee in de Residentie Semarang (opgenomen in de Javasche Courant 7 Maart 1905 No. 19 en 10 Maart 1905 No. 20).
 17. Verordening ter bescherming van klapperaanplantingen in de Residentie Semarang (opgenomen in de Javasche Courant 1906 No. 8).
-

HOOFDSTUK IV.

Personeele aangelegenheden.**§ 1. Gemeente-Secretarie.**

Bij Raadsbesluit van 27 Juni 1919 werd benoemd tot Referendaris de heer H. C. KAKEBEEKE en tot Hoofdcommies de heer J. SHAMIER.

Bij Raadsbesluit van 29 September 1919 werd tot Boekhouder 1e klasse bij de Centrale Boekhouding benoemd de heer C. A. HAGERS en bij besluit van 22 December 1919 tot Referendaris, de heer G. CH. SENN VAN BASEL WAGEMANS.

§ 2. Woningdienst.

Tot Directeur van dezen dienst werd bij besluit ddo. 14 Februari 1919 benoemd de heer J. J. G. E. RÜCKERT, aan wien bij hetzelfde besluit ontslag werd verleend als Directeur van Gemeentewerken.

Tot Ingenieur in algemeenen dienst werd bij besluit van 14 Februari 1919 benoemd de heer A. BAARS, die echter deze benoeming niet aanvaardde. Later werd door den heer Baars opnieuw gesolliciteerd naar de betrekking van Ingenieur. Hij werd bij Raadsbesluit van 22 December 1919 benoemd tot Ingenieur in algemeenen dienst.

Aan den heer RÜCKERT voornoemd werd bij besluit van 26 Mei 1919 9½ maand buitenlandsch verlof wegens langdurigen dienst verleend; met de waarneming zijner betrekking werd belast de bij besluit van 14 Februari 1919 benoemde Ingenieur A. H. J. KOREMAN.

Voorts werd bij genoemden dienst bij besluit van 7 Maart 1919 benoemd tot technisch ambtenaar 1e klasse de heer H. ALINK.

§ 3. Gemeentewerken.

Bij besluit van 14 Februari 1919 werd benoemd tot Directeur van Gemeentewerken, de heer A. H. J. KOREMAN, te voren Ingenieur bij den dienst der Burgerlijke Openbare Werken.

Gedurende het aan den heer RÜCKERT verleende buitenlandsch verlof wegens langdurigen dienst, werd met de waarneming der betrekking van Directeur van Gemeentewerken belast de heer L. J. DE VEN, wien tevens werd toegekend de titel van Ingenieur-Chef van dienst.

§ 4. Waterleiding.

Bij besluit van 7 Maart 1919 werd aan den Inspecteur J. VALLENTGOED acht maanden buitenlandsch verlof verleend wegens langdurigen dienst.

§ 5. Onderwijs.

In het verslagjaar traden in dienst der gemeente als onderwijzers, de dames: H. HARTEN geb. van de Kamp, G. A. KRIJNEN en E. VERSTEEGH en als onderwijzers de heeren: J. B. RUZIUS, S. ZWARENSTEIN en W. T. RONZ.

§ 6. Algemeen.

Overzicht der in den loop van het verslagjaar getroffen regelingen in zake salarissen, pensionneering of betreffende andere onderwerpen, de ambtenaren in dienst der Gemeente aangaande.

Volg No.	Datum van het betrekkelijk besluit	Korte inhoud der getroffen regelingen
1	11 April 1919	Vaststelling nieuwen staat van betrekkingen en de daaraan verbonden salarissen.
2	26 Mei 1919	Vaststelling nieuwe salarissen der ambtenaren.
3	30 Mei 1919	Vaststelling nieuwe salarisregelingen der hoofdambtenaren.

Op ultimo 1918 werd van den Directeur van Financien ontvangen een ontwerp-reglement op het verleen van pensioenen aan Europeesche locale ambtenaren in Ned. Indië en aan hunne weduwen en weezen, welk reglement volgens genoemden Departementschef reeds door de Indische Regeering is goedgekeurd en aan de Moederlandsche Regeering ter vaststelling aangeboden. Bedoeld ontwerp-reglement is in het gemeentebblad van 1918 opgenomen als gedrukt stuk No. 178

Gedurende het verslagjaar werd omtrent dat pensioen-reglement niets naders vernomen.

HOOFDSTUK V.

Geldelijke aangelegenheden.**§ 1. Overzicht betreffende den toestand
der financiën gedurende 1919.**

Evenals voor 1918, zijn ook voor dit jaar de gewone en de buitengewone uitgaven streng gescheiden gehouden, zoowel bij het opmaken van de begrooting, als bij het samenstellen van de begrootingsrekening.

De regels, die daarbij ook dit jaar weder gevolgd zijn, zijn uitvoerig opgenomen in het jaarverslag over 1918 (pagina 78); daarnaar wordt gemakshalve verwezen.

Gewone uitgaven en ontvangsten.

De gewone dienst sluit, evenals in 1918 met een voordeelig saldo. Het juiste saldo was bij het ter perse gaan van dit verslag nog niet bekend en zal in het aanvullingsverslag worden opgenomen.

Hieronder volgt een overzicht in ronde sommen, van de gewone uitgaven, die in 1919 voor de verschillende Gemeentelijke bemoeienissen werden gedaan. Ter vergelijking zijn de overeenkomstige cijfers over 1918 daarbij opgenomen.

	1918	1919	Vershil
a. Bestuur der Gemeente inclusief onderstanden en subsidies.	191.000.—	250.000.—	59.000.—
b. Openbare werken, w.o. onderhoud van wegen, bruggen, gebouwen, en plantsoenen	305.000.—	415.000.—	110.000.—
<i>Transporteëren</i> .	496.000.—	665.000.—	169.000.—

	1918	1919	Vershil
<i>Per Transport</i>	496.000.—	665 000.—	169.000.—
c. Rioleringsdienst . . .	21.000.—	58.000.—	37.000.—
d. Reinigingsdienst. . .	140.000.—	195.000.—	55.000.—
e. Straatverlichting . . .	60.000.—	67.000.—	7.000.—
f. Brandweer.	18.000.—	18.000.—	—
g. Bouw- en Woningtoezicht	32.000.—	40.000.—	8.000.—
h. Pestbestrijding	60.000.—	90.000.—	30.000.—
(De uitgaven ten behoeve der pestbestrijding worden door het Gouvernement terugbetaald).			
i. Begraafplaatsen	21.000.—	14.000.—	—7.000.—
j. Veeartsenijkundige dienst.	15.000.—	18.000.—	3.000.—
k. Onderwijs	—	20.000.—	20.000.—
l. Geldleeningen	—	—	—
(rente en afl:) 238.000			
Van de bedrijven			
terug ontvangen 125.000			
	113.000.—	112.000.—	—1.000.—
m. Diversen en onvoorzien	15.000.—	22.000.—	7.000.—
	991.000.—	1.319.000.—	344.000.—

De vermeerdering der kosten van het Bestuur der Gemeente vindt haar oorzaak in de vermeerdering der transportkostenvergoedingen (*f* 10.000.—), kosten van geneeskundige behandeling (*f* 5.000.—), verlofstoeelagen (*f* 7 000.—) en in de instelling der Centrale Boekhouding, voor welke afdeling $\pm$ *f* 16.000.— werd uitgegeven.

Deze uitgaven hebben niet uitsluitend betrekking op de Secretarie, doch ook op verschillende diensten.

Het aandeel, dat de Secretarie in deze vermeerdering gehad heeft, is $\pm$ *f* 20.000.— waarvan *f* 17.000.— voor salarissen.

Voor openbare werken, enz. werd *f* 110.000.— meer uitgegeven dan in 1918, hoofdzakelijk ten behoeve van het onderhoud van

wegen (f 70.000.—) en verder voor salarissen (f 13.000.—) schrijven bureaubehoefden, enz. (f 10.000.—).

De uitbreiding der rioleering bracht voor 1919 een belangrijke vermeerdering, ook van de gewone uitgaven, voor dezen dienst mede.

Evenzoo is de vermeerdering der gewone uitgaven voor den Reinigingsdienst met f 55.000.— een gevolg van de uitbreiding, die deze dienst in 1918 en 1919 ondervond.

De uitgaven ten behoeve der pestbestrijding worden door het Gouvernement terugbetaald.

Ten behoeve van het Gemeentelijk onderwijs, dat in 1919 is ingesteld, werd f 20.000.— uitgegeven. Ongeveer 2/3 dezer kosten worden door het Gouvernement terugbetaald, welke terugbetaling echter in het verslagjaar nog niet plaats had.

Aan salarissen van vast personeel werd in 1919 uitgegeven f 499.000.— tegen in 1918 f 375.000.—; dus meer f 124.000.— of ruim 33%.

Een overzicht van de samenstelling van deze cijfers volgt hieronder.

	1918	1919	Vershil
Bestuur der Gemeente . . .	80.000.—	97.000.—	17.000.—
Openbare werken en Grond- bedrijf	88.000.—	101.000.—	13.000.—
Rioleering	2.000.—	8.000.—	6.000.—
Reinigingsdienst	17.000.—	23.000.—	6.000.—
Brandweer	14.000.—	15.000.—	1.000.—
Bouw- en Woningtoezicht. .	33.000.—	36 000.—	3.000.—
Pestbestrijding	50.000.—	72.000.—	22.000.—
Begraafplaatsen.	7.000.—	7.000.—	—
Veeartsenijkundige dienst . .	15.000.—	17.000.—	2.000.—
Onderwijs	—	15.000.—	15.000.—
Bedrijven	69.000.—	108.000.—	39.000.—
Totaal	375.000.—	499.000.—	124.000.—

Het totaal der uitgaven voor den gewonen dienst, dus ook zonder die der bedrijven, bedroeg voor 1919 rond *f* 1.319.000.— en voor 1918 rond *f* 991.000.— een vermeerdering dus van *f* 344.000.— of ruim 35 %.

Hiervan wordt door de Regeering vergoed voor pestbestrijding en onderwijs $\pm$ *f* 43.000.—, zoodat de netto vermeerdering bedraagt *f* 285.000.—.

De ontvangsten vermeerderden op de volgende wijze:

<i>Belastingen.</i>	1918	1919	Verschil
Inkomstenbelasting	175.000.—	230.000.—	55.000.—
Opcenten op de verp. belast .	100.000.—	151.000.—	51.000.—
Bel. op Openb. Vermak. heden.	50.000.—	54.000.—	4.000.—
„ „ Automobielen.	—	68.000.—	68.000.—
Vergunningsrecht	5.000.—	5.000.—	—
Totaal.	330.000.—	508.000.—	178.000.—

Bijdrage van het Gouvernement.

Aandeel i/d Kol. geldmidd. .	225.000.—	225.000.—	—
Een bedrag gelijk aan 100 % v/d in 1916 (1917) gehe- ven belastingen.	158.000.—	234.000.—	76.000.—
Totaal.	383.000.—	459.000.—	76.000.—

Retributies, leges, rooigelden, enz.

Rooigelden, retrib. geb v. we- gen, leges, enz	18.000.—	21.000.—	3.000.—
Begraafplaatsen.	17.000.—	18.000.—	1.000.—
Veeartsenijkundige dienst .	15.000.—	12.000.—	3.000.—
Renten.	52.000.—	85.000.—	33.000.—
Totaal.	102.000.—	136.000.—	40.000.—

In 1919 werd belangrijk meer aan inkomstenbelasting ontvangen dan in 1918, doordat in eerstgenoemd jaar nog verschillende belastinggelden werden geïnd, die op laatstgenoemd jaar betrekking hadden.

Hetzelfde was ook met de opcenten op de Verpondingsbelasting het geval. De vaststelling van de nieuwe aanslagen in de verpondingsbelasting ondervond in 1918 zoodanige vertraging, dat geen gouvernementsuitkeering werd ontvangen en met een voorloopige gedeeltelijke afrekening genoegen genomen moest worden.

Deze achterstand werd in 1919 ingehaald.

De opbrengsten der belasting op openbare gemakkelijkheden en van het vergunningsrecht ondergingen geen noemenswaardige wijziging.

De in 1919 in werking getreden belasting op automobielen versterkte de gewone middelen met $\pm$ f 68.000.—

De totale opbrengst der Gemeentelijke belastingen bedroeg f 508.000.— of ruim 40% der gewone middelen.

Buitengewone uitgaven en ontvangsten.

Hieronder volgt een overzicht van eenige der belangrijkste buitengewone uitgaven, die in 1919 hebben plaats gehad.

	1919	1918
a. Zware herstelling en vernieuwing van wegen	93.000.—	116.000.—
b. Aanleg van nieuwe wegen . . .	65.000.—	70.000.—
c. Uitbreiding gebouwen	6.000.—	43.000.—
d. Verbetering der Rioleering . . .	85.000.—	12.500.—
e. Bouw van scholen	5.000.—	—.—
f. Waterleiding	80.000.—	97.000.—
g. Grondbedrijf	400.000.—	235.000.—
h. Pasarbedrijf	60.000.—	70.000.—
i. Reinigingsdienst	37.000.—	45.000.—
j. Woningbedrijf	150.000.—	95.000.—
k. Magazijnsdienst	18.000.—	—.—
l. Werkplaats	9.000.—	—.—

Deze buitengewone uitgaven konden voor wat betreft de verbetering der rioleering (f 85.000.—) bestreden worden uit het restant der leeningen 1911 en 1915.

Voor een groot gedeelte der overige buitengewone uitgaven kon worden geput uit de belegde reserves, ontstaan doordat de winsten van het Waterleidingbedrijf werden belegd.

Voor een gedeelte der kapitaalsuitgaven ten behoeve van het Grondbedrijf, van den Reinigingsdienst en voor ombouw en vernieuwing van wegen, moest naar andere middelen worden omgezien.

Deze werden gevonden in het restant der in 1915 voor den bouw van een abattoir geleende gelden, dat in 1919 $\pm$ f 365.000.— bedroeg. Bij Raadsbesluit dd. 27 Juni 1919 No. 1 R werd de bestemming dier gelden als volgt gewijzigd:

a. Aankoop gronden en andere uitgaven voor het Grondbedrijf, waaronder uitbreiding van den Autobusdienst	f	185.000.—
b. Ombouw en vernieuwing van wegen	„	131.500.—
c. Inrichting van den Reinigingsdienst	„	45.000.—
d. Inrichting van het Zand-, Grind- en Steenbedrijf	„	3.500.—
	<u>f</u>	<u>365.000.—</u>

Daar het zich liet aanzien, dat het restant der leeningen 1911 en 1915 in 1918 geheel zou zijn verwerkt, werd besloten door middel van een nieuwe leening de buitengewone middelen aan te vullen.

Te dien einde werd aan den Gemeenteraad dd. 4/8-'19 een concept-leeningsbesluit voorgelegd en door den Gemeenteraad dd. 8 Augustus 1919 No. 1R goedgekeurd.

De nieuwe leening zou groot zijn f 10.000.000.— en de volgende bestemming hebben:

1. Bouw van nieuwe pasars	f	350.000.—
2. Aanvulling bouwsom van een abattoir	„	150.000.—
3. Aanleg van diverse rioleeringswerken en verbetering der bestaande afwatering	„	1.000.000.—
4. Wegenvernieuwing en het aanbrengen van verkeersverbeteringen.	„	450.000.—

Transporteeren f 1.950.000.—

	<i>Per transport. f</i>	1.950.000.—
5.	Oprichting van openbare bad-, wasch- en privaatinrichtingen	<i>f</i> 50.000.—
6.	Uitgaven ten behoeve van het Grondbedrijf: aankoop en kosten voor het bebouwbaar- maken van gronden	„ 3.300.000.—
7.	Bouw van scholen.	„ 200.000.—
8.	Kosten van overneming en oprichting van een tram- en electriciteitsbedrijf	„ 3.500.000.—
9.	Diversen:	
a.	Kleinere werken als: Uitbreiding werkplaats, ombouw, uitbreiding inventaris, steenbrekerijen, aanschaffing vrachtauto's en andere transportmiddelen, uit- breiding Autobusdienst, uitbreiding Reini- gingsdienst, inrichting Gezondheidsdienst, Bevolkingsboekhouding, Brandweer.	
b.	Terugstorting in het reservefonds Water- leiding en Grondbedrijf van de gelden, waar- over bij de begrooting van 1918 uit die reservefondsen is beschikt ten behoeve van diverse werken van kleineren omvang, voor- zoover daarvoor bij deze leening geen gelden zijn aangevraagd.	
c.	Disagio bij het sluiten der leening.	
	Totaal.	<i>f</i> 1.000.000.—
	Te zamen	<i>f</i> 10.000.000.—

Aangezien het verwerken van het geheele bedrag der leening zich over meerdere jaren zou uitstrekken, en tevens met den toestand der geldmarkt rekening diende te worden gehouden, lag het in de bedoeling de leening uit te geven in serie's van een millioen gulden.

De Regeering maakte echter bezwaar tegen deze leening, omdat de toelichting op het voorstel haar niet de overtuiging heeft geschonken, dat het Gemeentebestuur, zooveel dit van te voren mogelijk was, zich eene voorstelling had gevormd van de gelde-lijke gevolgen der op touw te zetten ondernemingen.

Inmiddels werden ter voorziening in de allernoodzakelijkste buitengewone uitgaven voor 1920, met de Wees- en Boedelkamer te Semarang onderhandelingen aangeknoopt omtrent een leening van *f* 500.000, ten volle bestemd voor het Grondbedrijf.

Deze leening kwam nog vóór het einde van 1919 tot stand en wel tegen een rente van 6% en tegen een koers van 99%.

Verder werden met het Civiel Weduwen- en Weezenfonds onderhandelingen geopend omtrent een leening van *f* 1.000.000. Deze onderhandelingen hadden aan het einde van het verslagjaar nog niet tot een resultaat geleid.

Geldleeningen.

Aan het einde van 1919 was de schuld wegens aangegane geldleeningen als volgt samengesteld:

a. 4½% leening 1911

bedrag der leening	<i>f</i> 2.000.000.
afgelost	<i>f</i> 105.000.

nog af te lossen	<i>f</i> 1.895.000.
------------------	---------------------

b. 5% leening 1915

bedrag der leening	<i>f</i> 2.000.000.
afgelost	<i>f</i> 130.000.

nog af te lossen	<i>f</i> 1.870.000
----------------------------	--------------------

c. 6% leening 1919

bedrag der leening	<i>f</i> 500.000.
------------------------------	-------------------

Totaal nog af te lossen	<i>f</i> 4.265.000
-----------------------------------	--------------------

De annuïteit bedraagt:

voor de 4½% leening 1911	$\pm$ <i>f</i> 101.000.—
--------------------------	--------------------------

„ „ 5% „ 1915	$\pm$ <i>f</i> 130.000.—
---------------	--------------------------

„ „ 6% „ 1919	$\pm$ <i>f</i> 33.000.—
---------------	-------------------------

Totaal	<i>f</i> 264.000.—
--------	--------------------

Bedrijven.

Aan de reeds bestaande bedrijven, t. w. het Waterleidingbedrijf, het Grondbedrijf en het Pasarbedrijf, werden in 1919 nog zes bedrijven toegevoegd nl. de Autobusdienst, de Magazijnsdienst, de Werkplaats, de Steenbrekerijen, het Zand-, Grind- en Steenbedrijf en de Vrachtautodienst.

Alleen met het Waterleidingbedrijf, het Pasarbedrijf, het Grondbedrijf en den Autobusdienst kunnen winsten behaald of verliezen geleden worden. De overige bedrijven werken vrijwel uitsluitend ten behoeve van eigen diensten en brengen daarvoor den kostprijs in rekening.

Over 1919 waren de bedrijfsresultaten als volgt:

Waterleiding winst $\pm$ f 150.000

Pasarbedrijf „ $\pm$ f 20.000

Grondbedrijf verlies $\pm$ f 16.000

Autobusdienst „ $\pm$ f 38.000

De winst van het Waterleidingbedrijf werd ook dit jaar weder aan de belegde reserves toegevoegd, waardoor deze stegen tot f 597,596.—

Na de voorafgaande beschouwingen mag het volgende worden geconcludeerd.

De resultaten van den gewonen dienst geven geen reden tot ongerustheid. Weliswaar moest een vermeerdering der uitgaven met f 285.000.— worden geconstateerd, doch ook de opbrengst der belastingen en der bijdragen van het Gouvernement vertoonde een stijging van f 254.000.— De stijging dezer ontvangsten zal in de eerstvolgende jaren nog toenemen, doordat de vermeerdering van de opbrengst der eigen belastingen over 1919 in 1921 een verhooging geeft van de bijdrage van het Gouvernement met ruim f 270.000.— en ook voor 1920 gerekend is op een belangrijk hogere belastingopbrengst.

Het zal evenwel noodig zijn, dat de jaarlijksche bijdrage, die de Gemeente uit de Koloniale geldmiddelen ontvangt, in overeenstemming gebracht worde met het totaal dat de Gemeente thans ten koste legt aan die bemoeienissen, waarop indertijd die bijdrage gebaseerd is geworden.

De buitengewone dienst verkeert ten gevolge van de onwil-
ligheid van de geldmarkt tot het opnemen van gemeenteleeningen,
in minder gunstigen toestand. Die onwilligheid is grootendeels
een gevolg van de politieke en economische verwikkelingen der
laatste jaren.

Aangenomen mag dan ook worden, dat zoodra de politieke
en economische toestanden wederom normaal zullen zijn, ge-
meentelijke leeningen evenals vroeger gemakkelijk plaatsing zullen
vinden, zij het ook tegen hogere rente.

Tot zoolang zal de steun van de Regeering, die dan ook reeds
is toegezegd, niet gemist kunnen worden.

De financieele toestand der bedrijven is onveranderd gebleven.
De winst van het Waterleidingbedrijf is wederom toegenomen.

Evenals vorige jaren werden de winsten der bedrijven niet aan
de gewone middelen toegevoegd, doch gereserveerd tot dekking
van mogelijk te verwachten nadeelige saldi in volgende jaren.

§ 2. Bijdrage uit de algemeene geldmiddelen.

Voor de Gemeente Semarang werd bij Staatsblad No. 48 van
1909 uit de koloniale geldmiddelen afgezonderd een vast bedrag
van f 221.292.— 's jaars.

Bij ordonnantie van 23/6-1915, opgenomen in Staatsblad No. 427
van dat jaar, is in verband met de overdracht in beheer aan de
Gemeente van verschillende werken ten behoeve van den wateraf-
en toevoer in het Oostelijk gedeelte van de hoofdplaats Semarang
bovenvermelde uitkeering verhoogd met f 4.700.— 's jaars.

De bijdrage van het Gouvernement, die aan de Gemeente werd
uitgekeerd tot het bedrag, gelijkstaande aan de bruto opbrengst
van de door de Gemeente geheven belastingen over 1917,
beliep in 1919 f 234.209.

Als belastingen worden voor de berekening van deze uitkeering
aangemerkt die verplichte bijdragen, waarbij het bedrag van
eenigen belastingschuldige gëeischt, onafhankelijk is van den om-
vang van eenigen hem bewezen dienst.

De uitkeering in 1919 ontvangen, was dientengevolge beperkt
tot een bedrag, gelijk aan de opbrengst van de belasting op de
publieke gemakkelikheden, de opcenten op de verponding, die
op de personeele-belasting en van het vergunningsrecht.

§ 3. Belastingen en retributiën.

a. OVERZICHT DER TEN BATE VAN DE GEMEENTE SEMARANG GEHEVEN WORDENDE BELASTINGEN, RETRIBUTIËN EN RECOGNITIËN.

Volnummer	Omschrijving der belastingen, retributiën of recognitiën	Besluit krachtens hetwelk de belasting, retributie of recognitie wordt geheven benevens, zoo aanwezig, het goedkeuringsbesluit van den Gouverneur-Generaal.
1	Rechten geheven ingevolge het reglement op het bouwen en sloopen.	Raadsbesluit ddo. 25 Februari 1910.
2	Rechten geheven wegens verrichten arbeid ten behoeve van derden.	Raadsbesluit ddo. 8 Maart 1911.
3	Rechten geheven voor gebruik van beerputledigers en vuilniskarren.	Raadsbesluit ddo. 8 Maart 1911.
4	Rechten voor gebruik der Europeesche begraafplaats.	Raadsbesluit ddo. 27 Februari 1908. Goedgekeurd 6 Juli 1908 No. 8.
5	Rechten voor gebruik van Chineesche begraafplaatsen.	Verordening van den Resident van Semarang ddo. 28 Augustus 1900, gewijzigd bij verordening ddo. 8 Augustus 1902.
6	Keurloonen ingevolge de reglementen op het slachten van vee en varkens.	Raadsbesluit ddo. 9 December 1910.
7	Retributie voor gebruik van Gemeentepasars.	Raadsbesluit ddo. 8 October 1913.

Volgnummer	Omschrijving der belastingen, retributiën of recognitiën	Besluit krachtens hetwelk de belasting, retributie of recognitie wordt geheven benevens, zoo aanwezig, het goedkeuringsbesluit van den Gouverneur-Generaal
8	Rechten voor afstand of in-gebruikgeving van grond bij de Gemeente in eigendom of beheer (pasars uitgezonderd).	Raadsbesluit ddo. 2 Mei 1911.
9	Belasting op het houden van openbare gemakkelikheden.	Raadsbesluiten ddo. 13 Juli 1911 en 27 September 1915, respectievelijk goedgekeurd ddo. 25 October 1911, No. 46 en 21 October 1915, No. 47.
10	50 opcenten op de verpondingsbelasting.	Raadsbesluit ddo. 27 September 1915. Goedgekeurd ddo. 21 October 1915 No. 47.
11	Vergunningsrecht.	Raadsbesluit ddo. 29 Juni 1914. Goedgekeurd ddo. 29 Januari 1915.
12	Leges ter Secretarie.	Raadsbesluit ddo. 22 October 1915.
13	Gemeentelijke Inkomstenbelasting.	Raadsbesluit ddo. 8 Februari 1916. Goedgekeurd 21 Maart 1917.
14	Gemeentelijke automobiëlbelaasting.	Raadsbesluit ddo. 15 Mei 1918. Goedgekeurd bij Gouvernements Besluit ddo. 27 December 1918. No. 40.

b. OVERZICHT DER GEMEENTELIJKE INKOMSTEN-
BELASTING OVER 1919.

Inkomens van :	Aantal aanslagen	Belastbare inkomens
<i>f</i> 900.— tot <i>f</i> 990.—	111	<i>f</i> 100295.—
„ 960.— „ „ 1020.—	107	„ 104632.—
„ 1020.— „ „ 1080.—	89	„ 92794.—
„ 1080.— „ „ 1140.—	82	„ 88083.—
„ 1140.— „ „ 1200.—	51	„ 59408.—
„ 1200.— „ „ 1260.—	103	„ 126101.—
„ 1260.— „ „ 1320.—	67	„ 85683.—
„ 1320.— „ „ 1380.—	67	„ 90066.—
„ 1380.— „ „ 1440.—	89	„ 112405.—
„ 1440.— „ „ 1500.—	33	„ 48193.—
„ 1500.— „ „ 1560.—	129	„ 195360.—
„ 1560.— „ „ 1620.—	73	„ 116137.—
„ 1620.— „ „ 1680.—	50	„ 82190.—
„ 1680.— „ „ 1740.—	62	„ 105351.—
„ 1740.— „ „ 1800.—	37	„ 65360.—
„ 1800.— „ „ 1860.—	132	„ 236312.—
„ 1860.— „ „ 1920.—	55	„ 96149.—
„ 1920.— „ „ 1980.—	50	„ 99000.—
„ 1980.— „ „ 2040.—	79	„ 157352.—
„ 2040.— „ „ 2100.—	47	„ 96984.—
„ 2100.— „ „ 3600.—	988	„ 2698382.—
„ 3600.— „ „ 5400.—	671	„ 2959737.—
„ 5400.— „ „ 7200.—	340	„ 2001235.—
„ 7200.— „ „ 12000.—	336	„ 2996780.—
„ 12000.— en hooger	269	„ 7748743.—

Het totaal der belastbare inkomens bedroeg dus *f* 20.562 732 —

Het totaal der aanslagen bedroeg *f* 228.586.85.—

Gedurende verslagjaar werden 5450 aangiftebiljetten dezer belasting uitgereikt.

c. OPGAAF VAN DE AANGESLAGEN MOTORRIJTUIGEN IN DE GEMEENTELIJKE AUTOMOBIELBELASTING VOOR 1919, MET VERMELDING VAN HET AANTAL AANGESLAGENEN.

Uitgereikt werden 684 aangiftebiljetten.

Het totale bedrag van den aanslag beliep bij de vaststelling der cohieren *f* 47862.50, welk bedrag ten gevolge van de vermindering gewijzigd werd in *f* 45825.—.

In klasse I werden aangeslagen 212 personen tot een totaal bedrag van *f* 4043.75.—.

In klasse II werden aangeslagen 386 personen tot een totaal bedrag van *f* 14562.50.—.

In klasse III werden aangeslagen 333 personen tot een totaal bedrag van *f* 27218.75.—.

In werkelijkheid is het aantal automobielen kleiner dan het aantal aanslagen, aangezien verschillende auto's gedurende den loop van het jaar meermalen van eigenaar verwisselden en dus meer dan eens werden aangeslagen.

d. OPCENTEN OP DE VERPONDING.

De 50 opcenten op de verponding hebben over 1919 de som van *f* 151.056.02 opgebracht.

e. VERGUNNINGSRECHT.

Het aantal vergunningen tot verkoop van sterken drank bedroeg op ultimo December van het verslagjaar 90 en de totale aanslag in deze belasting over dat jaar *f* 4805.

f. ANDERE BELASTINGBRONNEN.

Zooals in vorige verslagen is vermeld, werd de voorbereiding van eene belasting op Naamlooze Vennootschappen in studie gegeven aan eene bijzondere raadscommissie, welke echter tot dusverre nog geen rapport ter zake heeft uitgebracht.

§ 4. Bezittingen der Gemeente.

In 1918 werd begonnen met het aanleggen van een algemeen inventarisstaat van de bezittingen den Gemeente. Deze staat kwam in verslagjaar gereed.

De Gemeente had op ultimo 1919 van hare bedrijven te vorderen:

Grondbedrijf	f 842.930.58
Autobusdienst	„ 44.548.06
Waterleiding	„ 1.065.761.44 ⁵
Pasarbedrijf	„ 220.349.47
Werkplaats	„ 84.586.98
Magazijnsdienst	„ 151.969.26 ⁵
Steenbrekerijen	„ 37.895.21
Zand-, Grind- en Steenbedrijf.	„ 20.045.96
Vrachtautodienst	„ 19.235.54 ⁵
Totaal	f 2.487.322.51 ⁵

Hieronder volgt een staat der onroerende goederen (met uitzondering van die welke kosteloos ten gebruike staan van het algemeen als wegen, bruggen plantsoenen enz.) en der belegde gelden op 31 December 1919:

	Geschatte waarde op ultimo 1919	Toelichtingen
<i>Gemeentehuis.</i>	f 155.000.—	Bebouwde oppervlakte 3600 M ² . Onbebouwde oppervlakte 12860 „ Totaal 16460 M ² .
<i>Gemeente Waterleiding.</i>		
Brongebouw	„ 26.269.97	Oppervlakte 1480 M ² .
Reservoirs (drie)	„ 172.008.27	Gouvernementsgrond
Dienstwoning Djatingaleh.	„ 4.144.11	Oppervlakte 2613 M ² .

	Geschatte waarde op ultimo 1919	Toelichtingen
<i>Pasars.</i>		
1. Pasar Karangbidara Wetan }	f 500	
2. „ Karangbidara Koelon }		
3. „ Peterongan	„ 118.832.70	
4. „ Pedamaran Kidoel . .	„ 93.75	
5. „ Pedamaran Tengah . .	„ 281.25	
6. „ Pedamaran Lor . . .	„ 23.266.44 ⁵	
7. „ Djoernatan	„ 1.941.69	
8. „ Boegangan	„ 62.065.50 ⁵	
9. „ Kintelan	„ 200	
10. „ Pekodjan	„ 3.361.33	
11. „ Kranggan	„ 93.75	
12. „ Djohar	„ 12.50	
13. Waronghuisjes ex 1915 .	„ 422.57 ⁵	
14. „ ex 1919	„ 14.495.81 ⁵	
<i>Gronden.</i>		
1. Voormalig Residentie-erf Baroesarie	„ 69.960.85	Oppervlakte 25.353 M ² .
2. Heuvelterrein, omvattende het sawah-complex Gergadji, de desa's Bendoengan, Bergotta, Gadjahmoengkoer, Genoek en Tegalsarie	„ 1.433.877.01 ⁵	„ 1.540.447 „
3. Djatingaleh	„ 24.069.99 ⁵	„ 48.218 „
4. Pandean	„ 15.119.06	„ 19.719 „
5. Lamperlör	„ 5.291.57	„ 10.139 „
6. Peterongan	„ 11.231.06 ⁵	„ 7.906 „
7. Djangli	„ 17.681.50 ⁵	„ 76.129 „
8. Karangredjo	„ 8.595.89 ⁵	„ 45.359 „
9. Tandang	„ 879.22	„ 2.740 „

	Geschatte waarde op ultimo 1919	Toelichtingen
10. Karanganjar-Goenoeng	f 3.742.93 ⁵	Oppervlakte 5.110M ² .
11. Lamper-Tengah.	„ 1.003.10	„ 2.310 „
12. Randoesarie	„ 6.089.34 ⁵	„ 1.321 „
13. Sompok	„ 48.533.30	„ 21.800 „
14. Redjosarie	„ 7.448.90 ⁵	„ 3.403 „
15. Djomblang	„ 1.917.56	„ 2.718 „
16. Gajamsarie	„ 1.685.91	„ 2.490 „
17. Lamper Kidoel	„ 17.717.89 ⁵	„ 91.825 „
18. Pedalangan	„ 197.36	„ 222 „
<i>Beleggingen.</i>		
Belegde gelden der leening 1915		
in Nederland	„ 300.000.—	
Belegd aankoopfonds inzake		
Grondbedrijf	„ 14.770.53	
Belegd reservefonds	„ 21.000.—	
Aandeel in het kapitaal der		
Woningvereeniging	„ 25.000.—	

§ 5. Schulden der Gemeente.

De schuld der Gemeente wegens onafgeloste geldleeningen bedroeg ultimo 1919 f 4.265.000.— als volgt toe te lichten:

A. Geldleening groot f 2.000.000.— aangegaan bij Raadsbesluit van 27 April 1911 tegen een rente van $4\frac{1}{2}\%$'s jaars, ten behoeve van:

1. Aanleg Waterleiding.	f 1.550.000.—
2. Aanleg Tjandiweg	„ 200.000.—
3. Aanleg Rioleering	„ 250.000.—
	f 2.000.000.—

Tabel, aanwijzende de bedragen, welke voor rentebetaling en aflossing dezer leening moeten worden besteed in de jaren 1912 tot en met 1961.

Jaar	Bedrag der leening	Aflossing	Rente 4½%	Totaal aflossing en rente
1912	f 2.000.000.—	f 11.000.—	f 90.000.—	f 101.000.—
1913	" 1.989.000.—	" 12.000.—	" 89.505.—	" 101.505.—
1914	" 1.977.000.—	" 12.000.—	" 88.965.—	" 100.965.—
1915	" 1.965.000.—	" 13.000.—	" 88.425.—	" 101.425.—
1916	" 1.952.000.—	" 13.000.—	" 87.840.—	" 100.840.—
1917	" 1.939.000.—	" 14.000.—	" 87.255.—	" 101.255.—
1918	" 1.925.000.—	" 15.000.—	" 86.625.—	" 101.625.—
1919	" 1.910.000.—	" 15.000.—	" 85.950.—	" 100.950.—
1920	" 1.895.000.—	" 16.000.—	" 85.275.—	" 101.275.—
1921	" 1.879.000.—	" 17.000.—	" 84.555.—	" 101.555.—
1922	" 1.862.000.—	" 17.000.—	" 83.790.—	" 100.790.—
1923	" 1.845.000.—	" 18.000.—	" 83.025.—	" 101.025.—
1924	" 1.827.000.—	" 19.000.—	" 82.215.—	" 101.215.—
1925	" 1.808.000.—	" 20.000.—	" 81.360.—	" 101.360.—
1926	" 1.788.000.—	" 21.000.—	" 80.460.—	" 101.460.—
1927	" 1.767.000.—	" 22.000.—	" 79.515.—	" 101.515.—
1928	" 1.745.000.—	" 23.000.—	" 78.525.—	" 101.525.—
1929	" 1.722.000.—	" 24.000.—	" 77.490.—	" 101.490.—
1930	" 1.698.000.—	" 25.000.—	" 76.410.—	" 101.410.—
1931	" 1.673.000.—	" 26.000.—	" 75.285.—	" 101.285.—
1932	" 1.647.000.—	" 27.000.—	" 74.115.—	" 101.115.—
1933	" 1.620.000.—	" 28.000.—	" 72.900.—	" 100.900.—
1934	" 1.592.000.—	" 30.000.—	" 71.640.—	" 101.640.—
1935	" 1.562.000.—	" 31.000.—	" 70.290.—	" 101.290.—
1936	" 1.531.000.—	" 32.000.—	" 68.895.—	" 100.895.—
1937	" 1.499.000.—	" 34.000.—	" 67.455.—	" 101.455.—
1938	" 1.465.000.—	" 35.000.—	" 65.925.—	" 100.925.—
1939	" 1.430.000.—	" 37.000.—	" 64.350.—	" 101.350.—
1940	" 1.393.000.—	" 38.000.—	" 62.685.—	" 100.685.—
1941	" 1.355.000.—	" 40.000.—	" 60.975.—	" 100.975.—
1942	" 1.315.000.—	" 42.000.—	" 59.175.—	" 101.175.—
1943	" 1.273.000.—	" 44.000.—	" 57.285.—	" 101.285.—
1944	" 1.229.000.—	" 46.000.—	" 55.305.—	" 101.305.—
1945	" 1.183.000.—	" 48.000.—	" 53.233.—	" 101.235.—
1946	" 1.135.000.—	" 50.000.—	" 51.075.—	" 101.075.—
1947	" 1.085.000.—	" 52.000.—	" 48.825.—	" 100.825.—
1948	" 1.033.000.—	" 55.000.—	" 46.485.—	" 101.485.—
1949	" 978.000.—	" 57.000.—	" 44.010.—	" 101.010.—
1950	" 921.000.—	" 60.000.—	" 41.445.—	" 101.445.—
1951	" 861.030.—	" 62.000.—	" 38.745.—	" 100.745.—
1952	" 799.000.—	" 65.000.—	" 35.955.—	" 100.955.—
1953	" 734.000.—	" 68.000.—	" 33.030.—	" 101.030.—
1954	" 666.000.—	" 71.000.—	" 29.970.—	" 100.970.—
1955	" 595.040.—	" 74.000.—	" 26.775.—	" 100.775.—
1956	" 521.000.—	" 78.000.—	" 23.445.—	" 101.445.—
1957	" 443.000.—	" 81.000.—	" 19.935.—	" 100.935.—
1958	" 362.000.—	" 85.000.—	" 16.290.—	" 101.290.—
1959	" 277.000.—	" 89.000.—	" 12.465.—	" 101.465.—
1960	" 188.000.—	" 93.000.—	" 8.460.—	" 101.460.—
1961	" 95.000.—	" 95.000.—	" 4.275.—	" 99.275.—
Totaal	f 2.000.000.—	f 2.000.000.—	f 3.057.885.—	f 5.057.885.—

B. Geldleening groot *f* 2.000.000, aangegaan bij Raadsbesluiten van 1 en 27 September 1915, tegen eene rente van 5 % 's jaars, ten behoeve van:

1. Uitgaven ten behoeve van het Grondbedrijf, aankoop van terreinen en voorziening in een verkeersmiddel voor het vervoer van personen naar en in het Heuvelterrein. *f* 300.000.—
 2. Bouw van nieuwe pasars ter vervanging van bestaande „ 260.000.—
 3. Aanleg van wegen in het Heuvelterrein ter bevordering van de uitgifte in erfpacht van aldaar gelegen terreinen „ 125.000.—
 4. Bouw van abattoir*) „ 400.000.—
 5. Wegenvernieuwing. „ 400.000.—
 6. Aanbrengen van verkeersverbetering door afronding van hoeken. „ 30.000.—
 7. Oprichting van openbare bad-, wasch- en privaatinrichtingen en van hydranten . . . „ 100.000.—
 8. Teruggaaf van gelden behoorende tot het geleend rioleeringskapitaal waarover reeds werd beschikt voor andere doeleinden . . „ 170.000.—
 9. Verbetering der volkshuisvesting „ 215.000.—
- Totaal. . *f* 2.000.000.—

*) Bij Raadsbesluit dd. 27 Juni 1919, No. 1R. is van dit bedrag de bestemming gewijzigd (zie pag. 46.)

Tabel, aanwijzende de bedragen, welke voor rentebetaling en aflossing moeten worden besteed in de jaren 1916 tot en met 1945.

Jaar	Bedrag der leening	Aflossing	Rente 5 %	Totaal aflossing en rente
1916	f 2.000.000.—	f 30.000.—	f 100.000.—	f 130.000.—
1917	" 1.970.000.—	" 32.000.—	" 98.000.—	" 130.500.—
1918	" 1.938.000.—	" 33.000.—	" 96.900.—	" 129.900.—
1919	" 1.905.000.—	" 35.000.—	" 95.250.—	" 130.250.—
1920	" 1.870.000.—	" 37.000.—	" 93.500.—	" 130.500.—
1921	" 1.833.000.—	" 38.000.—	" 91.650.—	" 129.650.—
1922	" 1.795.000.—	" 40.000.—	" 98.750.—	" 129.750.—
1923	" 1.755.000.—	" 42.000.—	" 87.750.—	" 129.750.—
1924	" 1.713.000.—	" 45.000.—	" 85.650.—	" 130.650.—
1925	" 1.668.000.—	" 47.000.—	" 83.400.—	" 130.400.—
1926	" 1.621.000.—	" 49.000.—	" 81.050.—	" 130.050.—
1927	" 1.572.000.—	" 51.000.—	" 78.600.—	" 129.600.—
1928	" 1.521.000.—	" 54.000.—	" 76.050.—	" 130.050.—
1929	" 1.467.000.—	" 57.000.—	" 73.350.—	" 130.350.—
1930	" 1.410.000.—	" 60.000.—	" 70.500.—	" 130.500.—
1931	" 1.350.000.—	" 63.000.—	" 67.500.—	" 130.500.—
1932	" 1.287.000.—	" 66.000.—	" 64.350.—	" 130.350.—
1933	" 1.221.000.—	" 69.000.—	" 61.050.—	" 130.050.—
1934	" 1.152.000.—	" 72.000.—	" 57.600.—	" 129.600.—
1935	" 1.080.000.—	" 76.000.—	" 54.000.—	" 130.000.—
1936	" 1.004.000.—	" 80.000.—	" 50.200.—	" 130.200.—
1937	" 924.000.—	" 84.000.—	" 46.200.—	" 130.200.—
1938	" 840.000.—	" 88.000.—	" 42.000.—	" 130.000.—
1939	" 752.000.—	" 92.000.—	" 37.600.—	" 129.600.—
1940	" 660.000.—	" 97.000.—	" 33.000.—	" 130.000.—
1941	" 563.000.—	" 102.000.—	" 28.150.—	" 130.150.—
1942	" 461.000.—	" 107.000.—	" 23.050.—	" 130.050.—
1943	" 354.000.—	" 112.000.—	" 17.700.—	" 129.700.—
1944	" 242.000.—	" 118.000.—	" 12.100.—	" 130.100.—
1945	" 124.000.—	" 124.000.—	" 6.200.—	" 130.200.—
	Totaal	f 2.000.000.—	f 1.902.600.—	f 3.902.600.—

C. Geldleening groot f 500.000, aangegaan bij Raadsbesluit van 22 December 1919 tegen een rente van 6 % 's jaars, ten behoeve van het Grondbedrijf.

Tabel, aanwijzende de bedragen, welke voor rentebetaling
en aflossing dezer leening moeten worden besteed
in de jaren 1920 tot en met 1959,

Jaar	Bedrag der leening	Rente 6 $\frac{1}{2}$ %	Aflossing	Totaal aflossing en rente
1920	f 500.000.—	f 30.000.—	f 3.000.—	f 33.000 —
1921	" 497.000.—	" 29.820.—	" 4.000 —	" 32.820 —
1922	" 494.000.—	" 29.640.—	" 5.000.—	" 33.640.—
1923	" 490.000.—	" 29.400.—	" 4.000.—	" 33.400.—
1924	" 486.000.—	" 29.160.—	" 4.000.—	" 33.160.—
1925	" 482.000.—	" 28.920.—	" 4.000.—	" 32.920.—
1926	" 478.000.—	" 28.680.—	" 5.000.—	" 33.680.—
1927	" 473.000.—	" 28.380.—	" 5.000.—	" 33.380.—
1928	" 468.000.—	" 28.080.—	" 5.000.—	" 33.080.—
1929	" 463.000.—	" 27.780.—	" 5.000.—	" 32.780.—
1930	" 458.000.—	" 27.480.—	" 6.000.—	" 33.480.—
1931	" 452.000.—	" 27.120.—	" 6.000 —	" 33.120.—
1932	" 446.000.—	" 26.760.—	" 7.000 —	" 33.760.—
1933	" 439.000.—	" 26.340.—	" 7.000.—	" 33.340.—
1934	" 432.000.—	" 25.920.—	" 7.000.—	" 32.920.—
1935	" 425.000.—	" 25.500.—	" 8.000.—	" 33.500.—
1936	" 417.000.—	" 25.020.—	" 8.000.—	" 33.020.—
1937	" 409.000.—	" 24.540.—	" 9.000.—	" 33.540.—
1938	" 400.000.—	" 24.000.—	" 9.000.—	" 33.000.—
1939	" 391.000.—	" 23.460.—	" 10.000.—	" 33.460.—
1940	" 381.000.—	" 22.860.—	" 10.000.—	" 32.860.—
1941	" 371.000.—	" 22.260.—	" 11.000.—	" 33.260.—
1942	" 360.000.—	" 21.600.—	" 12.000.—	" 33.600.—
1943	" 348.000.—	" 20.880.—	" 12.000.—	" 32.880.—
1944	" 336.000.—	" 20.160.—	" 13.000.—	" 33.160.—
1945	" 323.000.—	" 19.380.—	" 14.000.—	" 33.380.—
1946	" 309.000.—	" 18.540.—	" 15.000.—	" 33.540.—
1947	" 294.000.—	" 17.640.—	" 15.000.—	" 32.640.—
1948	" 279.000.—	" 16.740.—	" 17.000.—	" 33.740.—
1949	" 262.000.—	" 15.720.—	" 17.000.—	" 32.720.—
1950	" 254.000.—	" 14.700.—	" 19.000.—	" 33.700.—
1951	" 226.000.—	" 13.560.—	" 20.000.—	" 33.560.—
1952	" 206.000.—	" 12.360.—	" 21.000.—	" 33.360.—
1953	" 185.000.—	" 11.100.—	" 22.000.—	" 33.100.—
1954	" 163.000.—	" 9.780.—	" 23.000.—	" 32.780 —
1955	" 140.000.—	" 8.400.—	" 25.000.—	" 33.400.—
1956	" 115.000.—	" 6.900.—	" 26.000.—	" 32.900.—
1957	" 89.000.—	" 5.340.—	" 28.000.—	" 33.340.—
1958	" 61.000.—	" 3.660.—	" 30.000.—	" 33.660.—
1959	" 31.000.—	" 1.860.—	" 31.000.—	" 32.860.—
Totaal		f 829.440.—	f 500.000.—	f 1329.440.—

§ 6. Magazijn.

Gedurende het verslagjaar hadden geen wijzigingen van belang in de magazijnsgebouwen plaats

Tengevolge van personeelwisseling had deze dienst nogal eens met moeilijkheden te kampen.

Voor den magazijnmeester, die in den loop van verslagjaar geschorst werd wegens ontdekte onregelmatigheden in het beheer, kon op ultimo verslagjaar nog geen opvolger benoemd zijn, aangezien de aangelegenheid nog in onderzoek was bij de daartoe ingestelde commissie.

HOOFDSTUK VI.

A. Gemeentelijk Onderwijs.

§ 1. Overzicht.

Het jaar 1919 was voor het Gemeentelijk onderwijs van groote beteekenis. Immers, in dit jaar werden de eerste twee Gemeentescholen in gebruik genomen, t. w. ééne school voor Hollandsch-Inlandsch en ééne school voor Hollandsch-Chineesch onderwijs. Te dezer plaatse mag eene korte samenvatting van hetgeen aan die opening is voorafgegaan dan ook niet ontbreken.

Nadat de Gemeenteraad zich reeds enkele malen in algemeenen zin had uitgesproken over het gebrek aan onderwijsgelegenheid voor Inlanders en Chineezzen, kwam deze zaak in een nieuw licht, toen de tegenwoordige Gouverneur-Generaal aan de Gemeenten Batavia en Semarang te kennen gaf, dat de Regeering bereid was de Gemeenten te steunen, indien deze zelf, als aanvulling van het tekortschietend gouvernementsonderwijs, de onderwijsstaak ter hand wilden nemen.

In verband daarmee werd door den Gemeenteraad bij de behandeling van de begrooting voor 1917 eene Onderwijscommissie ingesteld. Deze Commissie diende de 1sten Augustus 1917 een uitgebreid rapport in, waarin zij tot de slotsom kwam, dat er voor Europeanen voldoende onderwijsgelegenheid was, doch dat daaraan voor Inlanders en Chineezzen een schromelijk tekort bestond.

Naar aanleiding van dit rapport besloot de Raad in zijne vergadering van 14 September 1917 den Burgemeester uit te noodigen, ter zake in overleg te treden met den Directeur van Onderwijs, en Eeredienst en vervolgens concrete voorstellen in te dienen.

Als gevolg van bedoeld overleg werd de toezegging verkregen, dat het Gouvernement zou voorzien in de uitbreiding van het aantal scholen 2de klasse en dat voor het geval de Gemeente

zou overgaan tot het oprichten van eigen Hollandsch-Inlandsche of Hollandsch-Chineesche scholen, inderdaad op steun van Regeeringswege kon worden gerekend.

Op 25 April werden, na bespreking met de Onderwijscommissie, terzake strekkende voorstellen bij den Raad ingediend, welke voorstellen in de vergadering van 3 Mei d.a.v. werden goedgekeurd. Zij omvatten: 1e het oprichten van twee dubbelscholen, elk van aanvankelijk 4 klassen; en 2e het richten van een verzoek tot de Regeering om voor het Gemeentelijk onderwijs eene andere subsidieregeling vast te stellen dan voor het particulier onderwijs, omdat de Gemeenten in casu de Gouvernements-taak overnemen.

Aangezien door den Directeur van Onderwijs en Eeredienst voor het verleen van steun als voorwaarde was gesteld, dat door de Gemeente geen leerkrachten zouden worden onttrokken aan het Gouvernementsonderwijs, stelde men zich, kort nadat vorenbedoeld besluit was genomen, in verbinding met den heer P. J. VAN RAVESTEYN te Hilversum, ten einde uitzending van onderwijzers uit Nederland te verkrijgen. De oorlogsomstandigheden echter vertraagden de correspondentie met Nederland zoodanig, dat het zich in het voorjaar van 1919 liet aanzien, dat de uit te zenden onderwijzers niet vóór den aanvang van het schooljaar 1919—1920 in Indië konden worden verwacht. Daar bovendien na eenigen tijd zich de overtuiging vestigde, dat het mogelijk zou zijn hier te lande buiten het Gouvernementsonderwijs om, voldoende onderwijskrachten te verkrijgen, drong de Onderwijscommissie er met klem op aan, dat de voor de scholen benoodigde leerkrachten in Indië zelve zouden worden aangeworven, opdat beide scholen zouden kunnen worden geopend.

Aldus geschiedde; met het gevolg, dat op 18 Augustus 1919 de beide scholen werden geopend, bij welke gelegenheid ondergeteekende eene rede hield, waarin hij de geschiedenis van de totstandkoming der beide scholen in het kort uiteenzette en waaraan het volgende is ontleend:

„De Gouvernementssubsidiereregeling is ons nog niet bekend. Zelfs werd nog geen crediet geopend door den Gemeenteraad. Maar door de geregelde samenwerking met de Onderwijs-

commissie is de instemming van den Raad gewaarborgd. De levering van meubilair en leermiddelen ondervond de normale vertraging. Wij hebben echter de beschikking over gebouwen¹⁾, welke door den dienst van Gemeentewerken met bekwamen spoed werden in gereedheid gebracht en over het noodige Europeesche onderwijspersoneel; het aantal Inlandsche onderwijzers is echter nog niet compleet. Voorts zijn wij zoo gelukkig geweest om voor schoolhoofden de hand te kunnen leggen op onderwijzers, die reeds als zoodanig zijn werkzaam geweest.

„De betrekkelijk onregelmatige gang van zaken bij de totstandkoming dezer scholen, mag zeker niet als navolgenswaardig voorbeeld worden gesteld. Toch is er eene lichtzijde aan verbonden. Het bewijs is nml. geleverd, dat, indien de tijd dringt, de gemeentelijke administratie zóó vlot en zóó lenig en zóó weinig verbureaucratiseerd is, dat men over allerlei formeele bezwaren vermag heen te stappen en de papieren regeling voorloopig kan vervangen door het mondeling overleg. De Gemeente blijkt hier weer te zijn een uitvoeringsinstrument, dat zich uitstekend weet aan te passen aan de omstandigheden van tijd en plaats; alle beslissingen kunnen snel en plaatselijk worden genomen.

„De verdienste voor dezen vlotten gang van zaken komt in hoofdzaak toe aan de Onderwijscommissie. En daarbij denkt men dan zeker in de eerste plaats aan haren voorzitter, den Heer Westerveld, die reeds gedurende jaren de stuwkracht is voor Gemeentelijk onderwijs. Ook de heer de Raad als deskundige, leverde onmisbare medewerking, terwijl de andere leden, die ik niet allen persoonlijk zal noemen, het hunne bijdroegen.

„De aanmelding van leerlingen had een gedeeltelijk onverwacht verloop. Voor de Hollandsch-Chineesche school meldden zich betrekkelijk weinigen aan, zoodat deze school aanvangt met slechts twee klassen, ééne voorklasse en ééne eerste klasse. Daardoor konden voor de Hollandsch-Inlandsche school vier van de zes Europeesche leerkrachten worden bestemd, die, na aanvulling met drie Inlandsche onderwijzers, in staat stellen de Hollandsch-

¹⁾ Voor de H. I. S. in Gang Traverdoeli (Raadsbesluit dd. 22 December 1919, No. 7/R).

Voor de H. C. S. op Karangtengah (Raadsbesluit dd. 30 Mei 1919, No. 3/R).

Inlandsche school te openen met zeven klassen, zes eerste klassen en één tweede klasse. Het aantal leerlingen, dat zich heeft aangemeld, bedraagt 402. Om technische redenen, voornamelijk den leeftijd, kwamen er evenwel niet meer dan ongeveer 260 voor toelating in aanmerking; deze kunnen allen worden aangenomen. Het Gemeentebestuur kan dan ook dit jaar de netelige vraag, hoe de toelating te regelen, ontgaan. Een volgend jaar evenwel zal het aan deze moeilijkheid vermoedelijk niet meer kunnen ontkomen, want het kan wel bij voorbaat als onmogelijk en zelfs als ongewenscht worden beschouwd, om aan alle Inlandsche kinderen van Semarang Hollandsch-Inlandsch onderwijs te geven.

„Zooals bekend regelt het Gouvernement de toelating naar den maatschappelijken stand der ouders. Hierop is herhaaldelijk aanmerking gemaakt, doch mij is niet bekend, dat door iemand eene betere methode van schifting is aanbevolen.

„Indien de Gemeente bij de vraag: „Wie toelaten en wie afwijzen?” de gouvernementsregeling niet wil volgen, zal men eene eigen oplossing moeten vinden.

„Hoe wenschen wij nu onze scholen in te richten? Vooreerst wenschen wij te voldoen aan de te stellen eischen van Gouvernementswege. Daardoor toch wordt verkregen, dat de kinderen, van onze scholen afkomstig, gelijkwaardig worden beschouwd met die, afkomstig van soortgelijke scholen. Binnen de ons zoo gestelde grenzen, wenschen wij echter wel te zoeken naar een eigen weg.

„Het tracé van dien weg staat mij nog niet geheel voor den geest, maar over twee punten zal hij moeten loopen. Ik denk dan eerst aan de lichamelijke verzorging. De aanstelling van een schoolarts zal hoe eer hoe beter moeten worden overwogen. Door middel van de school zullen betere begrippen van gezondheidsvoorzorg moeten worden verbreid en naar de ouders overgeleid. Wat de geestelijke ontwikkeling betreft, kan in het onderwijs eene nuanceering worden gelegd, welke zich richt op het plaatselijk karakter. Voor ligging en vorm, eigenschappen en lotgevallen van de stad Semarang zal bijzondere belangstelling, voor de volkscultuur — zoo niet de plaatselijke dan toch de regionale van Midden-Java — bijzondere liefde mogen worden opgewekt.

„Zoo zullen niet alleen goede Staatsburgers worden gekweekt, maar ook goede Semarangsche burgers, die straks de lotgevallen hunner woonstad met liefde en belangstelling zullen helpen besturen.

„Het is in de eerste plaats op U, Dames en Heeren aan de scholen verbonden, dat ik een beroep doe om dit te bereiken. Uw taak wordt door de extra gestelde eischen zeker verzwaaard, maar, naar ik mij vlei, toch zeker ook veraangenaamd.

„Moge het U gegeven zijn met vrucht te arbeiden.

„Ten slotte bevelen wij ons onderwijs aan in de belangstelling van de betrokken Schoolcommissie.

„Het is mijn voornemen heden het volgende telegram te zenden aan den Directeur van Onderwijs: „Bij opening Gemeentelijke scholen wordt U dank gezegd voor ondervonden medewerking en deze ook voor toekomst ingeroepen.”

„Ik wil dan eindigen met den wensch uit te spreken, dat het Gemeentelijk onderwijs eene voorspoedige ontwikkeling beschoren zij.”

De heer D. J. A. Westerveld, voorzitter der Onderwijscommissie, dankte den Burgemeester voor zijne van waardeering getuigende woorden, doch meende niet onvermeld te mogen laten de waardevolle adviezen van den heer J. B. Ruzius, die der Commissie onvermoeid met groote welwillendheid had terzijde gestaan. Spreker eindigde met den wensch uit te spreken, dat het aantal gemeentescholen zich elk jaar zal uitbreiden.

Deze wensch kwam zijne vervulling reeds spoedig een stap nader, toen de Raad in zijne vergadering van 16 September 1919 (besluit No. 26/R) in beginsel besloot over te gaan tot opening van eene tweede Hollandsch-Inlandsche school te Sompok.

In aansluiting aan dit besluit werd bij besluit van 22 December 1919 goedgekeurd, dat tot den Gouverneur-Generaal de vraag zou worden gericht, welke geldelijke steun uit 's Lands middelen voor de Gemeente Semarang te verwachten was ten behoeve van de onderwijsvoorziening.

Nog vóór evenwel aan dit besluit uitvoering had kunnen worden gegeven, werd navolgend schrijven*) onder dagteekening van

*) Den 16den Januari 1920 ten fine van advies gesteld in handen van de Onderwijscommissie.

13 December 1919 van den Eersten Gouvernements Secretaris ontvangen.

„1. Bij de Regeering is sedert geruimen tijd de vraag in overweging, in hoever aan de locale raden een taak zal zijn op te dragen of over te laten op het gebied der onderwijsvoorziening.

„2. Ook is door meerdere Gemeenteraden dit vraagstuk bij de Regeering aan de orde gesteld in den vorm van verzoeken om overdracht van een bepaald deel der onderwijszorg, verzoeken om inlichting omtrent voor gemeentescholen te verwachten subsidies uit 's Lands kas, verzoeken met betrekking tot de personeelsvoorziening van op te richten gemeentescholen en dergelijke.

„3. Bij de overweging van het onderwerpelijk vraagstuk heeft de Regeering zich laten leiden door het beginsel, dat een algemeene en volledige onderwijsdecentralisatie in dier voege, dat het centraal gezag de leiding der onderwijspolitiek uit handen zou geven, zeker geen aanbeveling verdient. Integendeel meende de Regeering als uitgangspunt te moeten vooropstellen, dat de belangen eener doelmatige en ordelijke onderwijsvoorziening, voor zoover deze een algemeen karakter draagt, zich verzetten tegen decentralisatie in anderen vorm dan dien van zelfbestuur, tegen onttrekking derhalve aan algemeene regeling en stelselmatig opper-toezicht van het centraal gezag.

„4. Vormt dit op zich zelf reeds een begrenzing van de af te wentelen taak, daarenboven zal de decentralisatie van het lager onderwijs op Nederlandschen grondslag, mogelijk ook van het verdergaand onderwijs, in haar algemeenheid eerst met vrucht overwogen kunnen worden, wanneer er meer teekening gekomen is in de voorgenomen bestuurshervorming, voor zoover deze beoogt de verdeeling van Nederlandsch-Indië in provinciën met eigen geldmiddelen.

„5. Bij de bepaling van haar standpunt in zake onderwijsdecentralisatie was de Regeering dus genoodzaakt zich te beperken tot die punten, waaromtrent — mede in verband met het stadium der aanhangige bestuurshervorming — al dadelijk een beslissing kan en moet worden genomen.

„6. Wat nu in de eerste plaats betreft het lager onderwijs op Nederlandschen grondslag, dat is dus het Europeesch lager, het

Hollandsch-Inlandsch en het Hollandsch-Chineesch onderwijs, in het voorafgaande ligt reeds opgesloten, dat voor het oogenblik alleen beschouwing vereischt de vraag, welk aandeel in de verzorging van dat onderwijs kan worden opgedragen of overgelaten aan de Gemeenten. ¹⁾)

„7. Te dezen aanzien meent de Regeering het standpunt te moeten innemen, dat de zorg der gemeenteraden voor dat onderwijs slechts een aanvullend karakter kan dragen en beperkt moet blijven tot voorziening in die behoefte aan openbaar lager onderwijs op Nederlandschen grondslag, welke de Regeering wegens gebrek aan Europeesch personeel onvervuld moet laten.

„8. Aan een volledige overdracht van dat onderwijs aan de gemeenten staat het practische bezwaar in den weg, dat de Regeering zich dan bij de onderwijsvoorziening voortaan zou hebben te bepalen tot het binnenland, een bezwaar dat de Regeering in tweeërlei opzicht onoverkomelijk acht.

„9. Vooreerst zou den gouvernementsonderwijzers niet meer het vooruitzicht kunnen worden geboden t. z. t. in een der groote steden op Java te worden geplaatst, eene plaatsing, die, mede met het oog op de belangen van het gezin, in den regel zeer wordt begeerd. Dientengevolge zouden ook de moeilijkheden, welke een regelmatige personeelsvoorziening reeds ondervindt, belangrijk toenemen.

„10. Voorts zou de opleiding voor de hoofdakte en voor verschillende bijakten (natuurstudie, wiskunde, Engelsch en handteekenen) daardoor in het gedrang komen. Bij die opleiding is men aangewezen op de groote plaatsen, waar leeraren van middelbaar en technisch onderwijs daarvoor beschikbaar zijn. Indien nu het Gouvernement de onderwijzers en onderwijzeressen, die zoodanige opleiding wenschen te ontvangen, daartoe niet zou kunnen werkzaam stellen aan scholen in een stad, waar die opleiding kan worden verkregen, zou het voor den Gouvernementsonderwijzer practisch onmogelijk worden, zich voor de studie voor hoofdakte of bijakten onder bevoegde leiding te stellen.

¹⁾ De gewesten met eigen geldmiddelen komen met het oog op de aanstaande bestuurshervorming niet voor een taak op onderwijsgebied in aanmerking.

„11. De bekostiging van het van gemeentewege te geven onderwijs vormt een onderdeel van het vraagstuk der algemeene financieele verhouding tusschen het land en de gemeenten en een definitieve regeling ter zake zal dan ook eerst kunnen worden getroffen, nadat de hernieuwde overweging van dat vraagstuk tot een bepaalde beslissing zal hebben geleid. Intusschen zal daarmede nog wel eenigen tijd gemoeid zijn, zoodat eene althans voorloopige beslissing noodig is ten aanzien van de bekostiging van gemeentelijke Europeesche, Hollandsch-Inlandsche en Hollandsch-Chineesche scholen.

„12. Twee factoren treden hierbij op den voorgrond, waarvan de eene in de richting der algemeene, de andere in de richting der plaatselijke middelen wijst. De eerste is het feit, dat de gemeente een taak vervult, die eigenlijk op de schouders der Regeering rust en waarvan deze zich ook zou kwijten, indien over het daartoe noodige personeel beschikt werd. De tweede factor—waarbij zich nog voegt de omstandigheid, dat de eerste h.t.l. voor nagenoeg alle particulier onderwijs geldt, zonder dat dit tot dusver tot algeheele bekostiging uit 's Lands kas heeft geleid—is deze, dat de gemeente door de oprichting van scholen met steun van Landswege bevoorrecht wordt boven tal van plaatsen, die tengevolge van den personeelnood al lang op de benodigde scholen wachten en nog moeten wachten, een voorrecht, waarvoor de gemeente wel wat over mag hebben.

„13. In afwachting van de uitkomst van vorenbedoelde algemeene overweging van het vraagstuk, meent de Regeering voorloopig den juisten middenweg te bewandelen, door aan de gemeenten voor haar scholen uitkeeringen te doen op den voet der bestaande subsidieregelingen. Vrees voor een minder voordeelige definitieve regeling behoeft voor de gemeente geen aanleiding te zijn, om zich in afwachting daarvan geheel te onthouden van bemoeienis op dit gebied; immers de Regeering stelt uitdrukkelijk in uitzicht, dat die definitieve regeling desgewenscht alleen toepassing zal vinden ten aanzien van na haar totstandkoming gestichte gemeentescholen.

„15. Als waarborg voor de deugdelijkheid van het van gemeentewege te geven onderwijs zullen, in afwachting van een eerlang te ondernemen herziening van de onderwijswetgeving, de gewone subsidievoorwaarden als leiddraad gelden.

„16. Het karakter van de taak der gemeenten met betrekking tot het Europeesch lager, het Hollandsch-Inlandsch en het Hollandsch-Chineesch onderwijs brengt van zelf en als onontkoombare voorwaarde mede, dat de Gemeenten, zoolang het Gouvernement gebrek heeft aan Europeesch onderwijzend personeel, voor haar scholen geen Europeesche leerkrachten zullen mogen onttrokken aan het Gouvernement.

„17. De Regeering betreurt, dat daardoor een beperking van den vrijen overgang van gouvernementpersoneel in gemeentedienst moet worden in het leven geroepen, welke zij in beginsel en tegenover de gemeenten en tegenover het personeel zelf onjuist acht, maar zij vertrouwt, dat zal worden ingezien dat deze beperking onvermijdelijk is.

„18. Men dient voor oogen te houden, dat de gemeentelijke werkzaamheid met betrekking tot het lager onderwijs op Nederlandschen grondslag niet voortvloeit uit decentralisatie van dat onderwijs als stelsel — daartegen verzetten zich immers de reeds genoemde practische bezwaren —, doch enkel ten doel heeft, in weerwil van het tekort aan Europeesche leerkrachten, de gelegenheid tot dat onderwijs in de gemeenten uit te breiden. Geschiedde dit nu met in gemeentedienst genomen Europeesch personeel van het Gouvernementsonderwijs, dan zou de Regeering even goed — en het zou zelfs meer voor de hand liggen — de gewenschte scholen zelve kunnen stichten.

„19. Een en ander zou echter de onderwijsvoorziening op andere plaatsen, waar de behoefte aan nieuwe (vooral Hollandsch-Inlandsche) scholen nog grooter is dan bijv. in Batavia en Semarang, waar reeds gemeentescholen zijn opgericht, geheel in het gedrang doen komen. Zelfs zou sluiting van bestaande scholen op kleine plaatsen niet achterwege kunnen blijven.

„20. Het is de plicht der Regeering, die de onderwijsbelangen van allen gelijkelijk heeft te behartigen, daartegen te waken.

„21. De onderhavige maatregel zal niet alleen voor de gemeentescholen gelden, doch ook van toepassing zijn ten opzichte van nieuwe particuliere scholen, die met Europeesch onderwijzend personeel werken (zie de ordonnantie van heden, Staatsblad No. 901). Ook deze zullen als voorwaarde voor subsidieering

hebben aan te toonen, dat de personeelvoorziening zoodanig geregeld is, dat in tijden van personeelsgebrek de oprichting der school geen ernstige schade kan berokkenen aan het Gouvernementsonderwijs.

„22. De Regeering laat geen aannemelijk middel ongebruikt om tot geregelde aanvulling van het personeel te geraken en het behoeft geen betoog, dat de belemmering in den dienstovergang, waarvan hier sprake is, niet langer zal worden gehandhaafd dan noodig is in verband met den stand van de personeelvoorziening.

„23. De Regeering vertrouwt dan ook, dat in die beperking niets anders zal worden gezien dan een tijdelijken noodmaatregel, dien de Regeering niet achterwege kan laten zonder tekort te schieten in Haar plicht, om de thans nog onvoldoende onderwijsgelegenheid althans naar billijkheid te verdeelen.

„24. Intusschen is de Regeering bereid te voorzien in de moeilijkheid, dat pas aangekomen Nederlandsche onderwijzers in den regel niet de bijzondere geschiktheid bezitten, welke noodig is om als onderwijzer, inzonderheid als hoofd op te treden aan een Hollandsch-Inlandsche of Hollandsch-Chineesche school. Dit zou kunnen geschieden door in voorkomende gevallen onder de gouvernementsonderwijzers, die deze geschiktheid wel bezitten, candidaten op te roepen, om tijdelijk aan een van gemeentewege opgerichte school te worden gedetacheerd. Voor den tijd dier detachering zal dan het Gouvernement de beschikking behooren te verkrijgen over den in dienst der gemeente nieuw uitgekomen onderwijzer, die aan een Gouvernementsschool de noodige ervaring zal kunnen opdoen tot het richtig vervullen van zijn nieuwe taak.

„25. Mocht een gemeente wenschen, dat een schikking in dezen zin getroffen wordt, waartoe zij zich kunnen verstaan met den Directeur van Onderwijs en Eeredienst, dan zal het aanbeveling verdienen bij de oproeping van onderwijzers in Nederland bekendheid te geven aan het plan, om de betrokkenen eerst eenigen tijd aan een Gouvernementsschool werkzaam te stellen.

„26. Tegen decentralisatie, binnen de in het 3e lid hierboven aangegeven grenzen, van het Inlandsch lager onderwijs in zijn vollen omvang, waaronder te verstaan het onderwijs dat gegeven

wordt aan de Inlandsche 2e klasse scholen en aan de volksscholen — wat het volksonderwijs betreft natuurlijk alleen voor zoover het geen taak is der Inlandsche gemeente, bestaat bij de Regeering niet alleen geen bezwaar, zij acht het zelfs gewenscht daartoe te besluiten, zoodra het plan om autonome regentschappen in te stellen, zal zijn tot uitvoering gebracht.

„27. Behoudens nadere overweging van de verschillende onderdeelen der in deze te treffen voorzieningen, waartoe wellicht ook wenschen en opmerkingen van de zijde der gemeenteraden aanleiding zullen geven, stelt de Regeering zich de beoogde overdracht als volgt voor.

„28. De Gemeenten en de Regentschappen worden belast met het rechtstreeksch beheer, materieel zoowel als personeel, van de 2e klasse scholen, die derhalve gemeentescholen en regentschapscholen worden. De bestaande schoolgebouwen worden met hun inventaris aan de Gemeente (het Regentschap) overgedragen, het onderwijzend personeel ter beschikking van den gemeente-(regentschaps-) raad gesteld. De oprichting van nieuwe scholen — waarvan de kostenverdeeling een punt van nadere overweging zal uitmaken — geschiedt in overleg met den Directeur van Onderwijs en Eeredienst, hetgeen noodig is èn met het oog op de beschikbaarstelling van personeel èn in het belang van de handhaving der bestaande organisatie van volks- en standaardonderwijs. Voor het plaatselijk administratief schooltoezicht benoemt de gemeente-(regentschaps-)raad een schoolcommissie, waarvan de leden als schoolcommissarissen een bepaaldelijk aangewezen taak ontvangen, terwijl voor het rechtstreeksch technisch toezicht de raden de beschikking krijgen over Inlandsche schoolopzieners, werkende in overleg met de centrale inspectie.

„29. Ten opzichte van het volksonderwijs, dat behoudens toepassing van Staatsblad 1918 No. 482 (zie hieronder lid 31) in handen der Inlandsche Gemeenten blijft, neemt de gemeente-(regentschaps-)raad zooveel mogelijk de tegenwoordige taak der bestuurs-ambtenaren over, ook wat betreft de voorbereiding der oprichting van nieuwe scholen, een en ander in overleg met den Adviseur voor het Volksonderwijs. De hiervoren aangegeven organisatie van administratief en technisch schooltoezicht kan mede aan het volksonderwijs dienstbaar worden gemaakt.

„30 De vraag, tot welk deel de uitgaven voor het Inlandsch lager onderwijs ten laste van de gemeente (het regentschap) behooren te komen, maakt een onderdeel uit van het vraagstuk der bekostiging van het onderwijs uit algemeene en plaatselijke middelen, bij de overweging waarvan zal worden gestreefd naar een oplossing voor de zg. Europeesche gemeenten, de regentschappen en de Inlandsche gemeenten. Daarentoe kan nu reeds worden opgemerkt, dat de Regeering niet zoozeer bedacht is op vermindering der lasten van 's Lands schatkist door belangrijke plaatselijke bijdragen in de kosten der 2e klasse scholen, als wel de kostenverdeeling ook van die scholen wil gronden op het feit, dat het plaatselijk offer, al is het ook betrekkelijk gering, een prikkel meer geeft tot plaatselijke openbare belangstelling en tot goede verzorging van het betrokken belang. Tevens zal dan een einde komen aan den tot dusver onvermijdelijken, maar niettemin van vele zijden niet ten onrechte veroordeelden toestand, dat de rechtstreeks belanghebbenden voor de oprichting en instandhouding der volksscholen zooveel meer lasten te dragen hebben dan voor de meer gewilde 2e klasse scholen.

„31. Ten aanzien van de decentralisatie van het Inlandsch lager onderwijs zal dus de zg. Europeesche gemeente op één lijn worden gesteld met 't autonome regentschap, met dien verstande echter, dat met betrekking tot het volksonderwijs rekening zal worden gehouden met het voornemen om althans is de groote gemeenten het desaverband op te heffen. Reeds werd aan artikel 71 van het Regeeringsreglement een nieuw lid toegevoegd, daartoe strekkende, dat bij ordonnantie Inlandsche gemeenten, die gedeeltelijk gelegen zijn binnen de grenzen van een stad, waarvoor een gemeenteraad is ingesteld, voorzoover het binnen die grenzen vallend gebied betreft, kunnen worden opgeheven of, voor zooveel noodig, worden onttrokken aan de werking van het bepaalde bij het 2e lid van voormeld artikel 71 (Staatsblad No. 482 1918).

„32. Als nu in eenige gemeente voormeld Staatsblad wordt toegepast en het desaverband daar geheel verdwijnt, zal, gelijktijdig met die opheffing, de verplichting om voor het volksonderwijs te doen, wat elders de desa doet, geheel op de gemeente overgaan, zoodat zij te dien aanzien dan dezelfde taak krijgt als ten opzichte van het standaard onderwijs.

„33. Op de meeste groote plaatsen bestaat tot dusver nog geen volksonderwijs, wat de Regeering als een bepaalde leemte beschouwt. Want al valt daar in het algemeen een grootere behoefte aan 2e. klasse scholen op te merken dan ten plattelande, de Regeering twijfelt niet of de belangen van een deel der Inlandsche stadsbevolking (koelies e. d.) zullen gebaat zijn bij eenvoudig 3 jarig onderwijs als aan de volksscholen wordt gegeven. Zelfs acht zij het niet a priori uitgesloten, dat voor de combinatie volksschool-vervolgsschool ook in de groote steden, althans in sommige buurten, ruimte is. Een en ander zal een punt van nader onderzoek en overleg met de gemeentebesturen uitmaken.

„34 Met de invoering van een nader vast te stellen regeling voor de decentralisatie van het Inlandsch lager onderwijs zal worden gewacht totdat het vraagstuk der kostenverdeeling van het onderwijs zal zijn opgelost. Intusschen meende de Regeering door mededeeling van het vorenstaande omtrent de hoofdbeginselen dier decentralisatie reeds haar voorloopig standpunt te moeten bekendstellen.

„35. De Regeering zou het zeer toejuichen, indien de gemeenteraden — later wellicht ook de regentschapsraden — zich de verzorging van dat vakonderwijs tot taak gingen rekenen, dat naar de plaatselijke behoefte verschillend kan worden geregeld. Zoo komt het der Regeering voor, dat op het gebied van ambachts- en landbouwonderwijs, handelsonderwijs e. d., dankbare taak voor de gemeenten is weggelegd, zonder dat daarmee gezegd is, dat nu ook al dergelijk onderwijs aan de gemeenten zou moeten worden overgelaten. De geneigdheid der gemeentebesturen om op dit terrein werkzaam te zijn, zal hier den doorslag kunnen geven, terwijl dan de Regeering, waar noodig, aanvullend, zal optreden.

„36. Ten aanzien van dit onderwijs zal mede de gelegenheid worden opengesteld tot het verkrijgen van regeeringssubsidie. De mate, waarin in de kosten van het hierbedoeld onderwijs door het Land zal worden bijgedragen, zal mede aan de orde komen bij de hiervoren in uitzicht gestelde nadere overweging van de verdeeling der kosten van het onderwijs tusschen het Land en de lagere rechtsgemeenschappen.

„37. Het algemeen vormend, verdergaand onderwijs ten slotte, evenals het vakonderricht waarvan de opzet niet door plaatselijke

behoefden beheerscht wordt, meent de Regeering voor overdracht op de gemeenten voorloopig niet in aanmerking te moeten brengen. Bij het onderwijs, dat gegeven wordt aan de Hoogere Burgerscholen en Algemeene Middelbare Scholen (ook de Muloafdeelingen), alsmede bij dat vakonderwijs, hetwelk voor het gansche gebied naar één gelijk leerplan behoort te worden gegeven (bv. de opleiding van onderwijzend personeel voor andere dan volksscholen, van rechtskundigen, artsen enz.), treden de belangen van gelijkheid van pijl, eenheid van beginsel, waarnaar gewerkt wordt, juiste aansluiting, wat een deel der genoemde scholen betreft, aan inrichtingen van middelbaar en hooger onderwijs in Nederland en voor een deel ook de behoeften van 's Lands dienst zoozeer op den voorgrond, dat centraal beheer hier, naar het oordeel der Regeering, vooralsnog de voorkeur verdient. ¹⁾

„38. Door mededeeling van het vorenstaande heb ik de eer mij van een bekomen opdracht te kwijten.

„Dit rondschrjven strekt mede als beschikking op het verzoek van Uwen Raad, der Regeering kenbaar gemaakt bij brieven van den Burgemeester van 8 December 1917 No. 188 en 13 Juni 1918 No. 334.

Bij ordonnantie ddo. 13 December 1919 No. 58 (stbl. 801) werd eene voorziening getroffen ter voorkoming, dat in tijden van gebrek aan Europeesch onderwijzend personeel, zulk personeel aan het gouvernementsonderwijs wordt onttrokken voor de oprichting of instandhouding van nieuwe scholen, ten behoeve waarvan aanspraak kan worden gemaakt op ondersteuning uit 's Lands kas.

¹⁾ Uit deze overweging acht de Regeering het evenmin geraden gemeentelijke bemoeienis uit te lokken met de opleiding van Inlandsche onderwijzers aan Kweek- en Normaalscholen (vgl. het schrijven van de Burgemeester van 27 Mei j.l., No 687). In verband hiermede moge, voor zooveel noodig, de aandacht worden gevestigd op onderafdeeling 208 der ontwerpbegrooting voor 1920, uit de toelichting waarop blijkt, dat de Regeering zelve in de behoefte aan Kweek- en Normaalscholen voor Inlandsch onderwijzend personeel in ruime mate zal voorzien.

¹⁾ Den 16den Januari 1920 werd dit stuk gesteld in handen van de Onderwijs-Commissie.

Artikel 1. dier ordonnantie luidt als volgt:

„1. Ter tegemoetkoming in de uitgaven, verbonden aan de oprichting en instandhouding van na de inwerkingtreding van deze ordonnantie geopende bijzondere scholen, zal geen aanspraak kunnen worden gemaakt op eenigerlei uitkeering uit 's Lands kas indien, ter beoordeeling van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst, de aanstelling van Europeesch onderwijzend personeel bij die scholen in verband met een tekort aan zoodanig personeel bij het gouvernementsonderwijs aan de belangen van dit onderwijs ernstige schade toebrengt.

„2. Van de voorgenomen aanstelling van Europeesch onderwijzend personeel aan de in het eerste lid bedoelde bijzondere scholen wordt door hem, door wien de aanstelling behoort te geschieden, tijdig bij aangeteekend schrijven mededeeling gedaan aan voornoemden Directeur, die, wanneer daartegen bij hem uit voormelden hoofde bezwaar bestaat, daarvan ten spoedigste mededeeling doet.

Intusschen was door den Raad bij zijn besluit dd. 29 Augustus 1919. No. 17/R, ten behoeve der Gemeentescholen een crediet geopend ten bedrage van *f* 24.973.27:

Hiervan zijn te rekenen:

a. tot de *gewone* uitgaven:

I. Bezoldiging van het personeel.

a.	Salaris van het personeel der Hollandsch-Chineesche school van medio Juli tot ultimo December 1919.	<i>f</i>	4.311.07
b.	Salaris van het personeel van de Hollandsch-Inlandsche school van primo Augustus tot ultimo December 1919	„	6.875.—
	Totaal.	<i>f</i>	<u>11.186.07</u>

II. Aanschaffing van leermiddelen.

a.	Voor de Hollandsch-Chineesche School . . .	<i>f</i>	652.20
b.	Voor de Hollandsch-Inlandsche School . . .	„	<u>473.90</u>
	Totaal.	<i>f</i>	<u>1.126.10</u>

III. Huur der schoolgebouwen.

a.	Voor de Hollandsch-Chineesche school van Karangtengah van primo Juni tot ultimo December à <i>f</i> 130.— per maand	<i>f</i>	910.—
b.	Voor de Hollandsch-Inlandsche school aan Gang Traverdoeli van primo Juni tot ultimo December à <i>f</i> 175.— per maand	„	1,225.—
	Totaal.	<i>f</i>	<u>2.135.—</u>

IV. Verdere uitgaven.

	Voor beide scholen te zamen	<i>f</i>	1.500.—
b.	tot de <i>buitengewone</i> uitgaven:		
	V. Kosten van den ombouw der scholen.		
a.	Verbouwing van het gebouw der Hollandsch-Chineesche school te Karangtengah.	<i>f</i>	2.150.—
b.	Verbouwing van het perceel der Hollandsch-Inlandsche school te Gang Traverdoeli	„	500.—
c.	Het bouwen van een speelloods bij de Hollandsch-Chineesche school.	„	2.000.—
	Totaal.	„	<u>4.650.—</u>

VI. Aankoop van inventarisartikelen.

a.	Voor de Hollandsch-Chineesche School	<i>f</i>	406.45
b.	Voor de Hollandsch-Inlandsche School	„	369.65
	Totaal.	<i>f</i>	<u>776.10</u>

VII. Aanschaffing van schoolmeubilair.

	Voor beide scholen te zamen	<i>f</i>	3 600.—
--	---------------------------------------	----------	---------

Ten slotte mag niet onvermeld blijven, dat de Gemeenteraad in zijne vergadering van 7 November 1919 besloot om aan de Inlandsche onderwijzers in dienst der Gemeente voor het bezit van de acte Nederlandsch eene toelage toe te kennen van vijftien gulden per maand.

§ 2. Hollandsch-Inlandsche School.

Onderwijzend Personeel.

Op 31 December 1919 waren aan deze school verbonden:

S. Zwarenstein	Hoofd.
W. Th. Ronz	Onderwijzer.
Mevrouw H. Harten- van de Kamp	Onderwijzeres.
R. Achmad	} Inlandsche onderwijzers.
Ismael Mangoenprawiro	
Soewargadi	

Leerlingen.

Het aantal leerlingen bedroeg op het einde van het verslagjaar 164, verdeeld over zes parallelklassen.

Door dien van de oorspronkelijk toegelaten leerlingen een groot gedeelte ten slotte niet op school kwam, was het aantal op ultimo December 1919 belangrijk gedaald beneden dat, het welk aanvankelijk werd vermeld. (zie blz. 66).

§ 3. Hollandsch-Chineesche School.

Onderwijzend Personeel.

Op 31 December 1919 waren aan deze school verbonden:

J. B. Ruzius	Hoofd.
Mejuffrouw G. A. Krijnen	} Onderwijzeressen.
„ E. Versteegh.	

Leerlingen.

Het aantal leerlingen bedroeg op het einde van het verslagjaar 55, verdeeld over ééne voorklasse en ééne eerste klasse.

§ 4. Uitgaven en ontvangsten van de Gemeentescholen over 1919.

Uitgaven.

Kosten voor den bouw van scholen:

Hollandsch-Inlandsche School	f	1.026,14 ⁵
Hollandsch-Chineesche School	„	4.181,30 ⁵
	f	5.207,45

Kosten voor aankoop van school-
meubelen en leermiddelen:

Hollandsch-Inlandsche School	f	3.499,36
Hollandsch-Chineesche School	„	<u>1.324,30</u>

f 4.823,66

Salarissen van het personeel:

Hollandsch-Inlandsche School	f	8.902,67
Hollandsch-Chineesche School	„	<u>5.857,40</u>

f 14.760,07

Verdere uitgaven:

Hollandsch-Inlandsche School	f	1.177,12
Hollandsch-Chineesche School	„	946,16
Advertentiën, informatiën, enz.	„	<u>2.121,89</u>

f 4.245,17

f 29.036,35

Ontvangsten.

Schoolgelden:

Hollandsch-Inlandsche School	f	311,75
Hollandsch-Chineesche School	„	<u>140,13</u>

f 451,88

§ 5. Handelsschool.

Op de onder dagteekening van 27 Juni 1918, No. 648, tot de Regeering gerichte vraag, of - en, zoo ja, onder welke voorwaarden - op geldelijken steun mag worden gerekend, indien wordt overgegaan tot de oprichting eener Gemeentelijke Lagere Handelsschool, werd gedurende het verslagjaar nog geen antwoord ontvangen.

§ 6. Normaalschool.

Nadat in de Raadsvergadering van 14 September 1917 het voorstel der Onderwijscommissie, om o.m. over te gaan tot de oprichting van eene Gemeentelijke Normaalschool in den breede was besproken en dit onderwerp gedurende de debatten bij de behandeling der gemeentebegroting voor het jaar 1919 nogmaals ter tafel was gebracht, kwam de Commissie op de aangelegenheid terug bij den volgende brief, welke ddo. 5 Mei 1919 No. 3671 tot den Raad werd gericht.

„In het rapport van de Onderwijscommissie uit den Gemeenteraad van Semarang van 1 Augustus 1917 werd o.m. ook betoogd de noodzakelijkheid om van gemeentewege de opleiding van onderwijzers, speciaal voor de 2de klasse scholen ten behoeve der inheemsche bevolking, ter hand te nemen.

„Sinds dien werd deze noodzakelijkheid bestreden op grond van het vermeende feit, dat voor de tweede klasse scholen een genoegzaam aantal onderwijzers door de gouvernementsinrichtingen worden afgeleverd.

„Hiertegen wordt door de Commissie het volgende opgemerkt:

1e. Blijkens het onderwijsverslag over 1916 werken in de tweede klasse scholen nog steeds veel onvoldoend bevoegde krachten. Wil men van het tweede klasse Inlandsch onderwijs te Semarang een in zijn soort modelonderwijs maken, dan moet worden zorg gedragen, dat de op te richten scholen kunnen worden voorzien van goed onderlegde en bevoegde leerkrachten.

„Uit het verslag over 1917 blijkt, dat van de 76 Inlandsche scholen der tweede klasse in de Residentie Semarang slechts 23 een hoofd hadden, voorzien van een diploma, meerderwaardig aan dat van een hulponderwijzer. Verder waren van de 214 overige leerkrachten nog steeds 29 slechts in het bezit van een diploma als kweekeling. Deze 290 leerkrachten hadden in dat jaar 10078 leerlingen voor hunne rekening d.w.z. 35 per leerkracht. Ten duidelijkste bewijzen deze cijfers, dat er zoowel aan de quantiteit als aan de qualiteit der leerkrachten nog wel een en ander ontbreekt.

2e. De Semarangsche jeugd moet in de gelegenheid worden gesteld in de plaats zijner inwoning eene opleiding te genieten,

die tot heden slechts betrekkelijk ver verwijderd kon worden erlangd.

3e. De uitbreiding van het plaatselijk onderwijs moet zoo-veel mogelijk onafhankelijk worden gemaakt van de door het Gouvernement anders te stellen grenzen. Het Gouvernement toch zal geen bezwaar kunnen maken tegen eene uitbreiding van het onderwijs in welken vorm ook, indien er slechts gezorgd wordt voor de noodige onderwijzers, indien deze niet aan den algemeenen dienst worden onttrokken door eene plaatselijke aanmerkelijke uitbreiding. Het argument, dat het geven van te veel scholen aan de stad Semarang eene bevoorrechtiging zou beteekenen van de stad boven het platteland, vervalt, zoodra de Gemeente zelve zorgt voor eene voorziening in de noodige onderwijskrachten.

„Wil de Gemeente de breede lagen harer bevolking op een dusdanig peil van ontwikkeling brengen, dat de bevolking in staat is hare taak als bewoonster van eene stad als Semarang te volbrengen, dan moet het 2de klasse onderwijs eene aanmerkelijke uitbreiding ondergaan zelfs in dien zin, dat het binnen afzienbaren tijd verplichtend kan worden gesteld tenzij het vervangen wordt door een meer intensieven vorm van onderwijs.

„De grondslag voor eene dergelijke groote uitbreiding moet echter zijn eene opleidingsinrichting voor onderwijzers. Daarbij komt nog, dat Semarang tot nu toe geen Inlandsche normaalschool rijk is, hetwelk inderdaad eene leemte kan worden geacht.

„De keuze der Commissie voor eene dergelijke inrichting is toen gevallen op eene normaalschool. Deze keuze is op zichzelf tot dusverre niet het voorwerp geweest van bestrijding, zoodat in deze verdere uitwerking harer plannen de Commissie zich kan bepalen tot het constateeren van het feit, dat hare eerste keuze blijkbaar eene goede is geweest.

„De normaalschool als door de Commissie bedoeld, zou aansluiten bij het 2de klasse onderwijs. Tot de normaalschool zouden worden toegelaten leerlingen, die eene 2de klasse school met vrucht hebben doorloopen, zoo noodig na een vergelijkend examen. Onmiddellijk volgt hieruit, dat de voertaal niet het Nederlandsch kan zijn, dat zelfs het Nederlandsch op deze school niet zal worden onderwezen.

„Het leerplan zou moeten omvatten :

- a. Javaansch
- b. Maleisch
- c. opvoedkunde
- d. rekenkunde
- e. vormleer
- f. plantkunde
- g. dierkunde
- h. natuurkunde
- i. aardrijkskunde
- j. geschiedenis
- k. handteekenen
- l. schrijven
- m. zingen (Inlandsch)
- n. lichaamsoefeningen en openluchtspelen.

„Deze leerstof wordt verdeeld over vier jaren, met dien verstande, dat het laatste jaar meer speciaal is bestemd voor de practische vorming.

„Elke klasse mag ten hoogste 20 leerlingen bevatten.

De lessen moeten in de morgenuren worden gegeven, waartoe de gewone schooluren kunnen worden gebezigd.

„In de eerste, tweede en derde klasse worden per dag 6 lessen van 45 minuten gegeven. In de vierde klasse wordt dit minder, doch de vrijgekomen uren worden voor de practische vorming benut.

„Van het totaal van 36 lesuren per week moet één uur worden afgetrokken, waarmede des Vrijdags het getal lessen moet worden verminderd.

„Eene proeve van de verdeling der lesuren over de verschillende leervakken, laat de Commissie hier volgen:

LEERVAKKEN	Aantal lesuren per week			
	Klasse I	Klasse II	Klasse III	Klasse IV
1. Javaansch	8	7	6	3
2. Maleisch	4	4	4	2
3. Methodiek	—	2	4	2
4. Rekenen	6	6	5	5
5. Vormleer	2	2	1	2
6. Plantkunde	2	1	2	1
7. Dierkunde	1	2	1	
8. Natuurkunde	2	2	2	
9. Aardrijkskunde	3	3	4	4
10. Geschiedenis	2	2	2	2
11. Handteekenen	2	2	2	1
12. Schrijven	2	1	1	—
13. Zingen	1	1	1	1
	35	35	35	23

„De lichaamsoefeningen en het openluchtspel waren in de middaguren te stellen.

„Een en ander ware nader uit te werken door den te benoemen Directeur. De Commissie vestigt hierbij uitdrukkelijk nog de aandacht op het feit, dat het wenschelijk ware, behalve het onderwijs in plant-, dier- en natuurkunde in landbouwkundige richting te geven, ook nog een of meer lesuren per week speciaal te wijden aan de landbouwkunde, welke wetenschap in het bijzonder geacht moet worden in het belang van den inheemschen landbouw te wezen. Mocht daarom eene geschikte kracht kunnen worden gevonden, die dit doel van het onderwijs voor zijne rekening kan nemen, dan ware dit zeer zeker met allen aandrang aan te bevelen.

Leerscholen.

„Bij de Noormaalschool zouden twee 2de klasse scholen als leerscholen voor de a. s. onderwijzers moeten behooren. Deze

scholen behooren niet op te grooten onderlingen afstand te staan en tevens niet te ver van de plaats, waar de Normalschool zich zou bevinden.

Internaat.

„De vraag doet zich voor, of aan de gemeentelijke Normalschool een internaat moet worden verbonden.

„De voordeelen van een internaat zijn :

- a. de leerlingen verkeerden voortdurend in eene omgeving, die reeds als zoodanig opvoedend kan werken ;
- b. de leerlingen staan fysiek en moreel onder voortdurende contrôle van het onderwyzend personeel ;
- c. de opvoeding der leerlingen kan zich uitstrekken tot over de kleinste finesses van het dagelijksch leven ;
- d. men kan zorgdragen, dat geen ondervoeding of te ver gedreven liefhebberijen den normalen loop der studie hinderen ;
- e. men sluit zich aan bij het gouvernementeele voorbeeld.

„De nadeelen zijn :

- a. de hooge kosten. Niet alleen moet dan een internaat worden gebouwd, maar ook behooren de onderwijzerswoningen door de Gemeente te worden gesticht. Verder komt dan ten laste der Gemeente de voeding der leerlingen, wil men tenminste het gouvernementeele voorbeeld in alles navolgen.
- b. door het onttrekken van de leerlingen aan hunne gewone omgeving loopt men gevaar hen van die omgeving te vervreemden. Men loopt de kans half Europeesch, half Javaansch opgevoede menschen te kweeken.
- c. men kweekt menschen, die alleen onder het noodige toezicht kunnen werken.

„De Commissie is echter van meening, dat waar de nadeelen veel minder belangrijk zijn dan de voordeelen en het niet verbinden van een internaat aan de school eene volkomen mislukking met zich zou kunnen medebrengen, aan de school ook een internaat zal moeten worden verbonden.

Personeel.

„Aan het Hoofd van de Normalschool behoort te staan een Directeur, zijnde in het bezit van de hoofdacte en de acte Javaansch en/of Maleisch, liefst met land- en volkenkunde. Tot

aanbeveling kan strekken het bezit van acte landbouwkunde en het hebben doorloopen van eene sportcursus.

„De Commissie acht het wenschelijk, dat deze nog wordt bijgestaan door eene Europeesche leerkracht, die aan het minimum van bovengestelde eischen voldoet. Verder zal het personeel dan moeten bestaan uit drie Inlandsche leerkrachten in het bezit van het einddiploma eener openbare of daarmede gelijkgestelde particuliere Kweekschool.

Schoolgeld.

„Dit wordt bij deze soort van scholen tot nu toe niet geheven. Integendeel wordt den leerlingen vrije kost en inwoning benevens eenig zakgeld toegekend. Wanneer de Gemeente er toe overging eene school zonder internaat te stichten, ware dit te vervangen door beurzen, waar zulks noodig blijkt.

„De kapitaalsuitgaven zouden vermoedelijk bedragen:

Schoolgebouw met internaat	f	40.000.—
Onderwijzerswoningen	„	30.000.—
Kosten van eerste inrichting	„	5.000.—
Totaal.	f	75.000.—

„De exploitatieuitgaven:

a. Salarissen.	f	18.000.—
b. Leermiddelen	„	1.300.—
c. Meubilair	„	200.—
d. Afschrijving gebouwen	„	3.750.—
e. Onderhoud	„	1.000.—
f. Rente kapitaal	„	3.750.—
g. Voeding leerlingen enz.	„	10.000.—
Totaal.	f	38.000.—

„Tegenover deze uitgaven staat de toe te kennen regeerings-subsidie, waarvan het bedrag nog niet is te bepalen.

„Op grond van het vorenstaande heeft onze Commissie de eer Uwen Raad beleefd in overweging te geven te besluiten:

1. In beginsel over te gaan tot de oprichting eener Normaal-school met daaraan verbonden internaat tot opleiding van Inlandsche onderwijzers;

2. Den Burgemeester uit te noodigen met de Regeering in overleg te treden omtrent de voorwaarden, waarop van landswege

geldelijken steun aan de Gemeente Semarang zou kunnen worden verleend ten behoeve van de oprichting en in standhouding der sub 1 genoemde instelling.

Het ontwerp-besluit verwierf na ampele bespreking in de vergadering van 16 Mei 1919 's Raads goedkeuring met ééne stem tegen. Het in de tweede alinea bedoelde overleg werd daarop geopend bij brief dd. 27 Mei d. a. v., No. 687. Op het eind van het verslagjaar bleek evenwel, dat de Regeering het niet geraden acht gemeentelijke bemoeienis uit te lokken met de opleiding van Inlandsche onderwijzers aan kweek- en normaalscholen (verg. noot op blz. 67).

§ 7. Gemeentelijke subsidies voor onderwijsdoeleinden.

Voor onderwijsdoeleinden werden over het jaar 1919 uit de Gemeentekas de volgende subsidies toegekend:

1. aan de Technische Avondschool der Vereeniging van Inlandsche ambtenaren „Mangoenhardjo” een bedrag van f 1.000.— (Raadsbesluit ddo. 30 Mei 1919 No. 10/R).
2. aan de Technische School Semarang een bedrag van f 2.000.— (Raadsbesluit ddo. 24 Maart 1920, genomen tijdens de mondelinge beraadslagingen over de Gemeentebegroo-ting voor 1920).

Voorts werd bij Raadsbesluit van 22 December 1919, No. 16/R, met ingang van 1 Januari 1920 aan de Afdeeling Semarang van het Algemeen Nederlandsch Verbond eene subsidie verleend ten bedrage van f 50.— per maand.

Afwijzend werd beschikt op het verzoek om subsidie van den Inlandschen teekencursus. Een rapport van den Directeur van den Woningdienst toch had aan het licht gebracht, dat deze cursus geenszins aan het gestelde doel beantwoordde en dientengevolge eene eventueele opheffing ervan bij gemis aan subsidie niet van overwegend belang zou zijn.

Voornoemde Directeur drong er echter op aan, dat men zou trachten te komen tot de oprichting van eene opleidingsschool voor opnemers teekenaar, voor welke school het leerplan z. i. zou moeten worden ingericht als volgt:

Gedurende de avonduren:

1. aanschouwelijk onderwijs in de behandeling van die instrumenten, welke de normaal-opnemer gewoonlijk gebruikt (waterpasinstrument, boussole-tranchemontagne, equere, prisma, voor de zeer goede leerlingen de theodoliet);

2. onderwijs in het verwerken van de resultaten van gedane metingen, waaraan aansluit:

3. oefening in het in kaart brengen van de metingen, d.i. dus het maken van terreinkaarten. Oefeningen in bouw- en waterbouwkundig teekenen worden achterwege gelaten.

Het in de avonduren geleerde zal op den dag, d. w. z. op Zondagmorgen en zoo mogelijk op nog één of meer namiddagen, in de praktijk worden beoefend. Indien één cursusjaar niet voldoende blijkt, kan de duur met een jaar worden uitgebreid.

Ter beoordeeling van de bereikte resultaten zal een examen worden ingevoerd aan welk examen zekere rechten zullen worden ontleend. Indien bijv. elk der subsidieerende lichamen een ambtenaar aanwijst in de examencommissie en zich bereid verklaart om de geslaagden bij eventueele vacatures in dienst te willen nemen als opnemer, dan mag de waarde van het examen verzekerd worden geacht.

Aan het vorenstaande sluit onmiddellijk aan, dat aan de leerkrachten hoogere eischen moeten worden gesteld, dan die waaraan de tegenwoordige leeraren behoeven te voldoen. Beter ware dan ook wellicht, dat elk der subsidieerende lichamen één of meer zijner ambtenaren, volledig met opnamewerk bekend, beschikbaar stelt. Door het verleenen van voldoende subsidie ware de aan deze ambtenaren door den cursus te betalen toelage te verzekeren.

In zijne vergadering van 16 Juni 1919 vereenigde de Raad zich in beginsel met het vorenomschreven denkbeeld en machtigde den Burgemeester met het Bestuur van den Inlandschen teekencursus, met Directie van de Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij, met de Vereenigde Tramwegmaatschappijen c. q. ook met andere daarvoor in aanmerking komende lichamen in overleg te treden omtrent de oprichting van zoodanigen cursus.

Reeds dadelijk bleek, dat het plan bij de Vereenigde Tramwegmaatschappijen zoowel als bij N. I. S. ingang vond, zoodat op het einde van het verslagjaar eene algeheele overeenstemming zoo goed als verzekerd was.

B. Gouvernements Onderwijs.

§ 1. Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus.

Commissie van Toezicht.

De Commissie van Toezicht voor de Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus te Semarang bestond bij den aanvang van den leercursus 1919—1920 uit de volgende personen:

R. Birckenhauer	Voorzitter van het Comité van Bestuur der N. I. S. <i>Voorzitter.</i>
Mr. A. A. Aberson en vier leden	Afdeelingschef N. I. S. <i>Secretaris.</i>

Onderwijzend Personeel.

Het onderwijzend personeel was op hetzelfde tijdstip samengesteld uit den Directeur, den heer L. D. J. Reeser en 27 leeraren.

Zonder overdrijving mag worden gezegd, dat nimmer of althans hoogst zelden eene Hoogere Burgerschool in Nederlandsch Indië zoo zeer te lijden heeft gehad van ziekte onder het personeel, als die te Semarang gedurende den cursus 1919—1920. Niet minder dan 2500 lesuren werden verzuimd. Gedeeltelijk konden deze uren door de niet-zieke collega's worden overgenomen, hetgeen evenwel ten gevolge had, dat meermalen door eenzelfde persoon dertig of meer uren per week werd les gegeven.

Leerlingen.

Bij den aanvang van den cursus 1919—1920 bedroeg het aantal leerlingen 456, t. w.;

220	Europeesche jongens
117	„ meisjes
36	Inlandsche jongens
7	„ meisjes
68	Chineesche jongens
8	„ meisjes

Voorts was er één leerling in bijzondere vakken en eene toehoorderes.

Ook onder de leerlingen heerschte veel ziekte; zelfs vielen drie sterfgevallen te betreuren.

De resultaten van het onderwijs zijn niettemin bevredigend.

Van de eerste naar de tweede klasse slaagde 72 %

„ „ tweede „ „ derde „ „ 88 %

„ „ derde „ „ vierde „ „ 75 %

„ „ vierde „ „ vijfde „ „ 93 %

Aan het eindexamen namen deel 43 kandidaten, waaronder één leerling van de vierde klasse. Behalve deze laatste slaagden er nog 34 of ruim 80 %.

§ 2. School voor M. U. L. O.

Op 31 December 1919 bedroeg het aantal leerlingen 136, t.w. 96 jongens en 40 meisjes, verdeeld over acht klassen.

Voor het geven van onderwijs waren acht leerkrachten beschikbaar.

§ 3. Europeesch Lager onderwijs.

Aanduiding der School	Straat, weg, plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 December 1919.			Aantal klassen waarin de school is verdeeld.	Aantal leerkrach- ten
		Jongens	Meisjes	Totaal		
School No. 1 A	Bodjong	172	76	248	7	7
School No. 1 B	Karang Bidara	153	69	222	7	6
School No. 1 C	Peterongan	149	80	229	7	7
School No. 1 D	Tjandi	38	28	66	7	3
School No. 2	Karang Bidara	97	26	123	7	5
School No. 4	Djomblang	30	9	39	7	2
Meisjesschool	Boeloe	—	61	61	5	3

Op geen dezer scholen behoeften in 1919 aanvragen om plaatsing wegens gebrek aan beschikbare ruimte te worden afge-
wezen.

Omtrent de thans opgeheven school No. 3 en omtrent de mede niet meer bestaande 2de Meisjesschool werden geen gegevens ontvangen.

§ 4. Hollandsch-Inlandsch onderwijs

Aanduiding der School	Straat weg, plein, enz.	Aantal leerlin- gen op 31 De- cember 1919.			Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal- leerkrach- ten	Aantal aanvragers die in 1919 wegens plaats- gebrek moesten worden afgewezen.	
		Jon- gens	Meis- jes	To- taal			Jongens	Meisjes
School No. 1	Petellan	162	34	196	7	7	37	8
School No. 2	Heerenstraat	145	28	173	5	5	71	19

§ 5. Hollandsch-Chineesch onderwijs.

Aanduiding der school	Straat, weg, plein, enz.	Aantal leerlin- gen op 31 De- cember 1919			Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrach- ten	Aantal aanvragers, die in 1919 wegens plaats- gebrek moesten worden afgewezen	
		Jon- gens	Meis- jes	To- taal			Jongens	Meisjes
School No. 1	Mlaten	236	85	321	8	7	Veel.	
School No. 2	Tegalwa- reng	182	108	290	8	7	niet opgegeven	

§ 6. Inlandsche scholen der 2de klasse.

Aanduiding der school	Straat, weg, plein, enz.	Aantal leerlin- gen op 31 De- cember 1919			Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrach- ten	Aantal aanvragers, die in 1919 wegens plaats- gebrek moesten worden afgewezen	
		Jon- gens	Meis- jes	To- taal			Jongens	Meisjes
School No. 1	Kartohardjo	181	7	188	5	5	—	—
" "	2 Redjosari	136	7	143	4	3	—	—
" "	3 Karangasem	112	6	118	5	5	10	2
" "	4 Djomblang	181	17	198	5	5	84	3
" "	5 Seteran	108	3	111	4	4	—	—
" "	6 Pendrikan	124	6	130	4	4	13	2
" "	7 Heerenstraat	146	4	150	4	5	20	3
" "	8 Djangli	73	2	75	2	4	—	—
" "	9 Kintelan	83	2	85	3	3	—	—
" "	10 Karang- tempel	90	4	94	3	3	—	—
	Pedoeroe- ngan	80	10	90	4	4	—	—
	Srondol	76	3	79	4	4	—	—

C. Gesubsidieerd Particulier Onderwijs.

§ 1. Technische School Semarang.

Sedert den 15den December 1917 is de naam van de onderwijsinstelling, sinds 1892 bekend als de Semarangsche Ambachtschool, gewijzigd in: „Technische School Semarang”.

Bestuur.

Het Bestuur van de school, gevormd door eene Commissie van ten minste 8 en ten hoogste 12 personen, waarvan het grootste gedeelte uit technici moet bestaan, was op 31 December 1919 samengesteld als volgt:

J. Th. Gerlings	}	<i>Eereleden.</i>
R. W. F. Koopmans		
Dr. W. van Lingen		
R. Birckenhauer		<i>President.</i>
J. Blom		<i>Secretaris-Penningmeester.</i>

Onderwijzend Personeel.

Het onderwijzend personeel was op 31 December 1919 samengesteld uit A. J. Hoogenboom, directeur, en veertien leeraren.

Gebouwen.

Uitbreidingen en verbouwingen kwamen gedurende het verslagjaar niet voor. Wel werden de gebouwen op behoorlijke wijze onderhouden.

Leermiddelen.

In verband met de beperkte financiën konden ook in 1919 geene werktuigen, gereedschappen, instrumenten of boekwerken worden aangeschaft.

Leerlingen.

Het aantal leerlingen bedroeg bij den aanvang van het schooljaar :

Schooljaar	Werktuigkunde				Bouwkunde				Totaal per landaard			Totaal aantal leerlingen
	Europeanen	Inlanders	Chineezen	Totaal	Europeanen	Inlanders	Chineezen	Totaal	Europeanen	Inlanders	Chineezen	
1916-1917	56	5	5	66	43	23	5	71	99	28	10	137
1917-1918	55	5	8	68	36	24	6	66	91	29	14	134
1918-1919	49	6	8	63	34	19	3	56	83	25	11	119
1919-1920	52	6	10	68	28	20	5	53	80	26	15	121

Van de bij het einde van het schooljaar 1918-1919 in de beide afdeelingen van het derde studiejaar aanwezige 23 leerlingen, slaagden 18 voor het eindexamen. Van de 5 overigen verlieten er 3 de school; 2 bleven voor het nieuwe schooljaar.

Van de 18 geslaagden ging er 1 over naar de Koningin Wilhelminaschool ter voortzetting zijner studie, terwijl 1 voor hetzelfde doel naar Europa vertrok. De anderen aanvaardden eene betrekking.

Geldmiddelen.

De ontvangsten bedroegen in 1919 aan:

Gouvernements-subsidie	f 18.851,62
Bijdragen van particulieren	„ 16.033,—
Schoolgelden	„ 9.727,50

Het boekjaar 1919 sloot met een nadeelig saldo van ongeveer f 1.250.—

§ 2. M. U. L. O. onderwijs.

Aanduiding der School	Straat, weg- plein, enz.	Aantal leerlin- gen op 31 De- cember 1919				Vakken, waarin, on- derwijs wordt ge- geven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leer- krachten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jon- gens	Meis- jes	taal To-	Jon- gens				Meis- jes	
School der Zusters Francisca- nessen	Bangkong	—	70	—	Lezen Nederland- sche taal Schrijven Rekenen Wiskunde Geschiedenis Aardrijks- kunde Natuurkennis Fransch Duitsch Engelsch Teekenen.	3	3	—	—	

§ 3. Europeesch lager onderwijs.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leer- lingen op 31 December 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven *)	Aantal klassen, waarin de school is ver- deeld	Aantal leer- krach- ten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jon- gens	Meis- jes	taal To-				Jongens	Meisjes
School der Zusters Francisca- nessen.	Bangkong	32	248	280	De Vakken <i>a</i> tot en met <i>i</i> . Handwer- ken. Fransch.	7	7	—	—
Klooster- school.	Gedangan	—	201	201	De vakken <i>a</i> tot en met <i>i</i> .	7	6	—	—
Neutrale school (schoolver- eeniging).	Bodjong	110	79	189	De vakken <i>a</i> tot en met <i>i</i> .	7	6	20	18
School met den Bijbel.	Karrenweg	67	35	102	De vakken <i>a</i> tot en met <i>j</i> . Fransche taal. Bijbelsche geschiede- nis.	7	4	—	—

*) Zie art. 1 van het Europeesch onderwijsreglement.

§ 4. Weeshuisscholen. *)

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leer- lingen op 31 December 1919			Vakken, waarin, onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is ver- deeld	Aantal leer- krach- ten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jon- gens	Meis- jes	To- taal				Jongens	Meisjes
R. K. Wees- huisschool (Jongens- school.)	Tjandi	164	—	164	Lezen Schrijven Rekenen Nederland- sche taal Geschiede- nis Aardrijks- kunde Natuurken- nis Zingen Teekenen Fransche taal	7	6	—	—

*) Voor zoover de gevraagde opgaven werden ontvangen.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leer- lingen op 31 Dec. 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is ver- deeld	Aantal leer- krach- ten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jon- gens	Meis- jes	To- taal				Jongens	Meisjes
R. K. Wees- huisschool (Meisjes- school)	Gendangan.	6	147	153	Lezen Schrijven Rekenen Nederland- sche taal Geschiede- nis Aardrijks- kunde Natuurken- nis Zingen Teekenen Fransche taal	7	5	—	—

§ 5. Opleidingsscholen voor Europeesche onderwijzers.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 Dec. 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Man-nelijke	Vrou-welijke	To-taal				Jongens	Meisjes
Normaal-school ter voorbereiding tot het examen voor de hoofd-akte.	Bodjong	12	20	32	Lezen Nederland-sche taal Rekenen Natuurlijke historie Teekenen Natuur-kunde Aardrijks-kunde Geschie-den Opvoed- en onderwijs-kunde	3	8	—	—
School der Zusters Franciscanessen.	Bangkong	—	42	42	Lezen Nederland-sche taal Schrijven Rekenen Geschie-den Aardrijks-kunde Natuur-kennis Opvoedkun-de Teekenen Zang				

§ 6. Fröbel onderwijs.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlin- gen op 31 De- cember 1919			Vakken waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klas- sen, waarin de school is ver- deeld	Aantal leer- krach- ten	Aantal aanvragen dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jongens	Meisjes	Totaal				Jon- gens	Meis- jes
School der Zusters Francisca- nessen.	Bang- kong	57	53	110	Fröbel methoden Vorbereidend on- derwijs.	3	3	—	—
Klooster- school.	Gedan- gan	24	28	52	Balspelen Bouwen Mozaik leggen Figuren, leggen met legstokjes Vlechten Vouwen Knippen Weven Boetseeren Sprakcoefening Klankmethode Teekenen, op de lei Kralen rijen Gymnastische oef- eningen Zingen.	2	2	—	—
R. K. Wees- huis (Meisjes- school)	Gedan- gan	17	21	38	Hoofdzakelijk het aanbrengen van Ne- derlandsche klank- begrippen en het leeren verstaan der Nederlandsche taal. Een enkelen keer tot afwisseling het werken met vouw- blaadjes en de Frö- belgaven.	1	1	—	—
Fröbelschool	Mlaten	61	53	114	Alle fröbelvakken Nederlandsche taal Zingen Kamergymnastiek Zaakonderwijs Teekenen.	4	9	—	—
Fröbelschool	Randoe- sari	22	26	48	Alle fröbelvakken	2	2	—	—

§ 7. Hollandsch-Inlandsch onderwijs.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz	Aantal leerlin- gen op 31 De- cember 1919			Vakken, waarin on- derwijs wordt ge- geven.	Aantal klassen. waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrach- ten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jongens	Meisjes	Totaal				Jon- gens	Meis- jes
Kartini- school	Karren- weg	—	161	161	Nederland- sche taal Lezen Schrijven Aardrijks- kunde Rekenen Natuur- kennis Javaansche- taal Maleische taal Teekenen Zingen Handwerken Handenar- beid.	7	7	—	40

Omtrent deze school zij nog het volgende vermeld:

§ 8. Kartinischool.

De Kartinischool, eene particuliere instelling, is de eerste school voor Javaansche meisjes, welke op Java werd gesticht.

Nog in 1908 heerschte, blijkens eene gehouden enquête onder B. B.-ambtenaren algemeen de meening, dat eene Javaansche Meisjesschool alle reden van bestaan miste. Hoeveel juister het inzicht was van de stichters der Kartinischool, bleek bij de opening dezer inrichting in 1913, toen reeds spoedig meer dan honderd leerlingen de klassen vulden. En sedert is het aantal aanvragen om plaatsing voortdurend belangrijk grooter geweest dan dat, waaraan kon worden voldaan.

In voorbereiding is de oprichting van eene Van Deventerschool. Terreinmoeilijkheden zijn echter o. m. de oorzaak, dat daarmede niet zoo snel wordt gevorderd, als wenschelijk is. Daarom werd besloten met de opening der school niet te wachten op het gereedkomen van een eigen gebouw, doch voorloopig deze school onder te brengen in een lokaal van de Kartinischool.

Bestuur.

Op 31 December 1919 was het Bestuur der Kartinischool samengesteld als volgt:

Heer en Mevrouw Mr. J. H. Abendanon-Mandri	}	<i>Eereleden.</i>
Mevrouw C. Th. van Deventer-Maas		
Heer H. C. A. G. de Vogel		
Heer H. Maclaine Pont		
Heer Dr. A. M. Joekes		
Heer L. D. J. Reeser		<i>Voorzitter.</i>
„ R. M. Adipati Ario Poerbodiningrat		<i>Onder-Voorzitter.</i>
„ Mr. J. W. Sillevis		<i>Secretaris.</i>
„ J. W. Lutter		<i>Penningmeester.</i>
Mevrouw W. Reeser-Ligtenberg	}	<i>Leden</i>
Heer Z. Stokvis		
Heer Mas Mangoenkoesoemo		

Onderwijzend personeel.

Het onderwijzend personeel bestond op 31 December 1919 uit:

Mevrouw F. A. Volkers-Schippers		<i>Hoofd</i>
Mejuffrouw A. M. Brandon	}	<i>Onderwijzeressen.</i>
„ S. Bausch		
„ J. A. M. Taunay		
„ H. A. Haighton		
„ U. C. Bonjer		<i>Onderwijzer voor de Inlandsche talen.</i>
M. Oekir Soemasoebrata		

Leerlingen.

De cursus 1918-1919, welke was aangevangen met 176 leerlingen, eindigde met 153 leerlingen.

Het heengaan van de leerlingen, die tusschentijds de cursus verlieten, was grootendeels het gevolg van vertrek van den vader naar elders.

De cursus 1919-1920 begon met 168 leerlingen. Voor dezen cursus hebben zich, evenals in vorigen jaren, weer een groot aantal nieuwe leerlingen aangemeld, van wie 27 in de eerste klasse en 4 in de hogere klassen konden worden geplaatst.

De cijfers betreffende het schoolverzuim waren gedurende het verslagjaar tamelijk bevredigend. Zij wisselden tusschen 6% en 9% van het aantal leerlingsschooldagen.

In 1919 heeft de school voor het eerst meisjes uit de 7de klasse afgeleverd. Aan 12 van de veertien meisjes uit die klasse kon nml. het einddiploma worden uitgereikt, welke twaalf allen het klein-ambtenaarsexamen aflegden. Elf van haar behaalden dit diploma, drie zelfs met het praedicaat „goed”. Zeven meisjes slaagden voor de Kweekschool voor Inlandsche onderwijzeressen te Salatiga, doch wegens plaatsgebrek konden ten slotte slechts vier van haar worden toegelaten. Voorts vonden drie meisjes eene plaats op de Kweekschool voor fröbelonderwijzeressen te Weltevreden, terwijl twee naar de voorbereidende afdeling van de M. U. L. O.-school gingen; één werd werkzaam gesteld op het telefoonkantoor.

Geldmiddelen.

De ontvangsten bedragen in 1919 aan:

Gouvernementssubsidie.	f 12.055.11
Subsidie der vereeniging Kartinfonds. „	5.407.35
Bijdragen van particulieren	„ 5.507.80
Schoolgelden	„ 3.440.—

Het boekjaar 1919 sloot met een nadeelig saldo van ongeveer
f 1.400 —.

D. Niet-Gesubsidieerd Particulier Onderwijs.

§ 1. Hollandsch-Inlandsch onderwijs.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 December 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jon-gens	Meis-jes	To-taal				Jongens	Meisjes
De Holland-sche cur-sus.	Blakang-kebon	55	—	55	Nederland-sche taal Lezen Spreken Schrijven Rekenen	3	1	—	—
Particuliere school.	Gambiran	58	66	124	De eerste beginselen van het la-ger onder-wijs.	3	3	—	—

§ 2. Hollandsch-Chineesch onderwijs.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 December 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jon-gens	Meis-jes	To-taal				Jongens	Meisjes
Nieuwe Hol-landsch-Chineesche school.	Petellan	50	34	84	Nederland-sche taal Rekenen	3	3	—	—
Particuliere school.	Peterongan	11	8	19	Nederland-sche taal.	2	1	—	—

§ 3. Engelsch-Chineesch onderwijs.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 Dec. 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jon-gens	Meis-jes	To-taal				Jongens	Meisjes
Chineesch-Engelsche school.	Bodjong	141	—	141	<i>Chineesche cursus</i> Lezen Schrijven Geschiedenis Letterkunde Gezondheidsleer Aardrijkskunde Samenspraken Rekenen <i>Engelsche cursus</i> Lezen Schrijven Rekenen Aardrijkskunde Kunsten Muziek Boekhouden	9	niet opgegeven.	5	—

§ 4. Inlandsch Lager onderwijs. ¹⁾

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 Dec. 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jon-gens	Meis-jes	To-taal				Jongens	Meisjes
Arabische school.	Kamp. Mlajoe	29	—	29	Lezen en schrijven in het Arabisch Rekenen.	2	2	—	—
Middag-school.	Djomblang	105	9	114	Lezen Schrijven Rekenen Javaansch Maleisch.	2	2	—	—

¹⁾ Voor zoover de gevraagde opgaven werden verstrekt.

§ 5 Chineesch lager onderwijs ¹⁾

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 December 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal aanvragers, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moesten worden afgewezen	
		Jongens	Meisjes	Totaal				Jon-gens	Meis-jes
Chineesche School.	Pekodjan	18	2	20	Chineesche taal.	1	1	—	—
School der Tiong Hwa Hwee Kwan Vereniging	Kebon Dalem	454	150	604	Chineesche taal. Engelsche taal.	17	22	—	—

¹⁾ Voor zoover de gevraagde opgaven werden verstrekt.

§ 6. Opleidingsschool voor Inlandsche onderwijzers.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 December 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal aanvragers, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Manne-lijke	Vrouwe-lijke	Totaal				Manne-lijke	Vrouwe-lijke
Normaalcur-sus tot opleiding van Inlandsche onderwijzers	Redjosari	39	—	39	Javaansche taal Maleische-taal Opvoedkun-de Aardrijks-kunde Rekenen Schrijven Teekenen.	2	3	—	—

§ 7. Vakscholen.

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 December 1919			Vakken, waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jongens	Meisjes	Totaal				Jongens	Meisjes
Ambachts-school voor Inlanders	Karrenweg	176	—	176	Timmeren Bankwerken Smeden Vaktekenen Rekenen Meetkunde Natuurkunde Werktuigkunde Materialenkennis Handtekenen	10	14	—	—

§ 8. Inlandsch lager onderwijs. *)

Aanduiding der school	Straat, weg plein, enz.	Aantal leerlingen op 31 December 1919			Vakken, waarin wordt gegeven	Aantal klassen, waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal aanvragen, dat in 1919 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
		Jongens	Meisjes	Totaal				Jongens	Meisjes
Protestantsche Zendingsschool.	Tjandi	103	17	120	Godsdienst onderwijs Rekenen Lezen Schrijven Aardrijkskunde Javaansche taal Maleische taal Teekenen Spreek oefeningen Zingen	5	4	10	—

*) Voor zoover de gevraagde opgaven werden verstrekt.

E. Schoolcommissiën.

In zake de benoeming van de leden der Europeesche en Inlandsche Schoolcommissiën op plaatsen, waarvoor Gemeenteraden zijn ingesteld, besloot de Gouverneur-Generaal ddo. 8 Augustus 1919 (No. 55) te bepalen dat de bevoegdheid tot benoeming van de leden der Europeesche en Inlandsche Schoolcommissiën op plaatsen, waarvoor Gemeenteraden zijn ingesteld, aan die Raden worden overgedragen en het Voorzitterschap van genoemde commissiën worden opgedragen aan de Voorzitters dier Raden;

Het Europeesch onderwijsreglement, vastgesteld bij artikel 1 der ordonnantie van 10 September 1894 (Staatsblad No. 192), werd in dien zin gewijzigd.

Op 31 December van het verslagjaar was de nieuwe samenstelling der Schoolcommissiën nog niet ontworpen.

HOOFDSTUK VII.

Openbare Gezondheid.

§ 1. Verslag omtrent den gezondheidstoestand ter hoofdplaats Semarang gedurende het jaar 1919.

De algemeene gezondheidstoestand in de Gemeente Semarang gedurende het verslagjaar 1919 was in geenén deele gunstig te noemen. Een influenza-epidemie als in 1918 deze stad teisterde, trad echter gedurende het verslagjaar niet op.

De wd. Gouvernementsarts te Semarang geeft in een rapport over den gezondheidstoestand te Semarang gedurende het verslagjaar een overzicht van de voornaamste oorzaken van de sterfte hier ter stede. In genoemd rapport leest men, dat de jaarrapporten van de vroegere stadsgeneesheeren, de rapporten van zijn ambtsvoorganger en de cijfers van 1919 alle bewijzen, dat de slechte gezondheidstoestand veroorzaakt wordt door:

- a. besmettelijke ziekten, waarvan het virus verbreid wordt door de ontlasting.
- b. malaria.
- c. hooge zuigelingensterfte, waarvan de oorzaak gedeeltelijk samenhangt met *a* en *b*, gedeeltelijk met de gebrekkige verzorging van den zuigeling door de weinige ontwikkeling der ouders.
- d. pneumonieën, influenza, tuberculose, in het algemeen acute en chronische ziekten der ademhalingsorganen.

Deze oorzaken overwegen zoo ver boven de andere, dat de bestrijding zich veilig op deze concentreeren kan, wil er iets bereikt worden.

Met de bestrijding der besmettelijke ziekten, verbreid door de ontlasting, is te Semarang een goed begin gemaakt. De bronwater-verzorging is de eerste stap geweest in de juiste richting, door de Gemeente Semarang ondernomen.

De quantiteit van het water is zeker onvoldoende. De plannen der Gemeente, de capaciteit der waterleiding tot 300 Liter per seconde op te voeren, moeten daarom van harte toegejuicht worden. Aan de verwerkelijking van deze plannen werd gedurende verslagjaar geregeld gewerkt.

Een goede drinkwaterverzorging is echter niet voldoende om de genoemde besmettelijke ziekten te bestrijden. Dat toont de gezondheidstoestand van Semarang der laatste jaren aan; deze is niet noemenswaard verbeterd. Ook elders is de ervaring opgedaan, dat goed drinkwater alleen niet voldoende is.

Onmisbaar is tevens een juiste behandeling der ontlasting: de oplossing van dit vraagstuk is moeilijker. Kan de overheid de bevolking indirect dwingen van het haar aangeboden water gebruik te maken, zij kan de bevolking niet dwingen de faeces op een aangewezen plaats te deponeeren. Alleen door eene gelegenheid aan te bieden, die als „gemak” gevoeld wordt, kan deze zaak in de goede richting gestuurd worden. De gemeenschappelijke privaten der gemeentelijke kampongs mogen niet in alle opzichten voldoen, ongetwijfeld beteekenen ze een grooten vooruitgang.

Bij den faecaalafvoer zullen verschillende moeilijkheden overwonnen moeten worden.

Vanwaar moet het water komen voor de septic-tanks? Van deze zal toch het meest gebruik gemaakt moeten worden; wellicht kunnen ook groote zinkputten op enkele plaatsen dienst doen. De Gemeente gebruikt op het oogenblik voor haar septic-tanks het kostbare leidingwater. Gelijk bekend, behoeft een septic-tank $\pm$ 25 liter per dag per persoon, die van het privaat gebruik maakt. Indien men den ingeslagen weg blijft volgen, zou dus mettertijd de faecaalafvoer $\pm$ 2500 M³ water per dag vereischen. Mogelijk kan de Gemeente zich later deze weelde veroorlooven, voorloopig lijkt het den Gouv. arts verstandiger zooveel mogelijk andere reservoirs te gebruiken (grondwater, rivierwater). De krachtbron om het water op te pompen moge moeilijkheden in den weg leggen, onoverkomelijk zijn deze niet; handkracht is altijd te vinden. Is eenmaal de uitbreiding van de waterleiding tot stand gekomen, dan kan zoo noodig deze op de privaten aangesloten worden. Deze vraagstukken zijn niet van elkaar afhankelijk.

Een tweede moeilijkheid is de afvoer van het effluent. Ook dit vraagstuk is wetenschappelijk voldoende opgelost om te kunnen handelen. De bruikbaarheid van de grindsleuven staat vast; het komt nu wederom aan op ervaring.

Of de grindsleuf ook in dichtbevolkte kampongs van Semarang bruikbaar zal zijn, wordt door den opsteller van het rapport betwijfeld, aangezien daarvoor op vele plaatsen waarschijnlijk geen voldoende ruimte zal zijn.

De overheid heeft het faecaalprobleem slechts gedeeltelijk in de hand, de volksgewoonte bij het deponeeren der faeces is in dezen ook een belangrijke factor. Het aanbrengen van vele privaten zal langzamerhand de zorgeloosheid van de bevolking voor de faeces verminderen; echter moet ook de school daar in te hulp te komen en aan de jeugd leeren, dat ontlasting het meest verbreide en gevaarlijkste gif is in dit land.

Wat het permanente malaria-centrum aan de kust betreft, daarover werden de volgende waarnemingen gedaan:

1e. bleek de vliegwidte van de Ludlowi de grenzen, genoemd in het rapport van Dr. Swellengrebel ver te overschrijden; tijdens de hevige malaria-epidemie in Juli 1919 werden deze anophe-linen tot diep in de heuvels aangetroffen;

2e. in tegenstelling met de ervaringen van Dr. Verspijck-Mijnsen kon nimmer Ludlowi uit larven, gevangen buiten het vischvijver-gebied gekweekt worden; slechts één Ludlowi onder duizenden uitgekomen muskieten kwam te voorschijn uit een larve van een zoetwaterplasje. Ook Swellengrebel vond geen Ludlowilarven buiten het vischvijvergebied, behoudens een uitzondering;

3e. geen andere muskieten dan m. Ludlowi werden tot heden besmet gevonden, niettegenstaande de dagelijks gevangen muskieten alle steeds onderzocht worden voor zoover mogelijk;

4e. alleen tijdens de hevige epidemie in Juli 1919 werden besmette m. Ludlowi gevonden, ook in het heuvelterrein.

Welke assaineeringsmaatregelen getroffen zullen moeten worden, is moeilijk te zeggen. Voorshands zal men zich moeten bepalen tot het nemen van assaineeringsproeven.

Verschillende wegen kunnen in dezen worden ingeslagen:

1e. Damping der vischvijvers. Dit meest radicale middel is kostbaar. In aanmerking genomen de vliegwidte der m. Lud-

lowi zou een ongeveer 20 K. M. lange strook vischvijvers gedempt moeten worden. De kosten hiervan loopen in de millioenen; daarbij wordt het vischvijver-bedrijf voor goed in den grond geboord; alleen een zeker succes kan deze uitgaven billijken;

2e. zouden de vijvers mechanisch schoon gehouden kunnen worden om de algenontwikkeling te belemmeren. Deze maatregel geeft het groote voordeel, dat ze het minst diep ingrijpt en — mocht onverhoopt een voldoende succes achterwege blijven — in den bestaanden toestand weinig veranderd is.

Op zich zelf beschouwd is het reeds een diep ingrijpende maatregel echter, daar het de bandengcultuur sterk belemmert, zoo niet onmogelijk maakt. De bandengkwekerij staat hier niet hoog. In tegenstelling met Batavia, waar men de vijvers laat „rijpen”, voordat de jonge bandeng gepoot wordt, worden de vijvers hier een weinig uitgediept langs de kanten, en wacht men verder af, wat de natuur van de jonge bandeng maakt. Er wordt hier minder intensief gewerkt; het is meer een kleinbedrijf. In verband daarmee is de bandeng veel kleiner van stuk dan te Batavia — hetgeen Dr. van Breemen opmerkte — en is ook de verderfelijke algengroei veel minder uitgebreid, (in tal van vischvijvers werden door verslaggever tot heden nooit algen gevonden), en zal het schoonhouden van de vijvers het bedrijf betrekkelijk weinig belemmeren. Daarbij komt, dat in de vischvijvers ook andere visschen worden gekweekt of gevangen (oedang, kepiting, blanak, radjoengan), voor welke kwekerij een intensieve algengroei niet noodig schijnt te zijn en welke bron van inkomst door het schoonhouden der vijvers, naar het schijnt niet zal verminderen;

3e. kan ruime toevoer van zeewater de larvenontwikkeling belemmeren. Dit zou het bedrijf stilleggen.

4e. omgekeerd is het eveneens mogelijk, dat door den toevoer van zeewater naar de vischvijvers af te sluiten en daarna deze braak te laten liggen, na eenigen tijd een toestand zal ontstaan, waarbij de ontwikkeling van de Ludlowi onmogelijk is geworden. Dit vernietigt het bedrijf evenzoo;

5e. is het wellicht mogelijk door eene verandering der vischcultuur de vicieuze cirkel te verbreken; zoo zou het verbod, om bandeng te kweken, voldoende kunnen blijken.

Ziedaar eenige vragen, waarover lang geredeneerd kan worden, die echter alleen op te lossen zijn door ter plaatse verschillende proeven te nemen. Het is echter noodig een dergelijk vóóronderzoek af te wachten. Het schoonhouden der vischvijvers zou op touw kunnen worden gezet, terwijl intusschen de verschillende andere mogelijkheden worden bestudeerd.

Het plaatselijk karakter der malaria in aanmerking genomen, acht schrijver het natuurlijk, dat de Gemeente Semarang de bestrijding ter hand neemt en de proefassaineering uitvoert onder voorlichting en contrôle van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst. Mocht de hoofdinspecteur zich hiermede kunnen vereenigen, dan zou met de Gemeente in overleg kunnen worden getreden over de uitvoering. Voorloopig toch is alleen één technische leider noodig, d. w. z. iemand die de assaineering uitvoert. Hiervoor moet iemand gevonden worden, die het groote belang der zaak begrijpt en iets voor hijgiënisch werken voelt. Deze zou zich naar de meening van den rapporteur onder leiding van den B. G. D. op de hoogte moeten stellen van het vraagstuk, om daarna het te behandelen gebied in kaart te brengen en een plan op te maken voor de technische uitvoering.

De Burgerlijke Geneeskundige Dienst zou voor de proefassaineering 3 krachten moeten leveren.

1e. een wetenschappelijk leider der proefassaineering, waarvoor het beste een bioloog ware te gebruiken, mits hij over voldoende organisatore eigenschappen beschikt om een bedrijf te kunnen leiden.

Intusschen zij hierbij opgemerkt, dat de havenarts alhier, Dr. van Hamersvelt, bereid is aan de assaineering mee te werken voor zoover zijne werkzaamheden het hem toelaten; door de gunstige ligging van zijn bureau te midden van de vischvijvers en den betrekkelijk rustigen werkkring als havenarts, is het hem zeer goed mogelijk krachtige hulp te verleen;

2e. een medicus, die de malaria- en anophelinen-verbreiding in de Gemeente voortdurend contrôleert; dit zou door den chef van het laboratorium kunnen geschieden;

3e. een contrôleerend medicus voor beide, waarvoor in Semarang de aanwezigheid van Dr. van Breemen zeer goed te stade komt.

De strijd tegen de hooge zuigelingensterfte zal naar de meening van rapporteur in de vroedvrouwschool en andere scholen

moeten worden aangepakt. Vermeldenswaard is, dat de invloed, die van de leerlingen der school te Semarang uitgaat, soms merkbaar is. Een enkele maal kon schrijver bij een beter gesitueerden Inlander (kp. Kintelan) toevallig waarnemen, hoe een moeder haar kind verzorgde op de in Holland gebruikelijke wijze. Bij navragen bleek een leerlinge van Mevr. Dr. Stokvis aan het werk te zijn geweest.

De pneumoniën-, influenza- en tuberculose-bestrijding komt in hoofdzaak neer op het woningvraagstuk; de sociale omstandigheden spelen daarbij een groote rol.

Een beeld van den gezondheidstoestand hier ter stede verkrijgt men door beschouwing van navolgende staten, bevattende verschillende sterftcijfers hier ter stede.

STERFTE-CIJFERS:

(in het aantal overledenen zijn menschen van elders en levenloos geboren niet opgenomen).

Aantal overledenen	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	Totaal
Inlanders	1940	1385	2102	1207	6634
Chineezzen	271	195	221	160	847
Andere Oosterlingen	14	9	26	13	62
Europeanen	51	40	43	26	160
	2276	1629	2392	1406	7703

Mortaliteit	Aantal inwoners	Overleden 1919	Sterfte per ‰ per jaar
Inlanders	77911	6634	85
Chineezzen	18341	847	46
Andere Oosterlingen	1000	62	62
Europeanen	5966	160	26
	103218	7703	75

Zuigelingensterfte	Geboren tijdens 1919	Overleden 1919	in ‰
Zuigelingensterfte onder Inlanders	2494	1148	46

STERFTE VOLGENS DOODSCHOUW.

Aard der ziekten	Euro- peanen	Inlanders	Chineezen	Andere Oosterlingen	Totaal
Febr. typhoidea	—	109	10	3	122
Malaria (F.I.)	—	1766	201	26	1993
Pokken	—	—	—	—	—
Mazelen	—	2	—	—	2
Diphtherie	—	2	3	—	5
Influenza	—	172	41	3	216
Cholera Asiatica	—	417	27	—	444
Amoeben dysenterie	—	324	30	3	357
Bacill. dysenterie	—	17	1	—	18
Pest	—	15	5	—	20
Lepra	—	2	—	—	2
Erysipelas	—	2	1	—	3
Pyæmie & Septi- chaemie	—	15	3	—	18
Tetanus	—	9	1	—	10
Tuberculose	—	297	69	2	368
Syphilis	—	66	16	—	82
Meningitis cerebr. epidemia	—	1	—	—	1
Meningitis (andere oorzaken)	—	42	2	—	44
Pneumonie	—	565	28	1	594
Mal. tumoren	—	8	2	—	10
Beri-Beri	—	25	10	—	35
Ziekten v/h hart en v/d vaten	—	13	10	—	23
Ziekten der ademh. organen (behalve pneumonie)	—	125	15	2	142
Sterfgevallen door uit- wendige oorzaken	—	17	2	—	19
Overige ziekten	—	3094	375	22	3491
	174	—	—	—	174
Totaal	174	7105	852	62	8193
Levenloos geboren	—	242	38	2	282
	174	7347	890	64	8475

Aantal aangegeven besmettelijke ziekten aan het Hoofd van
Plaatselijk Bestuur door de Geneesheeren van Semarang (ter
voldoening aan art. 11 van de Epidemie-Ordonnantie).

Aard der ziekten	AANGEGEVEN				Totaal
	Euro- peanen	Inlan- ders	Chi- neezen	Andere Ooster- lingen	
Pest	—	8	2	—	10
Cholera	10	14	2	—	26
Pokken	—	2	—	—	2
Diphtheritis	11	2	8	—	21
Typhus	46	106	24	—	176
Bacill. dysenterie	10	22	1	—	33
Meningitis cerebr. epi- demica.	1	6	—	—	7
	78	160	37	—	275

HOOFDSTUK VIII.

Dienst van Gemeentewerken.

§ 1. Personeel.

In Januari 1919 was het volgende personeel in dienst:

- 1 Directeur
- 1 Ingenieur
- 1 Bouwkundige
- 1 Hoofdopzichter
- 1 Chef Reinigingsdienst
- 6 Opzichters
- 9 Onderopzichters

en verder werkbazen, mantri's en hoofdmandoers, mandoers opnemers, teekenaars en ander technisch personeel, voor zoover de werkzaamheden dit noodzakelijk maakten.

Het administratieve personeel bestond uit:

- 1 Eerste boekhouder
- 1 Commies-Magazijnmeester
- 2 Commiezen
- 3 Klerken en het noodige lagere personeel.

In den loop van het jaar werd een wijziging gebracht in de organisatie van den dienst. De afdeeling Grondbedrijf ging over naar den nieuw gestichten Woningdienst.

De Directeur van Gemeentewerken, de Heer J. J. G. E. RÜCKERT, werd tot Directeur van den nieuwen dienst benoemd. In de daardoor ontstane vacature werd voorzien door de benoeming van den Heer Ir. A. H. J. KOREMAN bij R. B. dd. 14—2—'19.

Bij besluit van 17 Juni 1919 werden de Directeur en Ingenieur van Gemeentewerken, de Heeren Ir. A. H. J. KOREMAN en Ir. L. J. de VEN, evenals de Directeur van den Woningdienst, benoemd tot Ingenieur-Chef van dienst. Eerstgenoemde werd gedurende het aan den Heer RÜCKERT verleende buitenlandsch verlof belast met de leiding van den Woningdienst, laatstgenoemde kreeg den dienst van Gemeentewerken te leiden.

Hoewel het in de bedoeling lag, nog een ingenieur aan te stellen gelukte het niet in verslagjaar iemand te vinden voor de vervulling van de bestaande vacature. Ultimo 1919 was er dan ook alleen een Ingenieur-Chef van dienst bij Gemeentewerken werkzaam.

Met de overbrenging van het Grondbedrijf naar den Woningdienst ging gepaard de overplaatsing van den Bouwkundige W. F. MULLER en de noodige opzichters, teekenaars en opnemers naar dien dienst. De plaats van den Heer MULLER als chef-teekenaar werd ingenomen door den Heer J. A. KUYPER, daar deze inmiddels tot hoofdopzichter was benoemd.

Doordat met ingang van 1 Februari de afdeeling Boekhouding van het administratief bureau (met inbegrip van het magazijn) werd overgebracht naar de afdeeling Centrale Boekhouding ter Secretarie, gingen de boekhouder 1e klasse J. F. M. J. v. RIJN, de magazijnmeester en eenige klerken en schrijvers naar dien tak van dienst over.

In 1919 werden de volgende bedragen aan salarissen en transportkosten-vergoedingen uitbetaald aan het personeel van Gemeentewerken.

Technisch personeel	f 158.699.93.—
Administratief personeel	„ 12.974.17.—
Transportkosten technisch personeel	„ 14.614.50.—
Totaal f	186.288.60.—

Tot April 1919 is hierbij inbegrepen het personeel van Grondbedrijf.

§ 2. Algemeen Overzicht.

De aanleg en het onderhoud der wegen werd voortgezet in hoofdzaak op dezelfde wijze en volgens dezelfde grondslagen als in het jaarverslag 1918 zijn aangegeven. De Westmoesson bracht in 1919 niet zoo'n langdurigen en zwaren regenval als in het vorig jaar, zoodat extra zware herstellingen niet noodig bleken.

De totale lengte en de oppervlakte van de wegen bij de Gemeente in beheer waren de volgende:

Samenstelling van de boven- laag	Begin 1919		Einde 1919	
	Lengte in M.	Opp: in M².	Lengte in M.	Opp: in M².
Waterdichte dek- laag	21.310	155.580	23.551	179.323
Steenslag	60.933	331.446	58.792	310.106
Grind	—	—	400	2.000
Totaal	82.243	487.026	82.743	491.429

De vermeerdering in lengte en oppervlakte wordt veroorzaakt door het in gebruik nemen van nieuwe wegen op Sompok en in het Heuvelterrein. Overigens geldt omtrent de nauwkeurigheid van bovenstaande opgave hetzelfde als reeds in het vorig jaarverslag werd opgemerkt. Door onvolledigheid van het personeel werd het nauwkeurig opmeten der verharde oppervlakte niet regelmatig voortgezet, zoodat de cijfers omtrent lengte en oppervlakte alleen juist zijn voor die wegen, die in 1918 en 1919 zijn aangelegd of geheel verbeterd. De totale oppervlakte blijft dus een schatting.

A. STAAT DER WEGEN

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
1	Bodjong	Van den ingang van het voormalige residentie-erf tot de brug van de Semarang- rivier (No. 6).	2400	9	21600	Asphalt
2	Depok	Van Bodjong naar vier- sprong Doewet Kranggan Peloran.	510	6	3060	„
3	Karangtengah	Van driesprong Pendrikan Pontjol Oostwaarts naar Bodjong.	500	6	3000	Pitchmac
4	Pendrikan	Van het voormalige Resi- dentie-erf tot samenkomst van Karangtengah.	650	7	4550	Asphalt
5	Pontjol	Van driesprong Pendrikan Karangtengah tot driesprong Gendingan.	1270	6	7620	„
6	Blakangkebon	Van driesprong Gendi- ngan Pontjol tot driesprong Dr. Djawa Straat.	350	7	2450	„
7	Aloon ² midden	Van Bodjong tot brug Djoernatan.	280	15	4200	„
8	Pedamaran	Van viersprong Gang Be- teng Kranggan Oost tot weg aloon-aloon bij brug Djoer- natan.	380	6	2280	„

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M	Breedte in M	Oppervl. in M ² .	Deklaag
9	Gang Wa- roeng	Van viersprong Beteng Pedamaran en Kranggan Oost tot Gang Pinggir.	350	5	1750	Asphalt
10	Westerwal- straat	Van Heerenstraat tot drie- sprong Zuiderwalstraat en Altingstraat.	220	12	2640	„
11	Heerenstraat	Verlengde Bodjongsche weg van brug Kali Sema- rang tot viersprong Kloos- terstraat Karangbidara en Sajangan	640	10	6400	„
12	Achterkerk- straat	Van de oude Stadhuis- straat tot de Van den Burg- straat m.i. der wegen achter en om de kerk tot de Heerenstraat.	200	6	1200	„
13	Hoogendorp- straat	Van de Westerwalstraat tot Kerkstraat.	190	6	1140	„
14	Blindespek- straat	Verlengde Hoogendorp- straat doodlopende op be- bouwning.	130	7	910	„
15	Kerkstraat	Van Heerenstraat tot Djoernatan.	230	7	1610	„
16	Kerkhofstraat	Van Heerenstraat tot Blin- despekstraat.	80	7	560	„
17	Komediestraat	Van Heerenstraat tot Noor- derwalstraat	260	8	2080	„

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
18	Djoernatan	Van brug Kali Semarang bij Pasar Djoernatan tot viersprong Sajangan Mlaten Kampement Pandean.	615	8	4920	Asphalt
19	Pekodjan	Van Djoernatan tot brug No. 100 van de Kali Semarang bij Gang Pinggir.	380	8	3040	"
20	Mlaten Kampement	Van viersprong Pandean Djoernatan en Sajangan tot driesprong Nieuw Holland en Mlaten Tiangwie.	290	6	1740	"
21	Mlaten Tiangwie	Van Mlaten Kampement Zuidwaarts tot dwangarbeiderskwartier (Noordelijke grens).	200	6	1200	Pitchmac
22	Redjosari	Verlengde weg Mlaten-Tiangwie tot kampongweg jangs Inl. school 2e klasse Redjosari.	755	6	4530	"
23	Karrenweg	Verlengde weg Redjosari tot viersprong Karang Tempel Peterongan Pandean Lamper.	1320	6	7920	"
24	Pandean	Van viersprong Djoernatan Mlaten Kampement tot Petoedoengan.	470	8	3760	"
25	Ambengan	Verlengde van Pandean van Petoedoengan tot Dجالan.	400	8	3200	"

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M².	Deklaag
26	Karangtoeri	Verlengde Ambengan van Djagalan tot Sidodadiweg.	1120	8	8960	Pitchmac
27	Karangtoeri	Verlengde Karangtoeri van Sidodadiweg tot viersprong Karangtempel Bangkong en Hoogenraadslaan.	610	8	4880	„
28	Oudestad- huisstraat	Van Heerenstraat tot Noor- derwalstraat.	210			
		Hiervan is:	{ 105	7	735	„
			{ 105	3	315	Steenslag
29	Karangbidara	Van kruispunt Heeren- straat Kloosterstraat Saja- ngan tot Gang Waaghals.	340	6.5	2210	Pitchmac
30	Petoedoengan	Van Pekodjan naar Pan- dean Ambengan.	320	6	1920	„
31	Pieter Sijthofflaan	Van Randoesari Park tot viersprong Seteran Hoogen- raadslaan en Oei Tiong Ham- weg.	980	7	6860	„
32	Karangtempel	Verlengde Hoogenraads- laan tot viersprong Karren- weg Pandean Lamper Pete- rongan.	210	7	1470	„
33	Boeloe	Van het voormalig Resi- dentie-erf tot aan de brug No. 7. over het Westerban- djirkanaal, waarvan :	850	6	5100	„
			556	8	4448	Asphalt

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M².	Deklaag
34	Randoesari	Van het voormalig Residentie-erf tot aan het Randoesari-park.	600	6	3600	Pitchmac.
35	Wegen om het Randoesari-park		150	6	900	Steensl.
			110	4	440	„ get.
36	Pandean Lamper brug	Verlengde Karangtempel van over Ooster-Bandjirkanaal tot duiker No. 161 in den weg Semarang Goeboeg.	1000 550 450	6.5 5	3575 2250	Pitchmac. Steensl. onget.
37	Kali Baroe Koelon	Van draaibrug tot 1100 M. van vuurtoren.	1040	8	8320	Steensl.
38	Zeestrand	Van driesprong Tambaksari en Tjemaralaan tot viersprong Javabosch-Noorderwal- en Pakhuisstraat.	1000	7	7000	Steensl.
39	Noorderwalstraat	Van Komediestraat naar Pakhuisstraat en Noordelijk langs Park.	570	7	3990	„
40	Kloosterstraat	Van viersprong Karangbidara Sajangan Heerenstraat tot viersprong Tawang Spoorlaan en Pengapon.	290	6	1740	„
41	Sajangan	Van Mlaten Kampement tot Karangbidara.	330	6	1980	Asphalt.

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
42	Oosterwal- straat	Van de Heerenstraat tot de Zuiderwalstraat.	195	6	1170	Steenst.
43	Zuiderwal- straat	Van Westerwalstraat tot Sajangan.	570	6	3420	„
44	Hoofdwacht- straat	Van Pakhuisstraat-Sleko tot Oudestadhuisstraat.	100	6	600	„
45	Pakhuisstraat	Van Sleko tot Javabosch- straat Noorderwalstraat.	210	7	1470	„
46	Sleko	Verlengde Tiangbendera Gas- en Ysfabriek Groote Boom tot Heerenstraat.	210	5	1050	„
47	Javabosch- straat	Van Kalibaroe (Oost bij de sluis tot Pakhuisstraat.)	390	6	2340	„
48	Maleische Kamp	Van driesprong Reegang Dr. Djawastraat tot draai- brug en het gedeelte tot brug over afvoerleiding bij Darat.	580	6	3480	„
49	Reegang	Van Bodjong bij Sociteits- brug tot driesprong Malei- sche Kamp Dr. Djawastraat.	350	8	2800	„
50	Dr. Djawa- straat	Van Bodjong bij aloon ² tot driesprong Maleische Kamp Reegang.	310	8	2480	„
51	Aloon ² West	Misigit tot Bodjong.	150	7.5	1125	„

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
52	Aloon ² Zuid	Van Misigit tot bocht van Centrale Gevangenis voor Inlanders.	160	6	960	Steenslag get.
53	„ Oost	Van Centrale Gevangenis voor Inlanders tot Telefoonkantoor.	100 130	5 3	500 390	Onverh. „
54	Regentsweg	Van toegangsweg Regentswoning tot Post- en Telegraafkantoor.	270	6.5	1775	Steenslag get.
55	Kaoeman	Van viersprong Kranggan West Kranggan Oost Plampitan tot Misigit.	310	5	1550	„
56	Genielaan	Van Bodjong naar Pontjol.	450	5	2250	„
57	Palmenlaan Oost	Van Palmenlaan Zuid tot Palmenlaan West.	160	6	960	„
58	Palmenlaan West	Van Palmenlaan Zuid tot Genielaan.	330	6	1980	„
59	Palmenlaan Zuid	Van Karangtengah tot Palmenlaan Oost.	170	6	1020	„
60	Gendingan	Van Bodjong naar viersprong Pontjol Blakangkebon.	275	6	1650	„
61	Doewet	Van Bodjong naar viersprong Depok Doewet Kranggan.	285	6	1710	„

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ²	Deklaag
62	Peloran	Van viersprong Depok Doewet Kranggan tot brug Kali Semarang.	445	7	3115	Asphalt
63	Seteran	Van brug Kali Semarang tot viersprong Hoogenraads- laan, Pieter Sijthofflaan Oei Tiong Hamweg.	1050	6	6300	Steenslag get.
64	Plampitan	Van viersprong Kaoeman Kranggan Oost, Kranggan West tot Wotgandoel.	390	5	1950	„
65	Wotgandoel	Van af de brug over Se- marang rivier tot driesprong Gang Beteng Tjap Kau King.	165	5	825	„
66	Gang Beteng	Van viersprong Pedama- ran Kranggan Oost Gang Waroeng tot driesprong Wotgandoel Tjap Kau King.	385	6	2310	„
67	Gang Pinggir	Verlengde Tjap Kau King van brug Sebandaran tot brug over Kali Semarang bij Pekodjan.	460	6.5	2990	„
68	Gang Lengkong	Van Gang Baroe tot Gang Pinggir.	285	5	1425	„
69	Sebandaran (Koelon Seong)	Zijweg Sebandaran nabij brug langs de Kali.	180	5	900	„

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ²	Deklaag
70	Dargo	Redjosari langs Pasar Boegangan naar Ambengan.	160 190	7 7	1120 1330	Asphalt Steensl get
71	Sidodadiweg	Van Karrenweg langs Gou- vernements Pandhuis tot Karangtoeri-Karangsarie.	270	4	1080	„
72	Hoogenraads- laan	Verlengde Pieter Sijthoff- laan tot viersprong Karang- sarie Karangtempel Bang- kong.	220 850	7 7	1540 5950	„
73	Dwarsweg langs Wil- helminapark	Van Bodjong naar Pen- drikan.	45	5	225	Asphalt
74	Karangasem	Van driesprong Pendrikan Boeloe nabij Station Boeloe langs voormalig Residentie erf tot ingang treinkampe- ment.	500	7	3500	Steenslag get.
75	Holleweg	Van driesprong Randoe- sari tot Bergotaweg.	690	5.5	3795	„
76	Bergotaweg	Van Holleweg Gergadji tot driesprong Kintelan Nieuwe Tjandiweg.	500	7	3500	„
77	Kintelan	Van Gergadji tot drie- sprong N. Tjandiweg Ber- gota.	480	5	2400	Steenslag

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ²	Deklaag
78	N. Tjandiweg	Van driesprong Kintelan Bergota tot Grens—Land Tjandi.	4370	5	21850	Steenslag get.
79	Gergadji	Verlengde Holleweg van Bergotaweg tot Oei Tiong Hamweg.	870	4.5	3915	Steenslag
80	Genoek	Verlengde Gergadji tot kampongweg naar Tegalwareng.	1200	4.5	5400	„
81	Tegalwareng	Verlengde Genoekweg tot Djomblang.	540	6	3240	„
82	Bangkong (*)	Verlengde Karangsariweg tot viersprong Peterongan Sompok Djomblang.	800	7	5600	Steenslag get.
83	Sompokweg	Van viersprong Djomblang Peterongan Mritjan.	400	5	2000	„
84	Djomblang	Verlengde Bangkong van viersprong Bangkong Peterongan Sompok tot driesprong Mritjan Tanahpoetih.	850	8	6800	Asphait
85	Mritjanweg	Van Djomblang Tanahpoetih tot het Lamperkanaal.	1030	4.5	4635	Steenslag get.
86	Tanah Poetih	Verlengde weg Djomblang tot Gang Schmalz.	690	6	4140	„

(*) Hiervan is nog een deel in uitvoering.

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ²	Deklaag
87	Tjandi	Verlengde weg Tanah Poetih tot Gang Schmalz.	690	6	4140	get. steenslag.
88	Karangpanas	Verlengde weg Tjandi tot Oei Tiong Bingweg.	1060	6	6360	"
89	Oei Tiong Bingweg	Verlengde N. Tjandiweg tot Karangpanas.	1300	5	6500	"
90	Djatingaleh	Verlengde Karangpanas tot voet van de Kleine Gombel.	780	6	4680	"
91	Petekan	Van Blakangkebon tot Darat.	720	4.5	3240	onget. steenslag
92	Darat	Van brug over afvoerleiding bij Maleische kamp tot woning landheer Darat	620	4.5	2790	"
93	Oude Boomstraat	Van brug afvoerleiding bij Maleische kamp en Darat naar trambaan S. C. S.	980	4.5	4410	"
94	Oedjoeng Tandjoeng	Langs de Semarangrivier Oost-zijde van Kalibaroe koelon nabij draaibrug tot prauwenveer.	350	7	2450	"
95	Tikoeng Baroe	Van Kali Baroe koelon tot Oedjoeng Tandjoeng.	115	5	575	"
96	Kali Baroe Oost	Van sluis bij Sleko en Javaboschstraat tot Kleine Boom.	1085	7	7595	"

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ²	Deklaag
97	Tambaksari	Van Kali Baroe Oost tot driesprong Tjemaralaan en Zeestrand.	370	6	2220	onget. steenslag.
98	Tjemaralaan	Verlengde van den weg Tambaksari tot brug Spoor- laan.	745	6	4470	„
99	Spoorlaan	Verlengde van den Tje- maralaan van den brug tot viersprong Tawang-Penga- pon en Kloosterstraat.	1050	7	7350	„
100	Tawang	Van Spoorlaan benoor- den Tawangleiding tot in- gang station N. I. S.	450	4	1800	„
101	Tiang Bende- ra	Verlengde Kalibaroe Oost- van de sluis tot toegang achtererf Lindeteves bij de Gasfabriek.	420	5.5	2310	„
102	Kortadem- straat	Van Pakhuisstraat tot Oude Stadhuisstraat.	70	3.5	245	„
103	Marinestraat	Van Noorderwalstraat tot Achterkerkstraat.	100	3.5	350	„
104	Siburgstraat	Van Noorderwalstraat tot Achter Kerkstraat.	100	4.5	450	Steensl. onget.
105	Van den Burg- straat	Van Paradeplein tot Noor- derwalstraat.	180	4	720	„

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
106	Paradeplein	Wegen om het Paradeplein met het stuk van Paradeplein tot Insulinde enz. tot achter Kerkstraat.	170	4.5	765	Steensl. onget.
107	Kampement- straat	Van de Van den Burg- straat tot de Komediestraat.	200	4	800	"
108	Bloemstraat	Van de Heerenstraat langs Hotel Jansen tot de Noor- derwalstraat.	260	5	1300	"
109	Zwaluwstraat	Van Heerenstraat langs Ja- vasche Bank door de Hoogen- dorpstraat langs kantoor Soesman naar de Zuider- walstraat.	120	3	360	"
110	Altingstraat	Van Westerwalstraat langs Kali Semarang tot Djoer- natan.	140	4	560	"
111	Zuiderwal- straat	Van Altingstraat tot Kerk- straat.	210	4	840	"
112	Handelsstraat	Van Zuiderwalstraat tot Djoernatan.	70	5	350	"
113	Pengapon	Van Kloosterstraat Spoor- laan tot Pondokpati.	650	6	3900	"
114	Soemoer Oem- boel	Verlengde Pengapon van Pondokpati tot Kaligawe na- bij brug over Kaligawe.	460	5	2300	"

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
115	Sianjar	Verlengde Kaligawe van brug over Kaligawe tot brug over het Ooster Bandjirkanaal.	250	5	1250	Steenst. onget.
116	Kaligawe	Verlengde weg Kobong tot de brug over de Kaligawe.	400	5	2000	„
117	Kobong	Verlengde weg Karangbidara tot Mlatihardjo.	480	6	2880	„
118	Pondokpati	Van Kobong naar Pengapon Soemoer Oemboel.	230	3.5	805	„
119	Gang Waaghals	Van Karangbidara Kobong tot Pengapon.	240	3.5	840	„
120	Nieuw Hollandstraat	Van Mlaten Kampement Mlaten Tiangwie naar Karangbidara.	380	4	1520	„
121	Mlaten Trenggoelen	Van Nieuw Hollandstraat naar Mlaten Hardjo.	600	3.5	2100	„
122	Mlati Hardjo	Van Mlaten Trenggoelen tot Kobong.	350	3.5	1225	„
123	Boebakan	Van Pandean langs achterzijde Centrale gevangenis tot Pekodjan.	350	5	1750	„

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
124	Gang Lombok	Verlengde Gang Soemenaban van brug No. 101 langs de Klenteng tot Pekodjan brug No 100.	140	6	840	Steensl. onget.
125	Gang Soemenaban	Van Pedamaran naar brug over Kali Semarang No. 101.	200	3	600	"
126	Gang Boentoe	Van Pedamaran naar Kali Semarang met dwarsstraat naar Gang Soemenaban.	215	3	645	"
127	Gang Kalikoping	Van Gang Pinggir recht tegenover Gang Waroeng Oostwaarts daarna Zuidwaarts en dan weer Westwaarts om recht tegenover Gang Lengkong aan te sluiten.	190	4	760	"
128	Gang Besen	Van Gang Pinggir tot Gang Waroeng 5e Gang van Beteng afgerekend.	280	5	1400	"
129	Gang Tengah	Van Gang Pinggir tot Gang Waroeng 3e Gang van Beteng afgerekend.	320	6	1920	"
130	Gang Gambiran	Van Tjap Kau King tot Gang Waroeng 3e Gang van Beteng afgerekend.	370	6	2220	"

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
131	Gang Tjilik	Van Gang Baroe naar Gang Blakang.	50	3	150	Steensl. onget.
132	Gang Mangkok	Van Gang Lengkong tot Gang Waroeng.	80	3	240	„
133	Gang Blakang	Van Tjap Kau King tot Gang Waroeng (de 2e Gang van Beteng langs Tjap Kau King.)	395	5	1975	„
134	Gang Baroe	Van Tjap Kau King tot Gang Waroeng (de 1e Gang van Beteng langs Tjap Kau King.)	390	6	2340	„
135	Kranggan Wetan	Van viersprong Plampitan. Kaoeman, Kranggan West tot viersprong Beteng.	265	6.5	1722	Asphalt
136	Kranggan Koelon	Van viersprong Peloran Doewet Depok tot viersprong Kaoeman, Kranggan Oost, Plampitan.	235	6.5	1527 ⁵	„
137	Tjap Kau King	Van driesprong Beteng tot brug over Kali Semarang bij Sebandaran.	200	4	800	Steensl. get.
138	Sebandaran	Van brug over Kali Semarang tot grens Gedonggoela.	100	5	500	Steensl. onget.
139	Djagalan	Verlengde Sebandaran tot brug over de Karangtoeri leiding bij groote postweg, Semarang Oengaran.	500	5	2600	„

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
140	Kebontjina	Van Redjosari tot Ambe- ngan.	400	4	1600	Steenslag onget.
141	Boegangan	Van Redjosari naar het Ziekengesticht van het Leger des Heils.	270	4	1080	"
142	Peterongan	Verlengde Karrenweg tot viersprong Sompok Djom- blang Bangkong.	640	6	3840	"
143	Kabloek	Verlengde Pandean Lam- per tot grens Gemeente.	1125	5	5625	"
144	Kedoeng Moendoe	Van Lamperkanaal tot Ke- doeng Moendoe en verder tot driesprong weg Djangli bij Sendang.	2300	3	6900	"
145	Sendang Goewo	Van driesprong Kedoeng Moendoe langs Kroetoe tot Gajam bij groote weg Sema- rang Genoek.	1000	3	3000	"
146	Gang Schmalz	Van Tanah Poetih Tjandi naar het Oosten tot drie- sprong particuliere weg.	300	3.5	1050	"
147	Alexander- laan	Van Gang Schmalz Noord- waarts naar het perceel van den Heer Klusman.	175	3	525	"
148	Weg Djangli	Van Tjandi Karangpanas tot dessa Djangli.	800	4	3200	"

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
149	Gombel	Verlengde Djatingaleh tot grens Gemeente.	1369	6	8214	Steenl. onget.
150	Zimmermans- laan	Van Boeloe langs het Wes- ter Bandjirkanaal naar Gang Traverdoelie en brug over het Wester Bandjirkanaal in den weg naar Gedong Batoe.	1000	5	5000	"
151	Gang Traver- doelie	Van pasar Boeloe naar Zimmermanslaan nabij brug over Bandjirkanaal naar Gedong Batoe.	1000	3	3000	Particulier.
152	Goenoeng Sarie	Verbindingsweg van Ka- rangasem langs Juliana-Zie- kenhuis naar Kalisarie.	140	4	360	Steenl.
153	Kalisarie	Van Randoesari langs Se- marangrivier Kaaimanstuw tot de Nieuwe Tjandiweg.	1350	7	9850	"
154	Djokjaweg	Van Bergota naar N.I.S. woningpark naar weg Kin- telan.	270	5	1350	"
155	Kedoeng- djatiweg	Van Bergota naar Djokja- weg en het N.I.S. woning- park (Zuid toegang).	200	5	1000	"
156	Goendihweg	Van Bergota naar Djokja- weg en het N.I.S. woning- park (middelste toegang).	160	5	800	"

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl in M ² .	Deklaag
157	Soloweg	Van Djokjaweg door Goendihweg naar Kedoengdjatiweg in het N.I.S. woningpark.	160	5	800	Steenslag
158	Dr. de Vogelweg	Afkortingsweg van den Nieuwen Tjandiweg.	600	7	4200	„
159	Soembingweg	Van den Nieuwen Tjandiweg 300 M Noordwaarts, verder is het een voetpad en loopt tot Kintelan.	300	3 5	1050	„
160	Bendo	Van Parallelweg 150 M. Noordwaarts (doodlopende weg).	150	2.5	375	„
161	Parallelweg	Van Nieuwe Tjandiweg Oostwaarts evenwijdig Nieuwe Tjandiweg tot Sirandaweg bij Raadsplein.	900	3 5	3150	„
162	Sembodja	Van Nieuwe Tjandiweg Noordwaarts.	535	3.5	1972	„
163	Moeriaweg	Van Parallelweg N. Oostwaarts tot Sirandaweg.	225	3.5	387.7	„
164	Sindoroweg	Van Moeriaweg Oostwaarts naar Sirandaweg.	180	2	360	„
165	Sirandaweg	Van Raadsplein Noordwaarts naar Gergadji.	725 310	3.5 3.5	2537.5 1085.3	„

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M ² .	Deklaag
166	Tegalombo	Van Sirandaweg N. West- waarts weer aangesloten met Sirandaweg.	350	3.5	1155	Steenslag
167	Kopenlaan	Van Merapiweg N. Oost- waarts tot Nieuwe Tjandi- weg	365	3.5	1267.5	„
168	Merapiweg	Van Nieuwe Tjandiweg Zuidwaarts tot Lotosvijver.	775 733	3.5 3.5	2712.5 2565.5	„ get.
169	Soenarioweg	Van Merapiweg West- waarts tot Dr. de Vogelweg.	640 200	3.5 3.5	2240 700	Steenslag onget.
170	Andoengweg	Van Kopenlaan tot Lotos- vijver bij Merapiweg.	360	3.5	1260	„
171	Makamdowo- weg	Vanaf Sirandaweg Noord- waarts.	545	2.5	1362.5	„
172	Kesambiweg ¹⁾	Vanaf de Sirandaweg Noordwaarts.	222	3.5	777	„
173	Woengkal West ²⁾	Van de Sirandaweg tot de kruising met Woengkal Oost.	540	3.5	1890	„
174	Woengkal Oost.	Van de Sirandaweg Noord- waarts met een bocht naar het Zuiden en terug naar Sirandaweg.	325	3.5	1137.5	„
175	Goeaning- weg ³⁾	Vanaf de Tegalomboweg Oostwaarts.	355	3.5	1242.5	„

¹⁾ In aanleg.

²⁾ Nog aan te leggen.

³⁾ Verlengde gedeelte in aanleg.

No.	Namen	Omschrijving	Lengte in M.	Breedte in M.	Oppervl. in M².	Deklaag
176	Oei Tiong Hamweg	Van Pieter Sijthofflaan Se- teran, Hoogenraadsplein tot Genoek	900	5	4500	Steenslag onget.
177	Bakalweg	Van Pandean Lamper Zuidwaarts door perceel S van Slooten.	75	3	225	Steensl.
178	Singotoroweg	Verlengde van Gang Schmalz tot perceel Vreede.	140	3.5		Partic:
179	Villapark	Verlengde Palmenlaan West aansluiting Karang Tengah en Pontjol.	120	6		"
180	Raadsplein ¹⁾	Wegen om het Raadsplein.	300	3.5	1050	Steensl.
181	Telomojoweg	Om Raadsplein Oost- waarts tot de Nogosariweg.	210 60	3.5 3.5	735 210	— Steensl.
182	Merbaboeweg	Van H M. 19 N. Tjandi- weg langs Dr. de Vogelplein naar Dr. de Vogelweg	250	2.5	875	"
183	Nogosari- weg ²⁾	Van Raadsplein naar Djom- blang.	183	3.5	640.50	"
184	Weg naar H.I.S.	Van Hoogenraadsiaan naar H. I. S.	500 123	5 3.5	2500 430.50	" "
185	Mangkoene- garanweg	Van Pendrikan naar het Woningpark.	350	4	1400	"
186	Kaligarang	Van Kalisari naar de Kali Garang.	105	2.5	262.50	"

In deze opgave zijn niet opgenomen de wegen of weggedeelten, welke aan het eind van het verslagjaar nog niet in het algemeen onderhoud van de wegen waren overgenomen.

¹⁾ In aanleg.

²⁾ Nog aan te leggen.

De verbindingsweg Sompok-Mritjan kwam in verslagjaar gereed.
De weg heeft geen waterdichte deklaag.

In aanleg waren de volgende wegen :

N A A M	Lengte in M	Verhardings- breedte in M	Oppervlakte in M ²
Sompok	400	5	2000
Kesambiweg	222	3.50	777
Goeaningweg	355	3.50	1242.50
Merapiweg (2e gedeelte)	733	3.50	2505.50
Andoengweg	360	3.50	1260.—
Soenarioweg (2e gedeelte)	200	3.50	700 —
Sirandaweg (2e gedeelte)	310	3 50	1085.—
Woengkal Oost.	168	3.50	588.—
Woengkal West.	540	3.50	1890.—
Telomojo	60	3.50	210.—
Nogosari	183	3.50	640 50
Weg naar de H. I. S.	500	3.50	2500.—
	123	3.50	430.50

Op de volgende wegen werd een waterdichte deklaag aangebracht.

N A A M	Lengte	Verhardings- breedte in M	Oppervlakte in M ²
Boeloe 2e gedeelte	556	8	4448
Peloran	445	7	3115
Bodjongplein	—	—	6650
Djomblang	850	8	6800
Gedeelte Hoogenraadsiaan	230	7	1610
Gedeelte Dargo	160	7	1120

B. TOESTAND DER WEGEN.

Hoewel de westmoesson in het begin van verslagjaar geen zwaren regenval meebracht, duurde het lang, voordat de regens geheel opgehouden hadden.

Bijgevolg kon eerst laat met het asfalteeren van wegen worden aangevangen. Weliswaar werd reeds in Mei getracht te beginnen met de waterdichte deklaag op Boeloe, doch het werk moest herhaaldelijk onderbroken worden. Eerst in de 2e helft van Juni kon geregeld op 2 plaatsen worden doorgewerkt.

In aansluiting aan hetgeen terzake in het vorig jaarverslag werd opgenomen, kan worden medegedeeld dat het gebruiken van grind in stede van steenslag als een succes mag worden beschouwd. De wegen welke einde 1918 op die wijze werden geasfalteerd, zijn goed geslaagd en de financieele uitkomsten zijn zeer bevredigend te noemen.

Het bleek echter dat die wegen wel wat zacht waren. Dat euvel werd verholpen door kalkpoeder op de oppervlakte te strooien. Tevens werd besloten om in 1919 weer nauwkeurig de oorspronkelijke Soerabajasche analyse, waarin minder bindmiddel was voorgeschreven, te volgen. De wegen, die in 1919 volgens dat recept zijn geasfalteerd, hebben echter blijkbaar te weinig bindmiddel verkregen, althans op groote plekken wordt het grind zichtbaar.

Een onderzoek wees uit dat als de meest waarschijnlijke reden moet worden aangenomen het gebruik van al te grof grind, terwijl de uitvoerders zich blijkens de verantwoording vrij nauwkeurig hielden aan het voorschrift, om niet meer dan 1 krاندjang asfalt voor 10 M² oppervlakte te benutten.

Aangezien het zeer bezwaarlijk bleek om de juiste maat van grind in voldoende hoeveelheid te krijgen, werd besloten de laag in den vervolge ± 4 c.M. dik te maken in plaats van drie en slechts 8 M² met 1 krاندjang asfalt af te werken.

Het advies van de Technische Commissie inzake het asfalteeren van wegen, (waarop reeds werd bedoeld in het vorig jaarverslag), werd den 10den Maart 1919 aangeboden. Gem. blad 1919, gedrukt stuk No. 22, bladz. 146.)

Becijferd werd, dat de asfaltweg nog steeds eenig financieel voordeel oplevert, terwijl verwacht werd dat dit verschil bij meer

normale tijdsomstandigheden zich nog zou accentueeren. De Commissie adviseerde ten slotte om met het asfalteeren door te gaan, terwijl ook de Gemeenteraad zijne goedkeuring aan het advies van de Commissie hechtte.

Bij het opmaken van de concept-begrooting voor 1920 bleek het gewenscht de hooge cijfers van de kosten van onderhoud van asfaltwegen over 1918, waarop reeds in het vorig jaarverslag de aandacht werd gevestigd, aan een nader onderzoek te onderwerpen. De resultaten daarvan zijn neergelegd in het volgende, aan den Burgemeester gerichte schrijven van den Directeur van Gemeentewerken ddo. 8 November 1919.

„Bij de toelichting tot de dzz. bijdrage voor de ontwerp begrooting 1920 werd door mij bij de behandeling van den post „onderhoud wegen” eenig voorbehoud gemaakt ten aanzien van de jaarlijksche kosten van onderhoud van wegen met waterdichte deklagen. Een onderzoek naar den oorzaak van de buitengewoon hooge onderhoudskosten van die wegen over 1918 was toen juist aangevangen, zoodat volstaan moest worden met een schatting van diezelfde uitgaven voor 1920. Daarbij werd toegezegd, dat zoo spoedig mogelijk een terzake handelende nota zou worden ingediend.

Van deze belofte kwijt ik mij door het volgende.

In de begrooting voor 1916 werden de onderhoudskosten voor asfaltwegen geraamd op 0.18 per M² per jaar. Voor 1919 werd f 0.25 aangenomen, van welk cijfer ook werd uitgegaan door de Technische Commissie in hare nota van 14 Maart 1919, gedrukt stuk No. 22, Gemeentebld 1919 aflevering 3.

Niet lang na het verschijnen van deze nota, namelijk bij de behandeling van het jaarverslag over 1918 bleek, dat de gemiddelde onderhoudskosten over dat jaar f 0.42 per M² zouden hebben bedragen. Uitgaande van de herziene totaal-oppervlakte der asfaltwegen, genomen uit den nieuwen wegenstaat, zou dat cijfer toch nog f 0.40 bedragen.

Hoewel vooral in het begin van 1918, toen de asfaltwegen belangrijk geleden hadden door den buitengewoon zwaren regenval herstelling dier wegen hooge kosten met zich bracht, zoo was het toch niet goed mogelijk, dat zulks een overschrijding van $140000 \times f 0.15 = f 2000$.— ten gevolge zou kunnen hebben.

Wanneer de gemiddelde cijfers voor het onderhoud van elken weg worden vergeleken, dan springt al dadelijk de groote onwaarschijnlijkheid van sommige dier cijfers in het oog. Voor Bodjong wordt n.l. f 0.33 gevonden, dus minder dan het gemiddelde, hoewel Bodjong wel het ergst van de regens te lijden had gehad. Het bedrag daarentegen van f 1.23 per M^2 voor Karangbidara zou nagenoeg voldoende zijn geweest om die weg van een nieuwe asfaltdeklaag te voorzien. Gevreesd wordt dat onjuiste boekingen voor een groot deel deze vreemde cijfers verklaren moeten. Een onderzoek van alle betalingsstukken, voor enkele der werken uitgezocht, gaf ook aanwijzingen in die richting. Behalve dat asfalthoeveelheden geboekt werden ten laste van den weg, waar toevallig de asfaltloods stond, werden zeer waarschijnlijk niet onbelangrijke hoeveelheden materialen, welke gebruikt werden voor het maken van nieuwe deklagen, geboekt ten laste van het onderhoud van een ander deel van denzelfden weg (Karrenweg-Pandean), of van nabij gelegen wegen.

Intusschen is het niet aan te nemen, dat de geheele overschrijding van f 2000.— op die wijze geheel verklaard zou kunnen worden.

Bij de toelichting op de begrooting werd de waarschijnlijkheid te berde gebracht dat waterdichte deklagen, die in een bepaalden Oostmoesson worden aangebracht, in het daarop volgende jaar nog een belangrijk onderhoud vereischen.

Dit vermoeden was zuiver gebaseerd op de praktijk en niet op cijfers. Thans zijn de waarschijnlijke gemiddelde onderhoudscijfers voor 1919 van een groot aantal deklagen uitgezocht, die vrij betrouwbaar moeten worden geacht, aangezien in het begin van dit jaar een scherpere contrôle op de administratie werd ingevoerd.

Deze bevestigen het vermoeden, in zooverre, dat behoudens een aantal uitzonderingen, de oudere wegen minder onderhoudskosten vergden dan de nieuwere. De bij de begrooting voorgestelde verhouding van f 0.25 tot f 0.50 blijkt echter overdreven te zijn.

Veeleer toont het meer gelijkmatige van die cijfers over 1919 aan, dat niet ontkomen kan worden aan de zekerheid, dat het onderhoud der asfaltwegen belangrijk duurder wordt, dan vroeger werd verondersteld. Een cijfer van f 0.30 voor de oude wegen en f 0.35 voor de nieuwe zal waarschijnlijk de werkelijkheid vrij juist benaderen.

Worden deze cijfers aangehouden, dan kan de post „onderhoud wegen” op de begroting van 1920 ongewijzigd blijven.

Immers uitgetrokken was:

$$\begin{array}{rcl}
 142.000 \times f \ 0.25 & = & f \ 35.500 \\
 45.000 \times „ \ 0.50 & = & „ \ 22.500 \\
 & & \hline
 & & f \ 58.000 \text{ terwijl nodig is} \\
 142.000 \times f \ 0.30 & = & f \ 42.600 \\
 45.000 \times „ \ 0.35 & = & f \ 15.750 \\
 & & \hline
 & & \underline{\underline{f \ 58.350}}
 \end{array}$$

In bovengenoemde nota van de Technische Commissie werd het voortzetten van het aanbrengen van waterdichte deklagen aanbevolen op grond van drieërlei overwegingen n. l. technische, financieele en hygienische. De financieele beschouwingen behoeven thans herziening.

Dezer dagen werd in verband met de verkregen ervaring bij de toepassing van grind, de analyse van de deklagen herzien. De prijs per M² bedraagt afhankelijk van de plaats van het werk $f \ 1.65$ — $f \ 1.75$, dus gemiddeld nog $f \ 1.70$. Voor de berekening van rente en aflossing ging de Technische Commissie in hare nota uit van een 5% leening in 30 jaar af te lossen. Thans rekening houdende met een rentevoet van 6% en een levensduur van eveneens 30 jaar zal $7\frac{1}{4}\%$ voor rente en afschrijving moeten worden berekend. De onderhoudskosten zullen wellicht in de eerste jaren nog wat stijgen, zoodat daarvoor veiligheidshalve $f \ 0.35$ per M² wordt uitgetrokken. De totale jaarlijksche kosten bedragen dan $7\frac{1}{4}\%$ van $f \ 1.70 = f \ 0.12\frac{1}{2} + f \ 0.35 = f \ 0.47\frac{1}{2}$ per M². De jaarlijksche kosten van steenslagwegen werden in de nota der Technische Commissie overeenkomstig de begroting voor 1919 geraamd op $f \ 0.38$.

Blijkens de tot dusverre in 1919 voor onderhoud wegen uitgegeven bedragen, zal het gemiddeld jaarlijksch onderhoudscijfer tusschen $f \ 0.40$ en $f \ 0.45$ liggen. Daarbij dient echter in aanmerking genomen te worden, dat voor een vergelijking met asfaltwegen, feitelijk alleen de belangrijke wegen in aanmerking komen, die nog niet geasfalteerd zijn. Zoo blijkt dat het jaarlijksch onder-

houdscijfer per M^2 voor Oude en Nieuwe Tjandiweg, Holleweg, Kali Baroe Oost enz. (die tegenwoordig elk jaar een nieuwe deklaag vereischen met tarcobehandeling) varieert tusschen f 0.75 en f 1.25.

Voor wegen als Javaboschstraat, Kali Baroe West, Genielaan enz. worden cijfers gevonden, varieerend tusschen f 0.40 en f 0.55 per M^2 . Nog steeds kan dus het voorzien der steenslagwegen van een waterdichte deklaag als financieel voordeelig worden aange-merkt, zoodat de vraag of die voorziening wellicht toch gewenscht zou zijn, ook al zou ze een direct financieel nadeel opleveren, voorsnog buiten bespreking kan blijven.

Ik meen dus te mogen aanraden om, door te gaan met het aanbrengen van asfaltdeklagen".

Wat de asfaltwegen betreft, bleek dat de voorloopige schatting van f 0.35 per M^2 vrij juist was. Het gemiddelde over 1919 is n.l. f 0.33⁵. De schatting van de onderhoudskosten der steenslagwegen bleek echter te laag te zijn geweest. Dat komt, doordat de cijfers over de eerste 7 maanden niet juist waren.

Bij de bepaling van het gemiddeld onderhoudscijfer werden enkele wegen buiten beschouwing gelaten, o.a. de Kloosterstraat, waar ten laste van onderhoud wegen een trottoir werd aangebracht, en de wegen Randoesarie en Dargo, waarvan een gedeelte ten laste van hetzelfde artikel werd geasfalteerd. Daardoor kwam men tot de gemiddelde kosten per M^2 voor geteerde steenslagwegen van f 0.72⁵ en voor ongeteerde van f 0.44 en voor steenslagwegen van f 0.49.

De omstandigheid dat het onderhoud der wegen, zooals in het verslag over 1918 werd vermeld, gedurende een deel van dat jaar eenigszins verslapt moest worden, heeft zeker invloed gehad, op de kosten van 1919.

Het onvoldoende behandelen met tarco van de geteerde steenslagwegen, die uiteraard juist het zwaarste verkeer hebben te dragen, maakte het noodig dat aan die wegen bijzondere aandacht werd besteed. Velen daarvan verkregen een geheele nieuwe deklaag, waarvan de kosten per M^2 in 1919 op f 0.75 à f 0.90 zijn te stellen. Verder moesten ook die wegen, waarop in verband met de steile hellingen zwaar teeren uitgesloten was, van een nieuwe deklaag worden voorzien. Deze bewerking werd in verslagjaar op de volgende wegen toegepast:

Nieuwe Tjandiweg (geheel), Parallelweg, Dr. de Vogelweg, Sindoroweg, Soenario- en Merapiweg; Sirandaweg, Tanah Poetih, Peloran, Doewet, Holleweg, Bergota, Boeloe Oost, Djagalan, Kobong, Pengapon, Sompokweg naar het Zeestrand, Kabloek Gang Saidan, Gang Van Haastert, Pandean Lamper, Spoorlaan, Pakhuisstraat, terwijl aan het eind van het jaar begonnen werd met het bijwerken met de wals van de deklagen in de Noorderwalstraat en Oei Tiong Bingweg.

Reeds in den loop van het verslagjaar bleek dat de toegestane kosten onvoldoende zouden zijn. Daarom werd door den Directeur van Gemeentewerken een voorstel tot verhooging van den post ingediend.

„Het was n.l. gebleken, dat de posten op de begrooting van 1919 uitgetrokken voor onderhoud van wegen, leidingen en plantsoenen niet toereikend waren. Als algemeene oorzaken waren aan te wijzen:

1e. de verhooging der loonen van koelies (bij besluit van 11 April 1919 No. 3/R werd het minimum op f 0.50 gebracht) en ander ondergeschikt personeel, enz.

2e. stijging van prijzen in hoofdzaak als gevolg van duurdere transporten.

Een bedrag van f 10.000.— per maand werd nog noodig geacht, zoodat dan in het geheel f 191.000.— aan het eigenlijke onderhoud zou zijn uit te geven. Dit beteekende een overschrijding van ruim f 25.000.— De hoogere loonen alleen zouden al een vermeerdering van f 10.000.— ten gevolge hebben, terwijl de prijs van steenslag door de hoogere vervoerkosten steeg.

Een belangrijke factor was ook het gebruik op groote schaal van tarco, in het bijzonder op de wegen met steile hellingen. (De Vogelweg, Oude Tjandiweg) en met druk en snel verkeer (Kalisariweg, N. Tjandiweg). Het bleek dat de onderhoudskosten van dergelijke wegen dit jaar afwisselden van f 0.50.— f 1.25. Zonder het overvloedig gebruik van tarco bleek het niet mogelijk, dergelijke wegen langer dan enkele maanden in behoorlijken staat te houden. Sommige van die wegen kregen in dit jaar tweemaal een nieuwe deklaag. Eerst na het aanbrengen van tarco bleven ze intact. Aangenomen mag echter worden, dat zulke wegen toch in de toekomst wel elk jaar van een nieuwe deklaag zullen moeten

worden voorzien. Juist voor de wegen in het Heuvelterrein werd in de begroting van 1919 gemiddeld slechts f 0.30 per M^2 uitgetrokken, terwijl dit cijfer voor de vorige wegen op f 0.38 werd gesteld.

Ten slotte werd aangenomen voor de onderhoudskosten van wegen met asfaltbedekking f 0.30, voor steenslagwegen f 0.40 per M^2 .

Daarbij dient in aanmerking genomen, dat bij deze beschouwingen uitgegaan was van het foutieve cijfer, waarop reeds eerder werd bedoeld. Anders zouden reeds toen veel hogere gemiddelden gevonden zijn.

Al mag dus worden aangenomen, dat in 1919 de kosten van onderhoud der steenslagwegen door bijzondere omstandigheden extra hoog waren, toch staat vast dat die kosten ook bij overigens normale omstandigheden ook hoog geweest zouden zijn. Het volgende staatje geeft een overzicht van de gemiddelde cijfers over de laatste jaren:

	1915	1916	1917	1918	1919
Steenslag	0.39	0.35	0.33	0.34	0.49
Asfalt	0.15	0.22	0.23	0.42	0.33 ⁵

C. WEGEN DOOR DERDEN AANGELEGD.

De particuliere weg, aangelegd door den heer T. T. Oei, van den weg Kalisarie naar de kali Garang werd, voor zoover die weg over gouvernementsgrond liep, door de Gemeente overgenomen.

Nadat Gang Saidan in behoorlijken staat was gebracht en het vereischte bedrag voor het onderhoud in de gemeentekas was gestort, werd de weg door den dienst van Gemeentewerken in onderhoud genomen, terwijl langs dien weg ook bouwvergunning werd verleend. De overdracht van den grond heeft in 1919 nog niet plaats gevonden, omdat de overlegging van de noodige bescheiden (meetbrieven enz.) zeer langzaam vorderde.

De weg vanaf de Kalisariebrug naar de woning van den Heer O'Herne aan de Kaaimanstuw, waarvoor in 1918 vergunning tot aanleg werd verleend, kwam in verslagjaar gereed en werd eveneens na storting van het bedrag voor het onderhoud, door de Gemeente overgenomen. Daar de weg over Gouvernementsgrond loopt, behoefde geen eigendomsrecht te worden overgedragen.

In den loop van 1919 werd uitvoering gegeven aan het artikel van het erfpachtsbesluit van de N. I. S. voor het perceel te Bergota, waarbij werd bepaald, dat wegen, leidingen en riolen in het woningpark na voltooiing aan de Gemeente zouden worden overgedragen. Overgenomen werden de Goendihweg, Djocjaweg Soloweg en Kedoengdjatiweg, totaal lang 790 M². met een verhardingsbreedte van 5 M.

Bij besluit van den Gemeenteraad van 24 Juni 1919 werd aan het Bouwkundig bureau Karsten, Lutjens en Toussaint vergunning verleend tot den aanleg van een weg onder de gebruikelijke voorwaarden. De weg zou worden aangelegd in het verlengde van den particulieren Singotoroweg te Tjandi, een lengte verkrijgen van 150 M. en een verhardingsbreedte van 2.50 M. De weg kwam in verslagjaar gereed. Nadat op aanwijzing van den Dienst van Gemeentewerken enkele verbeteringen waren aangebracht en het bedrag van f 12.— per M² voor het onderhoud was gestort, werd de weg door Gemeentewerken in onderhoud genomen, in afwachting van de overdracht van het eigendomsrecht van een deel van de grondstrook. Deze overschrijving kwam in 1919 nog niet tot stand.

Bij besluit van den Raad van 16 September 1919 werd aan hetzelfde bureau vergunning verleend tot aanleg van wegen op het perceel toebehoorende aan het Mangkoenegaransche Rijk, gelegen aan den weg Pendrikan, ten behoeve van een villapark. De wegen zouden een gezamenlijke lengte verkrijgen van 455 M, het grootste deel met een verhardingsbreedte van 5 M en een zijweg met een verhardingsbreedte van 3 M. De aanleg, voor zoover de verharding en weg-duikers betreft, door den dienst van Gemeentewerken uit te voeren, kwam in verslagjaar niet gereed.

Bij Raadsbesluit van 24 November 1919 werd aan de Bouwmaatschappij Keslametan nog vergunning verleend tot den aanleg van een weg naar het door haar te bouwen woningcomplex aan

den weg Pandean Lamper, eveneens onder de gebruikelijke voorwaarden. De weg zou een lengte verkrijgen van 94 M. en verhardingsbreedte van 2,50 M en zou door den dienst van Gemeentewerken worden uitgevoerd. In 1919 kwam het werk nog niet tot uitvoering.

§ 3. Verkeersverbeteringen.

In het verslagjaar werd een trottoir aangelegd langs de wegen Sajangan, Pandean, Ambengan, Karangtoerie en Karangsarie.

Op den weg Bodjong werd een tweetal vluchtheuveltjes aangelegd, voorzien van lantaarns ten behoeve van de verkeersagenten, namelijk bij de kruising met de wegen Karangtengah-Depok en Dr. Djawastraat-Aloen². Soortgelijke driehoekige vluchtheuveltjes werden nog aangebracht op de kruispunten: Djoernatan-Pandean en Kalisariweg-Nieuwe Tjandiweg. Om het verkeer automatisch te leiden werd nog een driehoekige vluchtheuvel gemaakt bij den driesprong Moeriaweg-Sirandaweg. Ter verbetering van het uitzicht werd een gedeelte van het terrein van het Zusterhuis van het Leger des Heils aan den Nieuwen Tjandiweg afgestaan, tevens werd de weg in de bocht verbreed. 't Zelfde geschiedde nabij het perceel van den heer Harmsen. Bovendien werd daar aan de buitenzijde van de bocht een dijkje aangelegd. Van den aanleg van een behoorlijke afvoergoot langs den Grooten Gombel werd partij getrokken door ter plaatse den weg te verbreedden. Hetzelfde vond plaats bij beide bochten in de helling van den weg Tanahpoetih. Sedert de Parallelweg regelmatig door de autobus werd bereden, leverde het passeeren van andere voertuigen moeilijkheden op. Besloten werd den weg te verbreedden. Het eerste gedeelte kwam in verslagjaar gereed. Nog werden in de wegen Nieuw-Holland en Darat brugges verlaagd.

§ 4. Plantsoenen.

De systematische verbetering van de plantsoenen werd in het verslagjaar voortgezet. Het onderhoud der grasbermen geschiedde op de gewone wijze. Het onderhoud der wegboomen werd geheel in eigen hand gehouden. Dit gaf aanleiding tot eenige moeilijkheden met den telefoondienst en de A.N.I.E.M., die vroeger zelf het snoeien van de boomen verrichtten, waar noodig voor hunne

geleidingen. Doordat aanvankelijk het personeel nog niet goed het belang van voorzichtig werken inzag en er niet voldoende toezicht werd gehouden, werden de draden enkele malen beschadigd, hetgeen uiteraard voor de betrokken diensten veel bezwaar opleverde. Na uitbreiding van het toezichthebbend personeel en verscherpte contrôle. gingen dergelijke ongevallen tot de hooge uitzonderingen behooren.

Voortgegaan werd met verwijderen van slechte en te oude boomen, zoowel uit schoonheidsoogpunt als met het oog op gevaar voor de omgeving.

Tegen den Westmoesson werd aangevangen met de nieuwe wegbeplanting met jonge boompjes langs de wegen in de kampong Kali Langsee, den Gombelweg, den Oei Tiong Bingweg en de wegen Karangsarie, Karangtoerie, Ambengan en Pendrikan, terwijl in verschillende gemeentekampongs vruchtboompjes en schaduw-boomen werd uitgeplant, ook op de erven.

Alvorens met de nieuwe wegbeplanting te beginnen, werden besprekingen gehouden met den gemeentelijken Adviseur in stedenbouwkundige zaken, het bureau Karsten, Lutjens en Toussaint. Naar aanleiding daarvan werd in November een nota ingediend, die in de Technische Commissie werd behandeld. Nadat de inhoud de instemming der Commissie had verworven, werd de nota eenigszins omgewerkt, ten einde aan den Gemeenteraad te kunnen worden aangeboden.

In verslagjaar werd een plantsoentje aangelegd aan het einde van den Makamdowoweg, voorzien van twee prieeltjes en verharde voetpaden.

§ 5. Bruggen en duikers.

In verslagjaar werd niet voortgegaan met verbetering der bruggen over de Kali Semarang, zulks met het oog op de plannen tot demping van die rivier.

Ten behoeve van den toegangsweg tot het emplacement van den Reinigingsdienst, gelegen aan het Ooster Bandjirkanaal werd een houten brug gebouwd over het Tjandi-kanaal. Aangezien deze toegangsweg, die in het nieuwe uitbreidingsplan is opgenomen later verbredening zal behoeven, werd het niet wenschelijk geacht een geheel permanente brug te bouwen.

Overigens werden zoowel in het Heuvelterrein als in de beneden stad verschillende leidingen overbrugd of duikers aangelegd ten behoeve van toegangswegen tot particuliere erven.

§ 6. Werk voor derden.

Als arbeid ten behoeve van derden kwamen in verslagjaar de volgende werken tot stand:

Duikers	57.
Toegangsbruggen	16.
Toegangswegen	11.
Leidingaansluitingen	8.
Leidingoverdekkingen	6.
Trottoirs	2.
Goten	1.
Verbreeding toegangswegen.	1.

§ 7. Bedrijven behorende tot den dienst van Gemeentewerken.

A. WERKPLAATS.

Met ingang van 1 Januari 1919, werd door de Werkplaats de bedrijfsvorm ingevoerd. Het systeem van werkorders werd verder uitgewerkt en de noodige voorschriften voor de administratie werden vastgesteld. Een maandelijksch overzicht van de kosten van drijfkracht wees in den loop van het jaar uit, dat deze wijze van aandrijving zeer kostbaar werd. De mogelijkheid van elektrische drijfkracht werd daarom opnieuw overwogen. Na eenigen tijd bleek het mogelijk een motor van de gewenschte capaciteit (10 P.K.) tegen billijken prijs aan te schaffen, terwijl ook een meer aannemelijke aanbieding voor de levering van stroom werd ontvangen. Derhalve werd besloten tot elektrische aandrijving over te gaan. Begin December werd de electromotor in werking gesteld. Behalve het financieele voordeel, dat op deze wijze wordt verkregen, is ook de omgeving van de werkplaats bij de verandering gebaat, omdat de electromotor veel minder leven maakt en geen kwalijk riekende dampen uitstoot.

De inrichting werd in verslagjaar uitgebreid met een wielen draaibank en een fraismachine, terwijl ten behoeve van een nog in te richten afdeling voor houtbewerking een lintzaagmachine en een schaafmachine werden aangeschaft.

De administratie zendt losse en vaste werkorders.

Van de vaste werkorders dient vooral de aandacht te worden gevestigd op die voor het onderhoud der autobussen. In het begin van het verslagjaar werd de motor van één der bussen door onoordeelkundige behandeling van den chauffeur zoodanig beschadigd, dat eenige groote onderdeelen van de fabriek besteld moesten worden. Het mag betrekkelijk gunstig heeten, dat die deelen een half jaar later aankwamen. Aangezien op sommige uren van den dag de dienst met 3 bussen onderhouden werd, was het niet mogelijk de 3 wagens langer dan eenige uren te inspecteeren. Het kostte derhalve een belangrijk deel van de aandacht van het personeel der werkplaats om te zorgen dat die drie bussen geregeld bedrijfsklaar waren. Tegen het einde van het jaar kon de herstelde 4e bus weder in dienst worden gesteld, waarna achtereenvolgens de drie andere bussen grondig nagezien en hersteld konden worden. Ook het onderhoud van andere automobielen (vrachtautodienst, reinigingsdienst, auto's v/h personeel) nam sterk in omvang toe. Dat soort werkzaamheden vroeg in het bijzonder de aandacht van het hogere personeel. Daarom werd tegen het einde van het jaar een nieuwe toeslagregeling vastgesteld, waarbij voor verschillende soorten werk verschillende percentages werden aangenomen, varieerend van 100% tot 150% toeslag op de loonen.

Ultimo verslagjaar bestond het personeel uit:

- 1 Opzichter Werktuigkundige 1e klasse
 - 1 Opzichter Werktuigkundige 2e klasse
 - 2 Werkbazen
 - 2 Monteurs
 - 2 Ploegbazen
 - 1 Instrumentmaker
 - 1 Hoofdmandoer
 - 1 Mandoer
 - 1 Schrijver
 - 1 Hulp-schrijver
 - 1 Nachtwaker
- een twintigtal toekangs en een twintigtal knechts.

B. VRACHTAUTODIENST.

Ook de vrachtautodienst verkreeg 1 Januari 1919 den bedrijfsvorm, de auto's van den Reinigingsdienst zijn niet in dit bedrijf inbegrepen. In den loop van het jaar werden verschillende verbeteringen in de administratie ingevoerd.

Zoo werd een afstandskaart samengesteld, met behulp waarvan de afgelegde afstand bij elken rit kon worden aangeteekend, terwijl ook de vervoerde hoeveelheden, tijd voor lossen en laden enz. werden aangeteekend. In verband daarmee en tevens om meerdere zekerheid te krijgen, dat de wagens ten volle zouden worden benut, werd bij den vrachtautodienst een werkbaas aangesteld. Er werden in het verslagjaar geen wagens aan den dienst toegevoegd, zoodat ultimo 1919 in bedrijf waren een 4½ tons Mannesman-Mulag met 4½ tons aanhangwagen, een 3½ tons Mannesman-Mulag en een 1¼ ton Kisselkar. Wel werden einde 1919 reeds bestellingen gedaan voor uitbreiding in 1920. De groote Mulagwagen, die thans reeds 7 jaren oud is, begon in verslagjaar wat meer aan onderhoud te kosten dan te voren. Toch verkeerde ook deze wagen evenals de andere in het algemeen in goeden staat.

C. PERSONEN AUTOS.

Ten behoeve van Gemeente-ambtenaren, die voor dienstgelegenheden van een transportmiddel gebruik moeten maken, zonder dat hun daarvoor een transportkostenvergoeding wordt toegekend, zijn een tweetal auto's in dienst gesteld.

Vanaf 1 Januari 1919 is door middel van dagrapporten aantekening gehouden van het gebruik, dat van deze auto's gemaakt werd.

Tevens is vanaf genoemden datum maandelijks een kostprijsberekening opgemaakt, met als resultaat den prijs per gebruiksuur.

Een berekening van de kosten per afgelegden K. M. kon niet plaats hebben wegens gemis aan afstandsmeters.

Voor de berekening van rente en afschrijving werd de waarde der auto's per 1 Juni 1919 als volgt geschat:

FORD No. 1	f	1200.—	(jaar van aanschaffing	1917)
„ „ 2	„	600.—	(„ „ „	1916)
Totaal	f	1800.—		

Voor afschrijving werd genomen f 150.— per maand.

De rente werd gesteld op 6%.

De diensten, waarvoor de auto's het meest gebruikt werden, waren het Ontvangerskantoor, de Woningverbetering en het Pasarbedrijf.

Het Ontvangerskantoor gebruikt de auto's in hoofdzaak voor de uitbetalingen der koelies en het opnemen van gelden bij de banken.

Ten behoeve van de Woningverbetering is van de auto's voornamelijk gebruik gemaakt door den Adj, Inspecteur -aan wien geen transportkostenvergoeding werd toegekend.

Het Pasarbedrijf maakt dagelijks van een dienstauto gebruik voor het ophalen van de pasargelden.

D. ZAND-, GRIND- EN STEENBEDRIJF.

In het verslagjaar kwam de strijd tusschen de Gemeente en den pachter van het land Simongan inzake het recht van steenhalen uit de Kali Garang in een ander stadium. De pachter legde n.l. zijn vroeger geuit dreigement ten uitvoer en sloot de Kali Garang met een ketting af. In opdracht van ondergeteekende werd deze versperring door den Hoofdopzichter van Gemeentewerken weggenomen. De pachter klaagde dien ambtenaar daarop aan. Bij breed gemotiveerd vonnis werd de Hoofdopzichter tot f 3.— boete veroordeeld wegens het beschadigen van eens andermans eigendom. De pachter, ziende dat hij op deze wijze niet veel bereikte, verzocht den Raad van Justitie uit te maken of de Gemeente al dan niet het recht had, materialen uit de Kali Garang te verzamelen.

Dit geding werd beïnvloed door de tusschenkomst van den Landsadvocaat, zoodat de zaak thans gaat tusschen den pachter van het land en het Gouvernement van Ned. Indië. Tot een beslissing kwam het in verslagjaar niet. Behoudens de bovenaangehaalde afsluiting, die gedurende eenige dagen stagnatie veroorzaakte, werd het bedrijf ongehinderd voorgezet.

In het geheel werden vervoerd naar eigen werken 7.045,50 M³ zand, 5.976,55 M³ grind en 7.023,25 M³ steenslag. Aan particulieren werd geleverd 847.56 M³ zand, 514.18 M³ grind en 133.50 M³ steen.

De productie van grind en steen was grooter, die van zand, kleiner dan in het vorig verslagjaar. De hierachter volgende staat geeft een overzicht van het geheele bedrijf.

Aan het einde van verslagjaar waren aanwezig 47 prauwen, 37 grobaks en 35 paarden.

Door het Zand-, Grind- en Steenbedrijf *Kaligarang* werd tot navolgende bedragen aangekocht:

Zand	f 7868.20
Grind	„ 6541.10
Steen	„ 2538.75

Hiervan werd geleverd aan de Gemeentelijke bedrijven:

Zand	f 7045.80
Grind	„ 5976.55
Steen	„ 7323.25

Aan particulieren werd geleverd tot navolgende bedragen:

Zand	f 847.56
Grind	„ 514.18
Steen	„ 133 50

E. STEENBREKERIJEN.

Ook voor deze inrichtingen werd de bedrijfsvorm gekozen.

Omtrent elk der brekerijen afzonderlijk valt het volgende te vermelden.

A. *Pontjol*.

Deze brekerij kon niet geregeld met volle kracht werken, omdat de aanvoer van steen door de S. C. S. nog al eens te wenschen overliet. In het laatst van het verslagjaar trad verbetering in. Ook werd veel overlast ondervonden van het herhaaldelijk uitloopen van de krukasmatalen, hetgeen telkens enkele dagen stagnatie veroorzaakte. Verwisseling van toezicht had een ongunstigen invloed op den gang van zaken.

In het geheel werden vormalen 5064 M³. 1500 M³ minder dan in 1918.

Door deze Steenbrekerij werd ontvangen:

aan steenen	3975 M ³
aan steenslag.	5305 M ³

Aan de Gemeentelijke bedrijven werd hiervan geleverd eene hoeveelheid van 5624 M³ steenslag.

B. Simongan.

Deze inrichting werkte in de eerste helft van het jaar zeer bevredigend. Later werden de resultaten wat minder gunstig omdat nogal eens herstellingen aan breker en locomobiel moesten geschieden. Er werden in het geheel $5285\frac{1}{2}$ M³ steen vermalen.

Door deze steenbrekerij werd ontvangen eene hoeveelheid van :

4865.50 M³ steenen en

5846.25 M³ steenslag

Geleverd werden aan de Gemeentelijke diensten :

6172 M³ steenen en

6309.25 M³ steenslag.

C. Madoerangin-Djatingaleh.

Deze inrichting heeft slechts 7 maanden gewerkt. In Augustus werd de brekerij stop gezet. Langzamerhand was namelijk de bebouwing van het Heuvelterrein de plaats aan den Oei Tiong Bingweg genaderd, waar de brekerij was opgesteld waardoor een steenbreker aldaar niet langer gehandhaafd kon blijven. Nadat een geschikt terrein te Djatingaleh aan den Grooten Postweg gelegen was gevonden, werd in Augustus aan de verplaatsing begonnen. Intusschen was een regeling getroffen met een aannemer, die de noodige steenen zou leveren, toezicht zou houden op de brekerij en zorg dragen voor het transport van de steenslag, die tegen te voren vastgestelde prijzen op de werken in het Heuvelterrein afgeleverd zou worden.

Begin October werd de brekerij te Djatingaleh in gebruik gesteld. Aanvankelijk moesten nog al eens verbeteringen aan de machine geschieden, doch in November en December werkte de breker regelmatig.

Door deze steenbrekerij werd ontvangen eene hoeveelheid van 5180.50 M³ steenen.

Aan eigen werken werden geleverd 2427 M³ steenen en 2887.07 M³ steenslag.

F. REINIGINGSDIENST.

Verwezen wordt naar Hoofdstuk IX.

§ 8. Afwatering en Rioleering.

In het verslagjaar werd voortgegaan met aan de hand van de in 1918 vastgestelde beginselen, ontwerpen op te maken ter

verbetering van de afwatering. Het denkbeeld, om de Kali Semarang van het grootste deel van haar afvoer te ontlasten werd verder uitgewerkt. Daarvoor was in de eerste plaats noodig het water van het Heuvelterrein buiten die rivier te houden. Dit bleek mogelijk door ophooging van de Kaaimanstuw, en het maken van een nieuwe mond voor die leiding, bovenstrooms van de stuw, waardoor bij zwaren regenval het water terug kon stroomen in de richting van het Wester Bandjirkanaal, waarin het door een duiker in den dijk van dit kanaal, zou worden geloosd. Een ontwerp kwam gereed en werd om advies gezonden naar de irrigatieafdeeling Serang. Naar aanleiding van dat advies werd een wijziging in het ontwerp aangebracht. Verder werd begonnen met het opmaken van het definitief ontwerp voor het afwateringskanaal ter ontlasting van de Kali Semarang. Het 1e gedeelte daarvan, omvattende de kanaalsectie van den weg Kali Gawé tot aan zee, werd door den Raad goedgekeurd en kwam in uitvoering. Voor zoover doenlijk geschiedde het grondverzet uit de hand. Het verder op diepte brengen moet echter met een baggerwerktuig geschieden. De dienst van de Havenwerken kon in verslagjaar de verlangde baggermolen niet beschikbaar stellen.

Verder kwam in uitvoering een hoofdafvoerleiding voor het Sompok terrein. Het grondverzet kwam grootendeels gereed. Met de bemetseling kon echter na het invallen van den Westmoesson niet worden doorgegaan, omdat bij grooten afvoer van regenwater het versche metselwerk niet instand gehouden kan worden. Eerst na het gereedkomen van deze leiding kan de afwatering in de Gemeentelijke kampongs te Sompok worden voltooid.

In de Gemeentelijke kampong Lempongsari werd de gemetselde leiding aangelegd, die voorkomt op een der bij dit jaarverslag gevoegde foto's. (zie Grondbedrijf).

In verslagjaar kwam voorts in uitvoering het 1e en 2e gedeelte van het ontwerp ter verbetering van den waterafvoer voor Tawang en omgeving.

Een nieuwe mond voor de Tawangleiding werd aangelegd en gedeeltelijk overdekt. Aan het eind van verslagjaar kwam dit werk, met de daarin gelegen verdeelsluis nagenoeg gereed. Daarbij hebben zich echter onverwachts eenige moeilijkheden voorgedaan o.m. bij kruising van de Gemeenteleiding met de hoofdaanvoer-

buis van de gasleiding bij het gebouw der Scheepsagentuur. De Gasmaatschappij bleek bereid de buis plaatselijk hooger te leggen. Dit had eenige vertraging tengevolge, omdat gewacht moest worden op den aanvoer van enkele hulpstukken.

Met het aanleggen van de kleinere leidingen, weggoten en duikers werd voortgegaan. Aangezien het zeer moeilijk is, de werkzaamheden in het drukste gedeelte van de stad zoodanig te verrichten, dat het verkeer zoo weinig mogelijk wordt gehinderd, vorderde het geheele werk betrekkelijk langzaam. Verder werd reeds aan het begin van verslagjaar een aanvang gemaakt met het graafwerk voor de afvoerleiding achter kampong Randoesari. Deze was gedeeltelijk getraceerd door een strook grond behoorrende tot Perdikan dessa Bergotta, waarop veel Inlandsche graven voorkomen. Voordat met de uitvoering begonnen werd, had overleg plaats met het Binnenlandsch Bestuur dat meende te mogen verwachten, dat de bevolking geen bezwaren zou hebben tegen afstand van den benodigden grond. Bij den afkoop dier gronden werden echter zoo groote moeilijkheden ondervonden, dat men van de uitvoering van het werk moest afzien.

Gereed kwam nog een ontwerp voor den aanleg van een afvoerleiding langs de wegen Djomblang—Bangkong. De eigenaar van het land Peterongan verklaarde zich bereid de helft van de geraamde kosten te dragen. Door personeelsgebrek kon in verslagjaar met de uitvoering nog niet worden aangevangen.

Het vraagstuk van het beheer der Kali Semarang kwam in 1919 nog niet tot een oplossing. Naar aanleiding van het verzoek der Regeering aan de Gemeente om het leidingstelsel van N. W. Semarang over te nemen, werd door de Gemeente nogmaals aangedrongen op overdracht van het beheer van de Simongan-sluis. Van de zijde der B. O. W. werden hiertegen bezwaren aangevoerd, in hoofdzaak gegrond op de overweging dat het beheer van de sluis aan de overzijde van de rivier bij de Irrigatie-afdeeling moest blijven.

Besloten werd de zaak te laten rusten, totdat na de grensuitbreiding de gronden, welke uit bedoelde aftapping worden bevoeid, binnen de Gemeente zouden zijn gekomen. Op het verzoek om subsidie voor rioleeringswerken, reeds in 1918 ingediend, werd een in beginsel toestemmend antwoord ontvangen. Echter verlangde

de Regeering een algemeen werkplan met kostenraming. Tijdsgebrek was oorzaak dat aan de samenstelling van zoodanig plan in verslagjaar niet kon worden begonnen. Wel werden besprekingen gehouden te Batavia omtrent de beginselen waarop een dergelijk plan zou moeten berusten. Het bleek dat zoowel de Hoofdinspecteur van den Burgerlijk Geneeskundigen Dienst als de Hoofdingenieur, Hoofd van afd. G van het Departement der B. O. W. geen bezwaren hadden de principes, vastgelegd op de conferentie te Semarang in 1918 (zie het vorig jaarverslag), ongewijzigd aan te houden.

A. REGENWAARNEMINGEN.

De regenwaarnemingen werden geregeld voortgezet. Voor meerdere contrôle werden regenmeters geplaatst op de erven van de huizen van enkele ambtenaren. Aangezien de Westmoesson een zeer kalm verloop had, geven de regencijfers dit maal geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

HOOFDSTUK IX.

Reinigingsdienst.**§ 1. Overzicht.**

Het jaar 1919 was vooral belangrijk uit een oogpunt van verbetering van het transport. Begonnen werd met het aanmaken van een nieuw model frame voor groote en kleine vuilniswagens, volgens het type, dat na langdurige proefnemingen het meest geschikt was bevonden. De daarin passende bakken werden op groote schaal aangemaakt en geplaatst.

Verder werd een begin gemaakt met het regelmatig weghalen van vuil uit sommige kampoengs (in tegenstelling met vorige jaren, toen alleen periodieke kampoengschoonmaak plaats vond). Tot dat doel werd een groot aantal kleine bakken in die kampoengs geplaatst.

Met het ophoogen van terreinen werd voortgegaan.

§ 2. Personeel.

Het personeel bestond op 1 Januari van verslagjaar uit:

- 1 Chef Reinigingsdienst
- 2 Onderopzichters
- 2 Stalmeesters
- 8 Werkbazen
- 4 Hoofdmandoers

benevens het noodige personeel van lageren rang (Mandoers, Hoofdkoelies en Koelies).

In den loop van het jaar werd een onderopzichter tot opzichter bevorderd en het aantal stalmeesters met één uitgebreid.

§ 3. Indeeling van den dienst.

De indeeling van den dienst, in het vorige jaar ingesteld, bleef met uitzondering van de sectieindeeling gehandhaafd. Overeenkomstig de overwegingen, genoemd in het vorig jaarverslag, werden de secties vervangen door de 9 wijken, zooals die zijn ingevoerd bij de afdeling Woningtoezicht.

a. Straatvegersdienst.

De straatvegersdienst, werkende in totaal met 24 vegersploegen, moest worden uitgebreid met 5 ploegen. Deze uitbreiding was het noodzakelijk gevolg van de vermeerdering der wegen in het Heuvelterrein en die der trottoirs en wegen in de benedenstad.

Als gevolg van bovengenoemde veranderingen, werd de loop der vegers opnieuw vastgesteld, zooals in de dienstregeling (bijlage I) nader is omschreven. Het totale oppervlak der te vegen wegen bedroeg op het einde van het jaar $\pm$ 487000 M². Op 31 December van verslagjaar was de totale oppervlakte toegenomen tot 537000 M², waarbij nog niet zijn inbegrepen 24000 M² trottoirs, die eveneens voor het dagelijksch schoonvegen in aanmerking komen.

De uitgaven bedroegen:

aan loonen vegersdienst	f	24304.92 ⁵
onderhoud gereedschappen	„	533.46
	Totaal f	24838.38 ⁵

zoodat het schoonvegen per M² per jaar kostte
4,43 cent of per M² per dag 0.012 cent.

In 1918 bedroegen de uitgaven:

aan loonen vegersdienst	f	18131.20 ⁵
gereedschappen	„	175.—
	Totaal f	18306.20 ⁵

Per M² bedroeg dit dus 3.80 cent per jaar = per
dag 0,01 cent.

Gelet op de belangrijke loonsverhooging, waartoe in den loop van 1919 werd overgegaan, is een vermeerdering van 0,002 cent per M² per dag gering te noemen.

b. Het ophalen van vuil.

Bij het ophalen van huis-, bakken-, stal- en pasaruil deed het gemis van goede transportmiddelen zich geducht voelen. Een bestelling van 40 nieuw-model bakkenwagens kon nergens geplaatst worden. De groote werkplaatsen waren overkropt met

werk, terwijl de Gemeentewerkplaats nog geheel moest worden gëinstalleerd. Ook het gebrek aan materiaal heeft bijgedragen tot dit onbevredigend resultaat. Eerst in September van verslagjaar werd de S. J. S. bereid gevonden de bedoelde vuilnis-karren te vervaardigen, zoodat in ieder geval thans met zekerheid kan worden voorspeld, dat in het volgend jaar verbetering te verwachten is.

De totale hoeveelheid vuil, dat naar de belten getransporteerd werd, bedroeg $\pm 123400 M^3$. Uitgegeven werd:

aan loonen voor koetsiers en knechten	f 26946.56
onderhoud en vernieuwing gereedschappen	„ 113.44
	f 27060.—

Opgemerkt dient te worden, dat voor een juiste berekening der transportkosten meerdere uitgaven in rekening moesten worden gebracht, zoodat een eenvoudige deeling van dat bedrag door het aantal getransporteerde M^3 nog niet het juiste cijfer per M^3 verschaft. Onder het hoofd grobaks en vuilniswagens zal op de transportkosten nader worden teruggekomen.

c. Kampoeng-schoonmaak.

Door het gereedkomen van meerdere handkarren kon deze dienst gelijdelijk worden uitgebreid. Waar de noodzakelijkheid het gebood, werden meerdere klein-model bakken in kampoengs geplaatst. Het daarin door de kampoengbewoners gedeponeerde vuil werd geregeld, door de daarvoor bestemde koelies, naar de groote bakken aan de hoofdwegen vervoerd. Op het einde van verslagjaar werden in verschillende kampoengs totaal 107 kleine bakken geplaatst (zie bijgaande kaart), terwijl een geregelde dagelijksche schoonmaak plaats had in 31 kampoengcomplexen. Hiervoor waren benodigd 31 ploegen van 2 tot 4 man, in totaal 120 man. De kosten bedroegen:

aan loonen	f 17054.07 ⁵
onderhoud gereedschappen	„ 289.31
	f 17343.38 ⁵

Op verzoek van het Woningtoezicht werd gedurende eenige weken een grondige schoonmaak gehouden in die kampoengs, waar zich pestgevallen hadden voorgedaan. Bij dit onderdeel van den

dienst werd zooveel mogelijk getracht de zindelijkheid in de kampoengs te bevorderen, doch de resultaten zijn nog lang niet bevredigend. Dit moet worden toegeschreven aan den staat van verwaarloozing, waarin niet alleen zeer vele huizen, doch ook de wegen en afwateringsgoten verkeerden. Gebrek aan voldoende goede privaten, bad- en waschgelegenheden veroorzaakt in de meeste kampoengs, dat de bevolking zich van open beerputten bedient. De afwateringsgootjes voeren het regen- en badwater onvoldoende af en veroorzaken modderpoelen met muskietenbroedplaatsen. Een geregelde schoonmaak zonder een verbetering der oorzaken is zeer kostbaar en niet afdoende. De reinigingsdienst in de kampoengs kan dus alleen zorg dragen, dat het dagelijks bijkomend vuil geregeld wordt weggevoerd, zonder dat dit beteekenende verbetering in den onhygiënischen toestand der kampoeng brengt. Een verergering van den toestand wordt er echter door voorkomen.

d. Paarden en Trekvee.

In Januari 1919 waren aanwezig 66 paarden; in den loop van het jaar zijn gestorven 2 paarden
verkocht (ongeschikt voor den dienst) 2 „

Totaal 4 paarden

Aangekocht werden 8 paarden, zoodat op 1 Januari 1920 aanwezig waren 70 paarden.

Voor den aankoop van deze 8 paarden werd uitgegeven een bedrag van f 1218.26
ontvangen voor de 2 verkochte paarden „ 250.—

Totaal uitgegeven f 968.26

De toestand der paarden was in het afgelopen jaar beter dan in het vorige, ofschoon ziekte en verwondingen nog veelvuldig voorkwamen. Bij één der paarden werd in de maand Augustus klem (tetanus) geconstateerd. Door een zorgvuldige verpleging van vijf maanden is het mogen gelukken dit paard te behouden, en weder geschikt voor den dienst te maken.

Lichte droes kwam gedurende het geheele jaar niet voor.

In de maanden October en November heerschte in de stallen te Pontjol en te Kobong onder de sappies mond- en klauwzeer. Al

de daar aanwezige runderen, 22 in getal, werden geïnfecteerd. Het gevolg hiervan was dat deze dieren drie maanden buiten dienst moesten worden gesteld en zeer in conditie achteruitgingen.

Aanwezig waren op 1 Januari 1919, 29 runderen
 verkocht wegens ongeschiktheid 3 runderen
 gestorven. 3 „
 zodat op 31 December 1919 aanwezig waren 23 runderen.

De opbrengst der verkochte beesten was f 385.—

Nieuwe beesten werden niet aangekocht.

e. Voeder voor de trekdieren.

De levering van paarden- en rundervoeder door den aannemer Siauw Liep Poen verliep over het algemeen naar wensch.

De zeer wisselvallige marktprijzen, alsmede groote onzekerheid omtrent te verkrijgen voorraden, gaven dikwijls aanleiding tot bezorgdheid. Een gelijkkluidend contract als het vorige jaar werd aangegaan, echter tegen hoogere leveringsprijzen.

De prijzen waren:

	in 1918	in 1919
voor gabah per K.G.	f 0.94	f 0.94
„ djagoeng „	„ 0.90	„ 1.—
„ dedek „	„ 0.32	„ 0.32
„ stroopsuiker per 10 L. . . .	„ 0.30	„ 0.30
„ groenvoer per 10 K.G. . . .	„ 0.12	„ 0.12

De totale uitgaven voor dit voeder bedroegen voor verslagjaar f 16703.35, waarvan voor paarden en koeien werd uitgegeven resp. f 11188.96 en f 5514.39.—

f. Stallen.

Den 1sten October werden de stallen te Pandean Lamper betrokken. Het geheele gebouwen complex aldaar was toen op enkele kleinigheden na gereed. Daarmee was het derde etablissement voor den Reinigingsdienst voltooid. De uitgaven bedroegen:

Voor het overbrengen van den stal, staande op het achtererf van het Gemeentehuis naar het terrein op Pandean Lamper	f 4462.89 ⁵
Bouw van een veestal	„ 2167.81
„ „ „ stalmeesterswoning	„ 3653.12 ⁵
„ „ „ karrenloods.	„ 1457.81
„ „ „ mandoerswoning.	„ 715.23 ⁵
Aanleg toegangsweg en brug.	„ 3733.—
	f 16189.87 ⁵

Aan onderhoud der reeds bestaande gebouwen (stallen, woningen en loodsën) werd uitgegeven f 1138.27⁵

g. Grobaks en Vuilnisbakken.

Van de firma Younge & Gill te Soerabaia werd in de maand Mei het ijzerwerk voor 10 onderstellen voor bakkenwagens ontvangen. De afwerking was van dien aard, dat een grondige verbetering in de Gemeentewerkplaats (op kosten der firma) noodzakelijk bleek. Van een verdere levering van nog 40 wagens door genoemde firma werd afgezien, te meer daar een bepaalde termijn van aflevering niet kon worden opgegeven.

Geleidelijk werden de oude groote bakken, welke reeds in de stad verspreid stonden, verwisseld tegen de voor de onderstellen bestemde bakken. Dit geschiedde voornamelijk in den omtrek van Kobong en wel tot en met Beteng, Pedamaran, Ambengan tot Djagalan, Karrenweg, Heerenstraat en Tawang. In totaal werden geplaatst 72 bakken. Voor de bediening daarvan waren dagelijks 9 onderstellen in gebruik. Enkele bakken moesten per dag twee keer vervoerd en geledigd worden, de meeste eens per dag, enkele om de twee dagen. Het gemiddeld aantal volle bakken op de belt te Kobong aangebracht bedroeg 60 per dag, hetgeen overeenkomt met 90 M³ vuil. De afgelegde afstand was 212 K.M. dus gemiddeld per wagen rond 35 K.M. De kosten (rente en afschrijving buiten rekening gelaten) per vuilniswagen zijn uit de volgende gegevens te berekenen:

Voeding paarden.

Uitgegeven in 1919 f 11189.—
 Gemiddeld aantal paarden was 65.

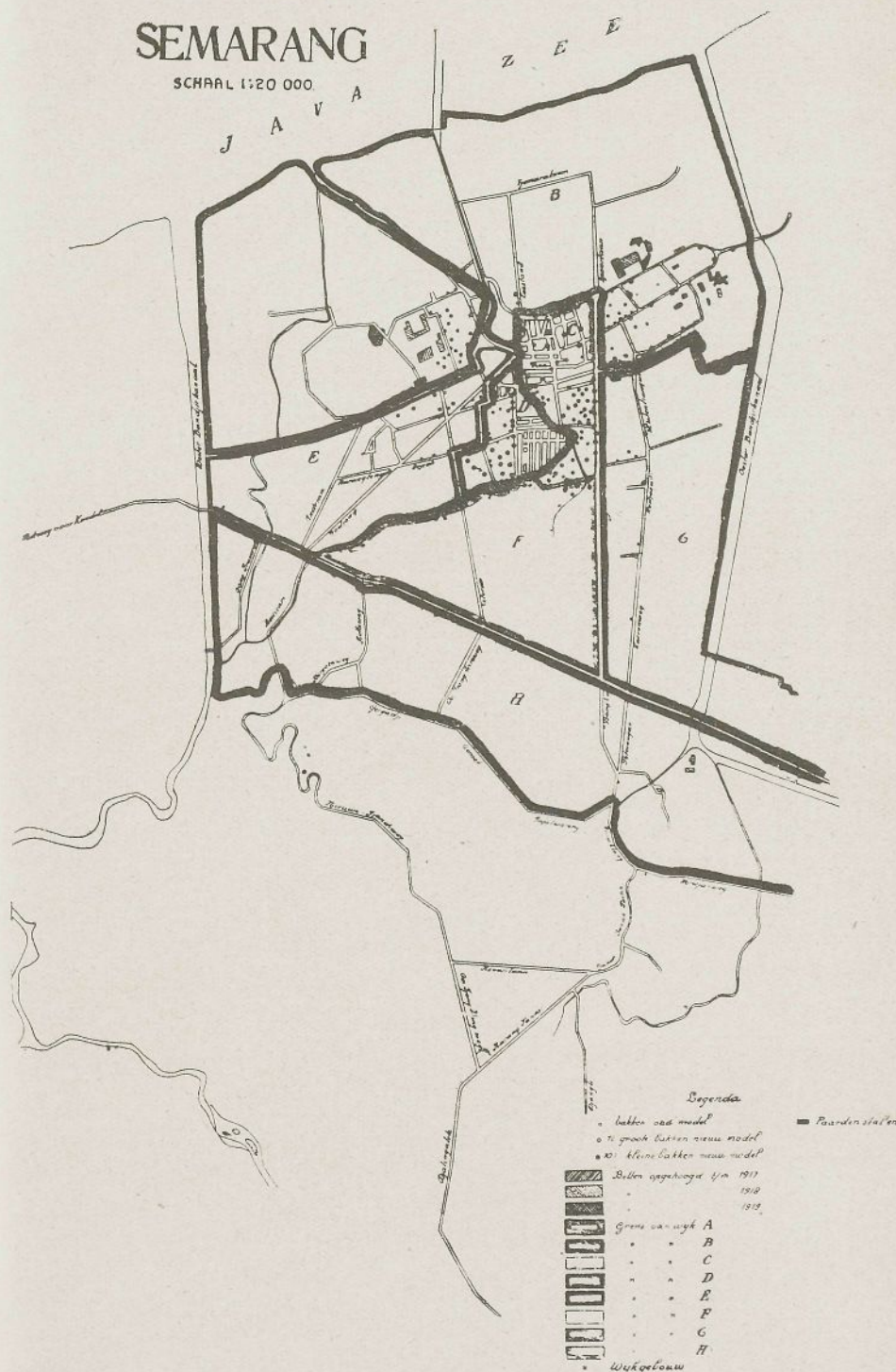
K A A R T

van de

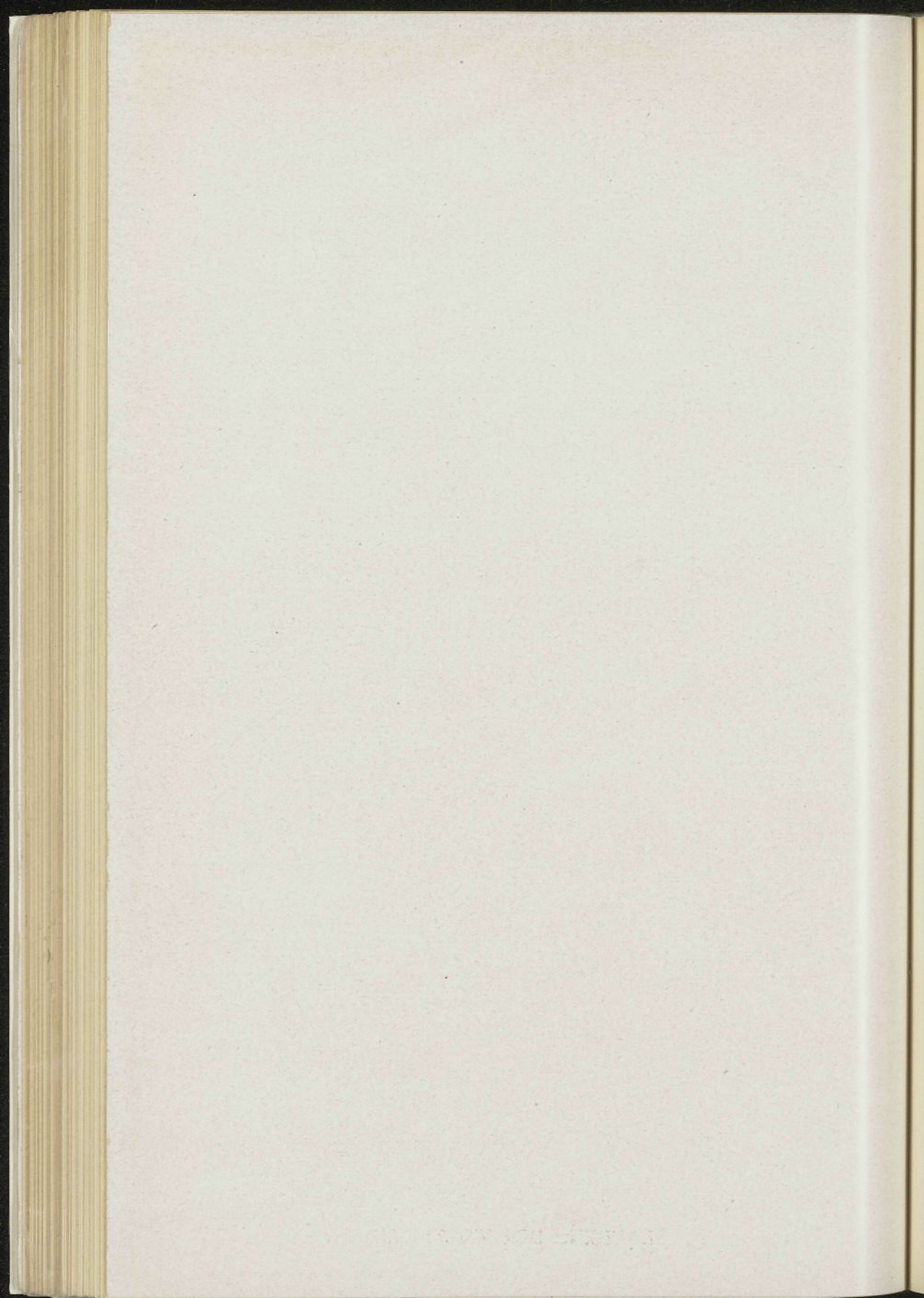
HOOFDPLAATS

SEMARANG

SCHAAL 1:20 000.

PLAATSING DER VUILNISBAKKEN.

zoodat een paard per dag aan voeding kostte . . . f 0.47

Onderhoud stal- en tuigbenoodigdheden.

Uitgegeven in 1919 f 3027.—

Voor gemiddeld 65 paarden

dus per dag per paard „ 0.12⁵

Hoefbeslag.

Uitgegeven in 1919. f 1357.—

voor gemiddeld 65 paarden dus per paard per dag „ 0.57

Verlichting stallen.

Uitgegeven in 1919. f 466.10

Deze verlichting was bestemd voor 65 paarden

+ 25 sappies = 90 beesten per, dag per beest dus „ 0.15

Waterverbruik.

Uitgegeven in 1919 f 174.50

idem als boven per beest per dag . . . „ 0.05

Medicijnen.

Volgens de laatste gegevens zal moeten worden

gerekend op een uitgave van f 35.— per maand

per dag per beest „ 0.13

Bediening stallen.

Uitgegeven in 1919 = f 6015.— per dag per beest „ 1.83

In 1919 werd voor het toezicht op de stallen en

salarissen der stalmeesters besteed f 3030.— per dag

per beest „ 0.94

Onderhoud stallen.

In 1919 uitgegeven f 1138.— per dag per beest. „ 0.03

Vervanging paarden.

Voor aankoop nieuwe paarden werd in 1919 uit-
gegeven f 968.—. Per dag per paard, berekend over

70 paarden = „ 0.38

f 1.03

Gemiddeld waren per dag in dienst 55 paarden, zoodat 't gemiddeld aantal paarden zich verhoudt tot de ingebruik zijnde paarden als 13 : 11. Zoo worden dan de kosten per dag en per paard f 1.22

Voor onderhoud grobaks en vuilniswagens werd in 1919 besteed f 3288.— Aanwezig waren 63 grobaks. Dus per dag per grobak f 0.143

De verhouding van het aantal aanwezige grobaks tot die, welke dagelijks in gebruik waren = 63 : 55. De uitgaven per dag per grobak worden dus rond. „ 0.16

Loonen koetsiers en knechten.

1 Koetsier	f	0.55							
1 Knecht	„	0.50	.	.	.	.	.	f	1.05
Afschrijving paarden 10 %	.	.	.	.	.	.	.	„	0.05
Afschrijving vuilniswagens 10 %	.	.	.	.	.	.	.	„	0.18
Afschrijving bakken 10 %	.	.	.	.	.	.	.	„	0.02
Rente 6 % van de totale afschrijving	.	.	.	.	.	.	.	„	0.15
	f								2.83

Rente van de voor verlies op de exploitatie beschikbaar gestelde gelden 3 % van f 2.83.	.	„	0.08 ⁵
	f		2.91 ⁵

Zoodat elke M^3 vuil-transport kostte f 0.0121. Met 45 grobak werden per dag vervoerd $135 \times 1.8 = 243 M^3$ vuil. De gemiddelde afstand, waarover het vuil getransporteerd werd, was $\frac{635 \text{ K.M.}}{45} = 14.1 \text{ K.M.}$ De kosten hiervoor waren per grobak

gelijk aan die van één bakkenwagen, behoudens den toeslag voor rente en afschrijving. Op gelijke wijze berekend als bij de vuilniswagens vindt men een totaal van f 2.68 onkosten.

Per M^3 K. M. kostte dit vuil-transport dus f 0.03⁵.

Door het in gebruik stellen van de nieuw-model bakkenwagens zijn dus de transportkosten per M^3 en per K.M. gedaald van $3\frac{1}{2}$ tot 1.21 cent. Duidelijk blijkt hieruit het groote voordeel van de nieuwere bakken.

Omdat na den oorlog een prijsdaling verwacht werd, werden niet op groote schaal bakken aangemaakt, toen deze verwachting ijdel bleek, werd met den aanmaak voortgegaan. In verslagjaar werden 119 groote bakken vervaardigd. Aanwezig waren op 31 December 1919, 127 groote nieuw-model en 177 oud-model bakken, totaal 304 bakken.

Geen oud-model bakken werden aangemaakt.

De uitgaven bedroegen:

Voor aanmaak vuilniswagens zonder bakken	f 4369.41 ⁵
119 houten bakken	„ 6751.54
Totaal	<u>f 11120.95⁵</u>

De onderhoudskosten der grobak en vuilniswagens

bedroegen	f 3283.30
die der bakken	„ 3411.66
Totaal	<u>f 6694.96</u>

Het oude en versleten materiaal moest bij gebrek aan beter steeds worden gerepareerd. De prijzen der materialen en de arbeidsloonen waren hoog, zoodat een overschrijding der uitgaven voor onderhoud niet vermeden kon worden.

h. Handwagens.

Voor den straatvegersdienst en den dienst van het schoonhouden van kampoengs en goten werden 20 handwagens en 144 kleine bakken aangemaakt.

Totaal aanwezig op 31 December 1919, 54 handwagens en 180 kleine bakken. De aanschaffingskosten waren:

voor 20 handwagentjes	f 7751.24
voor 144 kleine bakken	„ 2978.11
Totaal	<u>f 10729.35</u>

Aangezien dit model zeer wel voldoet, werd besloten aan de toepassing daarvan uitbreiding te geven.

Het totaal aantal dezer handwagentjes zal dan als volgt worden verdeeld:

voor den vegersdienst	30 stuks
voor den kampoeng-schoonmaak	40 „
voor den gotendienst	20 „
voor reserve	<u>14 „</u>
Totaal	104 stuks

De onderhoudskosten van de handwagentjes bedroegen *f* 678.59. Ook deze post is, om dezelfde reden als genoemd bij onderhoud grobaks, belangrijk hooger geworden dan geraamd was.

i. Machinale tractie.

De proeven genomen met het tractorsysteem hebben uitgewezen, dat zoolang de aanschaffingskosten van tractor en semitrailer niet belangrijk lager zijn dan die van een gewone vrachtauto, de voordeelen der machinale tractie te niet worden gedaan door de hoogere kosten.

Bij verschillende autoïmport-firma's werd prijsopgave gevraagd voor de levering:

1e. van een stel tractor met aanhangwagen.

2e. gewone vrachtwagen met aanhangwagen.

Alle ontvangen offertes waren zeer hoog, terwijl slechts enkelen een bepaalden leveringstijd konden opgeven. Na rijp beraad werd besloten tot de aanschaffing van twee 3½ tons White vrachtwagens en twee aanhangwagens, welke levering gegund werd aan de firma Fuchs en Rens.

De bedongen prijzen waren:

1. vrachtwagen merk White zonder body	<i>f</i> 13500 —
voor het vervaardigen van het body	„ 800.—
een aanhangwagen „Früchauf” 3—5	„ 3915.—

Totaal per stel *f* 18215.—

Deze auto's konden in verslagjaar nog niet worden geleverd.

Voor de Fordtractor welke in het vorige jaar reeds in gebruik was, werd in de maand Maart bij de firma Jonkhoff & Stork een semi-trailer op rubber-wielen aangekocht voor den prijs van *f* 4500.— Gedurende de daarop volgende maanden van verslagjaar werd deze wagen op enkele weken na geregeld benut. Wanneer een tijdelijk tekort aan grobaks bestond, werd deze tractor voor het ophalen van bakkenvuil gebruikt. Puin en andere materialen van afbraak afkomstig, zware boomstammen, gereedschappen en materiaal voor de verschillende wijken werden door den tractor vervoerd.

De exploitatiekosten bedroegen:

Onderhoud tractors en vrachtauto	f	7159.21
„ aanhangwagens	„	979.95
Loonen bediening vrachtauto en tractors (van Mei—December)	„	1864.48
Benzine, smeer en poetsmiddelen (April-December). „	„	1978.88
Vernieuwing banden (April-December).	„	550.—
Inhuren van vrachtauto's (April-December).	„	1001.45
Totaal.	f	13533.97

In de maanden Januari t/m Maart werden alle uitgaven gebracht ten laste van onderhoud tractors en vrachtauto.

j. Overlaadstation.

Het overlaadstation te Kintelan kwam gereed, doch wegens het niet aanwezig zijn van een voldoende aantal nieuwe bakkenwagens, kon hiervan geen gebruik worden gemaakt. Bij verdere beschouwing bleek, dat het terrein te Kintelan beter geschikt was voor woningbouw. Overwegende, dat een uitgifte in erfpacht dier gronden een grooter gemeentebelang is, dan een overlaadstation voor den Reinigingsdienst werd besloten van een dergelijke inrichting in dat stadsgedeelte voorloopig af te zien.

Bij wijze van proef werd in Gang Van Haastert een overlaadstation ingericht. Dit bestaat uit een helling, waartegen de volle bakken met een lier zullen worden opgetrokken en vervolgens in de auto gereden. Deze inrichting zal het volgend jaar gereed zijn; eerst dan zullen daaromtrent nadere gegevens verstrekt kunnen worden.

De uitgaven, welke in verslagjaar hiervoor werden gedaan, bedroegen f 331.50.

k. Belten.

De voordeelen, welke werden verkregen door het aangevoerde vuil voor ophooging van laaggelegen terreinen te benutten, zijn thans weer zeer belangrijk gebleken.

Ten Oosten van de stad werden 14520 M² moeras gedempt en wel op Pengapon (terrein D. P. M.) en op Kobong (bij de Gemeentestallen).

Ten Westen van de stad werd een totale oppervlakte van 13980 M² opgehoogd (Darat of Poerwogondo Perbalan). Op verzoek van Dr. Lim werd het terrein achter het cholera hospitaal te Kalibaroë met vuil opgehoogd. De oppervlakte bedroeg 5360 M². Bij de stallen te Pandean Lamper werd een, ten behoeve van den bouw uitgegraven sleuf, met vuil gedempt. De oppervlakte hiervan bedroeg 1760 M². De totaal oppervlakte van alle opgehoogde terreinen bedroeg 3½ H. A.

De hoeveelheid getransporteerd vuil bedroeg in Oost Semarang 57705 M³, in West Semarang 65700 M³. Totaal 123405 M³ per jaar = per dag gemiddeld 338 M³.

Ook deze cijfers zijn weer, gelijk het vorige jaar, slechts te beschouwen als uiterst globaal, aangezien de inhoud der grobakken zeer verschillend is.

Wanneer het wisselbakkensysteem geheel zal zijn doorgevoerd, is de juiste hoeveelheid nauwkeuriger te berekenen.

Doordat de verhoogde loswal met bijbehorend lorrietransport te Kobong, waarvan reeds in het vorig jaarverslag melding werd gemaakt, in October gereed kwam, kon in den regentijd het beltenbedrijf geregeld doorgaan.

Wel is gebleken, dat met het bestaande lorriemateriaal de aanvoer uit de geheele stad niet snel genoeg verwerkt kon worden, doch door overwerk kon stagnatie worden voorkomen.

Op de belten te Darat moest, ten gevolge van het onbegaanbaar worden der wegen in de maand October, het werk worden gestaakt. Al het vuil uit West Semarang moest dientengevolge naar Kobong (Oost Semarang) worden vervoerd. De grootere afstanden en de behandeling van het door regenwater zwaardere vuil, vereischte van personeel en trekdieren meer dan gewone inspanning.

Het snoeien der boomen en het weggooien van tuinafval, dat juist in het begin van den Westmoesson op groote schaal plaats heeft, leverden een belangrijke vermeerdering van het te transporteren vuil op. Gebrek aan werkvolk door den padi-planttijd, ziekte en verwondingen onder de paarden, bemoeilijkten den afvoer van het vuil. Teneinde bij het in gebruik stellen der nieuwe bakkenwagens ook voor West-Semarang het geregeld lossen van het vuil uit de bakken te kunnen verzekeren,

werd op de belten te Darat een primitieve oprit van vuil, klapperstammen en planken gebouwd en in gebruik genomen. Deze is uit den aard der zaak minder geschikt voor intensief gebruik en bovendien kostbaar in onderhoud. Daarom zal in het volgend jaar een permanente verhoogde oprit (loswal) moeten worden gebouwd.

Het rijden der grobaks over de met vuil verhoogde terreinen veroorzaakte niet alleen verwonding der paarden, het had zelfs tengevolge, dat 5 paarden blijvend kreupel werden. Drie van deze paarden werden geheel voor den dienst afgekeurd, terwijl de twee andere zeer waarschijnlijk dit lot zullen moeten deelen. Een verhoogde oprit, voorzien van een goed verharde weg, is dus voor het behoud der paarden een gebiedende eisch gebleken.

De kosten van den bouw der verhoogde oprit te Kobong	
bedroeg in 1918.	f 3945.14 ⁵
in 1919.	„ 1880.28 ⁵
aan uitbreiding lorriebaan werd dit jaar uitgegeven „	7455.92
Totaal	f 13281.35

Hierbij is niet inbegrepen het bedrag van aanmaak van 10 stuks lorries. De kosten hiervan worden op f 4500.— geraamd.

De exploitatie-uitgaven waren:

arbeidsloonen der koelies op de belten	f 9792.32
onderhoud gereedschappen	„ 345.71 ⁵
onderhoud decauvillespoor	„ 602.61
afdekken van het vuil met aarde	„ 2359.05
onderhoud wegen	„ 1949.83 ⁵
desinfectiestoffen	„ 370.82
Totaal	f 15420.35

zoodat het verwerken van het vuil per M³ heeft gekost f 0.12⁵

1. Aanplant van Bengaalsch gras.

De reeds in het vorige jaar begonnen proef met den aanplant van Bengaalsch gras ten behoeve van de voeding der beesten werd voortgezet.

Met het invallen van den Westmoesson, werd een, in het vorige jaar met vuil opgehoogd terrein, grenzende aan het terrein der stallen te Kobong, met dit gras beplant.

Was de opbrengst in den Oostmoesson wegens de felle droogte nihil, de resultaten in den Westmoesson waren boven verwachting.

De oppervlakte van het met gras beplante terrein bedroeg op 31 December 1919 $\pm 3000 \text{ M}^2$. Totaal werd gedurende het geheele jaar 37800 K. G. gras gesneden.

De kosten bedroegen in totaal $f 611.20$, dus $\pm f 0.16$ per K.G. gras. Hierbij is inbegrepen de bewerking der gronden en het planten en snijden van het gras. Daar elke pol steeds in omvang toeneemt zal de opbrengst ook geleidelijk vermeederen en zullen de kosten per K.G. gras nog verminderen.

Aanvankelijk werd verwacht dat het terrein te Pandean Lamper, dat met 1 September in exploitatie was genomen, voor grasaanplant geschikt zou zijn, zonder dat de gronden eenige bewerking noodig hadden. Dit bleek niet het geval te zijn. Slechts op enkele hooggelegen en goed bemeste punten slaagde de aanplant naar wensch. De laaggelegen gedeelten geraakten te dikwijls onder water. Veel mest en weinig water (vochtige grond) gaf het beste resultaat.

Teneinde de mest uit de stalhouderijen voor het grasland te benutten, moest een gedeelte van den bestaanden weg over den dijk van het Oosterbandjirkanaal worden verlegd. Daarbij werd een verhoogde losplaats gemaakt, van waar af de grobaks hun inhoud in de lorrie's konden storten. Langs een over het terrein aangelegde railbaan wordt de mest dan vervoerd en vervolgens uitgespreid. Dit systeem werd op het einde van het jaar in gebruik genomen.

Een eigen grasaanplant, mits van voldoende uitgestrektheid, zal niet alleen tegemoet kunnen komen in de steeds stijgende kosten van het voeder der beesten, doch geeft tevens meerdere bedrijfszekerheid.

m. Verbrandingsoven.

Het tekort aan personeel bij den uitvoerenden dienst van Gemeentewerken was oorzaak dat eerst tegen het einde van verslagjaar tot wijziging van den verbrandingsoven te Kobong kon worden overgegaan.

Uitgegeven werd in 1919	<i>f</i>	3893.34 ⁵
in 1918.	<i>"</i>	1998.69
Totaal	<i>f</i>	5892.03 ⁵

n. Besproeiingsdienst.

Door het asfalteeren gedurende 1919 van verscheidene, voor het verkeer zeer voornamen wegen, verminderde de te besproeien oppervlakte. Zooveel mogelijk werd met emmers besproeid. Slechts vier sproeiwagens konden in gebruik worden gesteld, doch ook deze waren meerdere malen defect. Voornamelijk de wielen en pijpleidingen vereischten zeer veel reparaties. Dit moet worden toegeschreven aan de afwezigheid van veeren, waardoor de wagens te veel aan zware schokken onderhevig zijn.

Om dezelfde reden als bij „grobaks” opgegeven, werden ook de uitgaven voor onderhoud van sproeiwagens belangrijk hooger dan geraamd was. Deze bedroegen f 2196.41⁵
voor bediening werd uitgegeven „ 438.62

Het gedeelte der uitgaven aan rundervoer dat ten	
laste van dezen dienst moet worden gebracht, bedraagt „	2363.40
Verlichting	„ 65.70
Water	„ 21.90
Personeel en stallen	„ 803.—
Medicijnen	„ 54.75
Toezicht in de stallen	„ 41.24
Onderhoud stallen	„ 131.40
Totaal	f 6116.42 ⁵

Op Boeloe en ten behoeve van het sproeien der wegen in het N.I.S. park, waar niet over kaliwater kon worden beschikt, werden de tanks der sproeiwagens gevuld met Oengaranleidingwater.

De hoeveelheid water hierdoor gebruikt bedroeg $\pm$ 917 M³ kostende f 59.92

Aan emmerbesproeiing werd uitgegeven:

Loonen	f 4300.—
Onderhoud gereedschappen	„ 227.35
Totaal	f 4527.35

In de regeling van den sproeidienst werd geen verandering gebracht, zoodat deze gelijk was aan dien in het vorige jaar. In het afgelopen jaar is overtuigend gebleken dat eene vermindering der stofplaag is te verkrijgen:

1e. door de wegen te asfalteeren.

2e. door het stof met water te binden, direct op te zamelen en weg te voeren.

Bij de groote hitte in den Oostmoesson verdampt het water dat op de wegen wordt gebracht zoo snel, dat kort na het besproeien weer dezelfde toestand optreedt als daarvoor.

Op gewone steenslagwegen veroorzaakt het sproeien bovendien het losgaan der steenen, zoodat door veelvuldig sproeien de deklaag sterk wordt aangetast.

Wanneer een weg door intens vegen goed van stof en vuil ontdaan is, dan is proefondervindelijk bewezen, dat de reiniging slechts om de 3 à 4 dagen behoeft te geschieden om een nagenoeg volkomen stofvrijen weg te verkrijgen. Voor eene dergelijke werkwijze is echter de voortdurende beschikking over een voldoende aantal werkkrachten een eerste eisch.

Gelet op de omstandigheid, dat in de laatste jaren het aanbod van werkkrachten dikwijls te wenschen overlaat, zal het aanbeveling verdienen, zoodra de tijdsomtandigheden dit toelaten een proef met veeg- tevens sproeimachines te nemen. Ook economische overwegingen nopen tot het nemen van dergelijke maatregelen wegens de noodzakelijkheid om de vermeerdering der uitgaven aan loonen en materiaal tot een minimum te beperken.

Voorshands wordt verbetering in dezen dienst verwacht door aan een bepaald aantal vegersploegen de beschikking te geven over eenige kleine handsproeiwagens. Zij zullen het stof na het besprenkelen met water hebben op te vegen en weg te voeren.

o. Het bedrijf der beerput ledigers.

Gedurende het verslagjaar kon, zij het soms met veel moeite aan de meeste aanvragen tot het ledigen van beerputten of septic tanks worden voldaan.

De ketels verkeerden nog in bruikbaren staat, doch de luchtpompen zijn allen door veelvuldig gebruik versleten. Zoodra de mogelijkheid tot het aanschaffen van nieuwe machines zich weder voordoet, moeten de oude luchtpompen door nieuwe worden vervangen.

De uitgaven van dit bedrijf waren:

loonen (bediening).	f 1142.44
reparatie ketels en pompen	" 2040.16
aankoop koeien	" 3150.99
onderhoud stallen	" 142.35
waterverbruik.	" 23.73
verlichting	" 71.17 ⁵
onderhoud gereedschappen	" 79.65
Totaal	f 6650.49 ⁵

zoodat de exploitatiekosten per ketel bedroegen f 9.95⁵ terwijl in totaal ontvangen werd f 3640.—

*p. Woningen ten behoeve van koetsiers en knechten
van den Reinigingsdienst.*

Een ontwerp voor een woning ten behoeve van koetsiers en knechten van den Reinigingsdienst, kwam in het afgelopen jaar gereed. In de maand Mei werd een tijdelijke loods geplaatst op het terrein van den heer Michael tegenover de stallen te Kobong. Behalve voor het dienstdoend personeel bij den Reinigingsdienst werd deze loods ook in den nacht bewoond door zwervers. Daar zich in den omtrek geen bad- wasch- en privaatgelegenheid bevond, werd het verblijf meermalen in verregaanden staat van vervuiling aangetroffen.

Door de ligging van het terrein alsmede door den zeer tijdelijken aard van den opzet, kon van goed toezicht op woning en bewoners geen sprake zijn. Het aantal logés, bedroeg gemiddeld van 60—100 man. Na een gebruik van zes maanden geraakte dit nachtverblijf zoo bouwvallig, dat besloten werd, het gebouw geheel te aftebreken.

q. Voeding van koelies.

Met het verstrekken van voeding tegen betaling werd een proef genomen.

In de maand April van verslagjaar werd een 90 tal Inlanders, die door het Leger des Heils van voeding werden voorzien, bij den Reinigingsdienst te werk gesteld. Aangezien dit te werk stellen geschiedde op verschillende plaatsen in de stad, kon de voedsel-

voorziening door het Leger des Heils te Boegangan niet blijven doorgaan. Echter werd de D. P. M. bereid bevonden tegen kostprijs voedsel te leveren voor deze lieden en kon hun voor het eerst op den 24sten April voedsel worden verstrekt, ook in de stallen te Kobong. Aanvankelijk was de animo onder de Inlanders voor deze voedingswijze zeer groot. Per dag werden toen verstrekt van 70 — 85 porties. Al heel spoedig verminderde dit, zóó zelfs dat den 11den Mei geheel van het leveren van eten moest worden afgezien. Deze mislukking moest worden toegeschreven aan de volgende oorzaken:

1e. De koelies kregen 2 $\times$ per week geen rijst, doch zoete katela, hetgeen wel als versnapering, doch niet als hoofdvoedsel kan dienen.

2e. Op Zon- en feestdagen werd geen eten verstrekt.

3e. Slechts eens per dag kon voeding worden gegeven.

De werklieden waren dus telkens genoodzaakt zich weer tot de waroenghouders te wenden om eten, die op hun beurt de menschen crediet weigerden, indien niet geregeld bij hen werd gekocht. Waar de arbeiders bij de D. P. M. het voedsel bijwijze van duurtetoeslag kregen en bij die van den Reinigingsdienst de kosten hiervoor van hun loon werden afgehouden, zijn de verkregen uitkomsten bij deze verschillende diensten ook niet gelijk.

Om bovenstaande redenen moest een nadeelig saldo groot f 154.— voor deze proef ten laste van den dienst worden geboekt.

HOOFDSTUK X. Woningdienst.

§ 1. Inleiding.

A. Organisatie van den dienst.

Ultimo 1918 werd besloten over te gaan tot reorganisatie van de technische diensten, waardoor een meer gelijke verdeling van het werk zou worden verkregen.

De indeeling is thans de volgende:

Gemeentewerken	}	Dienst van Gemeentewerken.
Rioleering en assaineering		
Zand- en steenbedrijf		
Autobusdienst		
Werkplaats		
Reinigingsdienst		
Grondbedrijf		
Stadsuitbreiding		
Bouwtoezicht	}	Dienst van Bouw en Woningtoezicht.
Woningtoezicht		
Woningbedrijf		
Waterleiding	}	Dienst der Waterleiding.
Brandweer		

In verband met bedoelde reorganisatie werd den Raad het volgende medegedeeld:

„Deze indeeling, historisch gegroeid, is naar mijne meening „voor de toekomst niet de meest aangewezenen.

„Het is thans zeker, dat binnen korten tijd zal kunnen worden „overgegaan tot de instelling van een gezondheidsdienst. Het komt „mij voor, dat aan dien dienst kunnen worden overgedragen de „Reinigingsdienst en het Woningtoezicht, waardoor eenerzijds de

„nieuw te scheppen dienst reeds aanstonds zal kunnen beschikken over een organisatie, welke goed op de hoogte is van plaatselijke omstandigheden, terwijl anderzijds de genoemde dienstonderdeelen een overwegend hygiënisch doel beoogen.

„De dienstonderdeelen Grondbedrijf en Stadsuitbreiding hebben steeds nauw verband gehad met de onderdeelen Woningtoezicht en Bouwtoezicht, zoo zelfs dat herhaaldelijk de juiste begrenzing moeilijkheden opleverde. De voorstellen tot Woningbouw liggen op het gebied van Grondbedrijf en Stadsuitbreiding.

„Het Bouwtoezicht, waaraan is opgedragen de geleidelijke hervorming van het reeds bebouwde deel der Gemeente, moest invloed hebben op de plannen tot Stadsuitbreiding en omgekeerd.

„Een en ander doet het gewenscht voorkomen deze vier dienstonderdeelen onder een hoofd te brengen. Aan den nieuwen dienst ware korthedshalve den naam „Woningdienst” te geven, aangezien alle onderdeelen van dien dienst de verzorging van het woningwezen ten doel hebben. Indien in de toekomst wordt overgegaan tot het stichten van een gemeentelijken tramwegdienst zullen de Autobusdienst en de Werkplaats vermoedelijk daaronder behooren te ressorteeren. Voorshands ware de Autobusdienst toe te voegen aan den Woningdienst, en de Werkplaats aan den dienst van Gemeentewerken.

„Aan de organisatie van de Waterleiding met de Brandweer ware thans niets te wijzigen”.

De indeeling der technische dienstonderdeelen wordt dan, zoolang de gezondheidsdienst nog niet in werking is, als volgt:

Bouwtoezicht	}	Woningdienst.
Stadsuitbreiding		
Grondbedrijf		
Woningbedrijf		
Autobusdienst		
Woningtoezicht		

Gemeentewerken	}	Dienst van Gemeentewerken.
Rioleering en assaineering		
Zand- en steenbedrijf		
Werkplaats		
Reinigingsdienst	}	
Waterleiding	}	Dienst der Waterleiding.
Brandweer		

Naar aanleiding hiervan werd door den Raad besloten:

- I. Op te heffen den dienst van het Bouw- en Woningtoezicht.
- II. In te stellen een Woningdienst, welke zal omvatten:
 - Bouwtoezicht
 - Stadsuitbreiding
 - Grondbedrijf
 - Woningbedrijf
 - Autobusdienst
 - Woningtoezicht
- III. Te bepalen dat voortaan onder den dienst van Gemeentewerken zullen worden gerangschikt:
 - Gemeentewerken
 - Rioleering en assaineering
 - Zand- en steenbedrijf
 - Werkplaats
 - Reinigingsdienst

Van 1 Februari—1 Mei beheerde de heer Rückert beide diensten en voerde de nieuwe organisatie van diensten in. In Juni d.a.v. vertrok hij met verlof wegens langdurigen dienst naar Europa. De leiding van den Woningdienst werd gedurende dien tijd waargenomen door den Ir. Koreman, die benoemd was tot Directeur van Gemeentewerken, terwijl de leiding van den dienst van Gemeentewerken in handen kwam van den Ir. L. J. de Ven, die reeds sedert 1917 bij dien dienst werkzaam was geweest en aan wien tegelijkertijd de rang van Chef van Dienst werd verleend.

B. Inrichting van den dienst.

Met ingang van 1 Februari 1920 trad de Woningdienst in werking. De omvang van dien dienst werd bij Raadsbesluit ddo. 14 Februari d. a. v. No. 21 R nader vastgesteld. Bepaald werd,

dat tot de taak van den Woningdienst zouden behooren de volgende werkzaamheden:

1. Het toezicht op de naleving der verordening op het bouwen en sloopen;
het onderzoeken en behandelen van bouwaanvragen;
het opsporen van gebreken en het onderzoeken van klachten betreffende gebouwen en den afvoer van regen- en huiswater en van faecaalstoffen en het voorstellen van de noodige maatregelen terzake;
2. Het ontwerpen van uitgewerkte bebouwings- en uitbreidingsplannen en het zoo noodig doen van voorstellen tot wijziging van reeds vastgestelde bebouwings- en uitbreidingsplannen;
het toezicht op het inachtnemen der plannen;
3. Het voorbereiden en uitvoeren van maatregelen tot grondverkrijging, uitgezonderd die gevallen, waarbij de te verkrijgen grond noodig is voor een bepaald werk in uitvoering bij een anderen dienst, in welke gevallen een bijzondere opdracht moet worden verleend;
het onderzoek en behandelen van eigendomsaanvragen in verband met het voorkeurrecht der Gemeente op het verkrijgen van grondeigendom;
het voorbereiden en uitvoeren van maatregelen tot gebruik, uitgifte, verkoop of ruil van grond;
het volledig bijhouden van alle gegevens betreffende het gemeentelijk grondbezit;
het verzamelen van gegevens over den rechtstoestand van den grond in het algemeen;
het verstrekken van de noodige opgaven nopens door de Gemeente te betalen of te innen geldsommen in verband met verkrijging van grondeigendom en gebruik, uitgifte, verkoop of ruil van grond;
4. Het verzamelen en verwerken van gegevens betreffende het woningwezen in zijn vollen omvang;
het opmaken en bijhouden van een woningstatistiek;
het doen van voorstellen tot bevordering van den aanbouw van een voldoende aantal woningen;
het ontwerpen van woningtypen, geschikt voor aanbouw door de Gemeente of door particulieren;

- het geven van raad in zake den bouw van kleine woningen aan particulieren en vereenigingen;
 - het houden van toezicht op vereenigingen, welke met steun van Gemeentewege werkzaam zijn in het belang der volkshuisvesting;
 - het doen van voorstellen nopens aantal en soort van door de Gemeente te bouwen woningen en tot het vaststellen van huis- en grondhuren;
 - het bouwen van woningen van gemeentewege;
 - het aanleggen van wegen met een verhardingsbreedte van 2 meter en minder, voorzooverre aan deze wegen woningcomplexen worden gebouwd;
 - het beheeren van gemeentelijke woningen en gronden.
5. Het toezicht op de naleving der Verordening betreffende orde, netheid en zindelijkheid en betreffende het bewonen en gebruiken van gebouwen en terreinen;
 - het stelselmatig onderzoeken van gebouwen en terreinen in het belang der algemeene gezondheid;
 - het doen van voorstellen nopens verbetering, onbewoonbaarverklaring, sluiting en afbraak van gebouwen;
 - het beramen van maatregelen en het doen van voorstellen, het woningwezen betreffende, welke ten doel hebben de algemeene gezondheid te verbeteren.
 6. Het beheer van den autobusdienst.
 7. Hetgeen door den Burgemeester aan den dienst zal worden opgedragen.

Van den dienst van Gemeentewerken ging dus alles, wat betrekking had op Grondbedrijf, Autobusdienst, bouw en exploitatie van gemeentewoningen, kampongaanleg en stadsuitbreiding over naar den Woningdienst. Voor den kampongaanleg en den bouw en de exploitatie van gemeentewoningen werd een afzonderlijke tak van dienst, namelijk het Woningbedrijf, ingesteld. Toen een en ander nog onder Gemeentewerken ressorteerde, werd de behoefte daaraan reeds gevoeld, daar overbelasting van het technische personeel van Gemeentewerken meermalen oorzaak was van een onvoldoenden voortgang van deze voor de volkshuisvesting van zooveel belang zijnde werkzaamheden.

Onder dagteekening van 16 Mei 1919 werd den Raad medege-deeld, dat de Directeur van den Woningdienst dezen dienst had georganiseerd als volgt:

Afd. A. Bouwtoezicht. Hoofd: de Inspecteur A. Barendregt. Door deze afdeeling wordt behandeld alles, wat betrekking heeft op bouw, verbouw en afbreken voorzover dit niet geschiedt voor de Gemeente zelf, dan wel betreft afbraak of verbetering in verband met de Pestbestrijding.

Afd. B. Grondbedrijf. Hoofd: de Bouwkundige W. F. Muller. Door deze afdeeling wordt alles behandeld wat betrekking heeft op den aankoop en de exploitatie van gronden, het maken van ontwerpen voor wegen met kampongs, voor zoover voor de exploitatie noodig, en plannen voor de stadsuitbreiding. Bovendien ressorteert onder deze afdeeling het gemeentelijk kadaster. Voorts de exploitatie van de autobus.

Afd. C. Woningtoezicht en Woningverbetering in verband met de Pestbestrijding. Hoofd: de Inspecteur B.J. Fiedeldij.

Door deze afdeeling wordt alles behandeld wat betrekking heeft op de wijze van bewoning en den toestand van de woningen; voorts werkzaamheden welke voortvloeien uit de logementsverordening, drankverordening, toezicht op de bakkerijen enz.

Afd. D. Woningbedrijf. Hoofd: de Adjunct Inspecteur W. K. Feenstra.

Door deze afdeeling wordt behandeld alles, wat betrekking heeft op bouw en exploitatie van kampongs en kampongwoningen.

Afd. E. Algemeen Hoofd: Ingenieur (vacature).

Door deze afdeeling wordt alles behandeld wat niet door een der andere afdeelingen wordt verricht. De nog te benoemen Ingenieur zal tevens bij afwezigheid van den Directeur optreden als diens vervanger.

Elke afdeeling heeft haar eigen administratie, hetgeen eene spoedige afdoening van zaken bevordert. Aan de hoofden der afdeelingen is opgedragen, alle dagelijksche zaken zooveel mogelijk zelfstandig af te doen.

Met deze organisatie kon de Raad zich vereenigen.

Aangezien bij den vroegeren dienst van Bouw- en Woningtoezicht 2 min of meer zelfstandige afdeelingen, Bouwtoezicht en Woningtoezicht, mede Woningverbetering in verband met de pestbestrijding bestonden en zoowel de oude afdeeling Grondbedrijf van Gemeentewerken en het nieuw op te richten Woningbedrijf reeds een min of meer zelfstandig geheel vormden, volgde bovenstaande organisatie hieruit logisch.

Om deze organisatie te doen slagen was het voor alles noodig om zooveel mogelijk verband te leggen tusschen de verschillende afdeelingen.

Zoo was het b. v. van veel belang, dat de afd. Woningtoezicht zou weten welke bouwvergunningen door de afd. Bouwtoezicht waren verleend. Eensdeels kon het Woningtoezicht, dat regelmatig de kampongs inspecteerde, daardoor gemakkelijk constateeren of zonder, dan wel in afwijking met de vergunning werd gebouwd, anderdeels werd hierdoor voorkomen, dat een pas nieuw of verbeterd gebouw weer onderhanden genomen zou moeten worden met het oog op pestgevaar.

Op meerdere dgl. punten was een voortdurend contact uiterst gewenscht.

Behalve het contact tusschen de afdeelingen onderling werd ook zooveel mogelijk aansluiting gezocht met de andere gemeente diensten.

Zoo werd ingesteld, dat de wijkopzichters van het Woningtoezicht niet alleen aan Bouwtoezicht overtredingen moesten rapporteeren, doch tevens den Reinigingsdienst en de Waterleiding zoo spoedig mogelijk moesten waarschuwen, zoodra b. v. ophooping van vuil dan wel een lekkende hydrant of kapotte buis werd geconstateerd. Van alle dgl. berichten werden extra rapporten opgemaakt en doorgezonden. De resultaten worden hierna genoemd onder het hoofd Woningtoezicht.

Bovenvermeld verband werd nog versterkt, doordat de Reinigingsdienst de wijkindeeling van het Woningtoezicht overnam en tevens op elk wijkkantoor kwam inwonen, waardoor een nauw contact tusschen de ambtenaren in de wijk van Woningtoezicht en Reinigingsdienst verkregen werd.

Aangezien de waarnemende Directeur zich nog geheel moest in werken, zoodat hij zich uitsluitend er toe moest bepalen den

dienst gaande te houden en eerst op de laatste raadsvergadering van het jaar een Ingenieur voor den gemeentedienst werd benoemd, was er in de 2de helft van het jaar geen gelegenheid om belangrijke nieuwe onderwerpen onderhanden te nemen.

C. Personeel.

In verband met de reorganisatie van de technische diensten, hiervoor vermeld, was het noodig, de indeeling van het personeel op elk der afdelingen eveneens te herzien.

Door middel van oproepen in de dagbladen werd getracht de vacant gekomen plaatsen te bezetten, met het resultaat, dat begin Mei het personeel, practisch gesproken, volledig was.

Bij Raadsbesluit ddo. 26 Mei 1919 No. 3/R werd den met verlof vertrekkenden heer Rückert opgedragen „om tijdens zijn verblijf in de Vereenigde Staten van N. Amerika zich in enkele steden „te zijner keuze op de hoogte te stellen van de werking der Gemeentelijke technische diensten daar te lande”. In December werd een rapport van den heer Rückert omtrent diens verblijf in Amerika ontvangen. (Gedrukt stuk No. 63, afl. 4 G. B. 1920).

Tengevolge van de aanzienlijke salarisverbetering, die in April 1919 tot stand kwam is het verloop van personeel aanzienlijk verminderd. Behoudens eenige mutaties onder ambtenaren van ondergeschikten rang, bleef het personeel in verslagjaar ongewijzigd.

Nadat meerdere oproepen zonder resultaat waren gebleven, werd op de eveneens herziene bezoldiging van ingenieur op de laatste Raadsvergadering van het verslagjaar, de Ir. A. Baars, als eenige sollicitant op een oproep in Holland gedaan, benoemd.

§ 2 Afdeling Bouwtoezicht.

a. Algemeen.

Ten gevolge van de organisatie van den Woningdienst werd de afdeling Bouwtoezicht van den vroegeren dienst van het Bouw- en Woningtoezicht aanzienlijk ontlast. Zoo werd het innen van de huur van de gemeentewoningen en het toezicht op de bebouwing ervan overgebracht bij de afdeling Woningbedrijf, waarbij het logisch behoorde. Voorts werd het toezicht op de naleving van de verordening:

1. op de commensalenhuisen, logementen, koffiehuisen en dgl. inrichtingen,
2. houdende bepalingen tot regeling van den verkoop van sterken drank,

3. op het bakken en rondbrengen van brood, overgebracht naar de afdeeling Woningtoezicht, daar deze afdeeling over veel meer personeel beschikte dan de afdeeling Bouwtoezicht en voor dit werk een bepaald technische opleiding van het personeel niet noodzakelijk is.

Het personeel van de afdeeling Bouwtoezicht werd, niettegenstaande bovenvermelde vermindering van omvang van werk, vrij aanzienlijk uitgebreid.

Het hoofd van de afdeeling, die tevoren behalve de algemeene contrôle ook nog de contrôle in bepaalde wijken persoonlijk had, werd vrij gemaakt voor de algemeene contrôle.

Het personeel moest hierdoor met één adj.-inspecteur voor een wijk worden uitgebreid. Daar de goedgekeurde bouwteekeningen tevoren slechts aan zeer minimale eischen voldeden en aan berekeningen, bij gebrek aan tijd, maar heel weinig aandacht kon worden besteed, werd eveneens een adj.-inspecteur aangesteld voor het technische bureauwerk. Voor het bijwerken van kaarten, rooilijnen enz. werd bovendien een onderopzichter tewerk gesteld.

Hoewel door bovenvermelde wijzigingen reeds eene aanzienlijke verbetering verkregen werd, bleek in den loop van het jaar, dat het personeel nog zoodanig door de contrôle op den inlandschen woningbouw inbeslag werd genomen, dat van een behoorlijk toezicht op permanente bouwwerken practisch nog niet gesproken kon worden.

De verhoogde bemoeienis met de inlandsche woningbouw was o. m. een gevolg van het hierboven reeds vermelde verhoogde contact met de afdeeling Woningtoezicht.

Tengevolge van de door die afdeeling ingediende extra rapporten werden meerdere overtredingen dan tevoren geconstateerd, waarvan een stijging van het aantal verleende bouwvergunningen het gevolg was. Dit aantal vermeerderde in verslagjaar met $\pm 20\%$. Het opzoeken van de overtreders en het brengen van deze voor den Landrechter, waarbij het gemeentepersoneel als getuige moest optreden, onttrok dat personeel in aanzienlijke mate aan het overige te verrichten werk.

Nog zij vermeld, dat, aangezien alle ontwerp- en opnamewerk voor den geheelen dienst zooveel mogelijk werd samengevoegd bij de afdeeling Grondbedrijf, de meeste opnemers van de afdeeling Bouwtoezicht ook daarheen werden overgeplaatst.

Slechts voor het bijwerken van de blokkaarten en voor het uitzetten van rooilijnen behield de afdeeling haar eigen personeel.

Nadat in Juni het omgewerkte uitbreidingsplan was ingediend en op een huishoudelijke vergadering van den Gemeenteraad was besproken, werd begonnen de wegen benevens de rooilijnen van dat nieuwe plan over te nemen op de blokkaarten (schaal 1:1000).

b. Aantal en aard der bouwaanvragen.

Hetaantal in 1919 binnengekomen verzoeken, ingevolge het bepaalde bij art. I der verordening op het bouwen en sloopen, bedroeg 2704.

Het aantal ult. December 1918 ingediende onafgedane bouw-aanvragen bedroeg 106.

Het aantal nog te behandelen bouwaanvragen bedroeg derhalve 2810.

Het aantal verleende bouwvergunningen ingevolge het bepaalde bij art. I van het reglement op het bouwen en sloopen bedroeg 2123.

Het aantal bouwaanvragen waarvoor geen vergunning verleend kon worden bedroeg:

1e. ingevolge het bepaalde bij art. I der verordening betreffende het bouwen anders dan volgens een goedgekeurde situatie, 196.

2e. ingevolge het bepaalde bij art. 9 van het reglement op het bouwen en sloopen (overschrijden van de rooilijn), 24.

3e. ingevolge de verordening tot vaststelling van de eischen waaraan met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan, 10.

Om reden, dat door aanvragers geen prijs meer op de vergunning werd gesteld of omdat voor de vergunning geen besluit noodig was, werden afgevoerd, 147.

Het aantal nog in behandeling zijnde bouwaanvragen bedroeg ultimo 1919, 310.

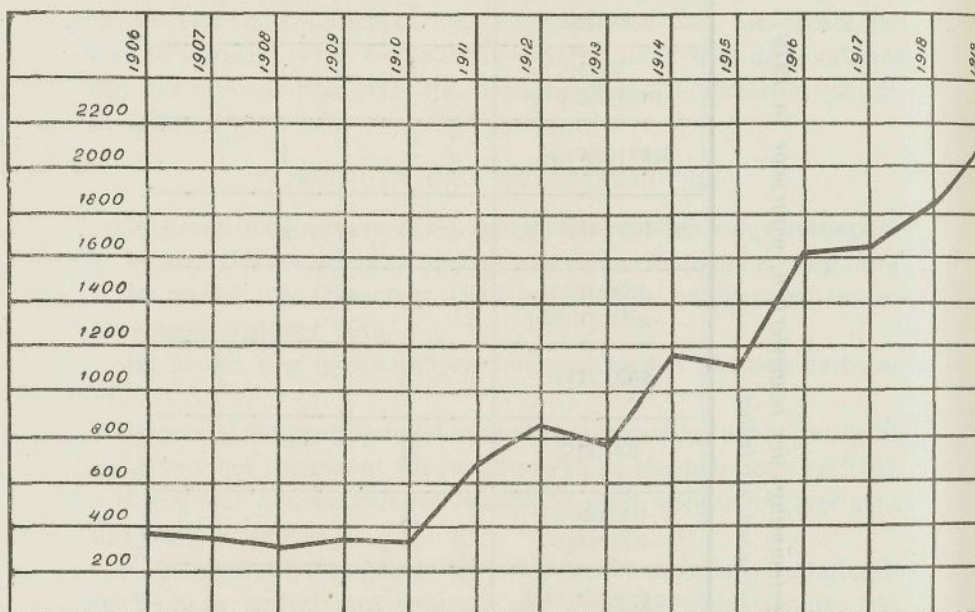
Een overzicht van het aantal en de bestemming der bouwwerken, waarvoor in 1919 vergunning werd verleend, is in den volgenden staat aangegeven, terwijl de daarop volgende grafische voorstelling het aantal verleende bouwvergunningen aangeeft van af 1 Januari 1906 tot en met 31 December 1919.

Het aantal dier bouwwerken is grooter dan het aantal vergunningen, doordat sommige vergunningen voor meer dan een huis werden verleend.

c. Overzicht van het aantal en de bestemming der bouwwerken, waarvoor in 1919 vergunning werd verleend.

Ononderscheiding naar den aard van het werk	Woningen	Dienstge- bouwen	Loodsen en goedangs	Waroengs	Werkplaatsen	Schoolge- bouwen	Stallen	Garages	Kantoorge- bouwen	Wagenkamers	Stookplaats	Tokogebou- wen	Wakerswo- ningen	Diversen
Nieuwbouw	522	173	86	22	6	3	43	17	7	17	1	1	1	320
Herbouw	490	119	25	3	—	1	4	—	4	2	—	4	—	26
Verbouw	305	50	18	4	—	1	2	3	3	8	—	1	—	39
Sloopen	65	18	10	—	—	—	5	—	1	—	—	—	—	13

d. Grafische voorstelling van het aantal verleende bouwvergunningen vanaf 1 Januari 1906 tot ultimo 1919.

e. De vermeerdering en vermindering van het aantal woningen tengevolge van bijbouw en slooping blijkt uit den navolgenden staat.

Woningen van	Nieuw- bouw	Slooping	Vermeer- dering	Verminde- ring
Steen	150	14	136	—
Hout	53	19	34	—
Hout en bam- boe	319	30	289	—
Bamboe	—	2	—	2

*f. Aantal woningen, dat werd gebouwd, herbouwd,
verbouwd en gesloopt.*

DISTRIC- TEN	Bouwen				Herbouwen				Verbouwen				Sloopen			
	van woningen bestaande uit.															
	Steen	Hout	Hout en bamboe	Bamboe	Steen	Hout	Hout en bamboe	Bamboe	Steen	Hout	Hout en bamboe	Bamboe	Steen	Hout	Hout en bamboe	Bamboe
A	14	15	26	—	5	4	14	—	2	22	23	—	2	8	9	—
B	1	5	16	—	2	15	20	—	2	4	16	—	3	4	3	1
C	—	3	—	—	2	13	4	—	2	7	—	—	6	1	3	—
D	2	—	1	—	7	7	5	—	5	11	4	—	—	2	9	—
E	25	7	15	—	2	10	23	—	4	25	28	—	—	—	—	—
F	4	—	26	—	1	13	51	—	2	10	16	—	1	—	—	—
G	14	8	39	—	1	26	110	1	4	15	24	4	—	3	3	—
H	36	3	36	—	4	13	53	—	3	11	24	—	—	1	3	—
I	47	5	100	—	1	4	39	—	4	2	10	—	2	—	—	1
K	7	7	60	—	—	2	37	1	1	2	15	3	—	—	—	—
Totaal	150	53	319	—	25	107	356	2	29	109	160	7	14	19	30	2

De uit bovenaangehaalde gegevens gebleken vermeerdering is
tusschen beneden en bovenstad als volgt te verdeelen:

150 steenen gebouwen 54 bovenstad en 96 benedenstad

53 houten „ 12 „ „ 41 „

319 gebouwen van hout

en bamboe 160 „ „ 159 „

De van Gemeentewege gebouwde woningen zijn in boven-
staanden staat niet opgenomen.

In 89 bouwvergunningen werd de voorwaarde opgenomen, dat
bij wederopbouw de gebouwen moesten worden geplaatst achter
de rooilijn, terwijl bij 89 vergunningen de houders verplicht wer-
den zoodanig te bouwen dat meer tusschenruimte tusschen de
gebouwen zou ontstaan.

In totaal werden 50 vergunningen ingetrokken.

g. Processen-verbaal.

178 processen-verbaal werden gedurende verslagjaar opgemaakt te weten:

166 wegens overtreding van art. I van het reglement op het bouwen en sloopen;

9 wegens overtreding van art. 8 van hetzelfde reglement.

1 wegens overtreding van art. 5 van reglement op de openbare gezondheid;

2 wegens overtreding van de eischen, waaraan met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan.

h. Aanschrijvingen.

122 aanschrijvingen werden gedaan waarvan:

2 tot het afbreken van waroengs;

53 „ „ „ „ huizen;

1 „ „ „ „ een muur;

10 „ „ „ „ bijgebouwen;

1 „ „ „ „ een langgar;

17 „ „ verbeteren van septictanks of afvoergoten;

28 „ „ herstellen of afbreken van huizen;

1 „ „ „ „ van een muur;

1 „ „ verwijderen van een planken omwanding;

4 wegens het bouwen niet volgens de goedgekeurde teekening;

1 om de muren van een aanbouw zijnde huizen op te trekken overeenkomstig art. 20 van bouwreglement.

3 tot het vervangen van bamboe oesoeks door houten.

Aan deze aanschrijvingen werd in den regel door de betrokken personen voldaan.

§ 3. Afdeling Woningtoezicht en Woningverbetering.*Algemeen.*

Deze afdeling bleef in den ouden vorm, welke zij had onder den vroegeren dienst van Bouw- en Woningtoezicht, behouden. Zij was n. l. gesplitst in 3 onderdeelen: A. Het eigenlijke woningtoezicht. B. de woningverbetering in verband met de pestbestrijding. C. andere diensten en opdrachten.

Hoewel bij de instelling van den Woningdienst de omvang der werkzaamheden van deze afdeling aanzienlijk werd uitgebreid,

doordat het personeel werd opgedragen: 1e om onmiddellijk te rapporteeren, wanneer overtredingen of fouten werden ontdekt, die voor overige takken van gemeentedienst (b.v. Reinigingsdienst, Waterleiding, onderhoud wegen, Bouwtoezicht, Grondbedrijf) van belang konden zijn;

2e. het toezicht op de naleving van de volgende verordeningen:

a. op de commensalenhuzen, logementen, koffiehuzen en dgl. inrichtingen.

b. houdende bepalingen tot regeling van den verkoop van sterken drank en

c. op het bakken en rondbrengen van brood, toch verminderde de hoeveelheid werk geleidelijk.

De oorzaak daarvan was, dat gedurende verslagjaar slechts 20 (zie hierna onder Woningverbetering in verband met de pestbestrijding blz. 195f) pestgevallen voorkwamen. Hieruit blijkt dat de invloed van de pest op de sterfte in Semarang practisch niet van beteekenis is.

Een gevolg hiervan was, dat de dienst van de pestbestrijding het niet langer noodig achtte om het actief optreden tegen de pest door de geheele stad krachtig voort te zetten, doch het wenschte te beperken tot het havengebied en de omgeving ervan.

Op grond hiervan maakte het Hoofd van den dienst der pestbestrijding bezwaar om verder de uitgaven voor Woningtoezicht en Woningverbetering in verband met de pestbestrijding, waarvoor de gemeente voor 1919 van het Gouvernement een uitkeering ontving van f 68672.— en f 19620.—, voor het jaar 1920, weder op de begrooting ten laste van den pestbestrijdingsdienst te brengen.

Door ondergeteekende werd tegen het nemen van een incidenteele beslissing, waardoor een met veel moeite en in overleg met de pestbestrijdingsautoriteiten opgezette dienst plotseling omvergeworpen zou worden, krachtig stelling genomen.

Als gevolg hiervan werd bij gouvernementsbesluit ddo. 24 December 1919 No. 3459/III A2 beslist, dat de subsidie aan de Gemeente zou worden uitgekeerd tot de gemeentelijke gezondheidsdienst zou zijn ingericht.

Hierdoor stond het vast, dat de afdeeling in haren tegenwoordigen vorm slechts behouden zou blijven, tot de Gezondheidsdienst

zou zijn ingesteld, terwijl men omtrent de verdere oplossing geheel in onzekerheid verkeerde.

Om die reden verlieten enkele opzichters en mantris den dienst. Deze plaatsen werden niet aangevuld, zoolang geen meerdere zekerheid omtrent de toekomst van de afdeeling zou zijn verkregen, zoodat ultimo verslagjaar het personeel incompleet was.

A. HET EIGENLIJKE WONINGTOEZICHT.

a. Inspecties.

De inspecties in de woningen en op de daarbij behorende erven werden geregeld gehouden volgens de methode bij het organiseren van den dienst aangenomen en in 't vorige jaarverslag nader omschreven.

Nevengaande tabel is een overzicht van de gehouden inspecties gedurende het afgelopen jaar. Na aftrek van alle zon- en feestdagen waren er in 1919 totaal 297 werkdagen, zoodat gemiddeld per werkdag 1106 gebouwen met erven zijn geïnspecteerd. Het totaal gemiddeld in dienst zijnde inspecteerde ambtenaren bedroeg 45 per dag, zoodat per dag en per mantri ± 25 gebouwen zijn bezocht, hetgeen neer komt op gemiddeld 650 gebouwen per maand per mantri, terwijl normaal een totaal van 500 gebouwen is gesteld.

Overzicht der Woninginspecties, gehouden gedurende het jaar 1919.

1919	Opzichters	Mantris
Januari	2151	15910
Februari	2402	15417
Maart	2173	15174
April	1909	15254
Mei	1990	13792
Juni	2036	14198
Juli	2949	20543
Augustus	2904	39709
September	2557	38455
October	2162	33770
November	1685	38851
December	1830	40673
Totaal	328494.	

b. Extrarapporten.

Door de wijkopzichters werden van alle door hen geconstateerde overtredingen op de diverse verordeningen, extrarapporten ingediend. Het hier volgend staatje geeft een overzicht van wat in die richting bevonden werd.

*Overzicht der ingediende extrarapporten
gedurende 1919.*

	Bouw- vallig be- vonden gebouwen	Bouwen niet over- eenkomstig de eischen der P. B.	Bouwen en sloo- pen zon- der ver- gunning	Afwijking v/d bouw- vergun- ning	Pgv. geble- ken ge- bouwen	TOTAAL
Januari	3	1	25	—	1	30
Februari	12	2	14	—	15	43
Maart	3	5	6	1	2	17
April	6	2	34	3	15	60
Mei	7	8	26	4	2	47
Juni	15	29	49	5	28	126
Juli	34	26	59	—	8	127
Augustus	9	26	36	—	—	71
September	12	49	77	—	3	141
October	16	73	86	9	8	192
November	26	117	121	3	—	267
December	11	48	74	—	—	133
	154	386	617	25	82	1254

Hierbij valt de vermelden dat wijk I nog niet onder geregeld dagelijksche contrôle kwam. Voor die wijk werd begonnen met het samenstellen der nog ontbrekende wijk- en blokkaarten.

c. Kaarten en Registers.

Ten behoeve van het gemeentelijke Kadaster en ook met het oog op de a. s. huizennummering werd een aanvang gemaakt met het op de detailbladen opnieuw nummeren der gebouwen en het in overeenstemming daarmee brengen van de registers. Deze werkzaamheden kwamen gereed voor de wijken E, G en H.

d. Huizennummering.

Voor den aanmaak van de benoodigde nummerplaatjes werden offertes gevraagd. Daar alle aanbiedingen aanzienlijk hooger waren dan de voor den aanmaak uitgetrokken gelden, was ultimo verslagjaar nog geen bestelling gedaan.

e. Algemeene toestand.

Over het algemeen werden de kampoengs enz. door de bevolking voldoende schoongehouden.

B. WONINGVERBETERING IN VERBAND MET DE PESTBESTRIJDING.

a. Rapporten tot pestgevaarlijkverklaring.

Gedurende verslagjaar werden 216 rapporten tot pestgevaarlijkverklaring opgemaakt, zoodat ultimo 1919 in deze Gemeente totaal 775 gebouwen op pestgevaar waren geïnspecteerd en de noodig geoordeelde herstellingen en verbeteringen waren voorgescreven.

b. Besluiten tot pestgevaarlijkverklaring.

Naar aanleiding van de ter zake door den Plaatselijk Leider der Pestbestrijding tot den Burgemeester gerichte voorstellen, werden door dezen in het afgelopen jaar 100 besluiten tot pestgevaarlijkverklaring uitgegeven, zoodat het totaal dier besluiten ultimo verslagjaar 602 bedroeg. Bedoelde 100 pestgevaarlijkverklaringen betroffen:

28 goedangs.

53 woonhuizen met of zonder bijgebouwen.

4 petakwoningen.

15 gebouwen met diverse bestemming.

c. Tot stand gekomen verbeteringen.

Ultimo verslagjaar waren:

pestgevaarlijk verklaard 602 gebouwen.

Volledig was aan de aanschrijving voldaan bij 460 „

Nog niet daaraan voldaan bij 142 „

Ult. 1918 was bij 301 gebouwen aan de aanschrijving voldaan;
voor verslagjaar bedroeg dus dat aantal 159.

d. Verbeterd of afgebroken.

Van de genoemde 460 gebouwen waren ultimo verslagjaar 319 stuks volgens de voorschriften geheel verbeterd, 141 afgebroken en opgeruimd. Van deze gebouwen werden er in verslagjaar 63 afgebroken, zoodat, waar het totale aantal gebouwen, waarbij aan de aanschrijving werd voldaan 159 bedraagt, er dus 78 zijn verbeterd.

e. Hetgeen er voor in de plaats kwam.

De 63 in dit verslagjaar afgebroken gebouwen werden vervangen door:

22 pakhuizen, 6 woonhuizen en 5 kantoren, tevens pakhuizen, terwijl 30 perceelen onbebouwd bleven.

f. Voorgekomen pestgevallen.

In verslagjaar kwamen 20 sterfgevallen voor en wel:

in kampong Pekoenden	Wijk F.	1. in de maand Januari,
„ „ Kebonsarie	„ G.	2. „ „ „ „
„ „ Djagalan	„ F.	5. 1 Januari 1, Februari 2 Maart 1, Mei.
„ „ Kebonagoeng	„ G.	2. in de maand Januari,
„ „ Pederessan	„ G.	1. „ „ „ „
„ „ Karangembang	„ F.	4. 2 Februari, 1 Mei, 1 Juni.
„ „ Kentangan	„ C.	3. 1 Mei, 1 Sept. 1 Oct.
„ „ Kembangsari	„ E.	1. September.
„ „ Bandarhardjo	„ B.	1. November.

Totaal . . . 20 in een tijdverloop van
11 maanden.

Sinds 1916 kwamen in totaal 163 sterfgevallen voor. Uit bovenstaande opgave blijkt, dat wijk F voor ongeveer de helft in die gevallen heeft gedeeld en wel in het complex Djagalan-Karang-kembang.

g. Termijnverlengingen.

Evenals ten vorigen jare bleek het herhaalde malen noodig, verlenging toe te staan van de gestelde termijnen voor het gereed komen der bevolen verbeteringen.

Verleend werden: 84 verlengingen, loopende van 1 tot 10 maanden, waardoor het totaal dier verleende termijnverlengingen klom tot 253.

h. Besluiten tot buitengebruikstelling.

In verslagjaar werden 48 besluiten tot buitengebruikstelling uitgevaardigd voor die gebouwen, waarvan de eigenaren, niettegenstaande herhaalde termijnverlengingen en waarschuwingen in gebreke waren gebleven, de herstellingen te verrichten.

i. Overtredingen der pestordonnantie (Staatsblad 1914 No. 486 jto. Stb. 1916 No. 656).

Zes en dertig processenverbaal werden opgemaakt. Hiervan werden 22 berecht, waarbij boeten werden opgelegd van f 2.— tot f 100.— Twee werden niet ontvankelijk verklaard en de beklaagden ontslagen van rechtsvervolging; de overige 12 processenverbaal, allen betreffende huizen te Wotgandoel, werden door den Landrechter nog niet behandeld.

j. Kaarten.

Op de detailbladen werden alle pestgevaarlijk verklaarde, verbeterde en afgebroken gebouwen met verschillende teekens aangegeven, zoomede de gebouwen waarin pestgevallen geconstateerd werden.

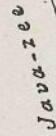
C. ANDERE DIENSTEN EN OPDRACHTEN.

Toezicht op de naleving van Verordeningen.

Van alle verleende en geweigerde vergunningen betreffende de verordeningen op:

1. Het houden van logementen, pensions, restaurants en kosthuizen.

Java - zee

part of place

river of afvoerleiding

Wijkgrèzen

Wegen

2. Het verkoopen van sterke dranken.

3. Verordening op het bakken en rondbrengen van brood. Door den administratieven dienst van de afdeeling werd kennis gegeven aan de kantoren van de wijk, waarin de gebouwen gelegen waren, zoodat de wijkopzichters volledig op de hoogte konden zijn.

Bovendien werd van een en ander op de wijkkantoren een register aangehouden.

Logementen, Pensions enz. Behandeld werden 27 aanvragen voor logementen enz.

Zeven processen verbaal werden opgemaakt wegens het houden of voortzetten van logementen, zonder dat daarvoor eene vergunning was afgegeven.

Drankvergunningen. Behandeld werden 3 aanvragen tot het verkoopen van sterken drank.

Geen overtreding werd geconstateerd.

Rijstvoorraden. Behandeld werden 139 mededeelingen betreffende het in voorraad hebben van meer dan 5 picols rijst.

Negen overtredingen werden geconstateerd, waarvan er 8 werden berecht.

De overtreders verbeurden boeten van *f* 2.— tot *f* 100.—. Een overtreding was op ultimo verslagjaar nog niet in behandeling genomen.

Gedurende verslagjaar werden 3 opnamen gedaan van de in deze Gemeente aanwezige rijstvoorraden.

Bouwvergunningen. Behandeld werden 1887 bouwvergunningen in verband met pestgevaar.

Poelen en plassen. De resultaten van een onderzoek, ingesteld naar de in de Gemeente voorkomende poelen en plassen werden neergelegd in een rapport, waarbij tevens de noodige voorstellen werden gedaan tot drooglegging.

Overwegen. Een opname van het verkeer over eenige bestaande en toekomstige overwegen werd gedaan.

Armenzorg. Gegevens werden hiervoor verzameld.

Bakkerijen. De verordening op het bakken en rondbrengen van brood, vastgesteld door den Raad in zijne vergadering van

den 28sten Januari 1910, gewijzigd in de vergaderingen van den 20sten Februari 1914 en 20 Mei 1916, met de opsporing van overtredingen waarvan oorspronkelijk de toenmalige dienst van Bouw- en Woningtoezicht was belast, werd in de maand Maart van dit jaar opgedragen aan de afdeling Woningtoezicht, waarna al dadelijk werd begonnen met registreeren der verschillende bakkerijen en opsporing van overtredingen als het houden zonder vergunning enz., hetwelk tot resultaat had, dat verscheidene personen de vereischte vergunning, dan wel inlichtingen dienaangaande kwamen vragen. Het is juist dit laatste — het verstrekken van inlichtingen — dat den dienst vaak voor zeer dubieuse gevallen plaatst door het ontbreken van enkele noodzakelijke bepalingen in de verordening. Art. 3 (sub 1) schrijft voor dat door den aangewezen deskundige moet zijn afgegeven een verklaring, waaruit blijkt dat het gebouw aan *alle hygienische* eischen voldoet. In het midden latende of vroeger bij het verleenen der vergunningen wel dergelijke verklaringen zijn overgelegd, kan hier slechts geconstateerd worden dat geen enkele der hier ter plaatse aanwezige bakkerijen, aan de eenvoudigste eischen van hygiëne voldoet. Neemt men als grondslag de door den Burgelijk Geneeskundigen Dienst aangegeven voorwaarden, waaraan Brood- en Banketbakkerijen, met het oog op gezondheid en reinheid, moeten voldoen, dan zou tot de onmiddellijke sluiting van alle bakkerijen hier ter plaatse moeten worden overgegaan. Het is dringend noodzakelijk de bestaande verordening op dit punt te herzien. Wat verstaat de verordening eigenlijk onder brood? Een vraag die telkens gesteld wordt bij de beoordeeling of al dan niet vergunning noodig is. Verstaat men onder *brood* alleen het *voedingsmiddel* dat uit tarwe of roggemeel wordt bereid? De Inlander en Chinees noemt cassavemais- en rijstgebakken eveneens brood, terwijl naar „vorm” teoordeelen deze ook niet onder banket kan worden gerekend. In de wijzigings- en aanvullingsverordening zal dan ook een juiste definitie van *brood* gegeven moeten worden. Het bepaalde bij artikel 4 (e) der verordening (wikkelen, vóór de verstrekking van brood in schoon onbedrukt papier) vindt zoo goed als nergens nog opvolging. Nog moge hier met nadruk op het volgende worden gewezen: art. 8 van de bestaande verordening op de

bakkerijen regelt het onderzoek en het gebruik van het meel voor *brood* zeer nauwkeurig, maar laat de volle vrijheid aan het gebruik van minderwaardig of slecht meel voor andere „gebakken”, (passerbroodjes). De putten, aanwezig in of behorende bij de bakkerijen zijn in vele gevallen niet onbruikbaar gemaakt en wordt nog steeds putwater gebruikt voor het reinigen van de utensiliën. Een aansluiting aan de gemeentelijke waterleiding is in enkele gevallen niet aanwezig. De verordening schrijft wel het gebruik van leidingwater voor het reinigen der bakkerij voor, doch niet het hebben van een zoodanige aansluiting in de bakkerij. Hiermede zal t. z. t. rekening moeten worden gehouden.

De gebouwen, waarin het broodbakkersbedrijf wordt uitgeoefend zijn allen, zonder uitzondering, pestgevaarlijk. Toetreding van licht en lucht heeft in vele gevallen onvoldoende plaats. Het erf wordt onvoldoende onderhouden, terwijl voor bewaring van afval en vuil geen mand of bak aanwezig is.

Genomen en te nemen maatregelen ter voorkoming van de handhaving der verordening op broodbakkerijen en het verbeteren der bestaande onhygienische toestanden in de bakkerijen.

De Inspectie. Door de wijkopzichters zullen maandelijks een of meer inspecties worden gehouden, welke zullen samengaan met de woninginspectie. Hierdoor zal duidelijker aan het licht komen waar „brood” onder een anderen vorm, als bedoeld in de verordening, wordt gefabriceerd en verkocht en een betere contrôle op de werkelijke broodbakkerijen worden uitgeoefend.

Voornamelijk zal gelet worden op de zindelijkheid van het gebouw, de omgeving, de gebruikte utensiliën en den gezondheids-toestand waarin de arbeiders verkeerden.

Thans wordt reeds meer dwang op de vergunninghouders uitgeoefend om te komen tot het onbruikbaar maken der waterputten, het uitsluitend gebruik van leidingwater door aansluiting aan het gemeentelijke waterleiding en het schoonmaken en repareren der gebouwen.

Nog wordt er hier op gewezen dat het ondergeteekende gebleken is, dat er voor het meerendeel *bedorven* eieren in „gebak” worden verwerkt.

§ 4. Afdeeling Grondbedrijf.

a. Indeeling.

Bij deze afdeeling is ondergebracht:

- I. het eigenlijke Grondbedrijf;
- II. behandeling van eigendomsaanvragen, afkopen van bezitsrechten, aankopen terreinen, behandeling onteigeningsvoorstellen enz.
- III. de exploitatie van den Autobusdienst, omdat het daarop geleden verlies geheel ten laste van het eigenlijke Grondbedrijf wordt gebracht.
- IV. het gemeentelijke Kadaster;
- V. het ontwerpwerk voor wegen en kampongaanleg, ten behoeve van Grond- en Woningbedrijf.
- VI. Opname- en teekenwerk voor de uitbreidingsplannen.

De plannen zelf worden gemaakt door den Directeur (of Ingenieur) in overleg met den gemeentelijken adviseur (het bureau Karsten, Lutjens en Toussaint).

b. Personeel.

In verband met bovenstaanden omvang der werkzaamheden werd zooveel mogelijk al het opname- en teekenpersoneel, voorzover dat niet bepaald voor het werk van een andere afdeeling noodig was, bij deze afdeeling te werk gesteld.

Bovendien werd voor het eigenlijke teekenbureauwerk een technisch ambtenaar ingedeeld, terwijl voor het Kadaster een adjunct-landmeter van het Gouvernements-Kadaster, na overleg met het Hoofd van dien dienst, door de Gemeente werd overgenomen in den rang van Technisch Ambtenaar.

I. HET EIGENLIJKE GRONDBEDRIJF.

Ter vereenvoudiging van de boekhouding werden de gronden ingedeeld in bepaalde hoofdgroepen nl:

- a. Heuvelterrein.
- b. Djangli-complex
- c. Sompok-complex
- d. Oost-Semarang.
- e. Verspreide gronden
- f. Lamper-Zuid.

Kon het resultaat van de exploitatie over 1918 nog bevredigend genoemd worden, van 1919 kan helaas niet hetzelfde worden gezegd. De toename van het aantal in erfpacht uitgegeven perceelen was betrekkelijk gering. De belangrijkste uitgave was aan kamponggronden, ten behoeve van den gemeentelijken bouw van Inlandsche woningen. Door welke omstandigheden het bovenvermelde veroorzaakt werd, is niet makkelijk te zeggen. Ongetwijfeld is erop van invloed geweest, dat vele personen, die tijdens den Europeeschen oorlog noodgedwongen in Indië moesten blijven, in verslagjaar gelegenheid kregen naar Europa terug te keeren, waardoor meerdere perceelen in andere handen overgingen.

De betere gelegenheid om geld naar Europa te zenden is wellicht ook van invloed geweest. Ook de invloed van stijging en daling van suikerprijzen was, evenals het vorige jaar, onmiddellijk voelbaar.

De belangrijkste uitgifte was wel die van perceelen aan den zgn. Goenoeng Sawoh. Deze heuvel is niet makkelijk bebouwbaar, doch daarentegen erg gewild, omdat ze per fiets, over vlak terrein, van uit de benedenstad bereikbaar is. Het is behalve met het oog op den woningnood, ook uit een oogpunt van grondbedrijf te betreuren, dat de aanleg van de woningen, zonder welke de bebouwing van dezen heuvel alleen aan de reeds aanwezige wegen langs den benedenrand mogelijk was, uitgesteld werd, tot omtrent een eventueele afkorting van den hoek Kalisariweg — N. Tjandiweg, die over enkele der perceelen zou loopen, zou zijn beslist.

Evenals in 1918 werd ook in verslagjaar aan de bebouwing van de gronden, die reeds op 1 Januari 1917 voor den bouw van de nieuwe Centrale Ziekeninrichting werden afgestaan, niets gedaan. Nog steeds werd aan de plannen gewerkt.

De gronden ten Zuiden van de Kali Semarang (boven den stuw Simongan) en ten Westen van den Kalisariweg, vroeger bestemd voor den bouw van het Militaire Kampement werden, blijkens schrijven van den Directeur van den Woningdienst dd. 29/8 '19 No. 850/245 G. B. door de Regeering bestemd voor den bouw van een Quarantaineinrichting.

De bezitsrechten van de op die terreinen aanwezige kampoeng Bendoengan werden in 1917 gedeeltelijk afgekocht door de Gemeente ten behoeve van den aanleg van den Kalisariweg. Daarna werd door het departement der B. O. W. gepoogd, die bezitsrechten verder af te koopen, doch zonder veel succes, totdat op verzoek van den C. W. A. II dit in verslagjaar weder door de Gemeente werd ter hand genomen en de afkoop door tusschenkomst van dezen dienst werd verricht.

Behalve deze sawahcomplexen werden de ten Zuiden daarvan gelegen sawahgronden, toebehoorende aan de Gemeente, eveneens voor het Quarantainestation bestemd.

Bij Raadsbesluit ddo. 29/8 '19 No. 23R verklaarde de Gemeente zich bereid deze gronden af te staan, onder de volgende voorwaarden:

- 1°. dat voor de gronden, welke thans aan de Gemeente in recht van eigendom toebehooren, een prijs wordt verlangd van f 1.— per M²;
- 2°. dat de gronden, waarvan de bezitsrechten van Gemeentewege zijn afgekocht, zullen worden afgestaan tegen restitutie van de terzake van dien afkoop gemaakte onkosten, vermeerderd met een rente van 5% s' jaars.

Van de Regeering werd terzake geen antwoord ontvangen.

De afkoop van Chineesche graven bleek in verslagjaar nagenoeg geheel onmogelijk.

Reeds einde 1918 stelde de Burgemeester den Gemeenteraad voor, zich terzake tot de Regeering te wenden met verzoek, om een regeling te treffen, daar de verdere aanleg van wegen en

als gevolg daarvan de voortzetting van exploitatie der gronden, bedreigd werd.

Der Regeering werd in overweging gegeven, die regeling te treffen als volgt:

„Wanneer het onmogelijk is voor de Gemeente om met de nabestaanden van een overledene tot overeenstemming te komen omtrent de voor de verplaatsing of opruiming van een Chineesch graf te betalen vergoeding, wordt deze vergoeding vastgesteld door een Commissie van 3 leden, te benoemen door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur. Als grondslag voor de vaststelling van het bedrag neemt de Commissie aan de werkelijke kosten, voor de nabestaanden aan de overbrenging of opruiming van het graf verbonden.

„Blijft de familie weigerachtig om tegen ontvangst van de aldus bepaalde vergoeding tot de verplaatsing of opruiming van het graf mede te werken, dan kan van Gemeentewege daartoe worden overgegaan na bekomen vergunning van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur”.

Tegen een dergelijke regeling kunnen geene wettelijke bezwaren worden aangevoerd, behalve misschien in het zelden of nooit voorkomende geval, dat de vergunning tot begraven voor een bepaalden tijd is verleend, in welk geval men het verstrijken van dien termijn zou moeten afwachten.

Het voorstel van den Burgemeester dd. 15 November 1918, waaraan het bovenstaande is ontleend, is reeds opgenomen in het vorig jaarverslag zie blz. 410-414.

Door de Chineesche leden van den Gemeenteraad werd in de zitting van 22 November 1918 uitstel van behandeling gevraagd, ten einde hen in de gelegenheid te stellen deze zaak nader te onderzoeken en voorstellen in te dienen.

Achtereenvolgens bedankten alle Chineesche raadsleden voor hun lidmaatschap; de toegezegde voorstellen werden niet in verslagjaar ontvangen.

Inzake Chineesche graven moet hier nog vermeld worden, dat in het begin van het verslagjaar groote verontwaardiging in de Chineesche wereld te Semarang werd veroorzaakt, doordat bij den aanleg van Kampong Kagok (zie hierna onder Woningbedrijf blz. 227f,) eenige daar aanwezige Chineesche graven beschadigd

werden, mede ten gevolge van den verwaarloosden toestand, waarin zij verkeerden.

De Chineezzen wendden zich met voorbijgaan van de Gemeente rechtstreeks tot den G. G. en ontvingen daarop ten antwoord dat zij zich terzake eerst met de Gemeente hadden te verstaan.

In verslagjaar werd geen nadere oplossing van de onderhavige kwestie verkregen.

Ia. Heuvelterrein.

In verslagjaar werden in erfpacht gegeven bij definitief contract 35 perceelen, tezamen 56160 M², bij voorloopig contract 18 perceelen tezamen 27590 M²; verhuurd als Kampoenggrond 518 perceelen, tezamen 111700 M².

Voorloopige contracten werden alleen gesloten, indien nog geen meetbrief van het terrein beschikbaar was, en alleen op verlangen van belanghebbenden.

In dit geval werd geen verschil gemaakt of de grond reeds gemeenteeigendom was, dan wel dat slechts de bezitsrechten waren afgekocht en het recht van eigendom was aangevraagd.

Ultimo 1919 was van het totaal voor uitgifte geschikte oppervlak 3525572 M² verhuurd of in erfpacht uitgegeven 928858 M², te weten 773558 M² voor Europeeschen en 155300 M² voor Kampoengbouw.

Ultimo 1918 bedroegen deze laatste getallen 689808 M² en 43600 M².

De verdeeling van de gronden over de kamongs was als volgt:

Overzicht van den stand van de Grondexploitatie
ultimo 1919.

Overzicht van den stand van de

grondexploitatie ultimo 1919.

Plaats van de gronden	Groep	In eigendom ultimo 1918	In eigendom ultimo 1919	In erfpacht uitgegeven en ingeschreven pe- ceelen ultimo 1919			In erfpacht uitgegeven en nog niet ingeschre- ven perceelen ultimo 1919			Gronden afgegaan door verkoop	Nog beschikbaar voor bebouwing	Gronden afgegaan voor Gem. Kam- pongs	Nog beschikbaar (voor bebouwing ongeschikt)	Gronden afgekocht en nog niet in eigendom gekregen	TOELICHTINGEN		
				M²	aantal	Canon	M²	aantal	Canon								
Heuvelterrein	I	3035084	3085115	585837	206	47610	66947	41	7013	30	1) 3219	1738284	155300	1535528	1285	1) 3219 M² verkocht aan het Gouv. ten behoeve van een Telefoonkantoor.	
Sompok	II	149677	155002	14498	10	1019	—	—	—	—	—	140101	—	—	5809	403 M² voor wegver- breeding.	
Lamper-Tengah		2310	2310	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2310	—	—	—	
Lamper-Zuid	III	1676	1676	—	—	—	—	—	—	—	—	929	—	—	—	747 M² gebezigd v/d	
Redjosari		3403	6229	2287	1	350	—	—	—	—	—	—	3942	—	—	514	Bakalweg (van slooten, plan Lamper Zuid, zie plan III).
Diatingaleh	V	76768	82828	20170	3	1069	8471	3	810	—	2) 19770	34417	—	—	8417	2) 19770 M² verkocht aan het Mil. Departement.	
Djangli		76129	76129	1384	1	100	—	—	—	—	—	74745	—	—	—	—	
Karangredjo		45359	45359	17049	2	172	10330	1	515	—	—	—	17980	—	—	1868	—
Tandang		2740	2740	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2740	—	—	—	—
Karangajar Goenoeng		5110	5110	1910	1	76	—	—	—	—	—	—	3200	—	—	—	—
Baroesari		35000	35000	25353	8	4618	—	—	—	—	—	—	—	3) 9647	—	3) Ingenomen voor weg- aanleg en verkeersver- betering.	
Pandean	VI	19719	19719	17875	13	738	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Djomblang		1940	5288	669	1	35	778	1	80	—	—	—	3841	—	—	1366	Hiervan is 1844 M² in eigendom afgestaan aan den heer Bronkhorst.
Widohardjo	.	295	295	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Pedalarangan		—	222	—	—	—	—	—	—	—	—	—	222	—	—	—	Gebezigd voor Bad- en waschrichtingkamp.
Gajamsari		—	2490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2490	—	—	—	Widohardjo.

Sompok 114 perceelen tezamen 20000 M².
 Kampong Ngaglik 48 perceelen tezamen 14400 M².
 Kampong Kintelan 103 perceelen tezamen 5000 M².
 Kampong Lempongsari 163 perceelen tezamen 28500 M².
 Kampong Kalilangsee 192 perceelen tezamen 32500 M².
 Kampong Kagok 44 perceelen tezamen 9900 M².
 terwijl nog voor bebouwing gereed waren:
 te Sompok 42 perceelen tezamen 8000 M².
 in kampong Ngaglik 27 perceelen tezamen 8100 M².
 in kampong Kintelan geen perceelen,
 in kampong Lempongsari 53 perceelen tezamen 11200 M².
 in kampong Kalilangsee 20 perceelen tezamen 6000 M².
 in kampong Kagok 13 perceelen tezamen 3900 M².

De Soenarioweg (doorgetrokken tot aan den Dr. de Vogelweg, Sirandaweg (2e gedeelte), Makamdawaweg, Goeaningweg, Andoengweg en Kesambiweg kwamen in verslagjaar gereed. Sirandaweg 3e gedeelte en Woengkalweg kwamen grootendeels gereed.

Langs de gereedgekomen wegen werden meerdere perceelen uitgegeven. Echter kwam het herhaaldelijk voor, dat de erfpachters zich terugtrokken, nadat aan alle formaliteiten volledig voldaan was, zoodat dan de perceelen weer vrij kwamen.

Dit laatste was zeer hinderlijk voor de exploitatie.

Ia¹. Verplaatsing kampong Gadjahmoengkoer.

In het jaarverslag over 1918 is vermeld, welke moeilijkheden de verplaatsing van de woningen van de oude kampong Gadjahmoengkoer geboden hebben, speciaal met het oog op den aanleg van den Dr. de Vogelweg. Als gevolg daarvan werd door den Gemeenteraad besloten om niet meer de geheele kampong te verplaatsen, zooals in het oorspronkelijk uitbreidingsplan van het Heuvelterrein ontworpen was, doch slechts een strook van 60 M. diepte langs dien weg vrij te maken. Dienovereenkomstig werd in verslagjaar dit gedeelte van het plan gewijzigd (Zie bijlage teekening Dr. de Vogelplein.)

Nadat echter de huizen der bewoners van den grond, waar nu de weg is, en van de strook van 60 M. daarlangs, zonder veel moeilijkheden verplaatst waren, meldden zich meerdere personen, die tot verplaatsing bereid waren. Of hierop het met de sterke

GEMEENTE SEMARANG

HEUVELTERREIN

WEGANLEG KAMPONG GADJAHMOENGOER

OVERZICHT

SCHAAL 1:1.2000

DE DIRECTEUR VAN RIJNINGSDIENST

KARSTEN LUTJENDS & TOUBAART

ARCHITECTEN-INGENIEUR'S AANKOMERS

F.46

Si
we
3e

uit
zie
wa

de
mo
aan
de
ve
He
die
ve
ke
de
mo
die

arm opruimen van de woningen van die personen, van wie hoofdzakelijk verzet tegen de verplaatsing uitgegaan was, van invloed is geweest, is niet met zekerheid te zeggen.

Daar de bevolking aanvankelijk slechts op of nabij de plaats van de oude kampong wilde blijven, werden in bovenvermeld gewijzigd plan de gronden ten Noorden van de Kalilangsee voor de verplaatste kampong bestemd.

Opmerkelijk is, dat toen men daarna om verplaatsing verzocht, niemand naar deze laatste voor hen bestemde plaats wilde, doch allen naar de kampong Kalilangsee wenschten te verhuizen, waartoe zij vroeger voor geld noch goede woorden waren over te halen. Waar dit echter met de gemeentelijke plannen strookte, werkte de Gemeente mee, door de huizen op haar kosten te verplaatsen en daarbij op ruime schaal slechte materialen door nieuwe te vervangen. Op deze wijze waren aan het einde van het jaar reeds 192 huizen overgebracht, terwijl de verplaatsing nog steeds aan den gang is.

Ia². Kampong Kagok.

Toen tegen het eind van het vorige jaar de gebouwen van het Suikerproefstation zoover gereed waren, dat men verwachten kon, dat ze binnenkort betrokken zouden kunnen worden, bleek het, dat het Inlandsche personeel van het proefstation niet bereid was om de gemeentelijke woningen die de directie voor hen gehuurd had,—in hoofdzaak in kampong Lempongsari—te betrekken, terwijl zij ook de terreinen van kampong Kalilangsee, waarop het proefstation voornemens was zelf kamponghuizen te bouwen, niet voor bewoning wenschte.

Het proefstation zocht daarom naar andere terreinen en vond deze in het dal dat onmiddellijk ten Zuiden van haar eigen terrein-complexen gelegen is.

Daar geen gemeentepersoneel beschikbaar was voor ontwerp of uitvoering, werd dit opgedragen aan het proefstation zelf. De opzet werd voorloopig vastgesteld door den Directeur van den Woningdienst na besprekingen op het terrein met den Gemeentelijken adviseur voor bebouwingsplannen. Terwijl de terreinen voor de proefstationshuizen werden gereed gemaakt, werd een nader plan voor deze kampong — „Kagok” genoemd — uitgewerkt en

ingediend. (Zie bijlage teekening Kp. Kagok.) Bij besluit van den Gemeenteraad dd. 24-11-'19 No. 28R werd het plan goedgekeurd en een bedrag van f 54520 voor de uitvoering toegestaan.

Ia³. Diversen.

Met den bouw van een telefoonkantoor werd begonnen, nadat de onderhandelingen omtrent den grond met de B. O. W. waren afgedaan. Bij Raadsbesluit ddo. 6 September 1918 No. 4R werd besloten den grond af te staan tegen zelfkosten onder voorwaarde:

dat bedoeld terrein slechts zal dienen voor den bouw van een telefoonkantoor met dienstwoning, en zoodra de grond daartoe niet meer noodig is, deze aan de Gemeente in eigendom zal worden teruggegeven tegen denzelfden prijs van f 1.60 per M².

Onderhandelingen omtrent de plaats van een postkantoor leidden niet tot eenig resultaat.

Nog zij vermeld, dat de firma Klaasesz overging tot oprichting van een Kiosk, waarin gelegenheid is tot koop en bestelling van geneesmiddelen en het brengen van recepten.

De pasar op Kintelan werd bij besluit van den Gemeenteraad ddo. 24-1-19 No. 29R definitief opgeheven en kort daarop afgebroken.

De vrijgekomen grond werd aanvankelijk bestemd voor overlaadstation voor den Reinigingsdienst, doch later voor woningbouw gereserveerd, speciaal voor de woningen van de Woningvereniging „Semarang”.

De grond bestemd voor den bouw van een kerkje voor de gereformeerde Gemeente werd bij voorloopig contract uitgegeven, doch tot den bouw van een kerk kwam het nog niet.

Ib. Djangli complex.

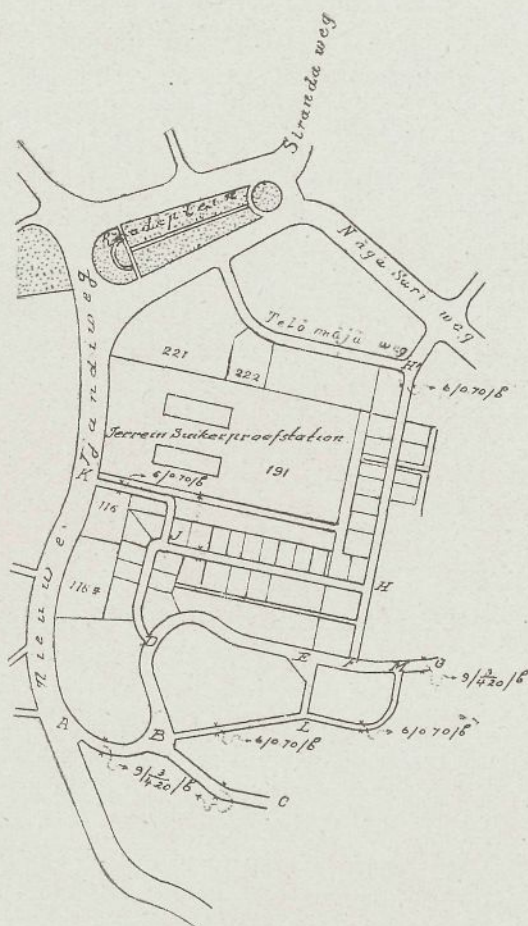
Hieronder zijn ook begrepen de gronden op Djatingaleh. Voortgegaan werd om, wanneer zich de gelegenheid bood, de hier gelegen gronden in eigendom te krijgen.

Eenige terreinen, aan den grooten weg gelegen, werden, na in eigendom te zijn verkregen, in erfpacht uitgegeven.

De bouw van het Militaire Kampement, in vorig verslagjaar aangevangen, werd met kracht voortgezet, zoodat ultimo verslagjaar meerdere complexen hunne voltooiing naderden en de verplaatsing

Situatie wegen kampong Kagok.

Schaal 1 à 5000

van de troepen van de beneden- naar de bovenstad binnen niet te langen tijd zal kunnen volgen.

De afronding van den hoek van den weg Djangli kwam niet tot stand.

De Inlandsche school 2e klasse aan den weg Djangli kwam gereed.

Ic. Sompok complex.

Wilde het in 1918 bijna niet lukken meerdere gronden te Sompok in handen te krijgen, in verslagjaar kon juist het tegengestelde worden geconstateerd.

Van belangrijke stukken werden de bezitsrechten afgekocht. Het grondstuk, noodig voor den aanleg van een afwateringskanaal kwam na veel moeite ook in gemeentehanden. Slechts een terrein bleef nog een hinderpaal vormen voor het doortrekken van den weg Sompok naar den grooten Postweg bij Tegalwareng.

Het verbeterde onteigeningsbesluit, dat reeds 25-1-1918 werd aangevraagd, werd in verslagjaar nog niet ontvangen.

De onteigeningsprocedure kon dientengevolge nog niet begonnen worden.

Nadat de gronden beschikbaar waren gekomen, werd de weg Sompok doorgetrokken tot den weg Mritjan.

Intusschen werd het in exploitatie brengen van de terreinen met kracht aangepakt. Van particulier initiatief werd echter niets gemerkt, alle terreinen, die gereed kwamen, werden dan ook gebruikt voor den eigen Woningbouw (Zie hierna blz. 224; voor de Woningvereniging Semarang zie hierna blz. 242.)

Ultimo 1918 waren in dit complex 33 perceelen tezamen $\pm$ 9900 M² voor kampong bouw en 4 perceelen tezamen 5785 M² voor Europeeschen bouw gereed.

Ultimo 1919 waren gereed 156 perceelen, tezamen $\pm$ 28000 M² voor kampongbouw; 8 perceelen tezamen 12078 M² voor Europeeschen bouw.

De afwatering van de complexen liet nog steeds veel te wenschen over, het hoofdafwateringskanaal kwam nog niet in aanleg; de plannen ervoor werden ingediend, doch nog niet door den Gemeenteraad goedgekeurd. Bij zware regens stonden de laagst gelegen terreinen dan ook onder water.

Id. Oost-Semarang.

Nadat het voorloopig uitbreidingsplan was omgezet in een definitief dat op verschillende punten belangrijk afweek van het eerstgenoemde, werd aan de uitwerking van detailplannen begonnen.

In verslagjaar kwamen deze echter niet tot uitvoering. Evenmin werden de noodige gronden in eigendom verkregen. Dit is een gevolg van de moeilijkheid, dat de penghoeloe, de vroegere eigenaar van die gronden, niet in geld betaald mocht worden; verschillende oplossingen werden geprobeerd en tenslotte lukte het andere gronden buiten de Gemeente aan te koopen, welke den Pengoeloe in ruil voor zijne gronden werden gegeven. Nadat de noodige meetbrieven van de terreinen verkregen waren, werd de grond in eigendom aangevraagd.

Inzake de toegangen tot het terrein valt het volgende te vermelden.

Ten aanzien van den Noordelijksten toegang langs het geprojecteerde afwateringskanaal ten Zuiden van Soesmans Emigratiekantoor, werd overeenstemming verkregen met den eigenaar van de daar aanwezige open strook en de 2 daaraan grenzende huizen. Den eigenaar werd grond toegezegd in het nieuwe complex, grenzende aan een hoofdweg benevens een bedrag van f 24000. — voor de beide huizen.

Aangezien de in ruil te geven grond nog geen gemeenteeigendom was, kwam de ruiling nog niet definitief tot stand.

Inzake den aan te leggen weg, uitkomende tegenover den Sidodadiweg, werd overeenstemming verkregen met het Bestuur van de School met den Bijbel. De ten behoeve van dien weg benodigde gronden zouden gratis aan de Gemeente worden afgestaan, doch de Gemeente verbond zich de zorg voor den bouw van de nieuwe School met den Bijbel op zich te nemen.

De Gemeente zou van het aldus verkregen terrein een stuk grond afstaan, gelegen aan den aan te leggen weg en achter de woning van den Hoofdonderwijzer der school, op welk terrein de nieuwe school zou worden gebouwd. Door dat bestuur zou een bedrag van f 13000 worden bijgedragen in de bouwkosten van de school. Dit bedrag was het geraamde verschil tusschen

de kosten van overbrenging van de bestaande school naar het nieuwe terrein en de kosten voor den bouw van een nieuwe school.

Na gereedkoming van de nieuwe school zou de oude worden afgebroken. De Gemeenteraad vereenigde zich dd. 22/12 '19 met het bovenvermelde resultaat van de onderhandelingen.

Inzake den meest Zuidelijken toegangsweg vanaf den Karrenweg, werd overeenstemming verkregen omtrent den afkoop van een perceel, toebehoorende aan den heer Vodegel. De koopsom bedroeg f 9685.— (Zie R. B. dd. 22/11 — '18 No. 3/R.) Nadat het op het terrein aanwezige huis was weggebroken, werd de grond voorloopig gebruikt voor het deponeeren van materialen.

Inzake den Zuidelijken uitgang van het nieuwe complex naar den weg Pandean Lamper over den dijk van het Ooster Bandjirkanaal werden onderhandelingen gevoerd met de Irrigatie afdeeling Serang. Aanvankelijk was door dien tak van dienst een recht van opstal op die terreinen verleend. De bezitter daarvan vroeg daarna die terreinen in eigendom aan, waarop de Gemeente gebruik maakte van haar preferentierecht en den grond in beheer vroeg. Op grond van het advies van de Irrigatie-afdeeling werd het verzoek van de Gemeente echter afgewezen. Hierin werd niet berust, wat tot gevolg had, dat getracht werd met genoemden dienst tot overeenstemming te geraken. In verslagjaar werden deze onderhandelingen nog niet tot een eind gebracht.

Hoewel met de exploitatie van de gronden nog niet begonnen werd, werden toch reeds van meerdere zijden aanvragen ontvangen om grond aldaar in eigendom of erfpacht te mogen krijgen.

Ie. Verspreide Gronden.

Het overige grondbezit van de Gemeente is niet onder te brengen in bepaalde complexen.

Het wordt gevormd door meerdere stukken, die als regel verkregen werden, doordat de gemeente om een of andere reden prijs heeft gesteld op gronden, welke door derden in eigendom waren aangevraagd.

Tot deze categorie behoort het zgn. voormalig residentieerf, hoewel niet verkregen door prijsstelling als hiervoor genoemd, doch door aankoop van het gouvernement. Dit terrein, jaren

geleden in erfpacht uitgegeven aan de S. J. S. Mij. voor den bouw van een hoofdkantoor, waarvoor het zich door zijn bijzondere gunstige ligging bij uitstek leende, kwam in het vorige jaar weer ter beschikking, daar die Mij. het erfpachtstrecht weder prijs gaf.

In verslagjaar werd het daarna opnieuw in erfpacht uitgegeven voor den bouw van een groot hotel; met den bouw werd echter nog niet begonnen.

II. EIGENDOMSAANVRAGEN, AFKOOP BEZITSRECHTEN, ONTEIGENINGSVOORSTELLEN e. d.

In het algemeen kan aangenomen worden, dat slechts dan door de Gemeente gebruik werd gemaakt van haar preferentierecht, wanneer gronden, waarvan de bezitsrechten door particulieren waren afgekocht en door hen daarna in eigendom aangevraagd, vielen binnen de hiervoor vermelde complexen gronden. Een enkele maal werd een uitzondering gemaakt, indien de gemeente voor een of andere inrichting van algemeen belang b. v. oprichting van een bad-, wasch- en privaatinrichting, den grond meende noodig te hebben en daarom het beheer ervan aanvroeg.

In het algemeen werden door de gemeente slechts in overeenkomstige gevallen, als hierboven voor verkrijging in eigendom vermeld, pogingen gedaan tot afkoop van bezitsrechten.

In verslagjaar werden behandeld 26 eigendomsaanvragen. Prijs gesteld werd op 6 perceelen tezamen 16700 M², waarvoor terugbetaald werd f 1400.— voor restitutie van afkoop der bezitsrechten, f 3888.35 voor aankoop van het Gouvernement. Op 20 perceelen, tezamen 57158 M², werd geen prijs gesteld.

Door de Regeering werd aangedrongen op vaststelling van tarieven voor de gronden. Niettegenstaande afwijzend advies van den Gemeenteraad werd daartoe toch overgegaan. De Raad was n. l. van meening, dat het niet mogelijk is om algemeene tarieven vast te stellen voor de uitgifte van gronden in eigendom, aangezien elk stuk grond zijn eigen, door bijzondere omstandigheden bepaalde waarde heeft. De Gemeente, die elke eigendomsaanvraag afzonderlijk doet onderzoeken door steeds dezelfde ter zake kundige en ervaren ambtenaren, zou zeer wel tevens over den prijs kunnen adviseeren. Het nieuw voorgestelde tarief met zijn ver door

gevoerde splitsing in rubrieken en onderdeelen en met zijn ver uiteenliggende minimum en maximum prijzen heeft echter noodzakelijk ten gevolge, dat voor ieder geval afzonderlijk de prijs vastgesteld zal moeten worden, zoodat in de praktijk het door den Raad gewenschte systeem zal gelden. Het gevaar blijft echter bestaan, dat in de toekomst tengevolge van wijziging der grondprijzen in eenig stadsgedeelte, de voor dat gedeelte vastgestelde prijzen zullen blijken te hoog of te laag te zijn, terwijl de ervaring leert, dat het vastgestelde tarief niet spoedig gewijzigd wordt.

Niettegenstaande het afwijzende advies van den Raad, werd toch een nieuw tarief vastgesteld, waarvoor de kooprijzen van in eigendom dan wel in recht van opstal aangevraagde stukken grond zullen worden berekend.

Door de Gemeente werd besloten om aan de Regeering te verzoeken, de gronden in het Djanglicomplex vanaf den weg Mritjan in het Noorden tot den grooten Gombel in het Zuiden, bij eventueele eigendomsaanvragen, in het belang van de volkshuisvesting, tegen een bedrag van $\frac{1}{2}$ cent per M^2 af te willen staan, evenals dat vroeger o. m. voor de complexen in het Heuvelterrein en op Sompok was bepaald.

De dessa's, waarvoor dat verzoek gold, zijn:

Srondol-koelon, Srondol-Wetan, Ngesrep, Djatingaleh, Djangli, Karanganjargoenoeng, Tandang, Kedoengmoendoe, Tindjomojo, Karangbendo en Wates.

Van de Regeering werd antwoord ontvangen dat dit in het vervolg zou geschieden, met dien verstande echter, dat voor gronden langs bestaande groote wegen met een maximum diepte van 100 M. niet $\frac{1}{2}$ doch vijf cent per M^2 langs den weg Djangli, en tien cent per M^2 langs den weg Semarang-Oenganran zou worden gerekend.

a. Militaire Terreinen.

Daar aan den bouw van het Militaire kampement te Djatingaleh krachtig gewerkt werd, moest onder de oogen gezien worden, welk standpunt door de Gemeente zou worden ingenomen ten aanzien van de terreinen, die tot nog toe door het militair depar-

tement in de benedenstad worden geoccupeerd en die na de verplaatsing van het kampement vrij zouden komen.

De Raad wendde zich ter zake van de toekomstige bestemming dier terreinen rechtstreeks tot den Gouverneur-Generaal o. m. ten aanzien van:

1e. het terrein waarop zich bevindt het Geweermakersatelier;

Bij Raadsbesluit van 20 Februari 1914 werd, in verband met den voorgenomen verkoop van het geweermakersatelier besloten, de aandacht der betrokken militaire autoriteiten te vestigen op de circulaire van den Directeur B. O. W. van 31 Mei 1912 No 80210/A, gericht aan de Chefs der Waterstaatsafdeelingen en de Hoofden van Gewestelijk Bestuur, betreffende plannen tot het afbreken of tot verbouwing van Oud-Hollandsche gebouwen en andere monumenten, waarvan vaststaat, dan wel vermoed wordt, dat zij van beteekenis zijn uit een oogpunt van geschiedenis of kunst.

Inderdaad dient het geweermakersatelier, dat thans gebruikt wordt als zittingszaal van het Landgerecht, met het oog op den ouderwetschen gevel voor het nageslacht bewaard te blijven als een monument van oude bouwkunst. Intusschen heeft dit gebouw reeds eene bestemming verkregen.

2e. een gedeelte van het tot het Fort Prins van Oranje behoorend terrein;

Ook voor het Fort Prins van Oranje kan gelden het argument, dat instandhouding van dit bouwerk gewenscht is met het oog op het historisch karakter ervan. Het terrein, behoorende bij het fort zal, zoolang over de plaats van een zeehaven niet is beslist, niet verkocht behooren te worden. Een gedeelte van het terrein is geschikt om te worden te gebezigd voor openbaar speelterrein.

3e. een strook grond, behoorende tot het terrein van het Militair-Hospitaal tot aan de brug bij de Heerenstraat;

Zoodra tot verplaatsing van het Militair-Hospitaal wordt overgegaan, zal zich daardoor eene geschikte gelegenheid aanbieden, tot verbetering van de verbinding tusschen de benedenstad met Blakangkebon en Pontjol. Tot nog toe n.l. is men voor deze verbinding aangewezen op de nauwe Dokterdjawastraat, die vooral op den hoek bij Bodjong een gevaarlijk punt vormt. Wordt Blakangkebon doorgetrokken door het terrein van het Militair Hospitaal, tot aan de brug bij de Heerenstraat, dan wordt een

oude en zeer goede verbindingsweg naar de benedenstad hersteld. Het overige gedeelte van het hospitaal-terrein leent zich bij uitstek voor het plaatsen van openbare gebouwen, als een paleis van Justitie, een Stadhuis, een hoofdbureau van Politie en dergelijke. In verband hiermede was het gewenscht, de Regeering te verzoeken om niet tot verkoop van het Hospitaalterrein over te gaan, doch dit te bestemmen voor de boven aangegeven doeleinden en den grond, noodig voor aanleg van den voorgestelden weg, te zijner tijd aan de Gemeente in beheer te geven.

4e. het terrein der Wurtemburgsche kazerne.

Met betrekking tot de Wurtemburgsche kazerne, werd reeds vaak in den Raad gewezen op de wenschelijkheid, om in de benedenstad over te gaan tot den bouw van een ruime en aan alle eischen van hygiene voldoende pasar, waarbij het terrein dier kazerne meermalen is genoemd als de plaats, waar die pasar zou moeten gevestigd worden. Dit terrein beslaat eene oppervlakte van ruim 12000 M².

Door den bouw van een pasar in deze buurt zullen de pasars Djoernatan, Pedamaran, Kranggan en Pekodjan, die niet aan te stellen eischen voldoen, kunnen worden opgeheven. Indien dus het eveneens geopperde plan om het Regentserf voor een pasar te bestemmen, niet mocht doorgaan, zou het de aangewezen weg zijn, het terrein van de Wurtemburgsche kazerne voor dit doel van het Gouvernement in beheer aan te vragen.

5e. het terrein der Hulp-kazerne;

Het terrein der Hulp kazerne op den Aloen-aloen, dat blijkens op het kadaster aanwezige gegevens vroeger een integreerend deel van de Aloen-aloen heeft uitgemaakt, zal t. z. t. wederom aan de Aloen-aloen dienen te worden toegevoegd. Waar de Regeering eenige jaren geleden er bezwaar tegen maakte, dat de Gemeente een gedeelte van de Aloen-aloen in gebruik gaf voor den bouw van een bioscooptent, en daarmede toonde te willen breken met de politiek van vroegere Regeeringen, die verschillende gedeelten van het plein aan zijne bestemming onttrokken hadden voor een postkantoor, telefoonkantoor, pakhuizen en den Stadstuin, zal thans ongetwijfeld gunstig worden beschikt op een verzoek van den Raad, om het terrein der hulpkazerne aan de Gemeente in beheer te geven, opdat het zijne voormalige bestemming terugkrijgt.

Begin 1917 werd door den Raad aan de Regeering het verzoek gedaan om tot den verkoop dezer terreinen niet over te gaan, dan na vooraf den Gemeenteraad in de gelegenheid te hebben gesteld gebruik te maken van het hem bij schrijven van den 1sten Gouvernements-Secretaris ddo. 17 Januari 1912 No. 120 toegezegd voorkeursrecht.

Als antwoord op dit verzoek deelde de 1e Gouvernements-Secretaris bij schrijven van 12 October 1917 No. 2443/III B den Raad mede, dat bij vervreemding der militaire terreinen aan de Gemeente Semarang een recht van voorkeur zou worden gegund.

De bedoelde terreinen zullen, zoodra zij door de militairen zijn verlaten, overgaan in beheer bij het Departement der B. O. W.

III. DE EXPLOITATIE VAN DEN GEMEENTELIJKEN AUTOBUSDIENST.

Het jaar 1919 heeft de ook elders opgedane ervaring bevestigd, dat, hoe ouder het materieel van een dgl. busdienst wordt, hoe meer moeite en geld het kost, het in bruikbaren staat te houden, zoodat het verkeer weinig storingen ondervindt. De kosten van onderhoud zijn, zooals uit het overzicht (zie bijlage) te zien is, zeer belangrijk, zoodat niettegenstaande de vrij groote inkomsten als gevolg van het zeer drukke gebruik dat van den bus gemaakt wordt, het geleden verlies veel grooter is dan geraamd, niettegenstaande in begin van verslagjaar overgegaan werd tot een vrij aanzienlijke tariefverhooging.

Het verlies werd nog verhoogd, doordat in Februari ten gevolge van een verkeerde handeling van een chauffeur bij het afrijden van den Dr. de Vogelweg het vlieg wiel en het carter van een der bussen geheel werd vernield. Behalve de finantieele schade ondervond de dienst hiervan veel overlast, doordat de bus ruim 15 maanden aan het verkeer onttrokken werd.

Vermeld moet worden dat, dank zij de tegenwoordigheid van geest van den chauffeur, die zelf gewond werd door een weg geslingerd stuk metaal, de bus spoedig tot stilstand werd gebracht, zoodat persoonlijke ongelukken niet voorkwamen; slechts een naast den chauffeur zittende passagier werd op dezelfde wijze als deze, licht verwond.

Na gereedkomen van den Dr. de Vogelweg werd de route gewijzigd en bij Raadsbesluit dd. 24 Januari 1919 No. 15/R en 7 Maart jl. No. 14/R werd bepaald, dat met ingang van 1 Februari 1919:

- a. de autobussen tot aan het Raadsplein en teruggaande langs den Dr. de Vogelweg zullen rijden;
- b. niet alle bussen zullen doorrijden tot aan het station N. I. S. te Tawang, doch slechts die, welke aansluiting hebben op de voornaamste treinen;
- c. de route Bodjongplein—Dr. de Vogelweg zal worden geleid langs den Kalisariweg, met dien verstande dat enkele bussen de route langs het N. I. S. Woningpark te Gergadji zullen blijven volgen.

Aanvankelijk voldeed deze route zeer goed.

Na bovenvermeld ongeval werd het echter minder raadzaam geoordeeld langs den Dr. de Vogelweg naar beneden te rijden. Het beperkte aantal bussen, dat overbleef (3 stuks), maakte het tevens noodzakelijk, dat de verlenging van het traject tot het Raadsplein moest worden opgegeven.

Tevens werd een geheel nieuw tarief vastgesteld.

Het personeel bestond uit: 1 controleur, 1 hulpcontroleur, 8 conducteurs, 8 bestuurders en 2 poetsers.

Ernstige moeilijkheden met personeel werden niet ondervonden. In het begin van verslagjaar werden door den Directeur van den Woningdienst verschillende dienstvoorschriften vastgesteld.

Een regeling werd later nog getroffen, waarbij de chauffeurs geheel onder den dienst van Gemeentewerken zijn gesteld, doch waarbij dien dienst tevens de verplichting werd opgelegd, steeds voor elke bus tijdig een geoefend chauffeur beschikbaar te houden.

Bij Raadsbesluit dd. 24 — 1 — 1919 werden de voorwaarden van vervoer vastgesteld, waarbij tevens een geheel herzien tarief werd ingevoerd.

Het afhuren van extrabussen kwam slechts een enkele maal voor.

Gratis werd de bus enkele malen afgestaan tw: voor de Roomsche Katholieke weeskinderen, voor de Protestantsche weeskinderen en voor de kinderen van het Leger des Heils.

Hoewel op de begroting van 1919 een bedrag was uitgetrokken voor aanschaffing van aanhangwagens, werd daartoe in verslagjaar nog niet overgegaan.

Door de Commissie van Bijstand voor het Grondbedrijf werd besloten met aanschaffing te wachten tot de heer Rückert, Directeur van den Woningdienst, die over Amerika naar Europa zou reizen,

terzake rapport zou hebben uitgebracht, hoe dit systeem in Amerika voldeed.

Het terzake in dit rapport vermelde luidt als volgt:

„Behalve omtrent het gebruik van tractors en trailers voor den Reinigingsdienst, informeerde ik ook omtrent het gebruik er van voor den Autobusdienst, zooals dat in Semarang in de gedachte heeft gelegen.

Na al wat ik in Amerika er over gehoord heb, meen ik het gebruik van semi-trailers met trailers, achter een tractor of truck gekoppeld, voor de autobus te moeten ontraden. In Amerika heeft men, voor zoover ik kon vernemen, het ook nog niet aangedurfd ze te bezigen voor personenvervoer en ik acht het niet verantwoord, wanneer men in een industrieland als Amerika de uitvinding nog niet volkomen genoeg acht voor een bepaald doel, er zelf mee in zee te gaan.”

IV. GEMEENTELIJK KADASTER.

Nadat de organisatie van den Woningdienst was doorgevoerd, werd overgegaan tot de instelling van een gemeentelijk Kadaster.

Het Gouvernements kadaster vermeldt niets omtrent inlandsche bezitsrechten, terwijl die toch op een groot gedeelte van den grond binnen de Gemeente worden uitgeoefend. Wil een behoorlijk overzicht van de gronden binnen de gemeente verkregen worden, dan is instelling van een gemeentelijk kadaster, waarop alle gronden, met alle daarop uitgeoefende rechten voorkomen, noodzakelijk. Uiteraard moet dit aanpassen aan het Gouvernementskadaster. Daar de dienst reeds beschikte over de blokkaarten schaal 1: 1000, waarop aan de hand van het Gouvernements kadaster de verschillende bebouwingen waren ingemeten, terwijl de afdeeling Woningtoezicht al deze genummerd op kaarten en in registers had opgenomen, werd vermeend, dat aan de hand hiervan makkelijk tot de instelling van een gemeentelijk kadaster overgegaan kon worden.

Eene regeling werd daarom ontworpen en ter kennis van den Gemeenteraad gebracht.

In de praktijk bleek al spoedig, dat de regeling te veel de verschillende afdelingen in beslag nam, waardoor stagnatie in het gewone werk dreigde te ontstaan. De regeling werd daarna zoodanig toegepast, dat met gebruikmaking van het aanwezige personeel en zonder stagnatie in het andere werk te veroorzaken, het kadaster kon worden doorgevoerd.

Uiteraard geschiedt dit nu in een langzamer tempo.

In verslagjaar werden afgegeven:

Maand Augustus 55 meetbrieven.

„	September	150	„
„	October	150	„
„	November	110	„
„	December	50	„

Zooals reeds hiervoor werd vermeld, werd speciaal ten behoeve van het kadaster een adjunct landmeter van het Gouvernement overgenomen.

Hiermee werd beoogd bij het gemeentelijke kadaster een wijze van werken in te voeren, aanpassende aan die van het Gouvernement, waardoor de resultaten ongeveer van gelijke nauwkeurigheid zijnde — ook makkelijk aan de Gouvernements gegevens aansluiten.

Met het lagere opnemers-personeel werd in verslagjaar erg gesukkeld, daar de in dienst zijnde opnemers wel topographisch, doch niet kadastraal opnemen konden.

Ultimo verslagjaar was het nog niet gelukt goede kadastrale opnemers te krijgen dan wel op te leiden.

V. ONTWERPWERK VOOR WEGEN EN KAMPONG AANLEG.

In verslagjaar werden de volgende ontwerpen opgemaakt en ingediend:

Ontwerp aanleg verlengde Soenarioweg.

Aanleg van wegen op den Goenoeng Sawoh.

Wegaanleg 2e Holl.-Chineesche school Peterongan.

Het gereedmaken van terreinen voor den bouw van „Kampung Kagok” nabij het Proefstation en tot het aanleggen van een weg in genoemde kampong.

De inrichting van teekeningen, begrootingen en dgl., geschiedde geheel op dezelfde wijze als vorige jaren toen deze afdeling een onderdeel van den Dienst van Gemeentewerken uitmaakte.

§ 5. Afdeeling Woningbedrijf.

a. Algemeen.

Tegelijk met de instelling van den Woningdienst, die het vraagstuk van de volkshuisvesting binnen de gemeente in zijn vollen omvang zou moeten beheerschen, werd overgegaan tot oprichting van een afzonderlijk Woningbedrijf, vormende een onderdeel van den Woningdienst.

Reeds in het vorige verslagjaar werd vermeld dat de toen gevolgde werkwijze niet voldeed. Het bouwen van de huizen en gereedmaken van de gronden geschiedde toen door den dienst van Gemeentewerken, de exploitatie zelf door den dienst van het Bouw- en Woningtoezicht, welke beide diensten echter aan dit niet tot hun eigenlijk werk behoorende onderdeel geen voldoende tijd konden besteden.

Voor den omvang van het woningbedrijf zij verwezen naar blz. 182 van dit verslag.

Kort na de indiensttreding van het Hoofd van het nieuwe bedrijf — de heer W. K. Feenstra op 3 April 1919 — werd van de diensten van Gemeentewerken en Bouwtoezicht overgenomen, hetgeen vroeger door hen beheerd werd en tot de taak van het Woningbedrijf ging behoren.

Spoedig bleek, dat slechts met enkele van de bewoners het huurkoopcontract, zooals dat door den Gemeenteraad in het vorig verslagjaar werd vastgesteld (zie vorig jaarverslag blz. 436) was gesloten. Zoo spoedig mogelijk werd dit daarna eveneens gesloten met de bewoners, die wel de voor huurkoop vastgestelde bedragen betaalden, doch nimmer een overeenkomst hadden geteekend. Aan de hand van het huurkoopcontract werd tevens een huurcontract opgemaakt, dat na goedkeuring door den Gemeenteraad met alle overige bewoners gesloten werd.

Zoodra het leidend personeel, dat grootendeels nieuw was, eenigszins op de hoogte was, werden de verschillende onderhanden zijnde werken met kracht aangepakt. Bovendien werd veel meer dan vroeger gelet op de wijze van bewoning en op het onderhoud van huis en erf.

Achtereenvolgens zal worden nagegaan hetgeen in verslagjaar in elk der kampongs is geschied.

b. Kampong Sompok.

Het door den dienst van Gemeentewerken reeds aangevangen werk werd voortgezet en voltooid.

Het complex op bijgaande teekening met roode lijn omhaald, kwam in verslagjaar gereed. Opgezet werden 81 woningen en wel 21 van type II, 40 van type IV en 20 van type V.

De proef welke genomen werd met de nieuwe typen woningen te Sompok mag als geslaagd beschouwd worden; zij zijn solieder, kosten minder aan onderhoud en er is beter voor ventilatie gezorgd dan bij de vroeger geplaatste woningen.

De typen II hebben gemeenschappelijke bad-, wasch- en privaatinrichtingen.

De typen IV en V hebben bijgebouwen, bestaande uit een keuken en een bad- en privaatinrichting; deze kunnen op aanvraag aansluiting krijgen op het Gemeentelijke waterleidingnet.

De bijgebouwen dezer laatste typen zijn zooveel mogelijk voor 4 woningen gekoppeld, zoodat voor 8 woningen met één septic-tank volstaan kan worden.

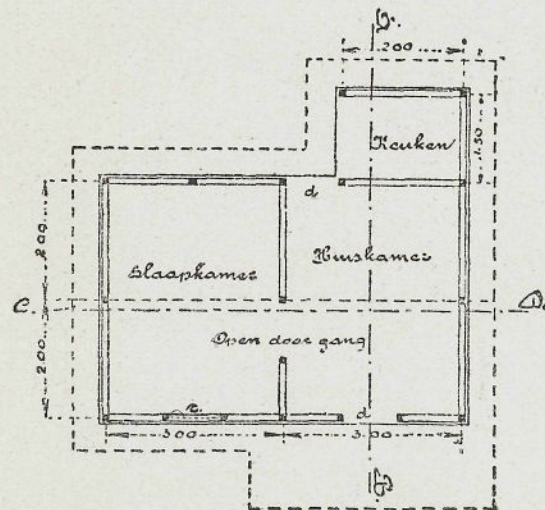
Over het algemeen werden de nieuwe woningen typen II, IV en V verkozen boven de oudere typen A. B. en D., echter werden de oudere zoowel als de nieuwe typen zonder moeite verhuurd.

Van elk dezer typen is een teekening hierbij gevoegd. Deze woningen wijken vrij aanzienlijk af van de in het vorige jaar gebouwde. Zoo heeft elke woning een voetingmuurtje hoog 0.80 M, dat 0.30 M. diep gefundeerd is. Bovendien is de muurplaathoogte aanmerkelijk hooger genomen. De bovenvermelde voetingmuur werd aangebracht, ten einde het spoedig vergaan van de gedek nabij den grond te voorkomen. Daar een en ander de bouwkosten echter aanzienlijk verhoogde, volgde hieruit noodzakelijk, — wilde de huur niet al te hoog worden — een beperking van het oppervlak.

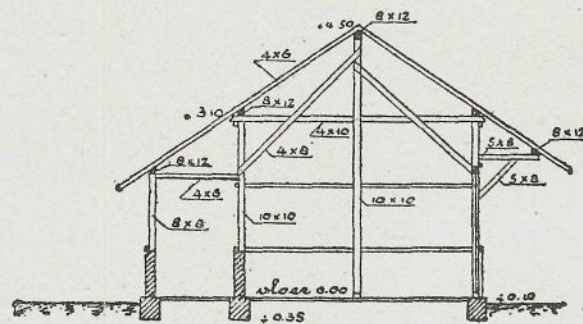
Het oppervlak van de nieuwe typen is dan ook aanmerkelijk kleiner dan dat van de oude van overeenkomstigen huurprijs. De bouwkosten van elk der nieuwe typen werd geraamd als volgt type II f 494.— type IV f 703.— type V f 773.— Type III, hoewel ontworpen, werd niet gebouwd. Door de sterke stijging van de materiaalprijzen, zijn deze ramingcijfers overschreden.

Woning type 2.
 Schaal 1:100

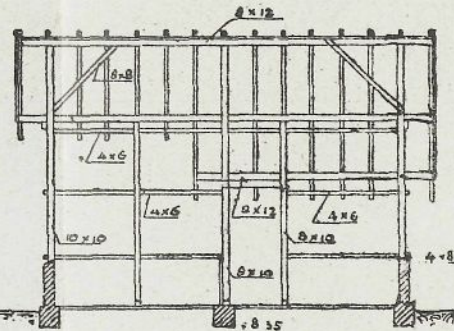
Platte grond.

Doorsnede A.B.

Doorsnede C.D.

Echter kon ultimo verslagjaar de mate van overschrijding nog niet met zekerheid worden vastgesteld.

Bij de eerst gebouwde woningen op Sompok was gebleken, dat het systeem van faecaliën afvoer, zooals dat oorspronkelijk was opgezet, in het geheel niet voldeed. Herhaaldelijk werden gegronde klachten van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst ontvangen. Het oorspronkelijk systeem was, om in elk bouwblok langs de achterzijden van de huizen een gesloten leiding te leggen, waarboven, bij elk erf, een privaatopening zou worden gebouwd. Aan het bovineinde er van werd een wasch- en badinrichting geplaatst, waarvan het afkomende water de leiding moest doorspoe- len. Aan het benedeneinde zou een septictank met grindbed zorgen voor het onschadelijk maken van de afvalstoffen. Het resultaat was, dat van de wasch- en badinrichting heel weinig gebruik gemaakt werd, daar men liever in de daartoe opengebro- ken septictanks baadde. De leidingen werden op die wijze niet doorgespoeld en bij gebruik van de privaat opening ontstond een zeer onhygienische toestand. De bevolking defaeceerde dan ook liever in een gat op het erf, dat spoedig weer kon worden dicht geworpen, dan in de daartoe bestemde goten.

Het volgende gewijzigde systeem werd daarom in toepassing gebracht. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tusschen woningen van hoogere huur, waarbij een badkamer en privaat op elk erf werd gemaakt en die waar de inwoner te arm is om de kosten van de hoogere huur, aansluiting aan de waterleiding enz. te betalen.

Voor de huizen, van hoogere huurwaarden werden de bijge- bouwen zoo geplaatst, dat ze 4 aan 4 bij elkaar kwamen; 2 van dergelijke complexen voerden telkens af op 1 septictank met grindbed. Hierdoor kon de totaal lengte der leiding bij deze com- plexen tot de helft verminderen; het aantal septictanks werd veel grooter; elk dezer op zich zelf kon daarentegen kleiner genomen worden.

Voor de goedkoopere huizen werd gemiddeld op elke 40 hui- zen één bad-, wasch- en privaatinrichting gebouwd, die dadelijk verbonden was met septictank en grindbed. Hier kon dus de ge- heele leiding uitgespaard worden. De leiding zooals deze in 1917 en 1918 gelegd was, moest nu over groote lengten worden opgebroken.

Het nieuwe systeem voldeed in de praktijk zeer goed; echter nam de bodem uit de grindbedden niet steeds al het afvoerwater op. De bodem laat nl. betrekkelijk weinig door ten gevolge waarvan op vrij geringe diepte water wordt aangetroffen. Door den Hoofd-inspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst werd bij een bezoek aangeraden om een draineersysteem met aarden buizen toe te passen. Deze buizen werden daartoe gelegd onder een aarden regenwater afvoerleiding, terwijl tusschen den onderkant van deze leiding en den bovenkant van de aarden buizen de grond aangevuld werd met puin, grind enz. Deze drainage voldoet in de praktijk goed. Alleen schijnt het, dat behalve grondwater ook het effluent uit de grindbedden van de septic tanks ten deele afstroomt. Hierin werd geen bezwaar gezien, aangezien de hoofd-leiding waarin deze vloeistof terecht komt, toch geen gelegenheid tot baden voor Inlanders biedt.

Een tweede ervaring met de eerste te Sompok opgezette huizen opgedaan, was, dat ze te dicht op elkaar stonden. Daarom werd telkens op iedere drie huizen, er één afgebroken en de grond, gelijk verdeeld, bij de beide aangrenzende erven getrokken. De afgebroken huizen werden op nieuwe perceelen weder opgezet.

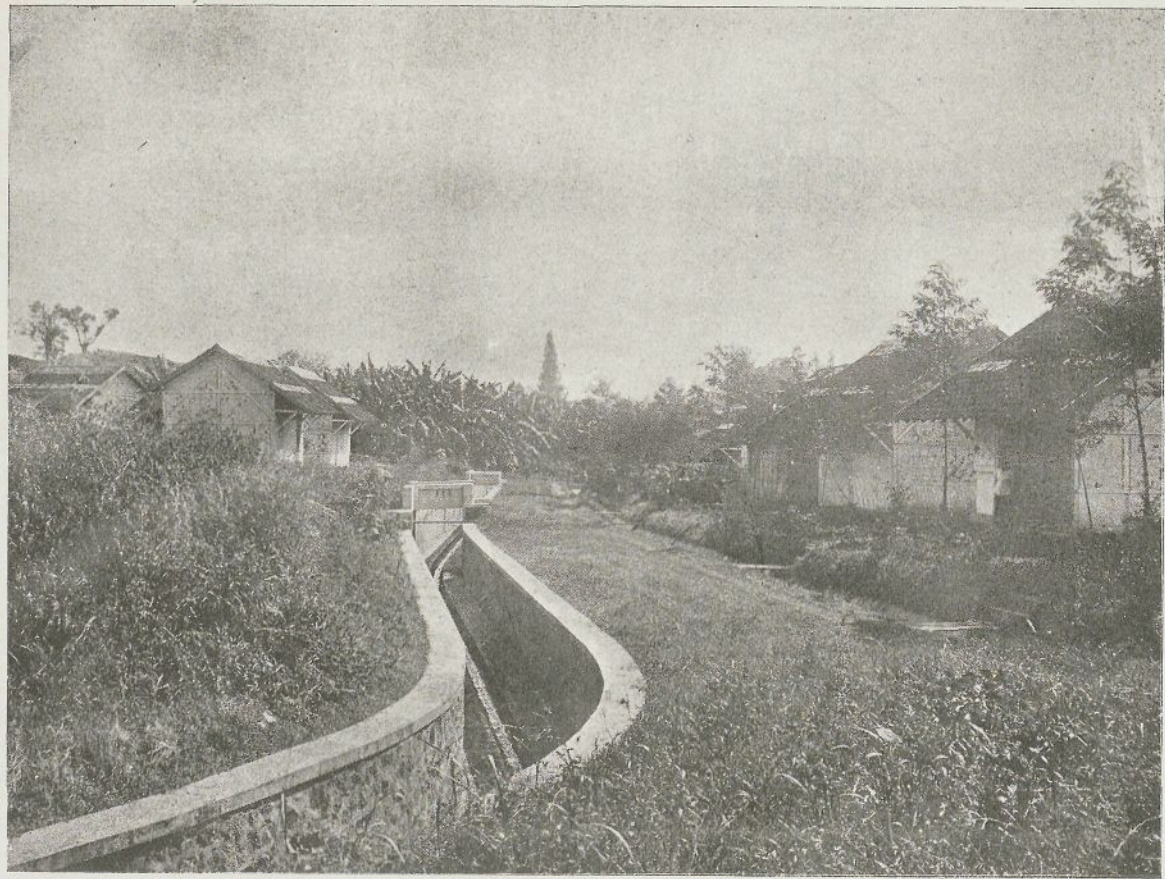
Een derde ervaring was, dat het ontbreken van bijgebouwtjes hinderlijk was. Reeds aan het einde van het vorige jaar werd begonnen keukentjes bij de huizen te maken. Daar hiervoor echter geen geld was uitgetrokken, werden ze voorloopig geheel van bamboe gemaakt. Dit was echter onvereenigbaar met de eischen van de pestbestrijding; de huizen zelf waren geheel volgens de eischen van dien dienst opgericht. Tegen het einde van het jaar werd daarom begonnen de bamboe keukentjes om te bouwen.

Bij de nieuw geplaatste woningen, werd reeds dadelijk met de opgedane ervaring rekening gehouden.

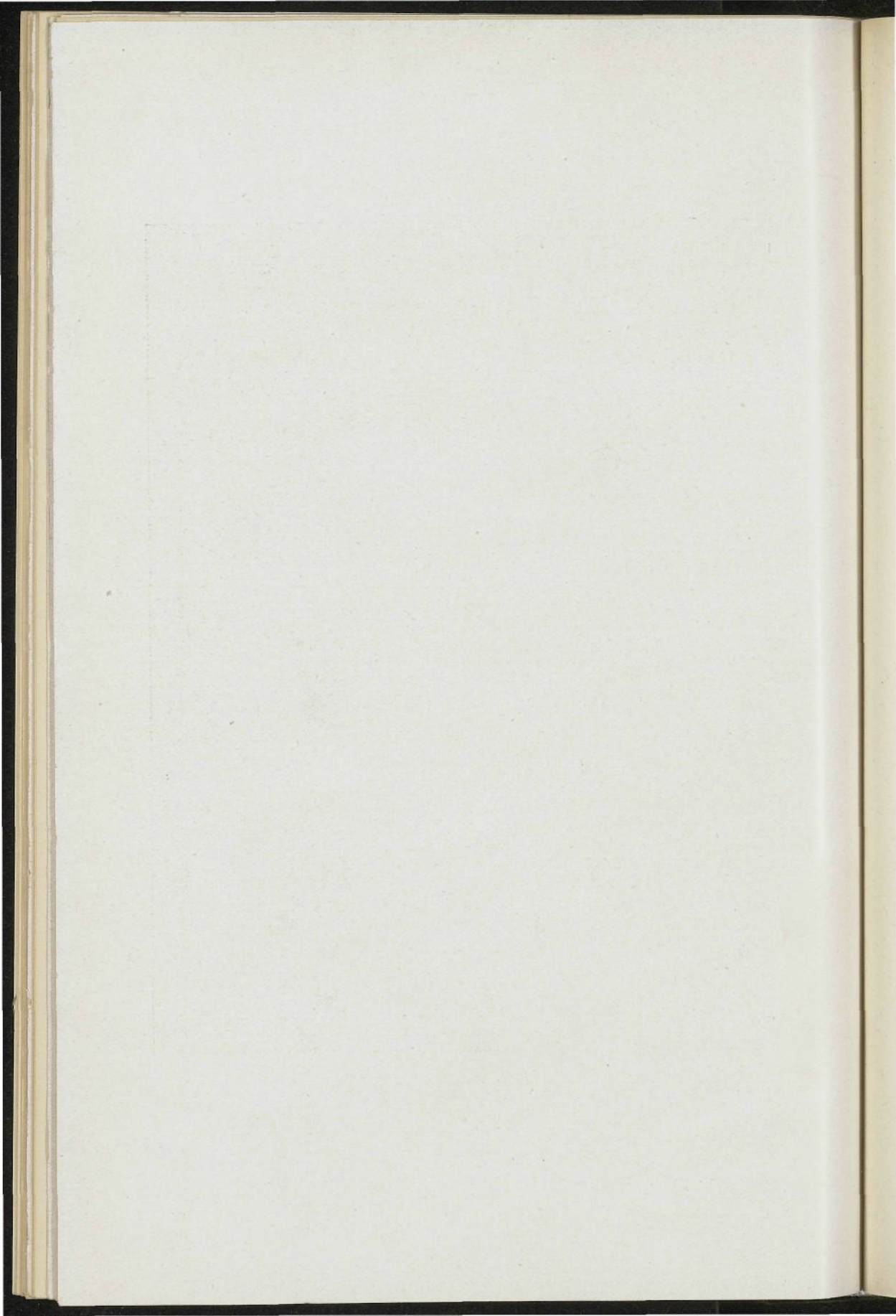
Een groot bezwaar te Sompok ondervonden was, dat de regen-afvoer van de terreinen nog steeds niet was opgelost.

c. Kampong Kintelan.

In verslagjaar werden nagenoeg alle nog open perceelen in deze kampong bebouwd. Het veranderen van de keukens der vroeger geplaatste woningen (zie hiervoor onder kampong Sompok) werd in verslagjaar nog niet onderhanden genomen.

KAMPONG LEMPONGSARI.

d. Kampong Lempongsari.

In verslagjaar werd de aanleg van de kampong, waaraan reeds in vorig verslagjaar door den dienst van Gemeentewerken begonnen was, grootendeels afgemaakt. Kleine gedeelten bleven nog onuitgevoerd, o. a. omdat enkele Chineesche graven nog niet waren verplaatst en omdat in een der ravijnen een kweekplaats door den dienst van Gemeentewerken was aangelegd ten behoeve van de beplanting in het Heuvelterrein. Nagenoeg alle gereedgemaakte perceelen werden bebouwd en verhuurd of in huurkoop uitgegeven. In het algemeen was voor dit laatste echter weinig animo.

e. Kampong Kali-Langsee.

Ook van deze kampong werd de aanleg die reeds in het vorige jaar door den dienst van Gemeentewerken begonnen was, volgens het ingediende ontwerp voltooid. Bovendien werd ten einde de bewoners van de oude kampong Gadjahmoengkoer, die den wensch te kennen gaven naar deze kampong te verhuizen (zie hiervóór blz. 208) woongelegenheid te verschaffen, met spoed een uitbreiding van de kampong voorbereid. Tevens werd begonnen om behalve de nieuw-bouw, de huizen van bovenvermelde inwoners van Gadjahmoengkoer te verplaatsen, waarbij tegelijkertijd onbruikbare materialen door nieuwe vervangen werden en de woningen, voorzoover mogelijk, pestvrij werden opgetrokken.

f. Kampong Kagok.

De aanleg van deze kampong werd overgenomen van de technische afdeeling van het Suikerproefstation, die bij gebrek aan personeel bij den dienst van Gemeentewerken de uitvoering in handen had, en voorzoover mogelijk voltooid. (zie blz. 209).

De aanleg van den verbindingsweg met den Nieuwen Tjandiweg en van enkele kampongweggedeelten moest achterwege blijven, daar bij den aanleg van de kampong en het schoonmaken van de terreinen eenige Chineesche graven in de tracé's bleken te liggen. Een uitgang naar den Nieuwen Tjandiweg werd toen verkregen, door van het perceel E. R. No. 91, gelegen ten Zuiden van het suikerproefstation en daaraan grenzende, welk perceel door het proefstation op langen termijn van den erfpachter

gehuurd was, een strook, breed 4.— M. af te nemen en als weg aan te leggen. Een en ander geschiedde op verzoek van het proefstation, dat in deze kampong ten behoeve van het eigen Inlandsche personeel 31 woningen bouwde.

g. Kampong Ngaglik.

Hier werden op verzoek 2 bad-, wasch- en privaatinrichtingen bijgebouwd. Tot verdere uitbreiding werd nog niet overgegaan.

h. Overzicht van de uitgaven.

Sompokcomplex.

In verslagjaar werd uitgegeven:

Voor wijziging van den vroegeren toestand van terreinen, faecaalafvoer enz.	f	2016.99 ⁵
Voor wijziging van de oude woningen.	„	7049.94
Voor nieuwe woningen.	„	16161.74 ⁵
Totaal	f	25228.68

Kampong Kintelan.

Voor den bouw van nieuwe woningen.	f	10884.52
Totaal	f	10884.52

Kampong Lemponsari.

Voor verder gereedmaken van terreinen, afvoerleidingen enz.	f	17018.20	WB.
	„	5621.99	GW.
Voor den bouw van nieuwe woningen.	„	73340.97	
Voor verplaatsen van oude woningen	„	198.57	
Voor bouw wasch-, bad- en privaatinrichtingen.	„	1368.64	
Totaal	f	97548 37 ⁵	

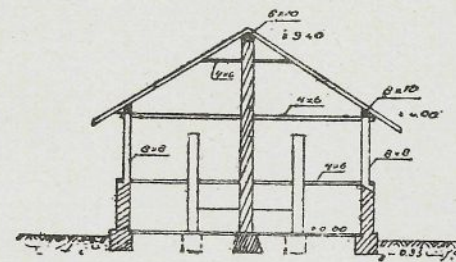
Kampong Kali Langsee.

Voor verder gereedmaken van terreinen, afvoerleidingen enz.	f	13471.56
Voor verplaatsen woningen afkomstig van kp. Gadjahmoengkoer	„	23249.01 ⁵
Voor bouw wasch-, bad- en privaatinrichtingen.	„	2400.—
Totaal	f	39120.57 ⁵

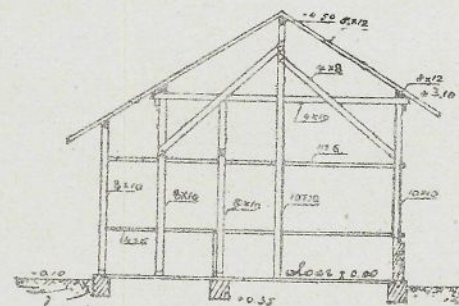
Woning type 4

Schaal 1:100

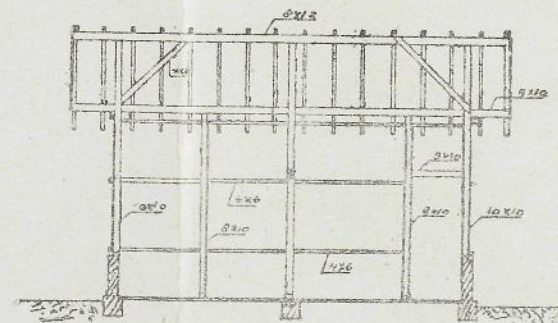
Doorsnede E.F.

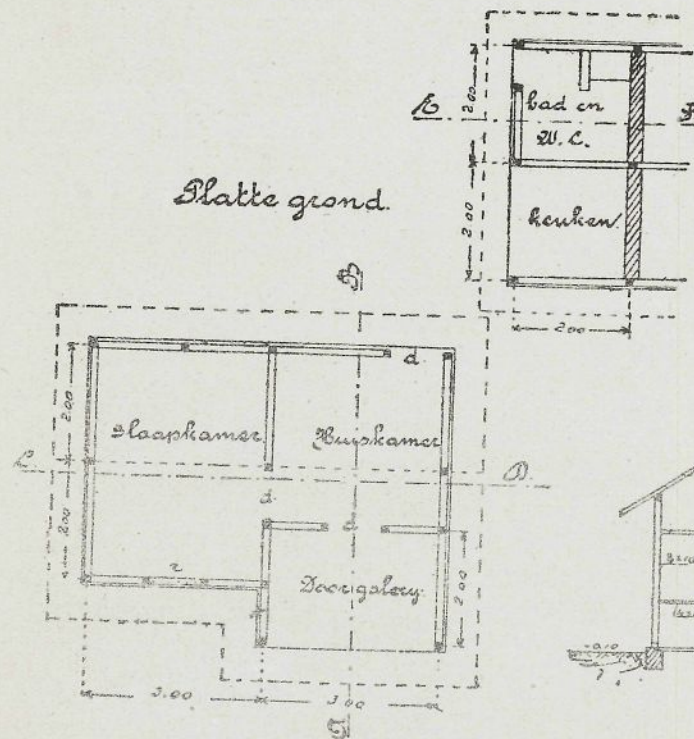
Doorsnede A.B.

Doorsnede C.D.

Platte grond.

Kampong Kagok.

Restitutie van door het proefstation bereids		
voorgeschoten bedragen	f	10827.78
Voor verder gereedmaken van terreinen, af- }	„	2987.82
voerleidingen enz. }	„	2360.97
Totaal	f	16176.57

Totaal werd uitgegeven voor het Woningbedrijf:

Onkosten voor den algemeenen dienst.	f	13953.84
Kampong Sompok	„	25228.68
Kampong Kintelan	„	10884.50
Kampong Lempongsari	„	97548.37 ⁵
Kampong Kali Langsee	„	39120.57 ⁵
Kampong Kagok	„	16176.57
Totaal	f	202912.54

De kosten voor den bouw van woningen bedroegen:

in 1916	f	8741.94
in 1917	„	24015.81
in 1918	„	96242.75 ⁵
in 1919	„	100387.23 ⁵
Totaal	f	229387.74

Vermeld moet nog worden, dat ook in verslagjaar de houtwerken voor de woningen werden geleverd door de Vereenigde Javasche Houthandel-Maatschappijen. Na afloop van de eerste bestelling werd wel de prijs verhoogd, doch gelet op de prijsstijging van de geheele houtmarkt was deze verhooging matig te noemen. De overige materialen, tegels, gedek en pannen werden weder van de firma Jut te Tegal betrokken. Ook hiervoor moest een iets hogere prijs betaald worden.

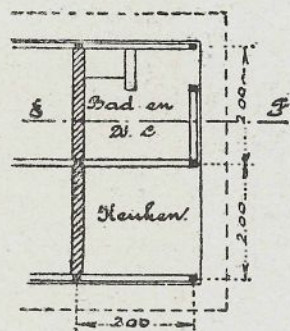
Beide leveranties gaven reden tot tevredenheid.

i. Overzicht der Inkomsten.
OVERZICHTSSTAAT DER GEINDE HUUR EN HUURKOOP OVER 1919.

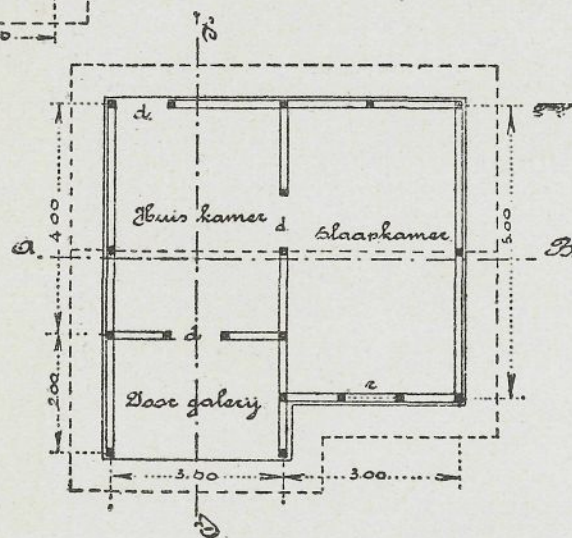
Kampung	A.		B.		D.		II.		IV.		V.		Totaal	
	Huur	Huurkoop	Huur	Huurkoop	Huur	Huurkoop	Huur	Huurkoop	Huur	Huurkoop	Huur	Huurkoop	Huur	Huurkoop
Ngaglik	—	—	—	298.20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	298.20
Kintelan	19.20	275.40	120.—	894.60	253.50	1504.05	137.70	9.80	198.—	160.20	82.80	—	811.20	2844.05
Sompok	—	—	395.—	—	690.30	—	396.90	—	1083.50	—	807.30	—	3373.—	—
Lempongsari	—	—	—	—	—	—	264.60	—	500.50	—	310.50	43.20	1075.60	43.20
	19.20	275.40	515.—	1192.80	943.80	1504.05	799.20	9.80	1782.—	160.20	1200.60	43.20	5259.80	3185.45

Woning type 5.

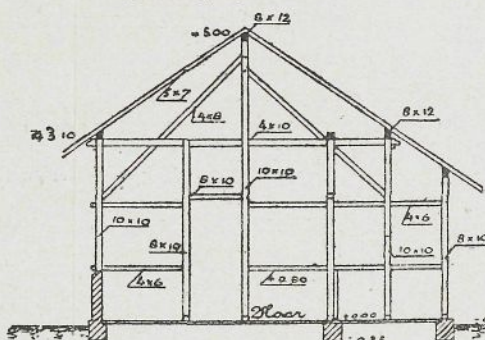
Schaal 1:100.

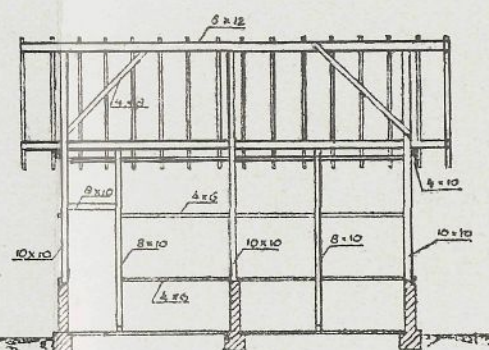
Platte grond.

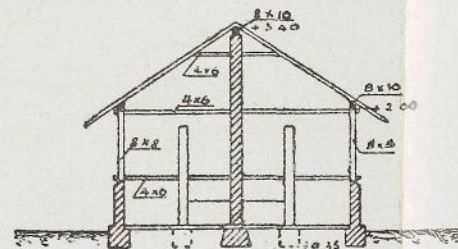
Doorsnede C.D.

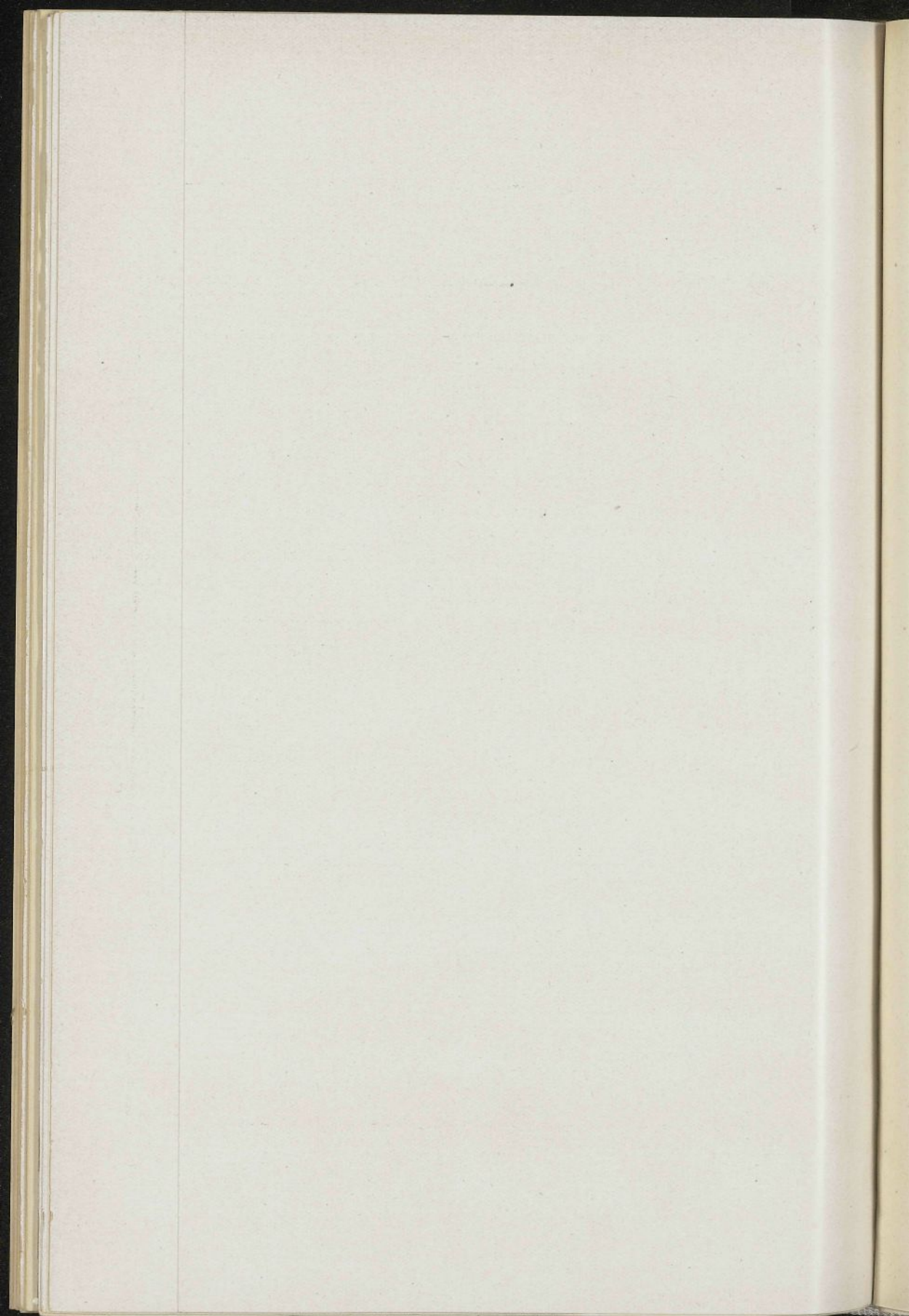

Doorsnede A.B.

Doorsnede B.F.

Uit bovenstaanden staat volgt, dat de gezamenlijke opbrengst over het verslagjaar moesten bedragen:

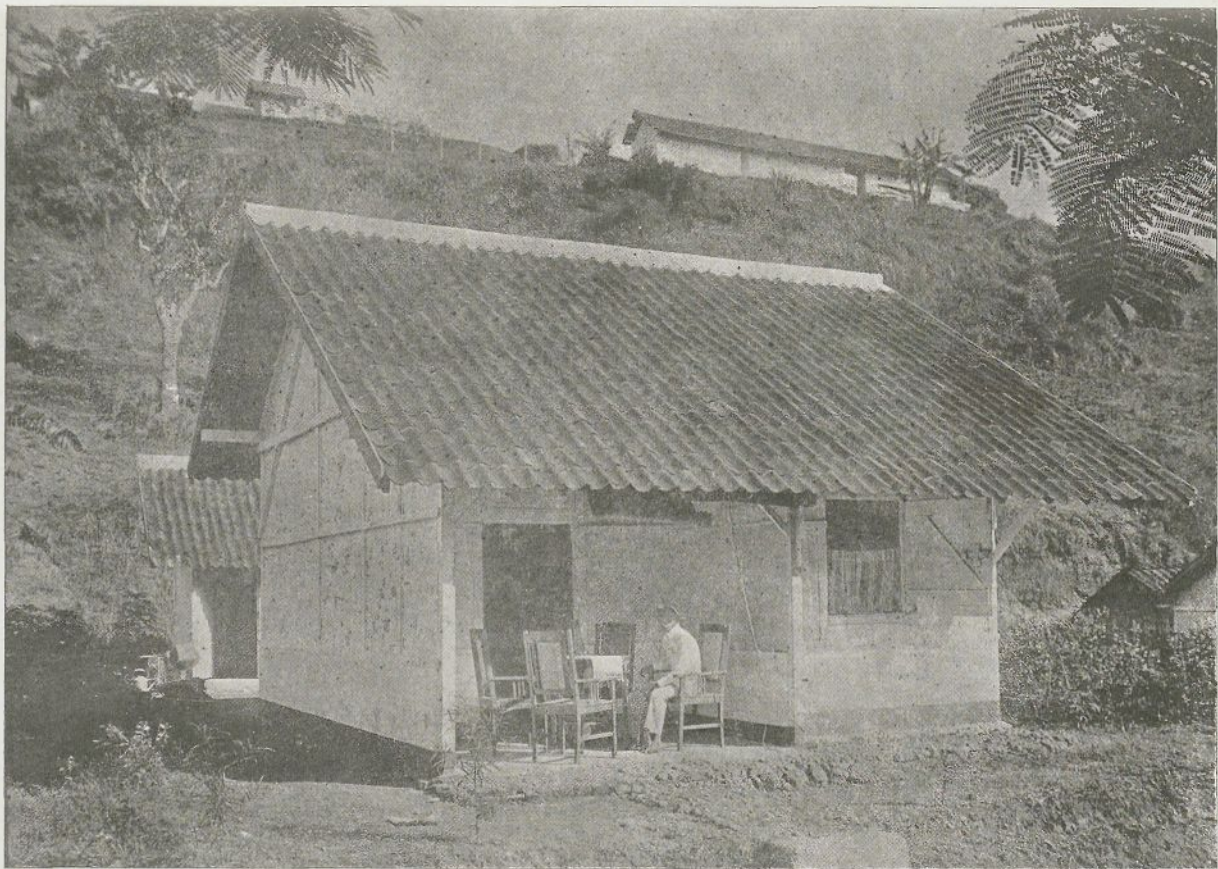
Te ontvangen grondhuur over 1919	f	1205.29
„ „ huur „ „	„	5259.80
„ „ huurkoop „ „	„	3185.45
tezamen	f	9650.54
„ „ achterstallige gelden over 1919	„	53.25
Totaal te ontvangen over 1919	f	9703.79
Af wegens wanbetaling f		121.28
Achterstalligen 1919 „ 232.61	„	353.89
Blijft te ontvangen	f	9349.90
Boetegelden	„	60.63
Totaal	f	9410.53

In verslagjaar werd een brandverzekering gesloten tegen een premie van $\frac{1}{2} \%$ van $\frac{5}{6}$ der bouwsom. De premie op ultimo rekend, bedroeg f 480.25.

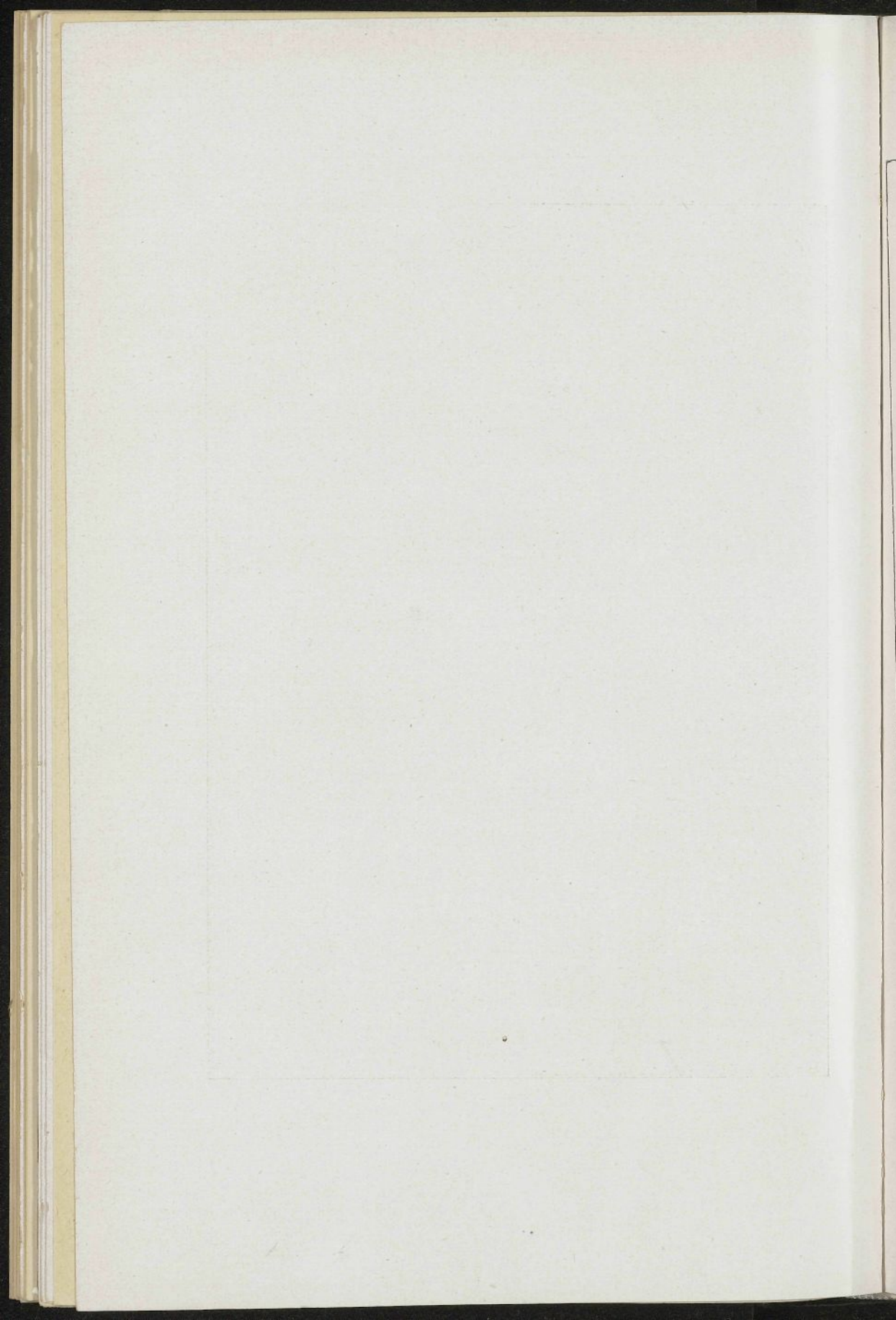
j. Resultaat der exploitatie.
 OVERZICHTSSTAAT DER GEBOUWDE WONINGEN OP ULTIMO 1918.

Kampong	A.			B.			D.			II.			IV.			V.			Totaal.		
	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop
Ngaglik . . .	—	—	—	7	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7
Kintelan . . .	10	1	9	25	4	21	28	5	23	—	—	—	—	—	—	1	—	—	64	10	53
Sompok . . .	—	—	—	15	15	—	18	18	—	21*	—	—	40*	—	—	11*	—	—	105	33	—
Lempongserie .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8*	—	—	5*	—	—	4*	—	—	17	—	—
	10	1	9	47	19	28	46	23	23	29*	—	—	45*	—	—	16	—	—	193	43	60

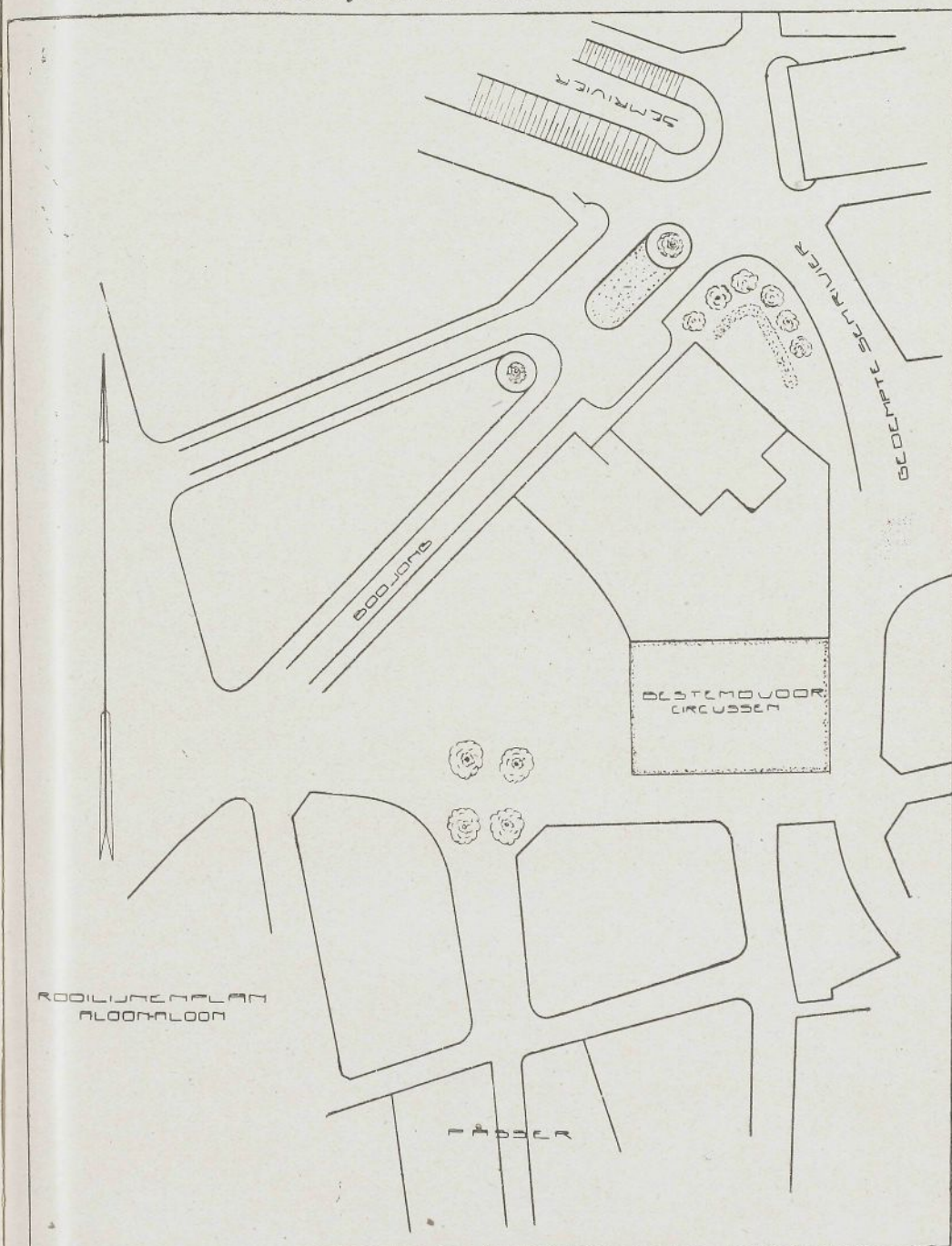
* Op eenig afwerken na gereed.

TYPE VAN EEN GEMEENTEWONING (Klein model).

ROOILIJNENPLAN ALOEN-ALOEN.

OVERZICHTSTAAT DER GEBOUWDE WONINGEN OP ULTIMO 1919.

Kampong	A.			B.			D.			II.			IV.			V.			Totaal		
	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop	Gereed	Huur	Huurkoop
Ngaglik	—	—	—	7	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7
Kintelan	10	1	9	25	4	21	28	6	22	13	12	1	12	8	4	1	1	—	89	32	57
Sompok	—	—	—	15	15	—	18	18	—	21	21	—	40	40	—	20	20	—	114	114	—
Lempongsarie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	22	—	40	24	—	23	13	2	98	59	2
	10	1	9	47	19	28	46	24	22	69	55	1	92	72	4	44	34	2	308	205	66

Hoewel, zooals reeds vermeld, de nieuwe typen, vooral de kleinere meer gewild waren dan de oude typen, werden toch de woningen gemakkelijk verhuurd.

§ 6. Afdeeling stadsuitbreiding, bebouwingsplannen en niet onder de andere afdeelingen behorende zaken.

a. Algemeen.

Behalve alles wat zich op het gebied van stadsuitbreiding voor- doet behandelt deze afdeeling o. a. ook de personeele zaken van den geheelen Woningdienst.

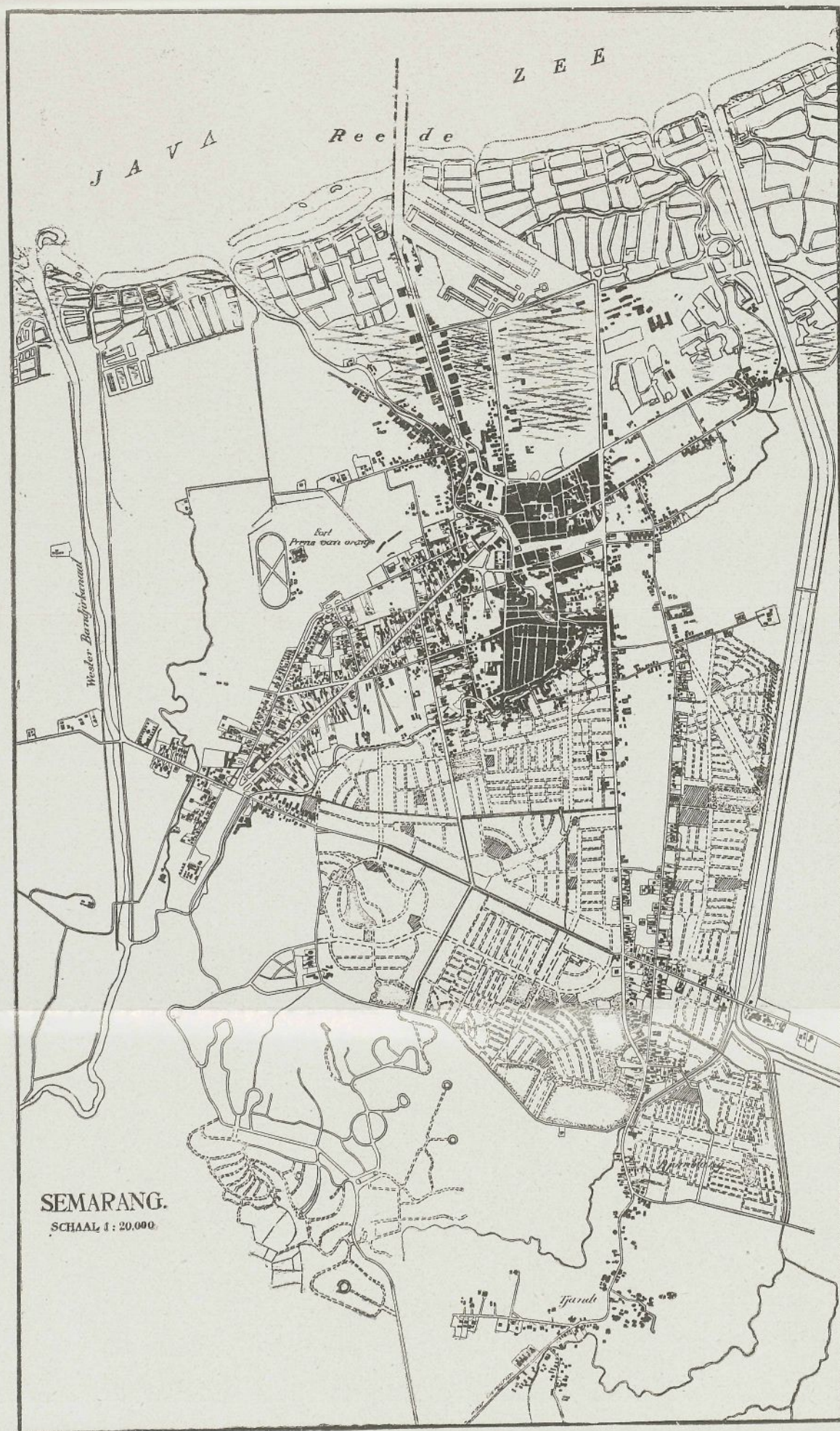
In de eerste helft van verslagjaar kwam een belangrijke uitbreiding en omwerking van de bestaande uitbreidingsplannen tot stand. Reeds in het vorige jaarverslag werd vermeld, dat een voorloopig plan voor de complexen Semarang-Oost was ingediend door den toenmaligen Directeur van het Bouw- en Woningtoezicht.

Door het vertrek met Europeesch verlof van dien Directeur en de instelling van den Woningdienst, waarvan in het vervolg de opmaking van uitbreidingsplannen was opgedragen, kwam de bewerking van de plannen in een hand.

Toen de afwateringsplannen waren goedgekeurd, werd zoo spoedig mogelijk omwerking, zoowel van het plan Semarang-Oost als van de vroeger (in 1917) goedgekeurde plannen voor de particuliere landerijen noodzakelijk geacht, o. m. op de volgende gronden. Bij het plan Semarang-Oost was de aansluiting aan de rest van de stad onvoldoende behandeld. Ook op eventueele verbinding met mogelijke latere bebouwing ten Oosten van het Ooster-Bandjirkanaal, was niet gerekend.

De aanleg van het nieuwe groote afwateringskanaal zal de particuliere landerijen in twee groote complexen verdeelen, waarvan het Noordelijkste deel na demping van de Kali Semarang aangewezen is om geleidelijk geheel bij de Chineesche kamp te worden getrokken; de oude Kali Semarang blijft dan nog slechts als groot riool noodzakelijk en de mogelijkheid wordt geopend om boven de kali een, breedten weg, dwars door de dichte Chineesche kamp heen te leggen; het nieuwe kanaaltracé geeft voorts een natuurlijke Oost-West verbinding met het plan Semarang-Oost.

Voorts was de algeheele opruiming van de oude kampong van

SEMARANG.
SCHAAL 1 : 20,000.

UITBREIDINGSPLAN.

het particuliere land Peterongan ondoenlijk gebleken. Bij den opzet van de in 1917 goedgekeurde plannen voor de particuliere landerijen was men er nl. van uitgegaan, dat niet het minst rekening gehouden moest worden met de bestaande kampongbebouwing, onmiddellijk ten Zuiden van de Kali Semarang, daar de landeigenaar deze geheel wilde laten verdwijnen.

Uiteraard gaf dit bij de beoordeeling van bouwaanvragen in die complexen bijna steeds aanleiding tot weigeringen, zoodat de slechte toestand van de bebouwing behouden bleef, terwijl geheele verplaatsing eveneens niet mogelijk bleek.

Op grond van bovenstaande beschouwingen werd het plan Semarang-Oost tegelijk met de wijziging van het plan voor de particuliere landerijen in verband met elkaar onderhanden genomen, waarbij tevens het verband met de verdere uitbreiding van de stad nauwkeurig in het oog werd gehouden.

Tevens werd het plan voor Sompok omgewerkt in verband met de plaatsing van een sportveld in dat plan.

De nieuwe plannen werden op een huishoudelijke vergadering van den Gemeenteraad door de ontwerpers (de gemeentelijke adviseur van het bureau Karsten, Lutjens en Toussaint en den Directeur van den Woningdienst) mondeling verklaard en toegelicht.

In verslagjaar werd door den Gemeenteraad nog geen beslissing genomen. Toen de ontruiming van de strook van 60. M. langs den Dr. de Vogelweg door de bewoners van kp. Gadjahmoengkoer vrij vlot verliep en deze strook door den Gemeenteraad was bestemd voor Europeesche bebouwing — in het oorspronkelijke uitbreidingsplan was ze in hoofdzaak als plantsoen ontworpen — werd overgegaan tot wijziging van het oorspronkelijke uitbreidingsplan, voorzoover betreft het terrein waarop kp. Gadjahmoenker was gelegen. Het plan werd opgemaakt door de beide hiervoor genoemde heeren.

(Zie teekening blz. 208 van dit verslag)

Nadat door den Gemeenteraad de gelden voor het gereedmaken van een Raadsplein waren toegestaan, werd het oorspronkelijk ontwerp nog eens herzien, daar door het vervallen van de vroeger ontworpen fontein en een niet overeenstemmen van de terreinhoogten met die van de teekening, wijziging noodig was.

b. De Stadstuin.

In verslagjaar werd door de Stadstuin vergunning gevraagd tot oprichting van een groot gebouw. Daar door het verleenen van deze vergunning een opruiming van de Stadstuin in de toekomst en daardoor terugbrenging van de Aloen-aloen tot zijn oude afmetingen practisch onmogelijk zou worden, werd nader onder de oogen gezien, hoe dan wel in de toekomst de Aloen-aloen zou moeten worden. Bij dit ontwerp werd rekening gehouden met de verplaatsing van de militaire gebouwen zoowel op als bij de Aloen-aloen, het bestemmen van het regentserf tot centrale pasar en het daardoor verdwijnen van de Aloen-aloen van de tegenwoordige pasars Djohar en Pedamaran en de demping van de Kali Semarang tot beneden de Heerenstraat.

Het terzake ingediende plan, werd tegelijkertijd in de hier-voren vermelde vergadering besproken en toegelicht.

Een beslissing werd wel niet genomen, doch de gevraagde bouwvergunning werd aan de Stadstuin verleend.

c. Mangkoenegaran en Bouw Mij. Keslametan.

Na overleg met dezen dienst werden nog twee partieele bebouwingsplannen ingediend, welke na goedkeuring in uitvoering kwamen.

- 1e. Het plan voor het aan de Mangkoenegaran toebehoorende terrein, vroeger geoccupeerd door het pension Verhagen.
- 2e. Het plan van de Bouwmaatschappij Keslametan tot aanleg van een zijweg van den weg Pandean Lamper ten Oosten van het Ooster Bandjirkanaal.

d. Uitbreiding Gemeentegrenzen.

Door den Gemeenteraad werd bij besluit ddo. 15 Mei 1917 No. 10/R. aan de Regeering verzocht om uitbreiding van de gemeentegrenzen.

De grensuitbreiding ten Oosten had nl. ten doel de bij de Gemeente in beheer zijnde Chineesche begraafplaatsen binnen de grenzen der Gemeente te doen vallen; die ten Zuiden werd voorgesteld om Gemeentelijken invloed te verkrijgen op de exploitatie dier gronden, opdat de bebouwing dier gronden zou aansluiten aan het Gemeentelijk uitbreidingsplan. Volgens het voorstel ging de uitbreiding ten Zuiden niet verder dan tot de grens van het gebied waar waterlevering uit de Gemeentelijke leiding nog mogelijk was.

De grensuitbreiding ten westen had tot doel om zeggenschap voor de Gemeente te verkrijgen, eerstens ter voorkoming dat bij het Bandjirkanaal poelen zouden worden gevormd door het weghalen van grond ten behoeve van steenbakkerijen, tweedens in het belang van het door de Gemeente in eigen beheer genomen zand- en steenbedrijf aan de kali Garang boven de Simongansluis en strekte voorts om het land Simongan binnen de Gemeente te doen gelegen zijn, opdat de Gemeente in 't belang van een goede stadsuitbreiding zeggenschap zou verkrijgen in zake de exploitatie van dat land, welke, naar werd medegedeeld, binnen korten tijd zou worden ter hand genomen.

Na eenige correspondentie omtrent de voorgestelde grenzen en nadat hierin op enkele punten wijziging werd aangebracht, werd door de Regeering besloten vast te stellen de volgende grenzen voor de hoofdplaats Semarang:

Ten Noorden: De kustlijn van de Java-zee van haar snijpunt met den rechteroever van het Ooster-bandjirkanaal tot waar zij gesneden wordt door de westgrens van het particuliere land Kali Banteng;

Ten Westen; van laatstgemeld snijpunt, de westgrenzen particulier land Kali Banteng en van het land Krapiak tot aan de Kali Kreo, de rechteroever van deze rivier tot de samenvloeiing met de Kali Garang; verder de linkeroever van de Kali Garang stroomopwaarts tot het ontmoetingspunt met de westgrens van de desa Karangredjo; van dit punt genoemde westgrens volgende tot waar zij de westgrens van de desa Tindjomodjo raakt; vervolgens de westgrenzen van laatstgenoemde desa en van de desa Srongdol-koelon;

Ten Zuiden: de zuidgrenzen van de desa's Srongdol-koelon en Srongdol-wetan.

Ten Oosten: de oostgrens van de desa Srongol-wetan en de gelijknamige grens van de desa Ngesrep tot waar zij de zuidgrens van de desa Djangli ontmoet; vervolgens laatstgenoemde grens, de zuid-oostgrenzen van de desa's Kedong-moendoe, Gemah en Pedoeroengan-kidoel tot het ontmoetingspunt met den weg Semarang-Goeboek; verder de noordgrens van de desa Pedoeroengan-kidoel, welke samenvalt met de zuidzijde van den weg Semarang-Goeboek tot de samenkomst met de oostgrens van de desa Pedoeroengan-tengah; voorts de oost- en noordgrens van die desa, de noordgrens van de desa Patebon, de oost- en noordgrens van de desa Kalitjari en de noordgrenzen van de desa's Gajamsari en Lamperlur tot het snijpunt met den rechteroever van het ooster bandjirkanaal; ten slotte die oever noordwaarts tot zijn snijpunt met de kustlijn der Java-zee.

Een teekening van de gemeente met de nieuwe grenzen, waarop bovendien de oude zijn ingeteekend, gaat hierbij.

e. Steun aan woningbouwverenigingen.

In het vorig jaarverslag is vermeld, dat de gemeente zich bereid verklaarde tot rentegarantie à 5 % van een obligatieleening groot f 100.000, uitgegeven door de Woningvereniging Semarang.

Deze vereeniging vreesde echter, dat de wijze, waarop tot dusverre het werkkapitaal was verkregen, in de toekomst niet zou kunnen worden nagevolgd. De groote moeilijkheden, onderonden bij de uitgifte van het aandeelenkapitaal en de plaatsing der obligatieleening, hadden bij het bestuur der vereeniging de overtuiging gevestigd, dat in den vervolge een andere weg moest worden ingeslagen, om het beoogde doel, verkrijging van bouwkapitaal, te bereiken.

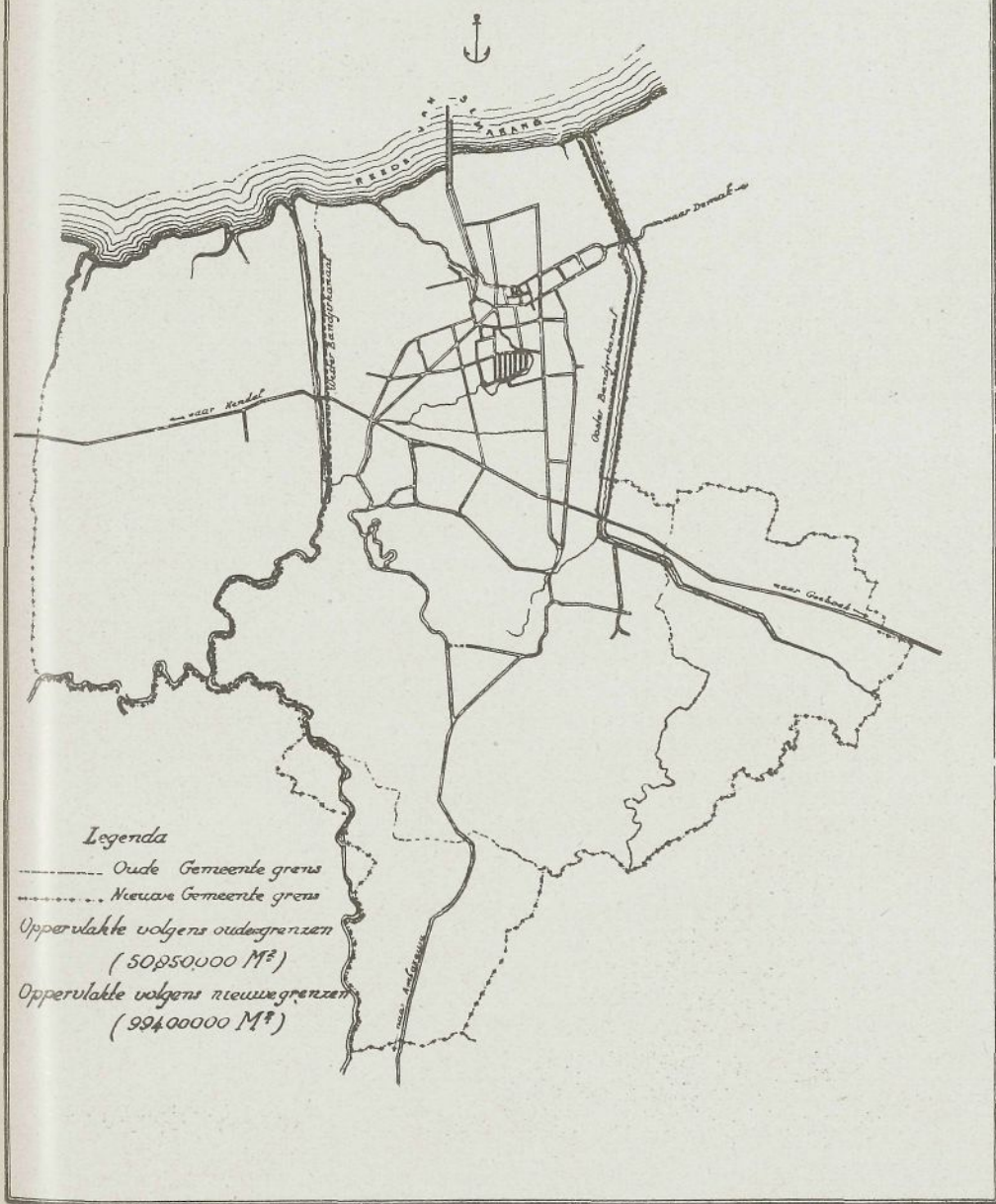
Daarom wendde de Woningvereniging zich tot den Gouverneur Generaal, met het verzoek het daarheen te willen leiden, dat wettelijke bepalingen in het leven worden geroepen, die het den Nederlandsch-Indischen gemeenten mogelijk maken met Gouvernementsgelden voorschotten te verleen aan vereenigingen, die zich, zooals de woningvereniging Semarang ten doel stellen, in het belang van de verbetering der volkshuisvesting werkzaam te zijn.

OUDE EN NIEUWE GEMEENTEGRENZEN.

KAART VAN DE GEMEENTE

SEMARANG

SCH. 1:100.000

optreden als dat van de „Woningvereeniging Semarang”, waarbij particulieren hun initiatief, arbeid en toewijding in dienst stellen der gemeenschap, van overheidswege in ieder opzicht, ook door het verleenen van geldelijken steun aanmoediging verdient, zal niettemin geen rechtstreeksche steun van landswege mogen worden verleend, doch zal adressante zich met de plaatselijke overheid, i.c. de Gemeente Semarang in rechtstreeksche verbinding hebben te stellen.

„De Nederlandsche Wetgever heeft zich ten deze op een gelijk standpunt gesteld. De woningwet schrijft voor, dat het eventueel de gemeenten zullen zijn, welke aan bepaalde bouwvereenigingen voorschotten zullen hebben te verstrekken, waarvoor zij zoolang geldelijken steun uit 's Rijkskas zullen kunnen verkrijgen. Op gelijke wijze ware naar mijn inzicht hier te lande te werk te gaan”.

„Kan deze zienswijze worden aanvaard dan zal dus het verzoek der „Woningvereeniging Semarang” om deelname door het land in een of meerdere door haar uit te geven obligatieleeningen voor inwilliging niet in aanmerking kunnen komen, doch zal genoemde vereeniging een verzoek om rentedragende voorschotten tot de Gemeente Semarang kunnen richten, welke op haar beurt voor het verstrekken daarvan den steun van het Land kunnen inroepen”.

„Ik teeken hierbij thans reeds aan, dat bij eventueel aanvragen om voorschotten als hierbedoeld, voorschotplannen met aflossingsstaten zullen zijn in te dienen, terwijl jaarlijks een verslag zal behooren te worden ingezonden van den staat der werkzaamheden, de opname van het toegekende voorschot, zoomede te zijner tijd van den stand der aflossing. Aangezien het Land in geen directe financieele verhouding tot de bouwvereeniging komt te staan, zal aan de Gemeente vrijheid kunnen worden gelaten om de financieele verhouding tusschen haar en de vereeniging te regelen, zooals haar goed dunkt. terwijl een beperkend toezicht van landswege op de besteding der gelden en voorafgaande goedkeuring der bouwplannen achterwege kan blijven. Het is duidelijk, dat de Gemeente de gelden steeds onder de noodige waarborgen, als bijv. het beding van 1ste hypotheek op de gebouwen en den ondergrond ter verzekering harer eigen be-

langen aan de vereeniging zal hebben te verschaffen, doch dit is eene aangelegenheid, welke ik meen, dat aan het beleid van het gemeentebestuur kan worden overgelaten.

„Wat betreft het in het voorliggend rekest en in het mede hierbijgaand schrijven van den Burgemeester van Semarang ddo. 1 Mei 1918 gedaan verzoek om algemeene regelen te treffen nopens het verleenen van geldelijken steun aan vereenigingen, werkzaam in het belang der Volkshuisvesting, moge er op gewezen worden, dat mij bij den brief van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 15 Maart jl. No. 699/11 opdracht is verstrekt om het denkbeeld tot invoering hier te lande van eene woningordonnantie in nadere overweging te nemen, zoodat bij voldoening aan die opdracht van zelf zal blijken of het naar mijne meening al dan niet wenschelijk moet worden geacht om algemeene regelen als door de „Woningvereeniging Semarang” bedoeld in het leven te roepen. Welke bezwaren zijn te overwinnen, alvorens hier te lande eene regeling in het leven kan worden geroepen analoog aan de Nederlandsche woningwet is o. m. in het kort aangegeven in de door mij in zitting van den Volksraad van 8 Juli jl. gehouden rede”.

Hierop besloot de Gemeenteraad zich in beginsel bereid te verklaren aan vereenigingen, uitsluitend werkzaam in het belang der Volkshuisvesting, zijn tusschenkomst te verleenen tot het verkrijgen van rentedragende voorschotten op de wijze, als is omschreven in het schrijven van den Adviseur voor de Decentralisatie.

Omtrent de resultaten door de Woningvereeniging bereikt, zij het volgende vermeld.

Huizen. De eerste groep huizen, gereed gekomen in 1918, waren gedurende het verslagjaar bij voortduring verhuurd tegen de prijzen vervat in ondervolgenden staat.

Type	Omschrijving van het type	Aantal	Huurprijs
A.	Vrijstaande groote woning met 3 kamers.	2	f 50.—
B.	Vrijstaande kleine woning met 2 kamers.	2	„ 42.50
E.	Gekoppelde groote woning met 3 kamers	3	„ 42.50
F.	Gekoppelde kleine woning met 2 kamers.	3	„ 37.50

De tweede groep van 13 woningen, grootendeels gereed gekomen in 1919 en voor zoover gereed ook onmiddellijk verhuurd, is gespecificeerd in ondervolgenden staat.

Type	Omschrijving van het type	Aantal	Huurprijs
A.	Vrijstaande groote woning met 3 kamers	2	f 55.—
B.	Vrijstaande kleine woning met 2 kamers	3	„ 47.50
E.	Gekoppelde groote woning met 3 kamers	4	„ 50.—
F.	Gekoppelde kleine woning met 2 kamers	4	„ 42.50

De derde groep woningen, waarvan de bouw zal aanvangen in 1920, bestaat uit 37 woningen, waarvan 22 te Sompok. Zij zullen van hetzelfde type zijn als die in 1919 gebouwd, de huurprijzen zullen echter in verband met de hogere arbeidsloonen en materiaalprijzen, hooger gesteld moeten worden.

In principe werd besloten tot den bouw van semi-permanente woningen in huurprijzen vanaf f 20.— De bouw daarvan zal vermoedelijk plaats hebben op het terrein tusschen Karrenweg en Ooster-Bandjirkanaal. De beschouwingen daaromtrent zijn nog niet ver genoeg gevorderd, dat publicatie daarvan thans reeds gewenscht voorkomt.

In het algemeen kan omtrent de kleinere woningtypes als vaststaand aangenomen worden dat daaraan, evenzeer als aan de tot heden aan de markt gebrachte woningen, groote behoefte bestaat en dat de bouw van die kleinere types zeer waarschijnlijk zal bijdragen tot vermeerdering van den bloei van de Woning-vereeniging Semarang.

HOOFDSTUK XI.

Drinkwatervoorziening.

§ 1. Personeel.

Op 31 December 1919 bestond het *vaste* personeel uit:

- 1 Directeur.
- 1 Inspecteur (met buitenlandsch verlof).
- 2 Opzichters 2e klasse.
- 2 Onderopzichters.
- 1 Boekhouder 1e klasse.
- 1 Commies 2e klasse.
- 1 Kassier.
- 3 Klerken 1e klasse.
- 1 Klerk 2e klasse.
- 1 Instrumentmaker.
- 2 Metercontroleurs.
- 6 Schrijvers 1e klasse.
- 8 idem 2e klasse.
- 9 Meteropnemer - rekeningloopers.
- 2 Bureau oppassers.
- 1 Mandoer voor de 2e Sectie.
- 1 Toekang 1e klasse. *)
- 3 Toekang 2e klasse. *)

Op denzelfden datum bestond het personeel in
tijdelijken dienst uit:

- 3 Schrijvers 2e klasse.
- 3 Meteropnemer - rekeningloopers.
- 1 Bureau oppasser.
- 1 Mandoer voor de 1ste Sectie.

Aan *los* personeel waren in dienst:

fitters	}	worden naar behoefte aangesteld als voren.
koelies		
1 waker bij het Brongebouw.		

*) Gekozen uit de oudste en beste toekangs in lossen dienst. Het ligt in de bedoeling ook in de toekomst op dezen weg voort te gaan.

Met ingang van 10 November werd de boekhouder 1ste klasse de heer J. L. M. Bürer, overgeplaatst naar het Bureau van den Inspecteur van Financien, terwijl de boekhouder 1e klasse de heer J. F. M. J. van Ryn met ingang van denzelfden datum werd teruggeplaatst bij den dienst der Waterleiding.

Wegens langdurigen dienst werd *buitenlandsch verlof* verleend aan den Inspecteur J. Vallentgoed (met ingang van 1 September).

In totaal werden aan het personeel in vasten dienst verleend 841 verlofdagen, waarbij aan toelagen werd uitgekeerd een bedrag van f 884.80.

Wegens ziekte werden in totaal 794 dagen verzuimd.

Het maximum aantal werkdagen voor een ambtenaar beliep 212.

§ 2. Brongebouw.

Bij het brongebouw bleef in het verslagjaar alles in denzelfden toestand.

Het gebouw en de omgeving werden door den waker steeds behoorlijk onderhouden.

§ 3. Aanvoerleiding.

In den aanvoer deed zich gedurende het verslagjaar geen storing van beteekenis voor.

De 200 meter lange houten leiding hield zich goed, eischte evenwel voortdurend toezicht, daar het breken van klampen nog al eens voorkwam. Daar gezorgd werd dat er te allen tijde eene voldoende hoeveelheid klampen in voorraad was, konden deze ongevallen steeds onmiddellijk verholpen worden, zoodat noch stagnatie in, noch vermindering van den wateraanvoer het gevolg behoefde te zijn. Het breken der klampen wordt toegeschreven aan het sterk krimpen, als de zon er op schijnt en aan den inwendigen waterdruk.

In de betonleiding kwamen dit jaar geene verzakkingen voor; ook werden geen breuken geconstateerd. Nu het terrein tot rust is gekomen en lekken in de leiding vrijwel niet meer voorkomen, is de kans op verzakking ook zeer gering.

Verlegging der aanvoerleiding naar een ander tracé maakte, evenals vergrooting van den aanvoer in dit jaar een onderwerp

van studie uit. Met het oog op het hooge terrein, dat van af het begin der betonleiding tot Banjoemanik moet worden gekruist, was het zeer moeilijk een geschikt tracé te vinden.

Dit tracé toch blijft vrijwel overal op de zijhellingen van den bergrug, waarover de postweg loopt, en juist op deze hellingen is op de meeste plaatsen afschuiving mogelijk. In September kon evenwel een plan worden ingediend. Daarnaast werden verschillende combinaties uit het oude tracé gevormd, welke plannen gezamenlijk aan het oordeel van een Gouvernements geoloog werden onderworpen. De in dit verband eerst tegen het einde van het verslagjaar naar Semarang gekomen geoloog keurde de verschillende ontwerpen noch geheel goed, noch geheel af. Besloten werd te trachten uit dat deel van het oude tracé dat werd goedgekeurd en een nieuw tracé, eene bruikbare combinatie te maken.

§ 4. Reservoirs.

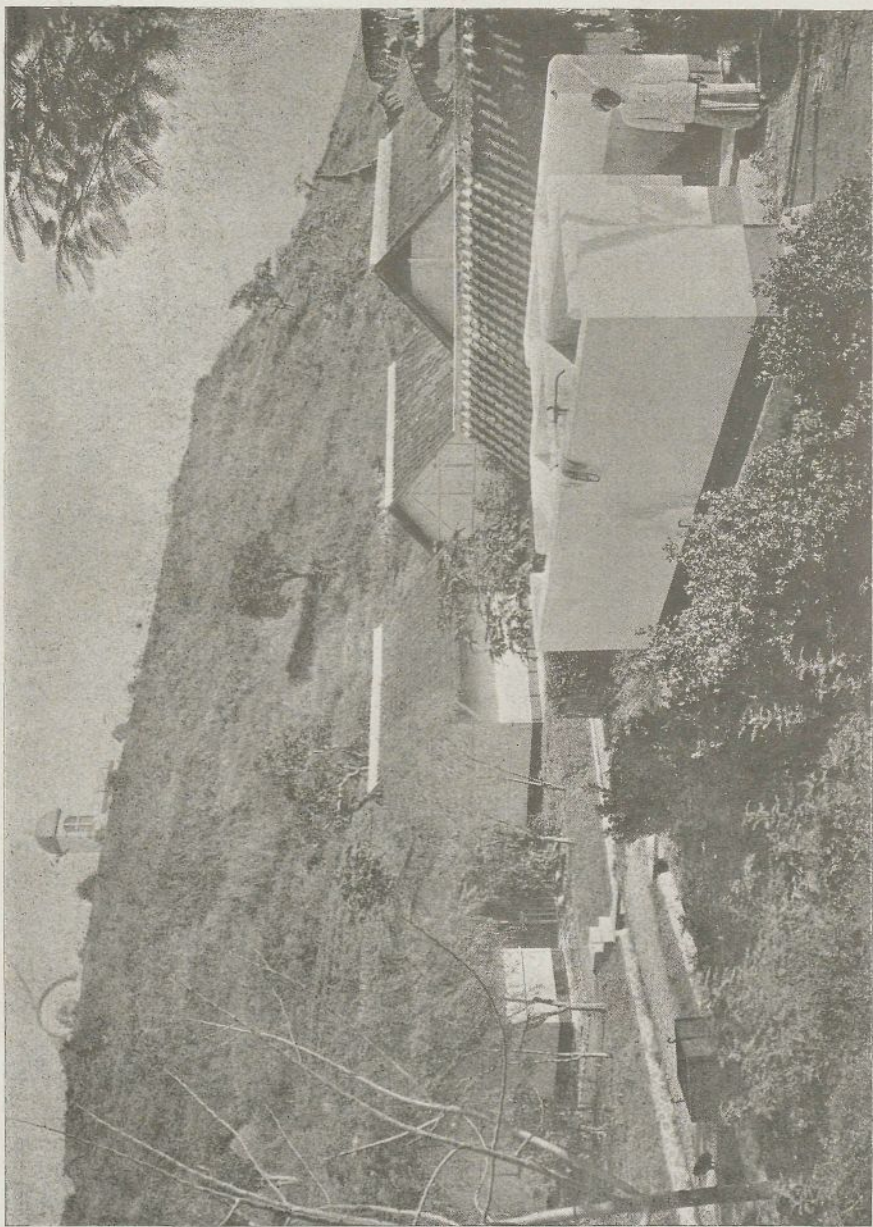
De reservoirs bleven in goeden toestand en vereischten geen bijzonder onderhoud; ook de venturimeters in de reservoirs functioneerden goed. Met de electriche overbrenging van de waterstanden naar het kantoor werden in de eerste helft van het jaar moeilijkheden ondervonden tengevolge van eenige defecten aan den kabel in den weg Bergota. Door gedeeltelijke vervanging van den kabel werden echter de storingen opgeheven.

§ 5. Buizennet.

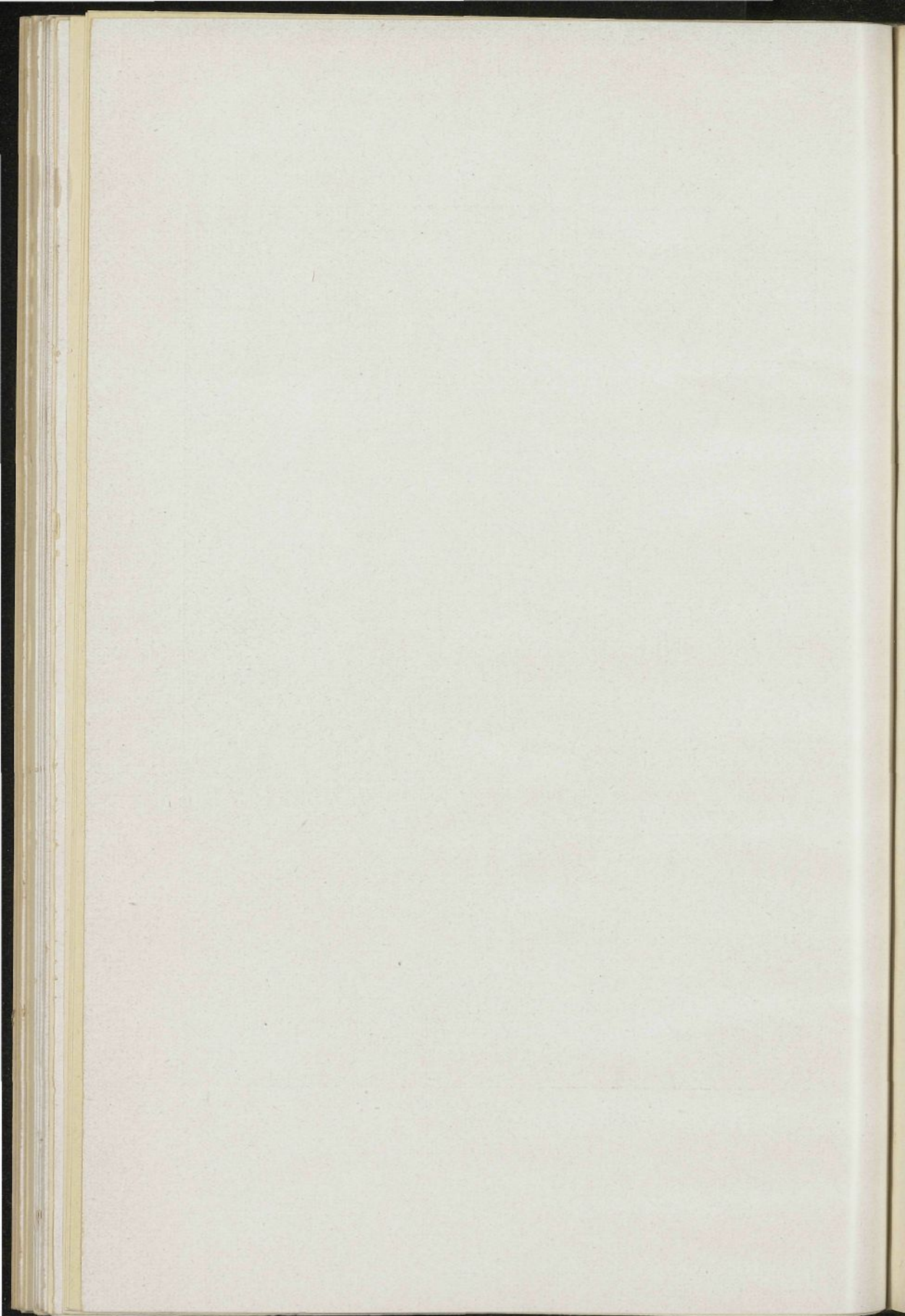
Uitbreiding van het buizennet had alleen plaats met leidingen van kleine diameter en in hoofdzaak in het Heuvelterrein.

Aangelegd werden in de(n)

Makamdowoweg.		166 meter	5/4"
idem		134	" 1"
Kali Langsee		480	" 5/4"
idem		100	" 1"
Kesambiweg		200	" 1 1/2"
Kampong Lempongsarie		275	" 5/4"
idem		672	" 1"
Kalisariweg		558	" 5/4"
Nogosariweg		371	" 1"

BAD- EN WASCHINRICHTING

Op Sompok werden nieuw gelegd :	329	meter	100"
	237	"	2"
	290	"	1 1/2"
	320	"	1"

Voor het nieuwe haventerrein werden aangelegd:

	240	meter	1 1/2"
	117	"	5/4"
	116	"	1"

Voor de kampong Kagok werden gelegd als hoofdbuis:

	184	meter	5/4"
	160	"	1"
	65	"	3/4"

§ 6. Hydranten.

Door den bouw van het militaire kampement op Djatingaleh verdwenen eenige kampongs langs den weg naar Djangli; in verband daarmede werden de 2 hydranten aldaar weggenomen.

Er werd echter een hydrant bijgeplaatst in de nieuwe meer Zuidelijk gelegen kampong waarheen de bevolking zich had verplaatst. In de benedenstad moest zoo nu en dan wegens herhaaldelijke moedwillige vernieling een hydrant gedurende een of meer weken afgesloten worden. In gang Waaghals werd een hydrant weggenomen wegens het verdwijnen der kamponghuizen aldaar. Op Sompok werd in November 1 hydrant bijgeplaatst. Er werd voor alle hydranten een bijzonder model kranen besteld welke bij genomen proefneming goed voldaan hadden. In het laatst van het verslagjaar werd door de aankomst van eene partij watermeters de gelegenheid geopend ook bij de hydranten meters te plaatsen. Voor zoover de voorraad meters voldoende is, zal daarmede worden doorgedaan om te bereiken, dat alle afgenomen water uit de reservoirs gemeten wordt, waardoor de grootte der verliezen door lekkage kan worden bepaald.

Op 31 December waren in gebruik:

5 hydranten te Srandol.
17 hydranten in Semarang-Bovenstad.
219 hydranten in Semarang-Benedenstad.

§ 7. Aansluitingen.

Het aantal aanvragen om aansluiting bleef voortdurend toenemen, zoodat op 31 December nog aan verscheidene aanvragen niet voldaan was. In den loop van het verslagjaar werden 517 nieuwe aansluitingen gemaakt; in totaal waren er op 31 December 6110. De toename bedroeg alzoo 9.2 % d.i. belangrijk meer dan in 1918. De maandelijksche toename blijkt uit het volgende overzicht.

Einde van de maand	Totaal aantal aansluitingen	Toename
December 1918 . .	5593	—
Januari 1919 . .	5616	23
Februari	5629	13
Maart	5641	12
April	5661	20
Mei	5691	30
Juni	5711	20
Juli	5742	31
Augustus	5777	35
September. . . .	5832	55
October	5931	99
November.	6040	109
December.	6106	66

De tot en met 31 December tot stand gekomen aansluitingen waren verdeeld als volgt:

Europeanen	1663
Chineezzen	1921
Inlanders	908
Andere vreemde Oosterlingen	296
Gouvernements-instellingen	96
Particuliere inrichtingen, kantoren, toko's en fabrieken	554
Gemeente instellingen	59
Buiten gebruik	609
	6106

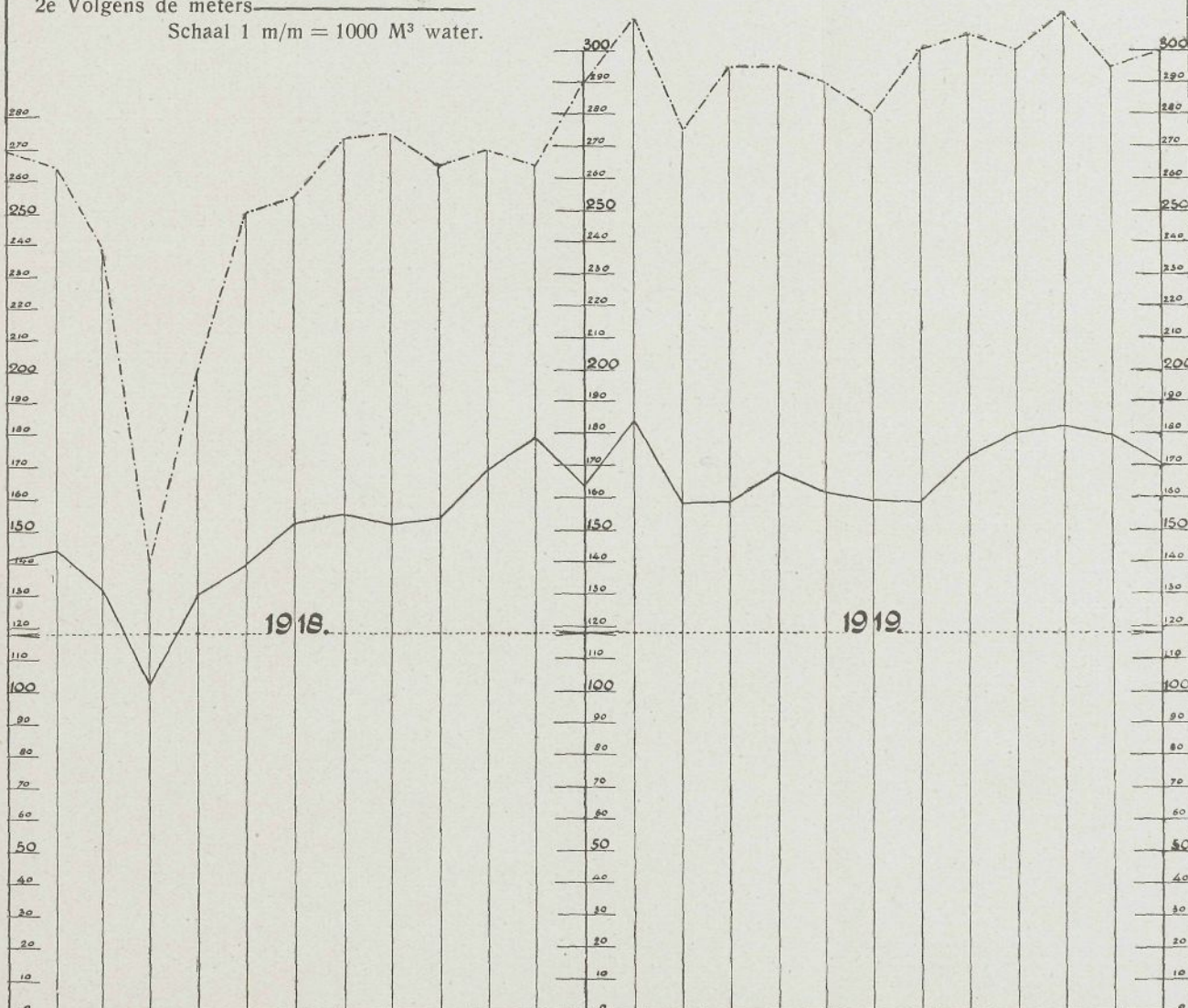
GEMEENTE-WATERLEIDING
SEMARANG.

GRAFISCHE VOORSTELLING
VAN
GELEVERD WATER.

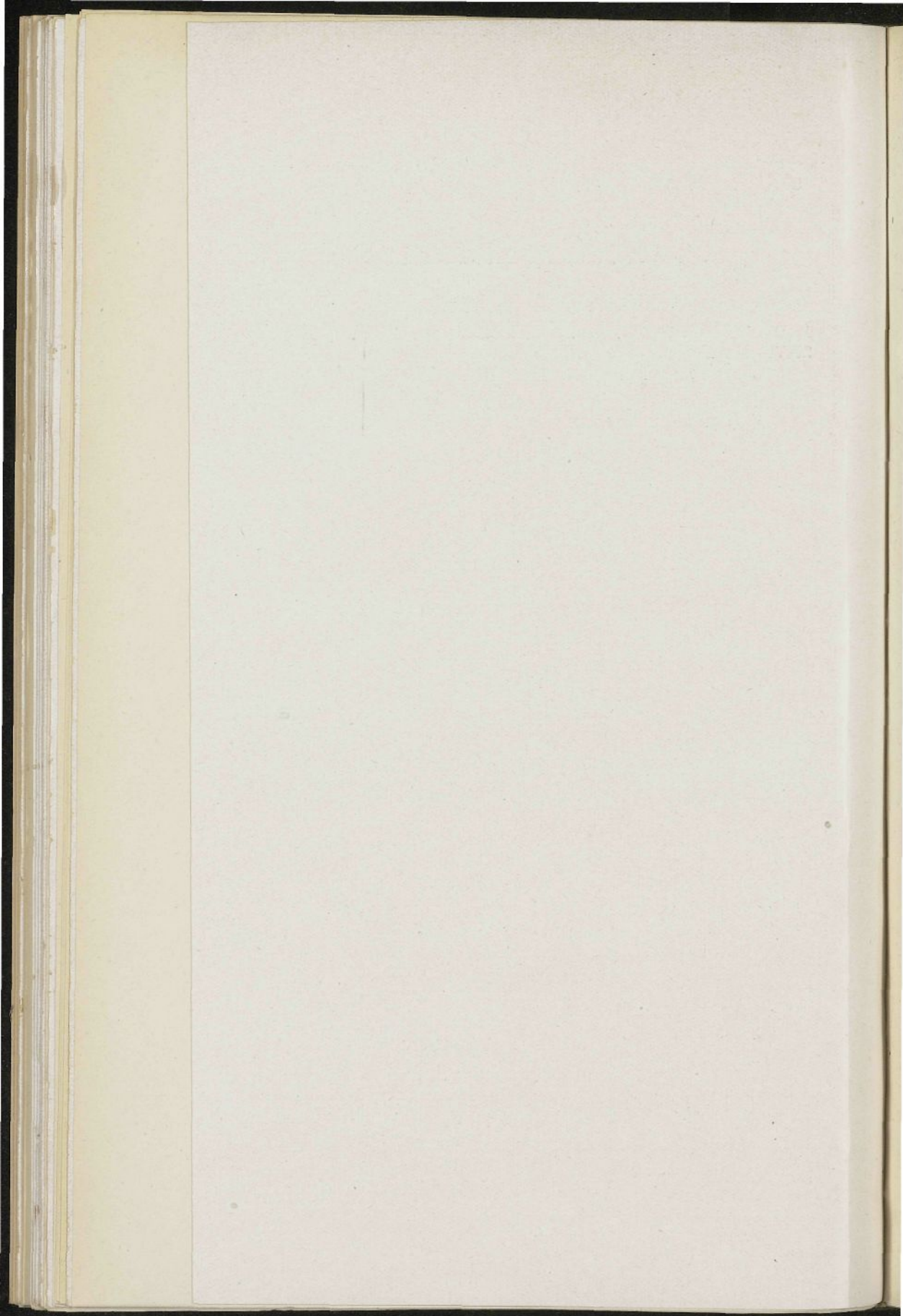
1e Uit de reservoir ————

2e Volgens de meters ————

Schaal 1 m/m = 1000 M³ water.

Jan. Febr. Mrt. Apr. Mei. Jun. Jul. Aug. Sept. Oct. Nov. Dec. Jan. Febr. Mrt. Apr. Mei. Jun. Jul. Aug. Sept. Oct. Nov. Dec.

Volgens de huurwaarde der aangesloten perceelen waren deze aansluitingen verdeeld als volgt:

Vast recht	Semarang	Oud en Nieuw Tjandi	Buiten de Gemeente
<i>f</i> 10.—	14	9	
„ 8.50	25	39	
„ 7.—	78	37	
„ 6.—	118	84	
„ 5.—	229	71	
„ 4.—	174	22	
„ 3.—	149	10	
„ 2.25	222	15	
„ 1.50	240	4	
„ 1.—	426	16	
„ 0.75	983	4	
„ 0.50	1676	122	
„ 0.20 p.M ³			31

Gedeeltelijke gratis-waterv verstrekking had plaats als volgt:

Protestantsche Weeshuis 500 M³ p. mnd.

Rooms-katholike „ 500 „ „

Leger des Heils (Genielaan) 100 „ „

Idem (Ooglijders-hospitaal) 200 „ „

Zendingshospitaal 100 „ „

Voor meerder verbruik werd 10 ct. per M³ betaald.

Leger des Heils (Boegangan) 100 M³. per maand.

Voor meerder verbruik werd 25 cents per M³. betaald.

De verdeling der aansluitingen volgens de verschillende tarieven was als volgt:

TARIEF	Aantal aansluitingen in Semarang	Aantal aansluitingen in Oud-Nieuw Tjandi
Tarief A. (huishoudelijk gebruik)	4336	433
Tarief B. (Industrieel- en Kantoor-gebruik)	574	44
Verminderd tarief.	9	4
Gewestelijk tarief.	2	30
Gemeentelijk tarief	41	18
Speciaal tarief	3	—
Brandleidingen	3	—

De kosten der aansluitingen hebben bedragen:

Totale kosten	f	159.852.—
Arbeidsloon	"	29.268.30
Materiaal	f	130.583.70

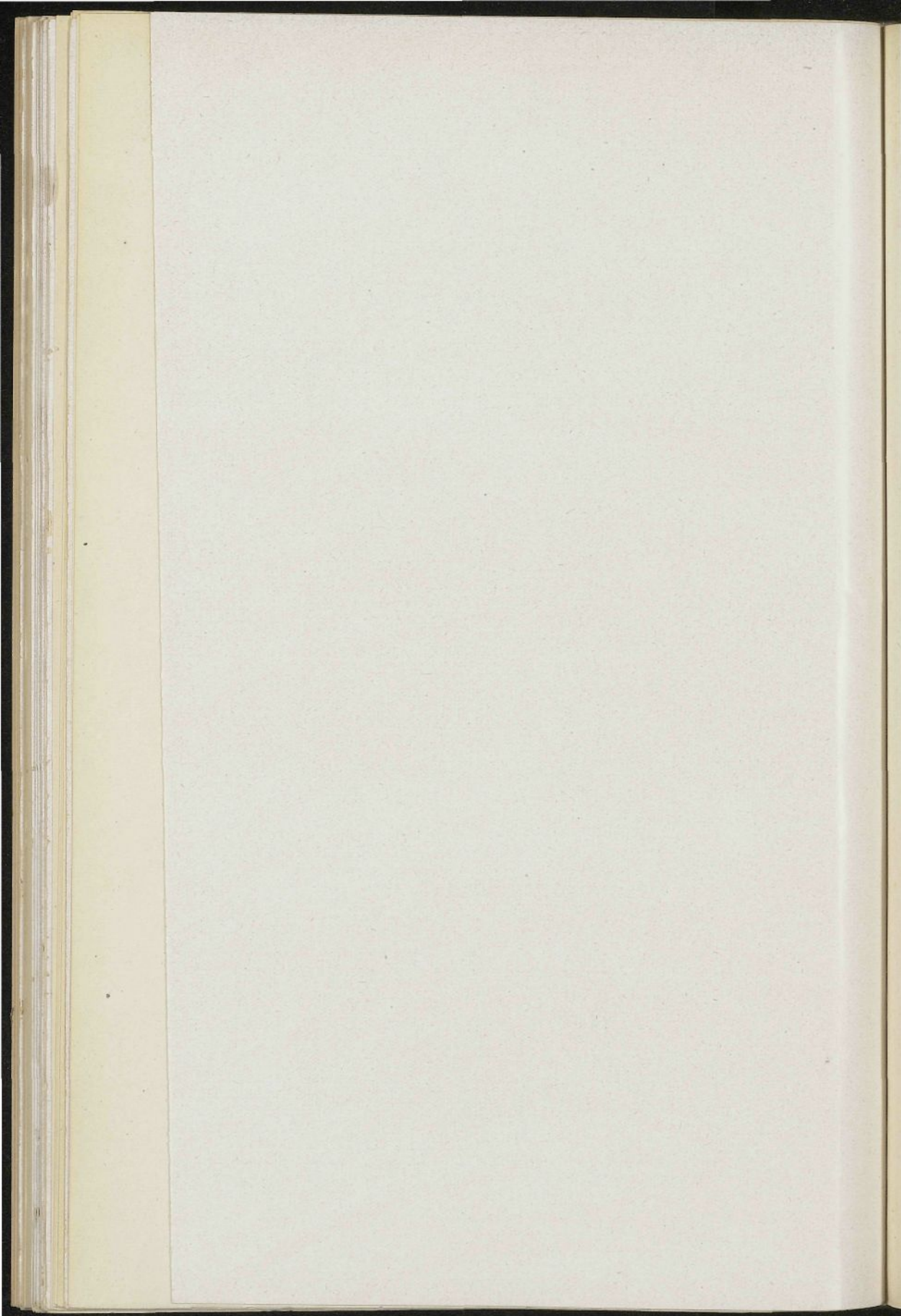
Totale kosten	f	159.852.—
Gekochte aansluitingen	"	44.832.90 ⁵
	f	115.019.09 ⁵

Hiervan zou de totale huur per maand zijn f 1.725,285.

Aan huur werd over de maand December ontvangen f 1.537,63. Het verschil wordt veroorzaakt door het totaal der huur van de buiten gebruik zijnde aansluitingen.

Het onderhoud der bestaande dienstleidingen bleef steeds veel zorg vereischen. Materiaal was steeds in voldoende hoeveelheid te krijgen, al waren de prijzen slechts weinig lager dan het vorige jaar.

VAN
GELEVERD WATER.

§ 8. Waterverbruik.

Door het in gebruik nemen in December van het vorige jaar van het nieuw gelegde stuk betonleiding van 500 m/m diameter kon in Januari 1919 en volgende maanden veel meer water worden aangevoerd. De druk op het stadsnet werd naar evenredigheid verhoogd, zoodat gemiddeld de minimum-druk 2 atmosferen bedroeg. De aanvoer van Moedal was gemiddeld 122 Sec. Ltr, de invoer in Kepoh 117 Sec. Ltr.

Van de bron werd in het verslagjaar afgevoerd totaal 3.847.027 M³ water.

In Kepoh werd ingevoerd 3.689.053 M³.

Navolgende staat geeft aan het waterverbruik in de verschillende maanden, verdeeld over de tarieven.

Maand	Tarief A.	Tarief B.	Verminderd tarief	Ge- weste- lijk tarief	Ge- meen- te	Spe- ciaal tarief	Gra- tis	Bad- en wasch- inrich- tingen	Fon- tein
Januari. . .	116804	47354	3037	1293	2168	1040	1405	11018	34
Februari . .	102865	41661	1688	1180	2483	792	1394	6048	9
Maart . . .	98060	42607	1825	1276	2979	777	1414	9428	32
April . . .	103305	46073	2074	1466	3394	1491	1402	8829	32
Mei	101148	44148	2154	1348	3088	948	1401	6622	34
Juni	99090	43240	2627	1475	2801	897	1402	7461	28
Juli	99183	43875	1997	1484	2796	1300	1390	6604	53
Augustus. .	104398	47802	2308	1521	3359	1333	1310	10630	34
September .	110727	48147	2320	1677	4004	890	1397	11226	29
October . .	110959	49130	2305	1375	3740	2282	1413	11491	76
November .	109213	47716	2460	1545	3701	1795	1418	11137	40
December .	100592	46367	4481	1142	3553	1383	1310	11823	18
Totaal	1256344	548120	29276	16782	38066	14928	16656	112317	419

Staat, aangevende het verbruik uit de stadsreservoirs naast het verbruik bij particulieren.

M A A N D	Verbruik volgens Venturime- ters Djom- blang en Siranda	Verbruik over de meters Se- marang (be- nedenstad)	Verbruik hydranten, lekken en spuien Semarang	Verbruik over de meters Oud- en Nieuw- Tjandi (Se- marang-bo- venstad).
Januari	278926	160076	118850	24077
Februari	244112	136108	108004	22012
Maart	268815	137376	131439	21314
April	266962	145740	121222	22326
Mei	259664	140773	118891	20836
Juni	248426	136404	112022	23051
Juli	271681	137879	133802	20803
Augustus	274061	146230	127831	26465
September . . .	269697	152663	117034	28038
October	278763	155362	123401	27809
November. . . .	261498	152981	108517	26044
December. . . .	264722	144564	120158	26105
Totaal	3187327	1746156	1441171	288880

§ 9. Bad- en Waschinrichtingen.

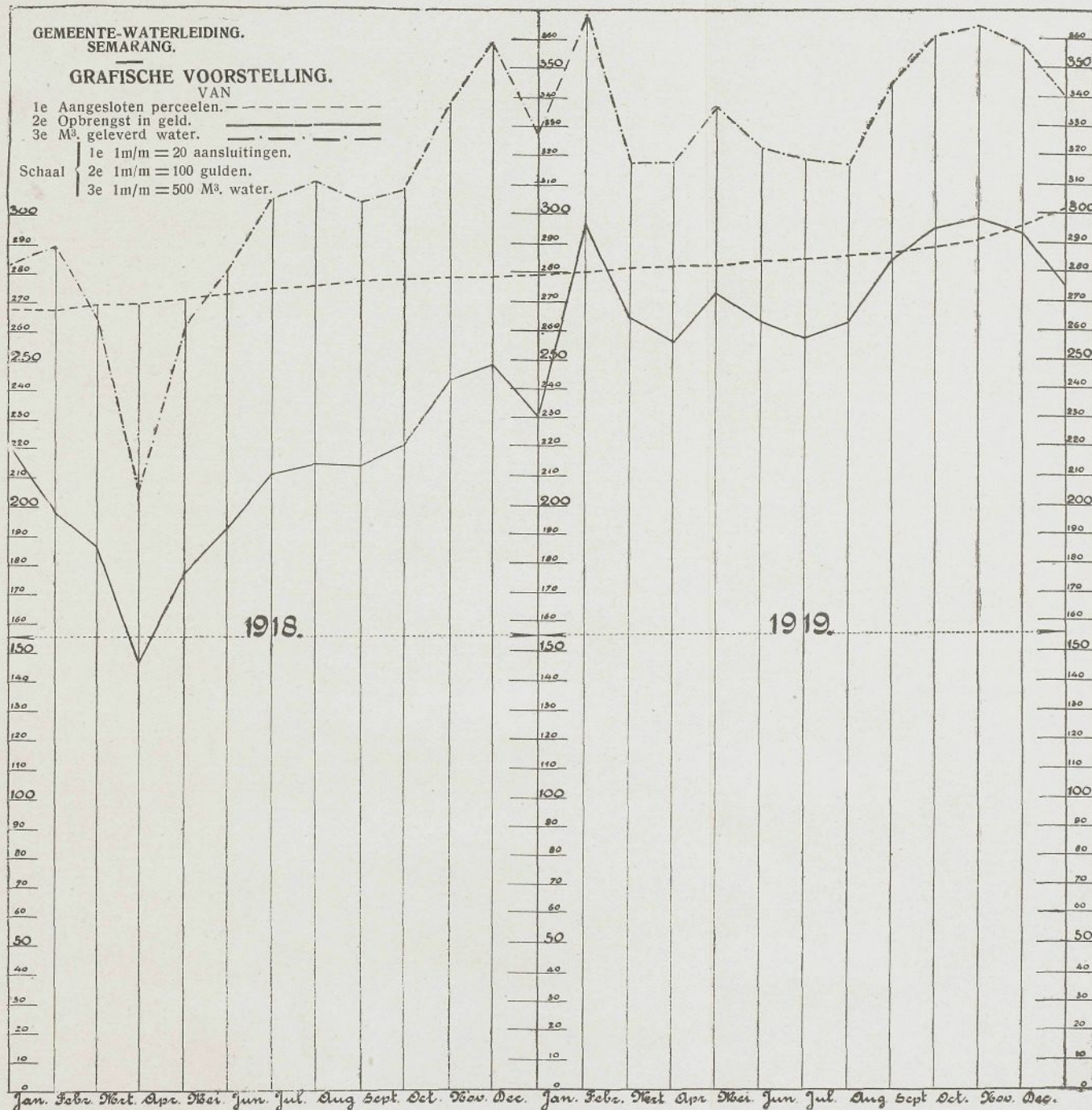
Het aantal dezer inrichtingen werd voor de benedenstad uitgebreid met 1 op Sompok. In het Heuvelterrein werden bijgebouwd en in gebruik genomen 2 inrichtingen in kampong Ngaglik en 3 in kampong Kali-Langsee, terwijl er op verzoek van den Woningdienst in kampong Kintelan 2 werden buiten

GEMEENTE-WATERLEIDING.
SEMARANG.

GRAFISCHE VOORSTELLING.

VAN

- 1e Aangesloten perceelen. ---
2e Opbrengst in geld. ---
3e M³. geleverd water. ---
- Schaal { 1e 1m/m = 20 aansluitingen.
2e 1m/m = 100 gulden.
3e 1m/m = 500 M³. water.

Jan. Febr. Mart. Apr. Mei. Jun. Jul. Aug. Sept. Oct. Nov. Dec. Jan. Febr. Mart. Apr. Mei. Jun. Jul. Aug. Sept. Oct. Nov. Dec.

gebruik gesteld. Het totale waterverbruik van de verschillende bad- en waschinrichtingen bedroeg over 1919:

				Aantal bad- hokjes in gebruik	Verbruikt water
1	B.- & w. inrichting	Kpg. Djaksa . . .		8	17422
1	"	"	Randoesarie .	4	11577
2	Bad	"	"	8	15895
3	"	"	Ngaglik. . .	8	9385
5	"	"	Kintelan. . .		34184
1	"	"	Karangasem .	4	9608
1	"	"	Petekan. . .	4	4896
5	"	"	Sompok. . .	10	13637
3	"	"	Kali Langsee .	7	5508
Totaal.				53	122112

Gemiddeld kan het verbruik per badhokje per dag ongeveer op 6 M³ geschat worden.

§ 10. Watermeters.

In den loop van het verslagjaar werden uit Australië nieuw ontvangen 425 meters $1\frac{1}{2}$ ", 10 meters $\frac{3}{4}$ ", 6 meters $1\frac{1}{2}$ " en 3 meters 2".

Van eene — eenige jaren oude — bestelling van Siemens- & Halskometers werden er in verslagjaar 600 ontvangen.

Het restant ad 400 stuks kan vermoedelijk in 1920 worden tegemoetgezien.

De volgende staat geeft een overzicht van de op 31 December 1919 in gebruik en in voorraad zijnde meters.

HOOFDSTUK XII.

Brandweer.**§ 1. Personeel.**

De organisatie der brandweer onderging gedurende het verslagjaar geene verandering. Mutaties onder het personeel echter kwamen ook nu weer vrij talrijk voor.

De samenstelling van het hoogere brandweerpersoneel was op 31 December 1919 als volgt:

Chef	E. J. Minkman, Directeur der Gemeentelijke Waterleiding.
Adjunct-Chef	A. Barendregt.
Wn. Adjunct-Chef.	F. J. L. A. Mayes.
Brandofficier	J. Hoek.
idem	J. C. Klerks.
idem	C. Ch. Kühr.
idem	A. C. H. Busselaar.
idem	F. Wolzak.
idem	L. E. van Hek.
idem	H. Nettekoven.

De samenstelling van het bedienend personeel der slangenwagens onderging naar het aantal geene verandering.

Toelagen werden aan het korps brandofficiëren, met uitzondering van den Chef der Brandweer, verleend met ingang van 1 Januari 1919 (Raadsbesluit van 30 Mei 1919 No. 4/R) op den volgende voet:

- aan den adjunct-chef, belast met het toezicht op het materieel en de administratie, *f* 50.— per maand;
- aan de brandofficiëren *f* 25.— per maand.

§ 2. Materieel.

Het materieel omvatte evenals in vorige jaren 10 slangenwagens met uitrusting, bestaande uit 100 of 125 M. slang, 1 standpijp, 2 straalpijpen, 1 brandkraansleutel, 1 stormlantaarn en 1 of 2 emmers.

Voorts bleven de beide stoomspuiten dienst doen.

Soort van meter	Grootte	In gebruik	In Magazijn	Alvoren-defect	Totaal
Andreae	1"	4	4	—	8
	3/4"	27	3	—	30
	5/8"	9	—	—	9
	1/2"	21	—	—	21
Siemens & Halske	3/4"	326	59	3	388
	1/2"	153	51	2	206
	3/8"	495	201	1	698
Meinecke (natloopers)	1 1/2"	14	—	—	14
	5/4"	13	1	—	14
	1"	126	14	—	140
	3/4"	348	2	—	350
	1/2"	101	4	—	105
	3/8"	21	—	—	21
Meinecke (droogloopers)	1 1/2"	3	2	1	6
	5/4"	6	4	2	12
	1"	37	12	1	50
	3/4"	991	7	2	1000
	1/2"	892	4	4	900
Bopp & Reuther	3/4"	12	—	—	12
Jap.	1/2"	9	—	91	100
Ster.	1/2"	765	33	2	800
T I B.	2"	1	2	—	3
	1 1/2"	5	1	—	6
	3/4"	485	25	—	510
	1/2"	669	47	1	717
TOTAAL AANTAL METERS					6120

§ 3. Branden.

De Brandweer werd gealarmeerd op de volgende data en voor de daarbij aangegeven gevallen:

1. op 30 Maart voor een begin van brand, door kortsluiting in de Aniëmleiding ontstaan in een kapokgoedang op Kebon Laoet. De brand werd gebluscht met één slang.
2. op 14 Mei voor een begin van brand op Seteran, welke brand met emmers water werd gebluscht. Oorzaak onbekend.
3. op 6 Juli, des nachts om 2 u. 15, voor brand in een goedang aan den Ouden Boom, bergplaats van blikken gevuld met klapperolie. Een groot deel der klapperolie werd door het vuur vernield. Om 4 uur 's morgens was de brandweer den brand meester. Oorzaak onbekend.
4. op 10 Augustus voor een begin van brand op Djomblang, ontstaan door kortsluiting in de Aniëmleiding. Er behoefde geen water te worden gegeven.
5. op 1 September voor een begin van brand op Beteng, welke brand werd gebluscht met één slang. Oorzaak onbekend.
6. op 17 September des avonds voorbrand in een klein kantoor-gebouw op Kebon Laoet. Deze brand werd met twee slangen in een half uur gebluscht; het kantoorgebouw echter brandde geheel uit. Oorzaak onbekend.
7. op 19 November voor brand in een prauw met kapok, welke in de prauwenhaven gelegen was. Deze brand, vermoedelijk ontstaan bij het uitzwavelen, werd gebluscht door de Jan van der Heyde.

Verder werd de brandweer eenige malen gealarmeerd voor brand op de vuilnisbelt van de Gemeente op Kobong en voor alang-alangbrandjes in het Heuvelterrein.

HOOFDSTUK XIII.

Veterinaire Dienst.

§ 1. Slachterijen.

De keuring van slachtvee en vleesch had op dezelfde wijze als in vorige jaren plaats. De keuring geschiedt door keurmeesters, welke een daarvoor speciale opleiding hebben genoten. De slachtplaatsen verkeerden over het algemeen in zeer slechten toestand, voornamelijk wat betreft de afwatering en de hygienische inrichting. Een en ander heeft dan ook in verslagjaar den B. G. D. aanleiding gegeven, om op vergunningsaanvragen tot voortzetting van slachterijen, wegens de hoogst onhygienische inrichting, afwijzend te beschikken. De oprichting van een gemeenteabattoir is dan ook zeer urgent te noemen.

In 1919 is het totaal aantal slachtingen, in vergelijking met 1918, belangrijk teruggelopen. Er werden:

- 501 runderen meer geslacht,
- 351 buffels minder „
- 357 varkens meer „
- 4067 schapen en geiten minder geslacht.

De vermindering van het aantal geslachte buffels moet worden toegeschreven aan het verscherpte toezicht op het slachten van vrouwelijke buffels.

De stijging van den prijs van het slachtvee, en de daarmee verband houdende stijging der vleeschprijzen zijn de oorzaken, dat veel minder vleesch werd geconsumeerd, voornamelijk wat betreft geiten en schapen. Dat er ruim 4000 schapen en geiten minder geslacht werden, moet waarschijnlijk worden toegeschreven aan vermeerdering van het clandestien slachten en aan de verminderde koopkracht van den consument.

INSPECTIE DER VLEESCHPASARS.

MAAND	Aantal inspecties					Aantal malen goed-gekeurd					AFGEKEURD WEGENS														
	Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Karang-bidara	Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Karang-bidara	bedorven toestand					vuilheid					anderzins				
											Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Karang-bidara	Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Karang-bidara	Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Karang-bidara
Januari	30	30	5	5	30	—	25	5	5	30	28 ³ / ₄	2 ¹ / ₂	—	—	—	1 ¹ / ₄	—	—	—	—	1 ¹ / ₂ *	—	—	—	—
Februari	24	23	4	1	25	—	19	4	1	25	21 ³ / ₄	3 ³ / ₄	—	—	—	1 ¹ / ₄	—	—	—	—	5 ¹ / ₂ *	1*	—	—	—
Maart	26	26	6	4	26	—	26	5	4	26	19	—	1 ¹ / ₂	—	—	5	—	—	—	—	1 ¹ / ₄ *	—	—	—	—
April	25	25	6	3	24	—	22	6	3	24	21	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1 ¹ / ₂ *	—	—	—
Mei	27	28	6	2	27	—	19	6	2	27	23 ¹ / ₄	1 ³ / ₄	—	—	—	1 ¹ / ₄	1 ¹ / ₂	—	—	—	3 ³ / ₄ *	1 ³ / ₄ *	—	—	—
Juni	24	25	5	4	25	—	20	5	4	25	20 ³ / ₄	1 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	—	—	—	3 ¹ / ₂ *	1 ¹ / ₄ *	—	—	—
Juli	22	21	4	4	24	—	19	4	4	23	19	1 ¹ / ₂	—	—	1 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	2 ¹ / ₄ *	1 ¹ / ₄ *	—	—	—
Augustus	24	25	5	4	24	—	25	5	4	24	16 ¹ / ₂	—	—	—	—	1	—	—	—	—	5*	—	—	—	—
September	26	26	7	7	26	—	24	6	7	26	18 ¹ / ₄	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1 ³ / ₄ *	—	—	—	—
October	26	26	6	5	26	—	25	6	5	26	20 ³ / ₄	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 ¹ / ₂ *	1 ¹ / ₄ *	—	—	—
November	28	31	10	6	31	—	30	10	6	31	28 ¹ / ₄	1 ¹ / ₄	—	—	—	—	—	—	—	—	1 ¹ / ₂ *	—	—	—	—
December	24	25	7	5	27	—	25	7	5	27	30 ¹ / ₄	—	—	—	—	1 ¹ / ₄	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	306	311	71	50	315	—	279	69	50	314	267 ³ / ₄	10 ¹ / ₄	1 ¹ / ₂	—	1 ¹ / ₂	10	1 ¹ / ₂	—	—	—	28	4	—	—	—

* Distomatosis (Lever).

LEVEND GEKEURD EN GESLACHT WERDEN:

Maand	Runderen		Buffels		Varkens		Geiten		Schapen		Ontvangen keurgeld per maand	
	Sl ¹⁾	P ²⁾	Sl	P	Sl	P	Sl	P	Sl	P		
Januari	548		840		569		870	220	163	20	f 1048	90
Februari	481		787	2	317		716	235	138	44	„ 899	10
Maart	538	1	865	1	445		682	175	157	64	„ 988	30
April	508		809		579		700	115	189	76	„ 998	10
Mei	512	1	932	1	535		686	151	152	34	„ 1039	30
Juni	483		970		495		528	50	117	18	„ 995	80
Juli	551		993		651		380	39	114	15	„ 1087	20
Augustus	576		1136		638		453	94	93	35	„ 1178	70
September	553	4	1015	3	634		485	192	98	87	„ 1127	30
October	502		882		649		457	94	158	22	„ 1024	70
November	489		658		606		384	34	123	15	„ 871	50
December	386		733		562		327	53	124	17	„ 836	40
Totaal 1919	6127	6	10620	7	6740		6668	1452	1626	447	f 12095	30
Totaal 1918												

Sl ¹⁾ Slager

P ²⁾ Particulier

Ook in verslagjaar moest de tusschenkomst der politie worden ingeroepen, om het clandestien slachten van geiten en schapen tegen te gaan.

§ 2. Melkerijen.

Ultimo 1918 bedroeg het aantal melkerijen, zoowel binnen als buiten de Gemeente gelegen, welke aan de stad melk leveren 45. Einde 1919 bedroeg dit aantal 53. Een viertal aanvragen was ultimo verslagjaar nog in behandeling.

Ultimo December 1919 waren als melkverkoopers ingeschreven:

Europeanen	binnen	de Gemeente	20	tegen	17	in	1918
"	buiten	"	"	6	"	3	"
Chineez	binnen	"	"	18	"	16	"
"	buiten	"	"	—	"	—	"
Inlanders	binnen	"	"	3	"	3	"
"	buiten	"	"	6	"	6	"

In een melkerij kwam in verslagjaar besmettelijke ziekte (typhus) voor, waartegen de noodige maatregelen werden genomen.

Gedurende verslagjaar heeft in verscheidene melkerijen mond en klauwzeer onder het vee geheerscht. De voor de consumptie bestemde melk is zoolang deze ziekte voorkwam, gekookt in den handel gebracht.

a. Melkstallen.

In verslagjaar nam het aantal melkerijen, welke aan alle gestelde eischen voldoen, toe. Het aantal melkerijen, welke inrichting nog veel te wenschen overlaat, neemt regelmatig af.

Nu de afvoer van de faecaliën niet meer mag plaats hebben in open water, wordt de eisch gesteld dat die afvoer moet plaats hebben naar een septic tank met grintbed, dan wel naar een zinkput. Een tweetal melkerijen kwam in verslagjaar gereed, waar voor de faecaliën afvoer en septictank was gemaakt. Veel moeilijkheid werd in dit jaar ondervonden met het verkrijgen van vloertegels, aangezien geheel vlakke tegels niet altijd voorhanden waren.

b. Onderzoek melkkoeien.

In tegenstelling met voorgaande jaren heeft zich de tuberculatie van het melkvee tot die stallen bepaald, waar vroeger

tuberculose onder het melkvee geconstateerd werd, en tot die stallen, welke in aanmerking kwamen voor het verleenen eener vergunning. Aangezien het Veeartsenijkundig Laboratorium te Wellestevreden niet steeds in staat was, de noodige tuberculine te verstrekken, moest de tuberculinatie van het reeds vroeger onderzochte melkvee worden uitgesteld.

Tuberculinatiestaat.

	1e dag	Na eerste indrup- peling			2e dag	Na tweede indrup- peling			Sectie	
		Negatief	Positief	Du- bieus		Negatief	Positief	Du- bieus	Negatief	Positief
van 76	76	76	—	—	66	62	—	4	—	2
„ 77	77	68	—	9	77	63	6	8	—	—
	153	144	—	9	143	125	6	12	—	2

Ten vorigen jare werd het vermoeden uitgesproken, dat ondervoeding, als gevolg van de hooge voederprijzen, een toename van het aantal tuberculosegevallen ten gevolge zou kunnen hebben. Teneinde bovenbedoelde ziekte te bestrijden, werd het noodzakelijk geacht, om elke stal in een of meer afzonderlijke vakken te verdeelen, opdat de nog niet op tuberculose onderzochte melkkoeien afgescheiden kunnen worden.

In nieuwe melkerijen werden steeds een of meer van dergelijke vakken gebouwd.

Een voorschrift betreffende deze afzonderingsvakken zal in de melkverordening worden opgenomen.

Een intensieve contrôle op de naleving van de bepalingen der melkverordening is onontbeerlijk.

Melkgereedschappen.

Door de tijdsomstandigheden is het voor de melkverkoopers nog steeds zeer moeilijk, aan art. 21 der melkverordening te voldoen, waarin staat voorgeschreven, dat hals en buik de flesschen langzaam in elkaar moeten overgaan.

Steeds wordt geadviseerd, wit email melkgereedschappen te gebruiken.

c. Zindelijkheid en bacterieele infectie der melk.

De zorg voor het reinhouden der melkflesschen laat in verscheidene melkerijen nog veel te wenschen over. Wanneer dadelijk na thuiskomst de melkrondbrenger zich de plicht zag opgelegd, om de leege flesschen met water te vullen, (beter ware het, zoo hij dit dadelijk na aflevering der melk deed) dan zou opdroging van melkresten in de flesschen worden voorkomen. Te dien aanzien zal de melkverordening moeten worden aangevuld.

De zindelijkheid der melk werd bepaald, door de melk door watten te filtreeren, terwijl een inzicht in de bacterieële infectie werd verkregen door 10 cM³ melk, vermegd met $\frac{1}{2}$ cM³ methyleenblauw-oplossing, in een waterbad van 40 — 50% C. te plaatsen. Het eerste halfjaar van 1919 werden de resultaten van het onderzoek op de in voorafgaande jaren gebruikelijke wijze middels publicatie in de dagbladen bekend gemaakt. Er werd dan slechts vermeld of de zindelijkheid der melk onvoldoende, dan wel vuil of zeer vuil was. Het hiermede bereikte resultaat mag bevredigend worden genoemd.

Aantal onderzochte monsters melk van:		Na filtratie door watten						M. Reductase				
		Goed	Vrij goed	Voldoende	Onvol- doende	Vuil	Zeer vuil	6 uren en meer	3 6 uren	1—3 uren	15 m. 1 uur	Minder dan 15 min
1e half- jaar 1919	Europeanen	39	41	20	7	1	—	35	31	27	14	—
	Chineezzen	31	45	19	7	1	—	32	25	34	6	1
	Inlanders	2	8	22	14	2	1	32	12	4	1	—
	260	72	94	61	28	4	1	99	68	65	21	1 254
2e half- jaar 1919	Europeanen	34	27	10	1	—	—	29	18	23	2	—
	Chineezzen	32	12	3	8	—	—	20	20	12	3	—
	Inlanders	—	8	13	4	3	—	17	9	—	2	—
	155	66	47	26	13	3	—	66	47	35	7	— 155
Of in procenten												
2e halfjaar	1919	42.5	30.3	16.77	8.39	1.93	—	42.5	30.3	22.57	4.51	—
1e „	1919	27.6	36.1	23.4	10.7	1.5	0.3	35.03	26.77	25.59	8.26	0.39
	1918	30.77	38.	21.1	8.	2.	0.2	40.8	29.2	26.5	3.2	0.2
	1917	24.3	37.4	29.9	7.3	1.	—	43.4	24.6	24.	7.3	0.8
	1916	20.9	36.5	30.5	10.2	1.6	0.2	37.3	36.	22.1	4.	0.2
	1915	12.1	27.2	35.4	19.8	3.1	—	37.	30.7	23.5	7.1	1.6
	1914	12.8	18.3	39.	21.3	7.6	1.1	16.4	28.6	30.1	1.7	6.
	1913	9.8	4.9	46.3	34.1	4.9	—					

Liepen over het 1e halfjaar 1919 de cijfers betreffende de zindelijkheid der melk terug, in het 2e halfjaar was eene verbetering te constateeren.

Deze verbetering moet worden toegeschreven aan de betere publicatie van de verkregen resultaten van het melkonderzoek. Evenals voorgaande jaren staat de zindelijkheid der melk van den Javaanschen melkleverancier niet op een hoog peil; van de publicatie trekt bij zich weinig aan. De cijfers betreffende de bacteriële infectie vertoonen over het 1e halfjaar eveneens een achteruitgang, het 2e halfjaar zijn echter betere cijfers verkregen, wat wellicht moet worden toegeschreven aan de vele goede wenken, die aan de melkleveranciers zijn gegeven, over het

algemeen wordt thans meerdere zorg besteed aan de behandeling der melk en aan de reinheid van stallen en melk-gereedschappen, hetgeen aan de zuiverheid der melk ten goede komt.

d. Samenstelling der melk.

De samenstelling der melk gedurende 1919 is beter dan die in 1918. Een vijftien-tal vervalschingen werden in verslagjaar geconstateerd. Het is echter steeds zeer moeilijk te constateeren, door wien de vervalsching werd gepleegd: door den melkverkooper of door zijn personeel.

Daarom wordt in de meeste gevallen geen strafvervolgung ingesteld, doch volstaan met eene waarschuwing.

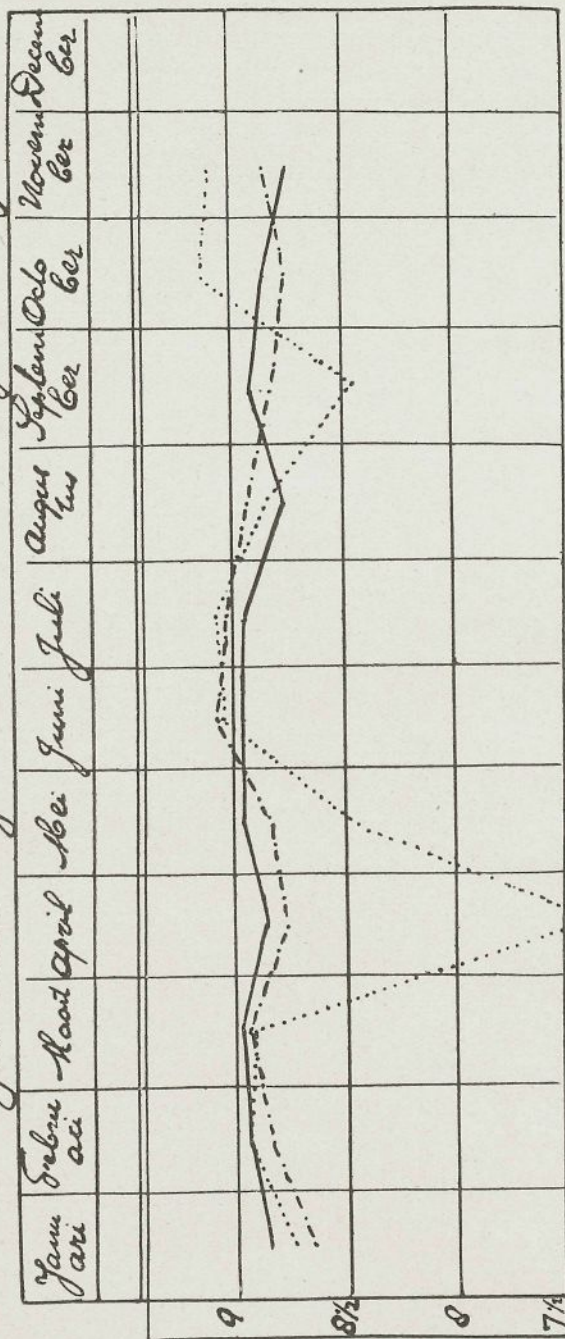
Kan men echter met eenige zekerheid vaststellen dat of onvoldoende toezicht op het bedrijf, of opzet in het spel zijn, dan wordt de vergunning ingetrokken.

Het voornemen bestaat om de stal-contrôle, alsmede de contrôle op de inrichting van het bedrijf uit te breiden, en de resultaten daarvan in cijfers weer te geven. Deze cijfers zullen tevens gepubliceerd worden.

Het publiek krijgt daardoor een betere kijk op het bedrijf, waaruit het zijn melk betreft.

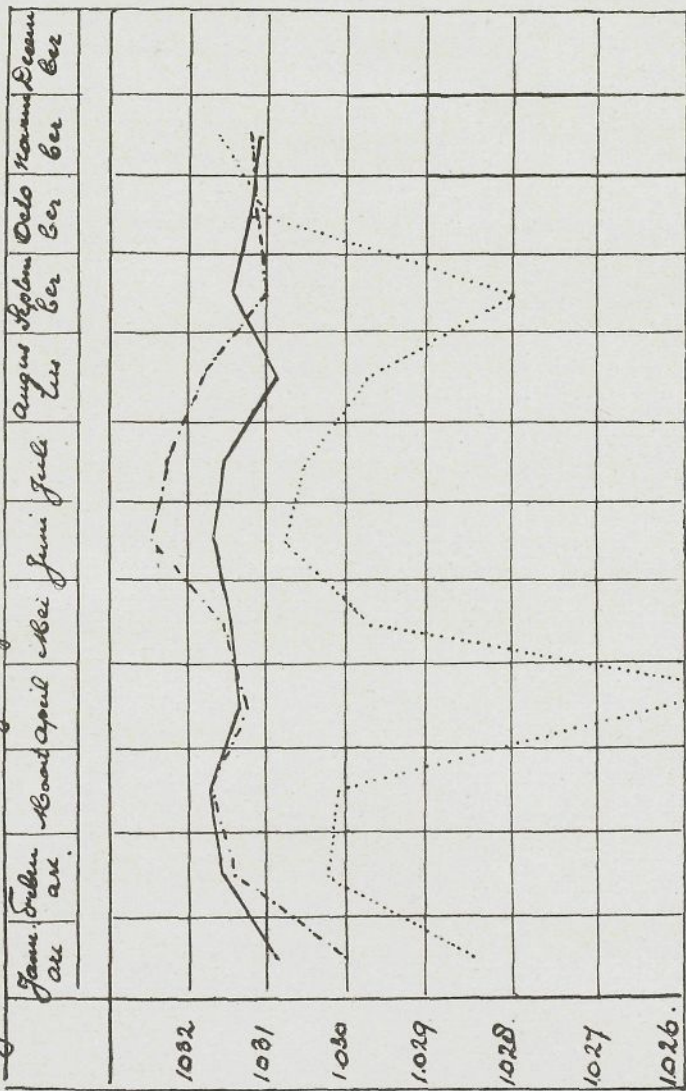
Van de 416 monsters werden er 23 ondeugdelijk bevonden.

Gemiddeld gehalte aan Vetrijze droogrest

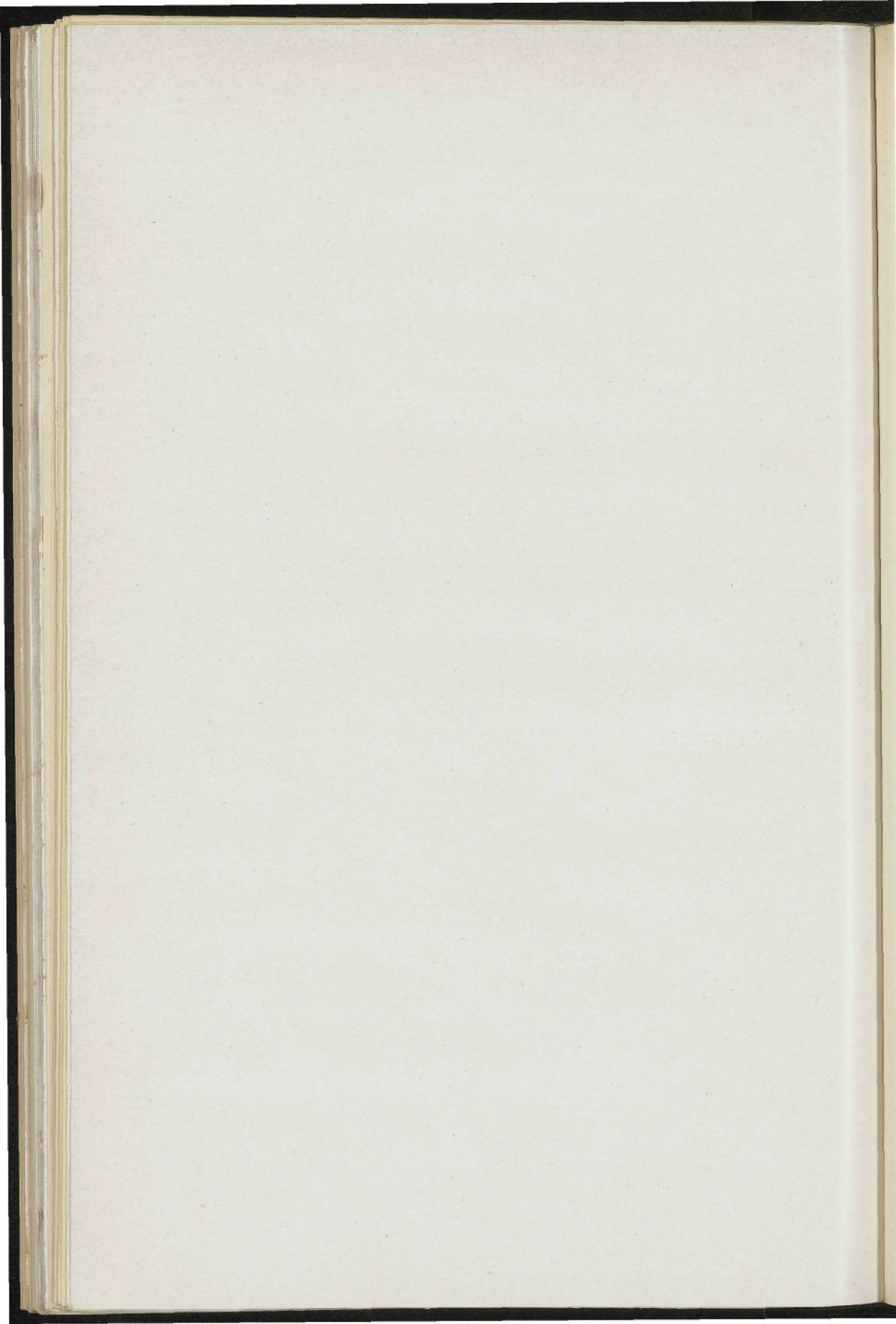

— European
 - - - Chinese
 . . . Javanese

Gemiddeld Soortelyk Gewicht der melk

European
Chinese
Javanese.

e. Resultaat van het onderzoek.

Aantal onderzochte monsters melk.	Te gering gehalte aan vet- vrije droge stof (minder dan 8)					Te gering proc. vetgehalte der droogrest	
	aan- tal	in proc.	Daarvan met ze- kerheid ver- valscht			aantal	procent
			aan- tal	in pro- cent			
Europeanen	180	—	—	4	2.2	3	1.7
Chineezen	158	—	—	4	2.5	4	2.5
Inlanders	78	1	1.3	7	8.9	—	—
Totaal	416	1	0.2	15	3.6	7	1.6

f. Gemiddeld soortelijk gewicht der melk.

		Europeanen		Chineezen		Inlanders		Totaal	
		mon- sters	SG der melk	mon- sters	SG der melk	mon- sters	SG der melk	mon- sters	SG der melk
Buiten contr.	1919	180	1.0313	158	1.0314	78	1.0295	416	1.0310
	1918	173	1.0307	163	1.0313	80	1.0295	416	1.0307
	1917	140	1.0308	154	1.0315	91	1.0295	390	1.0308
	1916	198	1.031	169	1.03156	113	1.0307	480	1.0311
	1915	113	1.0311	74	1.0314	70	1.0297	257	1.0308
	1914	115	1.0309	79	1.030	71	1.0257	265	1.0292
	1913	22	1.0285	11	1.0263	9	1.013	42	1.0228

g. Gemiddeld vetgehalte.

	Europeanen	Chineezen	Inlanders	Totaal
Buiten controle 1919	4.02	3.81	5.73	4.24
1918	3.84	3.8	5.23	4.16
1917	3.82	3.88	5.15	4.17
1916	3.84	4.1	5.02	4.21
1915	3.67	3.71	4.82	3.98
1914	3.56	3.60	4.16	3.73
1913	3.43	3.16	3.74	3.45

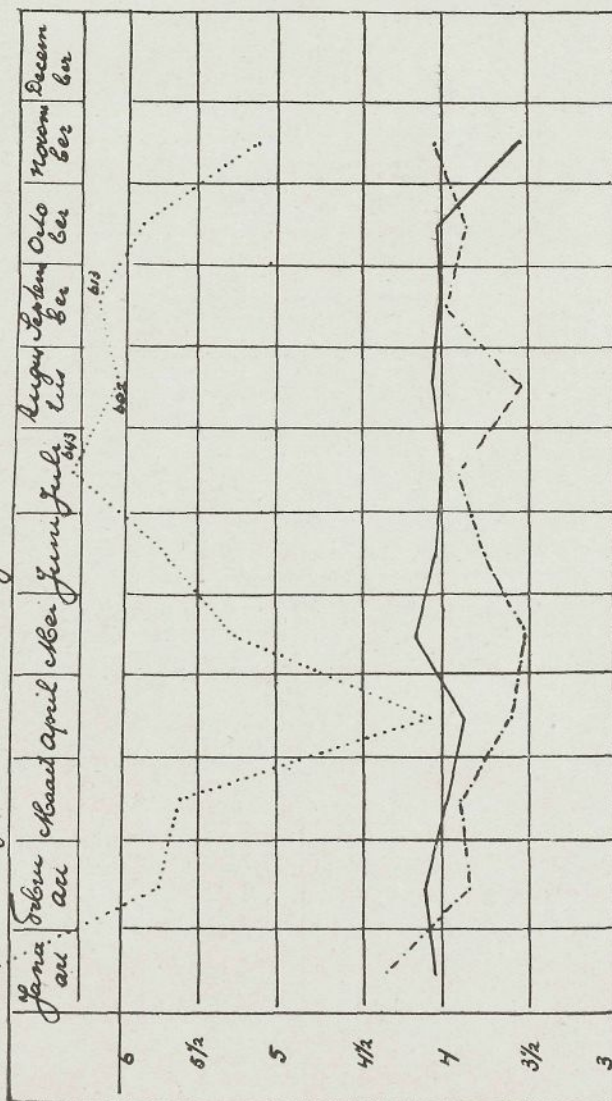
h. Aantal monsters melk met vetgehalte:

	Minder dan 3%	3-3½	4-3½	4½-4	4½-5	5 en meer %	Totaal 3% en meer
Europeanen	11	24	54	46	26	19	169 of 93.8%
Chineezen	11	23	64	40	17	3	147 „ 91.1%
Inlanders	3	2	10	6	9	48	75 „ 96.1%

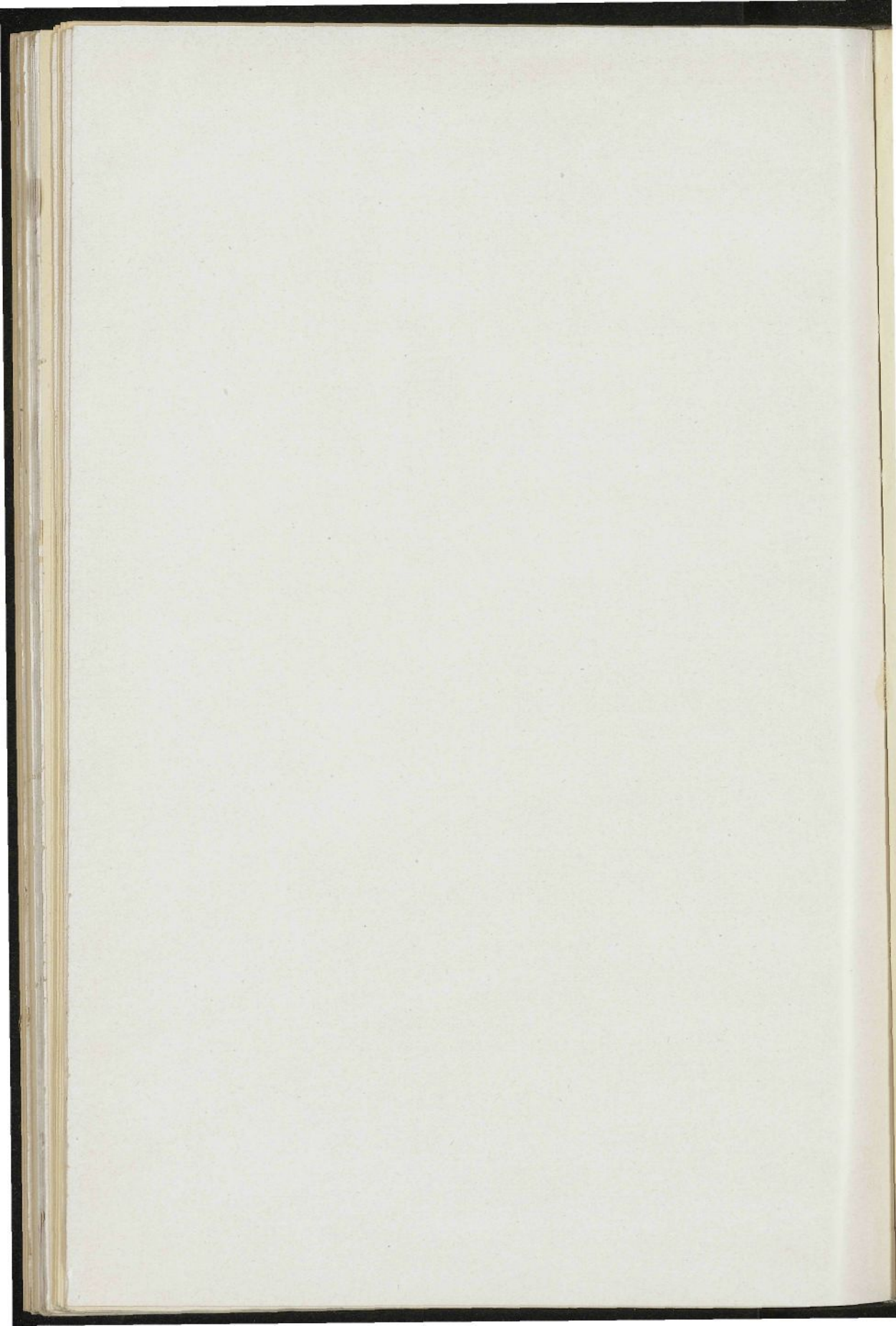
		Europe- anen	Chineezen	Inlanders	Totaal
Gemiddeld ge- halte aan vetvrije droge stof	1919	8.903	8.893	8.773	8.862
	1918	8.409	8.524	8.344	8.441
	1917	8.430	8.591	8.338	8.471
	1916	8.485	8.643	8.604	8.569
	1915	8.47	8.55	8.34	8.46
	1914	8.40	8.22	7.22	8.037
	1913	7.76	7.32	3.73	6.27
Aantal monsters in procenten met een vetvrije droge stof lager dan 8	1919	—	—	1.3	0.4
	1918	10.9	7.4	13.7	10.1
	1917	7.1	5.8	10.4	7.4
	1916	6.	6.	9.	7.
	1915	12.4	5.4	10.	9.7
	1914	15.	1.9	4.5	24.1
	1913	31.	7.5	100.	65.

Gemiddeld Telgehalte

69

European
Chinese
Javanese

i. Vergelijkende cijfers over 1919.

Naam van den verkooper	Aantal monsters		Soortelijk gewicht bij 15° C.		Vetgehalte		Vetvrije droge stof		Zindelijk- heid op 100 bere- kend		Aanmer- kingen
	1918	1919	1918	1919	1918	1919	1918	1919	1918	1919	
H. Abdul Radjah	8	10	1.0296	1.0303	3.45	3.82	8.06	8.617	54		
Be Tjien Kian	—	4	—	1.0323	—	4.09	—	9.156	—		
A. W. Bergmann	10	8	1.0313	1.0303	3.62	5.01	8.51	8.842	82		
P. Colin	11	4	1.0300	1.0286	3.32	3.96	8.13	8.215	80		
G. Dietzel	—	7	—	1.0322	—	5.04	—	9.329	—		
M. J. W. Don Griot	—	9	—	1.0310	—	3.11	—	8.635	—		
Mevr. M. Schorst	10	4	1.0298	1.0309	4.23	4.40	8. -	8.863	68		
Mevr. A. Goedhart	10	6	1.0306	1.0314	4.75	4.49	8.53	9.015	98		
Go Siang King	13	9	1.0306	1.0325	3.94	3.76	8.39	9.142	91		
de Gruiter	9	7	1.0333	1.0329	4.60	3.70	9.07	9.236	100		
Mevr. E. van Hek	9	8	1.0307	1.0312	4.20	4.03	8.46	8.866	72		
Mevr. Hisgen	10	8	1.0310	1.0319	3.54	3.88	8.43	9.018	98		
Mev. J. Hoogvelt	11	11	1.0300	1.0395	4.01	3.72	8.25	8.631	83		
Ho Ik Toen	10	9	1.0316	1.0321	4.02	4.18	8.64	9.125	92		
Ing Sioe Sie	10	9	1.0306	1.0321	3.90	4.30	8.35	9.139	85		
Kadam	8	10	1.0311	1.0296	5.28	6.33	8.75	8.938	73		
Koekoh	7	11	1.0279	1.0284	7.01	6.48	8.25	8.647	86		
Mev. Kreekelenberg	9	9	1.0318	1.0325	3.74	3.83	8.65	9.149	72		
Kwa Wan Sik	9	8	1.0310	1.0309	3.66	3.78	8.44	8.753	77		
Th. Langholz	7	3	1.0300	1.0275	3.94	3.98	8.24	7.937	50		
Leger des Heils	6	8	1.0304	1.0312	4.06	3.78	8.36	8.829	83		
Mev. vd. Linde Teske	9	9	1.0308	1.0315	4.03	4.34	8.45	9.007	83		
Mevr. van Ligten	10	7	1.0316	1.0305	4.24	4.51	8.68	8.789	92		
Liem Som Nio	10	10	1.0290	1.0304	3.93	3.87	8. -	8.641	70		
Liem Tjien Lee	10	12	1.0329	1.0312	3.52	3.69	8.89	8.813	80		
Mevr. Martherus	11	9	1.0310	1.0318	3.74	3.69	8.46	9.011	88		
Gebr. Niti	8	6	1.0294	1.0315	4.65	4.09	8.21	8.965	79		
Oei Dje Sien	8	10	1.0314	1.0316	3.44	3.81	8.51	8.936	98		
Oei Tik Djoen	—	7	—	1.0309	—	3.47	—	8.678	—		
Ong Lien Nio	11	8	1.0312	1.0324	4.24	3.82	8.59	9.125	85		
Ong King Tjiang	13	11	1.0318	1.0319	3.65	3.43	8.63	8.897	90		
A. Ort	10	10	1.0303	1.0299	3.90	4.51	8.31	8.629	80		
Ratman	8	10	1.0309	1.0304	4.60	6.97	8.56	9.239	60		
Melkerij Salejan	8	6	1.0304	1.0290	4.92	7.21	8.51	8.952	84		
Samioen	7	4	1.0291	1.0271	5.25	5.05	8.25	8.046	60		
Sarman	8	9	1.0306	1.0291	4.41	4.92	8.47	8.511	65		
Sarpin	12	12	1.0299	1.0293	6.02	6.02	8.57	8.778	60		
Mevr. Schumann	9	9	1.0314	1.0316	2.92	3.51	8.41	8.859	88		
T. L. Siem	8	5	1.0317	1.0306	4.32	4.10	8.72	8.735	98		
S. B. Tan	3	10	1.0336	1.0314	3.92	3.68	9.12	8.862	90		
Melk: Tan Bie Tjoe	11	9	1.0325	1.0314	3.80	4.06	8.84	8.919	88		
Tan Kpeek Hwat	10	10	1.0306	1.0314	3.93	4.13	8.39	8.932	75		
G. H. Tan	12	7	1.0319	1.0313	3.58	3.26	8.65	8.751	88		
Tan Siauw Ting	12	10	1.0316	1.0320	3.35	3.84	8.53	9.037	88		
T. L. The	13	10	1.0797	1.0301	3.77	3.56	8.14	8.514	80		
J. B. Thomson	11	7	1.0285	1.0321	3.50	3.74	7.81	9.055	90		
N.V. melkerij Tjandi	7	5	1.0311	1.0322	3.64	3.30	8.44	8.983	76		
Mevr. v/d. Wulp	4	10	1.0320	1.0322	3.76	4.07	8.70	9.132	83		
Mevr. de Graaff	—	4	—	1.0299	—	4.67	—	8.684	—		
Mevr. Sneeuwjagt	—	7	—	1.0320	—	3.61	—	8.997	—		
M. Mehlbaum	—	6	—	1.0327	—	4.06	—	9.250	—		
Mej. Rudolph	—	3	—	1.0322	—	3.90	—	9.102	—		
Mevr. Hoff	—	2	—	1.0311	—	3.62	—	8.763	—		
Markam	6	—	1.0250	—	6.91	—	7.51	—	48		Ingetrok- ken
Totaal	416	416	463812	546430	18721	22445	37986	469674			
Gemiddeld			1.0307	1.0310	4.16	4.24	8.44	8.862			

§ 3. Rijtuigverhuurderijen.

Op 1 Januari 1919 bestond een 32-tal verhuurderijen in de Gemeente en een tiental daarbuiten gelegen. Het aantal binnen de Gemeente gelegen verhuurderijen steeg tot 42, doordat bij Gouvernementsbesluit ddo. 16 Augustus 1919 No. 93 de grenzen der Gemeente werden uitgebreid, zoodat de voorheen buiten de Gemeente liggende verhuurderijen daarbinnen kwamen te liggen. Doordat een viertal verhuurderijen het bedrijf staakten en vijf nieuwe vergunningen werden verleend, was het aantal binnen de Gemeente gelegen verhuurderden op 1 Januari 1920, 43. De vergunning, verleend aan de verhuurderijen, gevestigd op de landen Pekoenden en Peterongan bleven ongewijzigd. Het is gewenscht, dat aan dien toestand echter ten spoedigste een einde komt, daar deze verhuurderijen van dag tot dag in meer verwaarloosder toestand geraken. Doordat de plannen tot op heden plannen zijn gebleven, kon niet worden overgegaan tot de zoo noodige overbrenging van die verhuurderijen naar de in het nieuwe plan daarvoor bestemde plaats.

Daarom werd niet geëischt, dat verbetering zou worden gebracht in de bestaande toestanden, daar in verband met de toekomstige verplaatsing der bedrijven, de verschillende vergunninghouders op extra onkosten zouden komen. Dezerzijds werd slechts aangedrongen op de hoogst noodzakelijke verbeteringen.

Eigener beweging deden de eigenaren of vergunninghouders niets ter verbetering van hun bedrijf.

a. Keuring van paarden.

Deze keuring geschiedde op de gebruikelijke tijd en plaats. In verslagjaar is rekening gehouden met de enorme stijging der prijzen, zoodat de eischen ook minder moesten worden, vooral ten aanzien van het klein bedrijf. Voor hoogte en leeftijd werden de eischen gehandhaafd. Wat de algemeene toestand van het paard betrof werden de eischen lager gesteld dan in vorige jaren. In verslagjaar was het aantal afkeuringen wegens kreupelheid vrijwel gelijk aan dat van het vorig verslagjaar. Het aantal afkeuringen wegens verwonding nam af.

b. Keuring van rijtuigen.

In 1919 is viermaal rijtuigkeuring gehouden en wel in Januari, April, Juli en October. Was het in vorig verslagjaar niet mogelijk om terzake eenige eischen te stellen, in het jaar 1919 heeft zich deze keuring eveneens tot de hoogst noodzakelijke eischen moeten bepalen, zulks met het oog op de onafgebroken stijging van de materialen prijzen.

Op 1 Januari 1920 waren aanwezig in totaal 794 rijtuigen, waarvan 222 vierwielige, 105 deelemans en 467 dogcarren.

Overzicht rijtuigkeuring over het jaar 1919.

	Aantal aanwezig rijtuigen	Terkeuring voorgebracht	Goedgekeurd	Afgekeurd	Niet ter keuring verschenen.
1e kwartaal	741	664	623	41	77
2e "	756	693	663	30	63
3e "	768	682	614	68	86
4e "	793	725	652	73	68

c. Keuring van tuigen.

Ook in dit verslagjaar bepaalde de keuring van tuigen zich tot afkeuring van die tuigdeelen, welke absoluut niet meer te gebruiken waren.

d. Processen verbaal.

In totaal werden opgemaakt een 167 tal processen verbaal met een totaal van f 682.— aan boeten.

OVERZICHT DER RIJtuigVERHUURDERIJEN BINNEN DE GEMEENTE.

Letter van de verhuurderij	Verhuurderij staande ten name	Gevestigd	Aanwezig aantal paarden op 1 Januari	Aanwezig aantal paarden op 1 Januari	Bijgekocht	Verkocht of gestowen	Nieuw gekeurd	Aantal ma- len gekeurd	Bij eerste keu- ring goed gekeurd	Tijdelijk of gekeurd	Defenitief of gekeurd	Tijdelijk ofgekeurd ter zake					
												Kreupel voor	Kreupel achter	Verwan- ding	Gang	Canditie	Andere oorzaken
In de Gemeente																	
A	Goei Khiem Bing	Pringgading	141	135	53	66	49	357	298	59		8	4	13	2	29	3
B	"	Karangtoeri	33	—	—	37	—	37	29	8		—	—	—	—	7	—
C	Kaswadi	Boeloe magersari	24	25	14	15	10	60	45	15		1	6	—	—	8	—
D	Kasdjani	Sompok	40	35	12	12	9	123	110	13		1	4	3	—	5	—
E	Liem Boen Tie	Gradjen	39	54	22	11	22	139	119	20		5	—	3	—	12	—
F	Wongsohardjo	Pendrian lor	17	20	16	9	10	58	52	6		2	—	—	3	1	—
H	Ong Ing Liang	Kaligawe	62	59	13	14	11	166	129	37		11	1	4	1	20	—
I	Lie Swie Tjing	Karangtoeri	19	18	8	10	8	52	48	4		4	—	—	—	—	—
K	Arsat	Pendrian lor	23	14	26	28	19	47	43	4		—	—	3	—	1	—
L	A. Michael	Kobong	13	38	18	4	14	51	46	5		1	1	2	—	—	1
M	O. Haé Jang	Karang bidara	31	44	24	13	14	102	80	22		4	—	3	—	15	—
N	W. C. H. Nije	Kobong	33	41	12	10	11	84	60	24		2	—	7	—	15	—
O	Tan Ka Soei	Gradjen	31	49	35	13	28	105	85	20		1	3	5	—	11	—
P	Ie Boen Piauw	Kaligawe	41	38	3	8	3	108	86	22		5	8	—	—	9	—
R	Th. v. Hek	Karangtoeri tiber	27	36	21	20	18	53	44	9		2	—	4	—	3	—
U	Lammerding	Karrenweg	8	—	—	—	—	12	9	3		—	—	—	—	3	—
W	Hotel du Pavillon	Bodjong	81	89	16	4	12	211	203	8		2	—	1	—	5	—
Z	" Jansen	Heerenstaat	158	171	16	4	16	383	360	23		2	7	2	—	12	—
AA	Alf. v. Haastert	Peterongan	25	27	12	13	9	70	65	5		1	1	1	—	2	—
AC	Tjia Tjong Yam	Wotgandoel	38	52	47	26	43	177	139	38		5	4	7	—	21	1
AD	Sauw Pik Hauw	Karang toeri	34	35	10	13	7	115	70	45		15	—	1	1	28	—
AH	Mvr.Schmidhamer	Boeloeweg	6	—	—	—	—	11	4	7		—	—	—	—	7	—
AI	Sapidjan	Pendrian lor	9	7	3	4	2	17	16	1		1	—	—	—	—	—
AK	Mvr. Lapré	Boom lama	18	17	3	3	2	62	42	20		9	1	—	—	10	—
AM	Ramin	Terbojo	8	7	3	3	2	19	18	1		—	—	—	—	—	—
AN	Hotel Tjandi	Tjandi	33	31	5	5	4	104	104	—		—	—	—	—	—	—
Totaal in de Gemeente			1069	1164	501	380	416	3061	2550	551		82	40	59	7	1222	5

OVERZICHT DER RIJTUIGVERHUURDERJEN BUITEN DE GEMEENTE.

Letter van de verhuurderij	Verhuurderij staande ten name	Gevestigd	Aanwezig aantal paarden op 1 Januari	Aanwezig aantal paarden op 1 Januari	Bijgekocht	Verkocht of gestroven	Nieuw gekeurd	Aantal malen gekeurd	Bij eerste keuring goed gekeurd	Tijdelijk of gekeurd	Definitief of gekeurd	Tijdelijk ofgekeurd ter zake					
												Kreupel voor	Kreupel achter	Verwanding	Gang	Conditie	Andere oorzaken
		Buiten de Gemeente															
AP	Abduls Amat	Wotgandoel	13	19	12	9	11	56	45	11		2	6	—	—	3	—
AR	Wongsokasim	Pendrian lor	7	10	10	7	9	30	23	7		2	—	1	1	3	—
AU	Soekardi	Karangtoeri kled.	13	18	8	7	7	37	23	14		14	—	—	—	—	—
AV	Aler v. Haastert	Peterongan	12	15	4	2	2	35	26	9		3	4	—	2	—	—
AW	F. J. A. Fisscher	Pringgading	16	7	14	5	10	20	17	3		—	—	—	3	—	—
BA	G. J. Michael	Pandean lamper	7	37	30	3	29	102	69	33		1	—	12	—	20	—
AS	Bagong	Mlat. trenggoeloen	—	8	19	1	18	42	28	14		4	1	3	—	6	—
AL	Pak Kasan	Pendrian lor	—	7	12	1	7	16	15	1		—	—	1	—	—	—
S	Kaswadi	Krobohan	33	29	12	10	8	90	87	3		1	1	1	—	4	—
T	V. P. Mehlbaum	Gajamsari	51	41	31	39	31	131	120	11		—	1	5	—	10	1
V	A. Michael	Kromosari	39	18	8	—	6	99	82	17		—	1	6	—	4	—
AB	H. D. Jacob	Karang balong	27	30	9	6	9	95	83	12		1	2	5	—	6	—
AE	Kartowidjoio	Kalibanteng	32	42	30	17	29	105	94	11		1	1	3	—	4	—
AF	Telders	Karangbalong	44	44	9	11	9	122	117	5		1	—	—	—	1	—
AD	Mv. Schaumacher	Tergoewo	62	58	48	52	44	131	118	13		5	1	4	—	1	2
AT	Tj. J. Steinfort	Gemah	15	2	1	1	1	7	3	4		—	—	3	—	—	—
AZ	Bellel v. Hek	Gajamsari	7	8	6	1	6	18	17	1		—	1	—	—	—	—
BB	Blettermann	Krobohan	—	12	14	2	14	32	27	5		2	1	1	—	—	1
BC	W. v. Zuijlen	"	—	8	10	2	9	13	12	1		—	—	1	—	—	—
AH	Mv. Kuijer	Karangbalong	—	—	13	1	10	14	14	—		—	—	—	—	—	—
		Totaal buiten Gemeente	310	292	191	142	176	857	774	83		11	5	29		30	4
		Totaal in de Gemeente	1060	1164	501	380	416	3061	2550	511		108	51	76	13	256	5
		" buiten "	310	292	191	142	176	857	774	83		11	9	29	—	30	4
			1370	1456	692	522	592	3918	3325	594		119	60	105	13	286	9

HOOFDSTUK XIV.

Marktwezen.

Bij besluit van den Raad ddo. 26 Mei 1919 No. 11/R werd bepaald, dat de dienstregeling voor de Marktmeesters en Hulpmarktmeesters bij den dienst van het Pasarwezen werd gesteld op 8 uren.

Dientengevolge was eene uitbreiding van personeel noodzakelijk. Het aantal marktmeesters werd niet vermeerderd en gebracht op 13, terwijl het aantal hulpmarktmeesters werd gebracht van 14 op 20.

Tevens werd besloten, de bestrekkingen van Hoofdcontroleur en Controleur der pasars te doen vervallen. In de plaats daarvan werd op den formatiestaat geplaatst de betrekking van Controleur 1e klasse, tot een aantal van drie, op een maandelijksche bezoldiging van f 125 tot f 250. Den Controleurs 2e klasse werd eene bezoldiging toegekend van f 75 tot f 175.

De diensttijd der marktmeesters werd zoodanig geregeld, dat zij op de drukste uren steeds aanwezig zijn. Ook de hulpmarktmeesters hebben dienst op die uren, dat het toezicht op de pasars het meest noodig is.

Bij besluit van den Raad ddo. 11 April 1919 No. 3/R werd bepaald, dat het minimum loon van de koelies niet minder dan f 0.50 per dag zou bedragen. Tegen deze betaling kon steeds over een voldoende aantal koelies beschikt worden.

De ontvangsten der pasars waren als volgt:

Djoernatan	f 5633.86.—
Karangbidara	„ 1875.82.—
Boegangan	„ 7820.79.—
Pedamaran Lor	„ 9752.16.—
Peterongan	„ 9798.51 ⁵
Pedamaran Kidoel	„ 10599.23.—
Kranggan	„ 4412.42.—
Pedamaran Tengah	„ 8254.44.—
Kintelan	„ 27.97.—
Pekodjan	„ 3435.91.—
Totaal.	f 61611.11 ⁵

HOOFDSTUK XV.

Openbare Verkeersmiddelen.

§ 1. Overzicht.

Gedurende het verslagjaar kwam in den toestand der openbare verkeersmiddelen geen verbetering. Integendeel, het aantal sado's en dergelijke huurrijtuigen nam steeds af, ten gevolge van de steeds stijgende prijzen van het materiaal. Verscheidene van deze voertuigen werden gedurende het verslagjaar afgekeurd, niettegenstaande de bepalingen der verordening op de huurrijtuigen niet in alle gestrengheid werden toegepast. Was echter de afkeuring van een rijtuig onvermijdelijk, dan bleek de eigenaar in vele gevallen niet in staat te zijn, de voorgeschreven verbeteringen aan te brengen, tengevolge waarvan het rijtuig aan het verkeer werd onttrokken.

De instelling van den gemeentelijken autobusdienst moge al eene belangrijke verbetering zijn voor het verkeer van een bepaald stadsdeel, toch voorziet deze dienst slechts voor een klein deel in de algemeene verkeersbehoefte. Ook de stadsdienst der S. J. S. Stoomtram Maatschappij is onvoldoende, niettegenstaande van de tram een druk gebruik wordt gemaakt.

De behoefte aan een behoorlijk, snel en goedkoop publiek vervoermiddel doet zich dan ook dagelijks gevoelen. Verschillende oorzaken stonden echter eene spoedige oplossing van het verkeersvraagstuk in den weg, o.a. de abnormaal hoge prijzen van alle noodzakelijke materialen en het vraagstuk der electriciteitsvoorziening.

§ 2. Tram.

Gedurende het verslagjaar werd voortgegaan met de onderhandelingen inzake overname der stadslijnen der S. J. S. Bij Raadsbesluit van 6 September 1918 werd besloten, den Burgemeester uit te noodigen om met de Directie der S. J. S. in overleg te treden.

a. omtrent eene eventueele overname door de Gemeente van de stadslijnen dezer maatschappij op den grondslag eener afkoopsom van f 460.500.—

- b. omtrent de voorwaarden, op welke de S. J. S. bereid kan zijn na de overname deze lijnen voor rekening der Gemeente te blijven exploiteeren.

Gevolg gevende aan 's Raads wensch, werd den Hoofdvertegenwoordiger der S. J. S. verzocht met de Gemeente in onderhandeling te willen treden omtrent den verkoop harer lijnen Djoernatan-Djomblang en Djoernatan-Boeloe. Voorts werd dien Hoofdvertegenwoordiger gevraagd, of zijne maatschappij in beginsel genegen zou worden bevonden, de bovengenoemde lijnen voor rekening der Gemeente verder te exploiteeren, ingeval tot aankoop dier lijnen door de Gemeente mocht worden overgegaan.

Hierop werd, onder dagteekening van 3 September 1919 navolgend schrijven van den Hoofdvertegenwoordiger ontvangen:

„Bij Uw schrijven ddo. 10 September 1918 No.221 werd een voorstel ingeleid tot aankoop van de beide bovenvermelde stadslijnen door de Gemeente. Aangezien voor de beantwoording van dit schrijven onzerzijds de bedrijfsresultaten over het jaar 1918 werden afgewacht, werd de afdoening eenigszins vertraagd. Ik heb echter thans de eer U EdelAchtbare ter zake het volgende te berichten:

§ 1. In de eerste plaats wordt de vraag gesteld, of de Maatschappij bereid is om met de Gemeente in onderhandeling te treden omtrent den verkoop der lijnen.

Mijne Directie handhaaft het vroeger door haar ingenomen standpunt, dat zij bereid is om aan de Gemeente medewerking te verleen, indien deze tot eigen aanleg en exploitatie van een electrisch tramwegnet wensch over te gaan. Daar de Gemeente overneming der stadslijnen hiertoe noodig acht, wordt de gestelde vraag toestemmend beantwoord.

§ 2. Ook wat de voorwaarden betreft, waarop de lijnen aan de Gemeente afgestaan zouden kunnen worden, blijft mijne Directie haar bekende standpunt innemen, en is zij bereid om, na verkregen instemming van den Raad van Commissarissen en nadat ook de Regeering tot medewerking genegen zal zijn gebleken aan de vergadering van aandeelhouders voor te stellen de *bovenvermelde stadslijnen af te staan zonder winst te bedingen, dus tegen uitkeering van een bedrag, dat de Maatschappij slechts*

schadeloos stelt voor hetgeen zij door de overdracht zal verliezen.

§ 3. Door de Gemeente wordt voor de lijnen met 'inbegrip van het daartoe behorende rollend materieel een bod gedaan van f 460.500.—

Dit bedrag kan niet worden aanvaard als grondslag voor de te voeren onderhandeling.

Dat deze som, zooals door U in Uw voorstel aan den Gemeenteraad werd gezegd, door den Directeur van de Semarang-Joana Stoomtram Maatschappij, den heer Gerlings, in zijn schrijven aan de Spoorwegcommissie ddo. 6 Januari 1913 No. 25 zou zijn genoemd als vertegenwoordigende de waarde der stadslijnen, is niet juist.

Bedoeld bedrag was slechts de naar den rentevoet van 5 % gekapitaliseerde winst, welke over het jaar 1910 was verkregen, boven de rente ad 5 pct. van het aanlegkapitaal. Om de waarde der stadslijnen te verkrijgen behoort bij dit bedrag nog te worden gevoegd haar materiele waarde, waardoor te verstaan is de waarde van den weg en het rollend materieel. Dat dit de beteekenis was van het bedrag van f 460.500.— is duidelijk uiteengezet in de toelichting op het ontwerp der Concessie (zesde alinea van onderen). Het is ook als zoodanig opgevat en vermeld door de spoorwegcommissie in haar advies van 7 December 1912, terwijl in het aan haar gerichte en door U aangehaalde schrijven van den Directeur Gerlings van 28 Februari 1913 No. 250 de som van f 460.500— genoemd wordt „het gekapitaliseerde bedrag van de thans prijs gegeven overwinst”.

De beteekenis van het bedrag had derhalve aan het Gemeentebestuur bekend kunnen wezen. In de vergadering van den Gemeenteraad van 6 September 1918 heeft de heer Engelbart er ten overvloede nog uitdrukkelijk de aandacht op gevestigd, dat genoemd bedrag de gekapitaliseerde overwinst over het jaar 1920 vormt.

Toen in 1911 de concessievoorwaarden voor het elektrische tramwegnet werden ontworpen, werd de vergoeding wegens winstderving berekend naar de uitkomsten van het laatstverloopen bedrijfsjaar, zijnde toenmaals het jaar 1910. Het op dien grondslag berekende bedrag is gedurende den loop der tot 1915 omtrent de concessie gevoerde onderhandelingen ongewijzigd gebleven, omdat eene wijziging de onderhandelingen zou hebben

bemoeilijkt en de volkomen nauwkeurigheid van het bedrag, waarvoor de stoomtramlijnen in het electrisch bedrijf zouden worden ingebracht, niet van overwegend belang was, wanneer de electrische lijnen, zooals toen te verwachten was, geruimen tijd door de Maatschappij zouden worden geëxploiteerd.

Nu echter de onderhandelingen niet meer ten doel hebben het verleenen eener concessie aan de Maatschappij, maar een verkoop der lijnen aan de Gemeente, moeten de bedrijfsuitkomsten van het laatstverloopen bedrijfsjaar 1918 tot grondslag worden genomen voor de waardeberekening der lijnen.

Door de toeneming van het verkeer is de opbrengst der lijnen en derhalve hare waarde, zoowel voor koopster als verkoopster, sedert het jaar 1910 aanmerkelijk gestegen. Een verkoop voor den prijs van *f* 460.500.— zou thans voor de Maatschappij een belangrijk verlies opleveren. Verkoop tegen een verliesgevenden prijs mag redelijkerwijze niet worden verlangd. In het bijzonder is in het oog te houden, dat bij den geldelijken toestand der Maatschappij niet alleen het belang der aandeelhouders, maar ook dat van het geheele door de Maatschappij bediende verkeersgebied betrokken is. De Maatschappij heeft steeds de gedragslijn gevolgd om, wanneer de inkomsten uit haar bedrijf haar daartoe in staat stellen, haar net uit te breiden met lijnen, die zelfstandig niet levensvatbaar zijn. Dientengevolge wordt op verscheidene lijnen verlies geleden, hetwelk gedekt wordt door de winst op de meer opbrengst gevende lijnen. Het afstaan eener winstgevende lijn zonder volle vergoeding zou de Maatschappij belemmeren in de volvoering harer taak ten dienste van de minder productieve gedeelten van haar verkeersgebied.

Dat de aangeboden prijs van *f* 460.500 — ook naar Uw oordeel veel te laag is, blijkt uit de door U uitgesproken verwachting, dat de Gemeente, bij onveranderde voortzetting van het stoomtrambedrijf na overneming voor genoemde som, eene belangrijke winst boven den rentelast zal behalen. Deze winst voor de Gemeente staat gelijk met het verlies dat de Maatschappij zou lijden.

Het voordeel, dat naar billijkheid aan de Gemeente toekomt, zal voortspruiten uit de toeneming van het verkeer na de overneming, welke toeneming in hooge mate zal worden bevorderd door de vervanging van het stoomtrambedrijf door een electrisch bedrijf.

§ 4. Het bedrag, dat de Maatschappij bij verkoop der lijnen zal moeten ontvangen, om haar schadeloos te stellen voor hetgeen zij door de overdracht zal verliezen, is samen te stellen uit:

- a. de materiele waarde der lijnen in den toestand, waarin zij op het tijdstip der overdracht verkeerden;
- b. de naar een billijken rentevoet gekapitaliseerde winst, welke over het laatstverloopen bedrijfsjaar is verkregen boven de rente van het aanlegkapitaal.

Omtrent de bovenvermelde grondslagen is het volgende op te merken:

ad a. De lijn *Djoernatan-Djomblang* en het baanvak *Djoernatan-Boeloëplein* van de lijn *Djoernatan-Boeloe* waren op het tijdstip der concessie-aanvraag voor het electrisch bedrijf (23 April 1912) tot op afbraakwaarde afgeschreven en werden in de concessie-voorwaarden voor de toenmaals geschatte afbraakwaarde in rekening gebracht.

Door de groote waarde van oude bouwmaterialen hebben de te verkoopen tramweglijnen in den tegenwoordigen tijd eene veel hoogere afbraakwaarde.

Ten einde de overdracht niet te bemoeilijken, is de Maatschappij niettemin bereid afstand te doen van het voordeel, waarop zij uit dezen hoofde aanspraak zou mogen maken. De in 1912 geraamde afbraakwaarde wordt dus niet verhoogd.

Van de lijn *Djoernatan-Djomblang* is in 1919 een gedeelte ter lengte van 1200 Meter vernieuwd. Met de kosten dezer vernieuwing wordt de materiele waarde verhoogd.

Wat het baanvak *Boeloe-Bandjirkanaal* der lijn *Djoernatan-Boeloe* betreft, is de afschrijving na het jaar 1910 voortgezet; diensgevolge is de materiele waarde der lijn *Djoernatan-Boeloe* gedaald.

ad b. Door de toeneming van het verkeer sedert 1910 is de winst vermeerderd. Dit doet de vergoeding wegens winstderving stijgen. Daarentegen is ook de rentevoet gestegen, hetgeen bij de kapitalisatie der winst aan de Gemeente ten goede komt. Voor het tijdstip 1 Januari 1919 is de rentevoet op $5\frac{3}{4}\%$ aangenomen.

Volgens de hierbij overgelegde berekening is de koopprijs te stellen voor de lijn *Djoernatan-Djomblang* op f 651.318.—
 voor de lijn *Djoernatan-Boeloe* op „ 145.710.—
 te zamen f 797.028.—

In deze prijzen is geen verkoop van rollend materieel begrepen, evenmin sporen, wissels of stationsinrichtingen binnen het emplacement Djoernatan gelegen. De Maatschappij is evenwel bij verkoop bereid, op nader overeen te komen voorwaarden medegebruik van haar emplacement en hare stationsinrichtingen te Djoernatan te verleen. Indien de Gemeente rollend materieel wenscht over te nemen, zal dit kunnen geschieden tegen vergoeding van de waarde volgens taxatie.

De berekening der koopprijzen geldt voor 1 Januari 1919. Ten einde aan de Gemeente voldoende tijd tot overweging te geven, zal het aanbod tot verkoop tegen deze prijzen worden gehandhaafd tot ultimo December 1920.

„§ 5. Voor de voorbereiding van het electrische tramwégnet is door de Maatschappij besteed een bedrag groot f 87.393.47⁵.

Het electrisch bedrijf behoort met dit bedrag te worden belast.

Waarschijnlijk zal het nog geruimen tijd duren, alvorens tot de electrificatie wordt overgegaan. De overdracht der lijnen uit dit oogpunt beschouwende, wordt door de Maatschappij bij verkoop uiterlijk op ultimo December 1920 van de restitutie van dit bedrag afgezien.

„§ 6. Het Gemeentebestuur wenscht te vernemen of de Maatschappij in beginsel genegen zal worden bevonden na den verkoop de lijnen voor rekening der Gemeente te blijven exploiteeren.

Voor de Gemeente zal het exploiteeren der lijnen als stoomtram ongetwijfeld vele bezwaren opleveren. De Maatschappij is daarom bereid voor de voortzetting der exploitatie hare medewerking te verleen.

Exploitatie door de Maatschappij voor rekening van de Gemeente zal echter tot eene ingewikkelde verhouding leiden. Wanneer de Gemeente de lijnen koopt voor de werkelijke waarde, kan zij bij onveranderde voortzetting van het bedrijf als stoomtram niet verwachten dat de exploitatie haar een beteekenend voordeel zal opleveren. Immers zal dat voordeel alleen kunnen voortspruiten uit de toeneming van het verkeer na de overneming. Wordt de exploitatie aan de Maatschappij opgedragen, dan zal ook deze eenige winst moeten genieten, welke vermoedelijk ongeveer gelijk zal staan met bovenbedoeld voordeel.

Het is daarom eenvoudiger dat de Maatschappij na den verkoop der lijnen de exploitatie voor eigen rekening voortzet.

De volgende regeling wordt voorgesteld.

De Maatschappij huurt de lijnen van de Gemeente, voor een termijn van ten hoogste vijf jaren, die echter in onderling overleg kan worden verlengd. De Gemeente behoudt zich voor de huur op elk door haar gewenscht tijdstip, desgewenscht voor elke der lijnen afzonderlijk, na tijdige opzegging te doen eindigen.

De huurprijs wordt gesteld op een percentage van den aan de Maatschappij betaalden koopprijs, ongeveer gelijkstaande met den rentestandaard ter geldmarkt. Voorloopig wordt de gemiddelde* rentevoet voor het eerstvolgende tijdstip van vijf jaren geraamd op $5\frac{1}{2}$ procent.

De Maatschappij belast zich met de exploitatie en het beheer. Alle rechten en verplichtingen van den eigenaar worden door haar uitgeoefend resp. gedragen. De Maatschappij draagt alle kosten en lasten met uitzondering van kosten van vernieuwing (daaronder niet begrepen gewoon onderhoud) wijziging en uitbreiding van weg en werken. Deze kosten worden door de Maatschappij voorgeschooten, maar worden haar door de Gemeente vergoed.

De Maatschappij levert het voor de exploitatie benoodigde rollend materieel. Een verkoop van rollend materieel aan de Gemeente is derhalve onnoodig.

Bij eene dergelijke regeling is het niet noodig het medegebruik van het station Djoernatan afzonderlijk te regelen.

„§ 7. Het baanvak *Djoernatan-Karangtengah* der lijn Djoernatan-Boeloe zal niet afgebroken kunnen worden en de Maatschappij zal geen afstand kunnen doen van het gebruik van dit baanvak, alvorens eene andere verbinding tusschen de lijnen van S J. S. en S. C. S. zal zijn tot stand gebracht.

De Hoofdvertegenwoordiger,
(w.g.) VAN ALPHEN.

Aan bovenstaand schrijven was het navolgende als bijlage toegevoegd:

Berekening van het bedrag, waarvoor de stadslijnen *Djoer-*

natan-Djomblang en *Djoernatan-Boeloe* op den 1 Januari 1919 kunnen worden afgestaan zonder winst of verlies voor de Mij.

§ 1. De koopprijs is samen te stellen uit:

- a. de materieele waarde der lijnen in den toestand, waarin zij op het tijdstip der overdracht verkeerden;
- b. de naar den rentevoet van $5\frac{3}{4}$ pct, gekapitaliseerde winst, welke over het jaar 1918 is verkregen boven de rente van het aanlegkapitaal.

§ 2. Indien op het tijdstip der overdracht de ijzer- en houtprijzen op gelijke hoogte staan als ten tijde van den aanleg, kan de materieele waarde eener te verkoopen tramweglijn naar billijkheid worden berekend door de oorspronkelijke aanlegkosten te verminderen met de waardevermindering, die de tramweg gedurende den gebruiksduur heeft geleden.

Wegens de hooge waarde, welke de materialen in den tegenwoordigen tijd hebben, ware de materieele waarde thans belangrijk hooger te stellen. De Maatschappij doet echter afstand van het voordeel, dat zij uit dezen hoofde zou kunnen verwerven.

De lijn *Djoernatan-Djomblang*, welker aanlegkosten hebben bedragen *f* 110.511.— zal worden afgestaan voor de in 1912 geraamde afbraakwaarde van *f* 10.135.— verhoogd met de kosten eener in 1919 uitgevoerde gedeeltelijke vernieuwing, geraamd op *f* 16.000.—

Van de lijn *Djoernatan-Boeloe* wordt het gedeelte *Djoernatan-Boeloeplein*, welke aanlegkosten hebben bedragen *f* 97.733,— afgestaan voor de in 1912 geraamde afbraakwaarde, bedragende *f* 11.110.—

Voor het baanvak *Boeloeplein-Bandjirkanaal*, lang 800 Meter, waarvan de aanlegkosten hebben bedragen *f* 20.481.— en dat nog niet geheel is afgeschreven, wordt de materieele waarde op 31 December 1918 op de volgende wijze bepaald.

- a. IJzeren bovenbouw:

De lijn werd in gebruik genomen in 1899 en is derhalve 20 jaar gebruikt.

Afgeschreven is per jaar *f* 105.— per kilometer, dus bij een aangenomen rentevoet van 4%: $0.8 \times 105 \times \frac{1.0420 - 1}{0.04}$

= *f* 2501.—.

b. Houten bovenbouw:

De houten bovenbouw is geheel afgeschreven.

De aanlegkosten bedroegen f 1888.—; de afbraakwaarde wordt geraamd op f 520.— dus is afgeschreven. f 1368.—

c. Tramweg zonder den bovenbouw:

Aanlegkosten van den tramweg . . . „ 20.481.—

af: aanlegkosten: ijzeren bovenbouw f 3952.—

houten bovenbouw „ 1888.—

„ 5.840.—

aanlegkosten van den tramweg zonder bovenbouw f 14.641.—

Hierop is gedurende 20 jaar afgeschreven 2.4% per jaar:

$$0.024 \times 14.641 \times \frac{1.0420 - 1}{0.04} = \text{„ } 10.464.—$$

Aanlegkosten: f 20.481.—

Afschrijving f 2501.— + f 1368.— + f 10464 = „ 14.333 —

Materieel waarde op 31 December 1918 . . . f 6.148.—

Afbraakwaarde Djoernatan-Boeloeplein . . „ 11.110.—

Materieele waarde lijn Djoernatan-Boeloe . . . f 17.258.—

§ 3. Het rollend materieel vormt geen onafscheidelijk onderdeel van den tramweg. Indien de Gemeente rollend materieel wenscht over te nemen zal de koopprijs door taxatie zijn te bepalen.

§ 4. Ter bepaling der winst van het bestaande bedrijf is de *bruto opbrengst* te verminderen met:

1e. de exploitatiekosten;

2e. de afschrijving op den weg;

3e. de afschrijving op het rollend materieel;

4e. de stortingen in pensioen- en ondersteuningsfondsen ten behoeve van het personeel;

5e. de rente van het aanlegkapitaal met inbegrip van de aanschaffingskosten van het rollend materieel.

§ 5. Voor de bepaling der bruto-opbrengst wordt alleen rekening gehouden met hetgeen het vervoer van reizigers en bagage heeft opgebracht, omdat na de overdracht over de te verkoopen lijnen geen goederenvervoer meer zal plaats hebben.

Als bruto-opbrengst over 1918 wordt derhalve aangenomen:

Lijn Djoernatan-Djomblang	f	117.700.—
Lijn Djoernatan-Boeloe	„	62.100.—

§ 6. Op grond van eene nauwkeurige berekening worden de exploitatiekosten over het jaar 1918 geraamd als volgt:

Lijn Djoernatan-Djomblang	f	50.765.—
Lijn Djoernatan-Boeloe	„	30.682.—

§ 7. Bij de berekening der winst moeten onder de lasten van het bedrijf worden opgenomen de bedragen der normale jaarlijksche afschrijvingen op de materiele waarde van den tramweg en op de waarde van het rollend materieel.

Deze afschrijvingen worden bepaald naar den gebruiksduur, welke als volgt is aangenomen:

Ijzeren bovenbouw	25 jaar
Houten bovenbouw	14 „
Tramweg zonder den bovenbouw	25 „
Rollend materieel	40 „

§ 8. Tot vaststelling van de rente van het aanlegkapitaal wordt hieronder het aanlegkapitaal van elke der lijnen berekend.

A. Lijn Djoernatan-Djomblang.

a. Aanlegkosten van den weg:	f	110.511.—
b. Aandeel in de kosten van de locomotiefloods, de werkplaats en de opstelsporen.	„	32.000.—
c. Aanschaffingskosten van het rollend materieel:		
6 locomotieven $6 \times f 16500.— = f 99000.—$		
20 rijtuigen $20 \times „ 3600.— = „ 72000.—$		
4 wagens $4 \times „ 2000.— = „ 8000.—$		
	f	179.000.—
Aanlegkapitaal	f	321.511.—
De rente van dit aanlegkapitaal bedraagt bij een rentevoet van $5\frac{3}{4}\%$:	f	18.486.—

B. Lijn Djoernatan-Boeloe.

a. Aanlegkosten van den weg	f	118.214.—
b. Aandeel in de kosten van de locomotiefloods, de werkplaats en de opstelsporen:	„	20.000.—
Transporteeren f		138.214.—

Per Transport f 138.214 —

c. Aanschaffingskosten van het rollend materieel:

4 locomotieven $4 \times f 16.500.- = f 66.000.-$

20 rijtuigen $20 \times „ 3.600.- = „ 36.000.-$

4 wagens $4 \times „ 2.000.- = „ 8.000.-$

„ 110.000.—

Aanlegkapitaal f 248.214.—

§ 9. Berekening van de winst over het jaar 1918 en van den
koopprijs.

A. Lijn Djoernatan-Djomblang.

Bruto-opbrengst: f 117.700.—

Uitgaven en lasten:

a. Exploitatiekosten. f 50.765.—

b. Afschrijvingen:

Ijzeren bovenbouw

4 % van $f 21.736.- = „ 869.-$

Houten bovenbouw

7.14 % van $f 10.384.- = „ 741.-$

Tramweg zonder den bovenbouw

benevens locomotiefloods, werk-

plaatsen en opstelsporen . . . „ 4.416.—

4 % van $f 110.391.- =$

Rollend materieel

$2\frac{1}{2}$ % van $f 179.000.- = „ 4.475.-$

c. Pensioen- en ondersteunings-
fondsen „ 2.000.—

d. Rente van het aanlegkapitaal . . . „ 18.486.—

f 81.752.—

Winst f 35.948.—

Deze winst, gekapitaliseerd naar een rentevoet van $5\frac{3}{4}$ % ver-
tegenwoordigt een kapitaal van f 625.183.—

Materieele waarde der lijn:

Afbraakwaarde f 10.135.—

Kosten van vernieuwing . . . „ 16.000.—

f 26.135.—

Koopprijs f 651.318.—

B. Lijn Djoernatan-Boeloe.

Bruto-opbrengst.	f 62.100.—
Uitgaven en lasten:	
a. Exploitatiekosten.	f 30.682.—
b. Afschrijvingen:	
Ijzeren bovenbouw	
4% van f 18.772 =	„ 751.—
Houten bovenbouw	
7.14% van f 8.968 =	„ 640.—
Tramweg zonder den boven- bouw, benevens locomotiefloods, werkplaats en opstelsporen.	
4% van f 110.474.— =	„ 4.419.—
Rollend materieel	
2½% van f 110.000.— =	„ 2.750.—
c. Pensioen- en ondersteunings- fondsen	„ 1.200.—
d. Rente van het aanlegkapitaal	„ 14.272.—
	<u>f 54.714.—</u>
Winst	f 7.386.—
Deze winst, gekapitaliseerd naar een rentevoet van 5¾%	
vertegenwoordigt een kapitaal van	f 128.452.—
Materieele waarde der lijn;	
Afbraakwaarde van het baanvak	
Djoernatan-Boeloeplein	f 11.110.—
Waarde van het baanvak	
Boeloeplein-Bandjirkanaal	„ 6.148.—
	<u>f 17.258.—</u>
Koopprijs	<u>f 145.710.—</u>

§ 10. Voor de voorbereiding van het electrische tramwegbedrijf is door de Maatschappij besteed een bedrag, groot f 87.393.47⁵.

Wanneer de Gemeente de electrificatie tot uitvoering brengt en de daarvan te verwachten verhoogde inkomsten zal genieten, is het billijk dat dit bedrag aan de Maatschappij wordt vergoed.

ER EXPLOITATIE

1	Reke- ningen	Kleeding en regen- jassen	ag	Klapperolie		Diversen aanwij- zings- borden Eezems spijkers	Afgeleg de K.M.	Op- brengst per K.M.	Exploi- tatie per K.M.
				Liters	Bedrag				
—	—.	f 32.—	4.41	—	f 2.—	f 504.—	f 106.47	f 0.36 ⁵	f 0.47 ⁵
—	—.	„ 9.—	2.55 ³	8	„ 2.01 ⁵	—.	„ 113.00	„ 0.37	„ 0.46
7	—.	—.	3.82 ¹	6	„ 1.51	„ 19.69	„ 123.00	„ 0.36	„ 0.44
—	—.	„ 10.50	0.69	10	„ 2.52	„ 2.36	„ 103.51	„ 0.40	„ 0.52
—	—.	—.	4.41	5	„ 1.26	—.	„ 109.57	„ ± 0.39	„ 0.48
—	—.	„ 56.—	2.05	2	„ 0.50	„ 23.62	„ 105.42	„ 0.39	„ 0.52
6	—.	„ 8.50	4.42	2	„ 0.50	„ 19.95	„ 111.84	„ 0.40	„ 0.48
4 ⁵	—.	—.	4.41	1	„ 0.24	—.	„ 111.90	„ 0.40	„ 0.49
6	f 7974.60	—.	—.	—	—.	—.	„ 108.45	„ 0.39	„ 0.49
0 ⁵	—.	—.	4.41	—	—.	—.	„ 111.84	„ 0.39	„ 0.60
6	„ 900.—	—.	6.28	—	—.	—.	„ 103.42	„ 0.43	„ 0.66
5	—.	—.	3.48	—	—.	—.	„ 110.06	„ 0.44	„ 0.62
35	f 8874.60	f 132.50	35.94	34	f 8.54 ⁵	f 569.62	f 1318.48	f 0.40 ⁵	f 0.66 ⁵

OVERZICHT DER EXPLOITATIE VAN DEN AUTOBUS OVER 1919

M A A N D	ONTVANGSTEN								Totaal ont- vangsten	UITGAVEN												Totale uit- gaven	MAGAZIJN GOEDEREN																Afgeleg de K.M.	Op- brengst per K.M.	Exploi- tatie per K.M.
	Dagelijksche		Abonnementen		Reclames		Diversen	Druk- werken		Reparatie kosten en schil- deren	Diversen	Salaris- sen en loonen	Premiën	Assu- ranties	Afschrij- ving der bussen	Banden	Reke- ningen	Kleeding en regen- jassen	Admini- stratie kosten	Maga- zijns- goederen	Benzine		Poetskatoen		Diamond		Carbid		B. O. Olie		C. O. Olie		Klapperolie		Diversen aanwij- zings- borden Eezems spijkers						
	1e klas	2e klas	1e klas	2e klas																	Liters		Bedrag	K.G.	Bedrag	Blikken	Bedrag	K.G.	Bedrag	Liters	Bedrag	Blikken	Bedrag	Liters		Bedrag	Liters	Bedrag			
Januari	f 1698.10	f 1142.87 ⁹	f 669.50	f 403.25	—	f 150.—	—	f 8.15	f 4071.87 ⁶	f 4596.18 ⁸	f 3.75	f 924.62	—	—	f 1336.27	—	—	f 32.—	f 1956.81	f 8849.63 ⁹	5450	f 1173.11	5	f 7.07	3	f 5.35	55	f 86.63	351	f 147.63	3	f 24.41	—	f 2.—	f 504.—	f 106.47	f 0.36 ⁸	f 0.47 ⁶			
Februari	" 1675.30	" 1309.60	" 721.50	" 467.75	—	" 150.—	—	" 17.95	" 4312.10	" 1867.84	" 10.50	" 999.37 ⁵	—	—	" 1340.—	—	—	" 9.—	" 1513.26	" 5739.97 ⁸	5750	" 1237 68 ⁹	10	" 14.17 ⁵	2	" 3.94	65	" 68.77 ⁵	333	" 139.86	4	" 32.55 ⁹	8	" 2.01 ⁸	—	" 113.00	" 0.37	" 0.46			
Maart	" 1774.40	" 1364.50	" 824.75	" 485.—	f 243.—	—	f 2.16	" 8.55	" 4702.36	" 1827.06	" 122.50	" 1039.18 ⁹	—	—	" 1340.—	f 1615.47	—	—	" 1574.30	" 7518.51 ⁶	5950	" 1280.74	15	" 17.85	1	" 2.89	85	" 62.05 ⁹	333	" 139.86	6	" 48.82	6	" 1.51	" 19.69	" 123.00	" 0.36	" 0.44			
April	" 1698.05	" 1236.25	" 804.—	" 492.—					" 4230.36	—	" 24.35	" 1079.72 ⁵	—	f 1165.04	" 1340.—	—	—	" 10.50	" 1599.08	" 5218.69 ⁹	5950	" 1280.74	10	" 14.17 ⁵	1	" 2.89	85	" 55.32 ⁹	351	" 147.63	5	" 40.69	10	" 2.52	" 2.36	" 103.51	" 0.40	" 0.52			
Mei	" 1809.90	" 1331.35	" 656.—	" 490.—				" 22.20	" 4315.60	—	" 13.87	" 1079.95	—		" 1340.—	—	—	—	" 1806.70	" 4240.52	5880	" 1265.67	5	" 7.08	1	" 2.89	75	" 48.83	481	" 202.02	3	" 24.41	5	" 1.26	—	" 109.57	± 0.39	" 0.48			
Juni	" 1846.60	" 1467.05	" 424.50	" 413.75				" 6.15	" 4151.90	—	" 62.10	" 1084.85	—		" 1420.—	—	—	" 56.—	" 1491.46	" 4114.41	5300	" 1140.83	5	" 7.08	1	" 2.89	90	" 58.59	444	" 186.48	4	" 32.05	2	" 0.50	" 23.62	" 105.42	" 0.39	" 0.52			
Juli	" 1977.05	" 1293.15	" 696.—	" 499.25					" 4465.45	" 2286.36	" 10.—	" 960.—	—		" 1420.—	" 1188.56	—	" 8.50	" 1631.50	" 7512.92	6100	" 1313.03	5	" 7.08	1	" 2.89	85	" 55.54	445	" 186.48	3	" 24.42	2	" 0.50	" 19.95	" 111.84	" 0.40	" 0.48			
Augustus	" 2003.10	" 1384.20	" 735.—	" 406.25					" 4528.55	" 761.01	" 20.47	" 1103.20	—		" 1420.—	" 908.34 ⁵	—	—	" 1595.29	" 5816.81 ⁸	6100	" 1313.02	5	" 5.77	—	—	90	" 58.58	425 ^{1/2}	" 178.50	3	" 24.41	1	" 0.24	—	" 111.90	" 0.40	" 0.49			
September	" 1822.55	" 1292.80	" 636.—	" 492.75					" 4244.10	" 1775.39 ⁸	" 118.80	" 1101.—	—		" 1420.—	" 2285.26	f 7974.60	—	" 1366.82	" 16041.87 ⁹	5000	" 1076.25	5	" 5.77	—	—	90	" 58.59	369 ^{1/2}	" 155.77	—	—	—	—	" 108.45	" 0.39	" 0.49				
October	" 1819.25	" 1334.35	" 683.50	" 529.75					" 4366.85	" 2493.47	" 46.50	" 1171.50	—		" 1420.—	" 2150.20 ⁵	—	—	" 1568.32	" 8849.99 ⁹	5936	" 1317.85	5	" 5.78	—	—	80	" 52.08	353	" 147.63	3	" 24.41	—	—	—	" 111.84	" 0.39	" 0.60			
November	" 1764.30	" 1393.30	" 755.50	" 544.75					" 4457.85	" 1222.67	" 59.—	" 944.25	—		" 1420.—	" 756.76	" 900.—	—	" 1750.52	" 7053.20	5920	" 1461.86	5	" 5.78 ⁹	1	" 2.89	90	" 61.84 ⁸	389 ^{1/2}	" 163.16	2	" 16.28	—	—	—	" 103.42	" 0.43	" 0.66			
December	" 2051.95	" 1418.85	" 840.75	" 567.75					" 4879.30	" 1648.54	" 33.—	" 922.50	—		" 1420.—	" 913.75	—	—	" 1788.66	" 6736.45	6273	" 1547.53	—	—	—	—	97	" 63.21	346	" 134.44	5	" 43.48	—	—	—	" 110.06	" 0.44	" 0.62			
Totaal	f 21940.55	f 15968.27 ⁹	f 8447.—	f 5792.25	f 243.—	f 300.—	f 2.16	f 63.—	f 52756.23 ⁹	—	f 18478.53	f 524.84	f 12410.15 ⁵	—	f 1165.04	f 16636.27	f 9818.35	f 8874.60	f 132.50	—	f 19642.72	f 87683.00 ⁹	69609	f 15408.31 ⁵	75.—	f 97.61 ⁹	11	f 26.63	987.—	f 730.05	4621 ^{1/2}	f 1929.46	41	f 335.94	34	f 8.54 ⁵	f 569.62	f 1318.48	f 0.40 ⁹	f 0.66 ⁵	

Bij overneming uiterlijk ultimo 1920 wordt door de Maatschappij van de restitutie van dit bedrag afgezien.

Gedurende het verslagjaar werd op bovenstaand schrijven nog geene beslissing genomen.

§ 3. Autobus.

Op den 15en Februari beliep een der bussen, ten gevolge van verkeerde bediening zoodanige schade, dat die bus eenige maanden buiten gebruik moest blijven.

Pogingen om de schade hier te herstellen mislukten, telegrafisch werden daarom nieuwe onderdeelen besteld.

Wegens defecten aan de bussen kwamen verschillende storingen voor.

De dienstregeling van 1918 werd in 1919 gewijzigd.

In de maand Maart trad de nieuwe dienstregeling in werking, waarbij de dienst normaal met 2 bussen kon worden in stand gehouden.

Deze nieuwe dienstregeling voldeed goed.

De rit Genielaan Pontjol kwam te vervallen, aangezien daarvan zeer weinig gebruik werd gemaakt

HOOFDSTUK XVI.

Begraafplaatsen.**§ 1. Europeesche begraafplaats.**

Gedurende het verslagjaar werden op de Europeesche begraafplaats ter aarde besteld 246 Europeanen, hieronder begrepen Amboneezen, Japanners enz. en 9 Inlandsche en Chineesche Christenen.

Van de Europeanen waren er 8 niet afkomstig uit de Gemeente Semarang.

De wijze van begraven was als volgt:

40 personen in nissen,

60 personen in bestaande grafkelders en

154 personen in nieuwe graven.

Voor de nieuwe graven was een ruimte benodigd van ongeveer 950 M².

Er werden gedurende het verslagjaar 52 oude graven opgeruimd.

In den loop van 1919 werden 24 nissen bijgebouwd. Ultimo 1918 waren aanwezig 10 ongebruikte nissen, zoodat in verslagjaar 34 nissen beschikbaar waren.

Hiervan werden er 33 in gebruik genomen, zoodat op ultimo verslagjaar nog slechts 1 nis ongebruikt bleef.

Het gebruik der nissen neemt steeds toe. Van 5 nissen in 1900 is dit aantal geklommen tot 78 nissen in 1919.

De ontvangsten bedroegen in verslagjaar voor het gebruik der nissen

nissen	f	6150.—
Gewone graven.	„	2000.—
Andere ontvangsten	„	3322.—
	f	11472.—

Hiertegenover stonden de navolgende uitgaven:

Voor den bouw van nissen	f	4800.—
Voor het onderhoud van graven	„	189.05
Voor salarissen personeel en andere uitgaven	„	5010.60
Te zamen	f	9999.65

Bovendien werd voor het gebruik van water uitgegeven een bedrag van *f* 31.08.

Ultimo 1919 besloeg de vrije grond op de nieuwe begraafplaats een oppervlakte van circa 2200 M².

Door het verlopen van den tienjarigen termijn ten aanzien der ongekochte graven, kwam op de oude begraafplaats eene ruimte beschikbaar, voldoende voor minstens 50 graven.

De vrije ruimte op de oude begraafplaats wordt voldoende geacht voor den tijd van 1½ jaar.

Voor den afkoop van bezitsrechten op gronden, grenzende aan de nieuwe begraafplaats, werd uitgegeven een som van *f* 400.— Voor den afkoop van bezitsrechten, welke rusten op geschikte gronden, zullen t. g. t. de noodige stappen worden gedaan.

De toestand der paden was bevredigend. Zij werden geregeld in behoorlijken staat gehouden. Enkele paden werden door den dienst van Gemeentewerken verhard en van een nieuwe asphaltdlaag voorzien.

De bestaande afsluiting is verbeterd. De prikkeldraadafsluiting werd gedeeltelijk vervangen door een steenen muur.

§ 2. Chineesche Begraafplaatsen.

Het dagelijksch toezicht op de Chineesche begraafplaatsen wordt uitgeoefend door een Opziener en een Hulpopziener, welke betrekkingen worden vervuld door Tan Nie Yong en Liem Ing Tjo.

Gedurende verslagjaar werden 940 personen begraven in 605 gekochte graven, terwijl 284 personen pro deo werden ter aarde besteld.

Van de gewone begraafplaatsen werd voor die graven eene oppervlakte van 12529 M². gebruikt. Van de gesloten begraafplaatsen werd ten behoeve van overleden familieleden der aldaar begraven zijnde personen eene oppervlakte van 931 M². geoccupeerd. In totaal was derhalve eene oppervlakte benodigd van 13460 M².

Aan retributies werd ontvangen een bedrag van *f* 4038.—

De nog beschikbare oppervlakte op de Chineesche begraafplaatsen wordt geschat nog voldoende te zijn gedurende 9 jaren.

§ 3. Inlandsche Begraafplaatsen.

Aan het onderhoud en het beheer der Inlandsche Begraafplaatsen werd vroeger van Gemeentewege geen, althans zeer weinig aandacht geschonken.

Naar aanleiding van een ter vergadering, van 26 Maart 1919 geuite klacht aangaande den slechten toestand waarin de begraafplaats te Kalilama verkeerde, werd navolgend besluit aangenomen:

De Gemeenteraad van Semarang, gehoord de besprekingen naar aanleiding van den gezondheidsdienst bij de begroting over 1919, betreffende het begraven van lijken van choleralijders te Kali-lama, protesteert met klem tegen een dergelijke de gezondheid schadelijke wijze van begraven;

Dringt bij den Gouverneur-Generaal aan op het onmiddellijk nemen van maatregelen, waardoor een einde wordt gemaakt aan dezen schandelijken toestand en op het instellen van een ernstig onderzoek naar degenen, die de verantwoordelijkheid ten deze dragen.

Naar aanleiding van dit besluit richtte ondergeteekende zich onder dagteekening van 31 Maart 1919 met een schrijven tot een Raad, waarin o. a. het volgende werd medegedeeld:

„Alvorens 's Raadsbesluit ten deze uit te voeren werd door mij een onderzoek ter zake ingesteld, waarvan de uitkomsten hieronder volgen:

Schade voor de gezondheid. Vooreerst moet worden vermeld, dat het kerkhof aan de Kali-lama *niet* is een *cholera*kerkhof; het is een kerkhof als alle andere. Lijken van choleralijders mogen op alle kerkhoven begraven worden, hetgeen ook geregeld gebeurt. De bijzonderheid van het kerkhof aan de Kali-lama is, dat daar worden begraven alle lijken van personen, overleden in een der stadsverbanden of het cholerahospitaal, onverschillig aan welke ziekte zij zijn bezweken, welke niet door familie of vrienden worden afgehaald.

Het aantal lijken van choleralijders vormt daarvan een klein deel. De geschiedenis van dit kerkhof is vermoedelijk de volgende. Vroeger bestond ter plaatse een militair werk, na opheffing waarvan de gebouwen werden bestemd tot cholera-barak. De lijken der daar overledenen werden in de omgeving begraven en

vermoedelijk ook reeds toen de lijken van onbekende of verlaten personen.

Bij de verplaatsing der cholera-barakken naar de Kali-Baroe werd de oude begraafplaats bestendigd, *omdat zij uit een hygiënisch oogpunt zoo uitstekend was gelegen*. De ligging n. l. in een nagenoeg onbewoonde buurt, op grooten afstand van het naastbij gelegen huis, nabij de monding eener rivier waarin geen vloed loopt, maakte dat ook in tijden van zware epidemieën zonder gevaar voor de volksgezondheid aldaar een groot aantal lijken kan worden begraven. De bestaande toestand levert dus volgens de eenstemmige meening der betrokken medische autoriteiten *geen gevaar op voor de algemeene gezondheid*, sterker nog de begraafplaats is niettegenstaande andere groote bezwaren om hare hygiënisch gunstige ligging steeds gehandhaafd.

Etische en Aesthetische bezwaren. Geheel anders staat de zaak uit een ethisch en aesthetisch oogpunt. Ofschoon de gegeven voorstelling van zaken in sommige bijzonderheden te sterk gekleurd is, zoo is zij toch in algemeenen zin juist en de toestand uit die oogpunten zeer slecht.

Eerstens is de grondwaterstand op de begraafplaats te hoog, zoodat het onmogelijk is de lijken op de vereischte diepte te begraven. Dit heeft tot gevolg, dat inderdaad soms de grond wordt omgewoeld door dieren.

Tweedens is het bruikbare deel der begraafplaats te klein, zoodat na eenigen tijd, lang genoeg overigens om de overblijfselen geheel te mineraliseeren, weer op een reeds gebruikt deel moet worden begraven. Dit is op zich zelf niets bijzonders. Op het Europeesche kerkhof worden de graven om de 10 jaar zoogenaamd geschud d. w. z. opgeruimd, indien niet het recht tot het hebben van een graf is gekocht voor onbepaalden tijd. Die opruiming geschiedt dan echter stelselmatig en de overblijfselen worden te zamen wederom begraven.

Op het kerkhof aan de Kali-lama geschiedt dit opruimen min of meer toevallig, voor het opgegraven gebeente wordt weinig zorg gedragen, men kan het hier en daar aan de oppervlakte vinden.

Derdens is de toestand van de begraafplaats onoorlogelijk. Het terrein is niet geëffend, op de tijdelijk ongebruikte gedeelten overwoekerd met struiken, het wordt niet bewaakt en niet verzorgd.

De verschillende bezwaren vloeien dus niet zoo zeer voort uit *de wijze* van begraven, die onder de bestaande omstandigheden niet verbeterd kan worden, maar uit den *toestand der begraafplaats* zelve.

Verantwoordelijkheid. De gang van zaken in de stadsverbanden is de volgende. Van elken binnenkomenden patiënt wordt zoo mogelijk aangeteekend naam en woonplaats van zijn familie, in alle gevallen de kampong van waar hij afkomstig is. Verkrijgt zijn ziekte een ernstig verloop dan wordt voor een mogelijk overlijden de familie of het betrokken kamponghoofd door tusschenkomst van den Assistent Wedono gewaarschuwd. Dit wordt herhaald soms meermalen ingeval van overlijden. Na het overlijden wordt het lijk ongeveer 24 uur ter beschikking gehouden van familie of vrienden.

Over 1918 werden de lijken van 15% der Inlandsche overledenen afgehaald en door de zorg van familie of vrienden begraven.

Het is een groote zeldzaamheid, dat een lijk wordt opgeëischt, nadat het reeds begraven is, waaruit mag worden besloten, dat de inlichtingsdienst goed werkt.

Voor het begraven van lijken van Chineezers wordt steeds, zonder uitzondering, door organisaties hunner landgenooten gezorgd.

De niet afgehaalde lijken worden op kosten van het Stadsverband begraven. Zij worden te voren in wit goed gewikkeld, een penghoeloe verricht de gebruikelijke ritueele handelingen. De begrafenis-ondernemer is een Javaan, die met Javaansche helpers de begrafenis bezorgt.

Op het feit, dat een ondernemer de begrafenis bezorgt, is aanmerking gemaakt, zonder dat men heeft aangegeven hoe het dan wel moest gebeuren. Ook Europeanen laten hunne begrafenis door een ondernemer bezorgen, bij de Chineezers treden organisaties als zoodanig op.

Voor zooverre het Stadsverband in deze zaak betrokken is kan niet worden ingezien dat dit in zijn plichten tekort schiet.

Thans de verantwoordelijkheid voor den slechten toestand der begraafplaats, welke, zooals moge zijn gebleken, het hoofdpunt vormt.

De instellingsordonnantie der Gemeente Semarang (Stbl. 1906 No. 120) bepaalt in artikel 3, dat de Gemeente heeft te voorzien in de behoefte aan aanleg van begraafplaatsen.

Artikel 5 bepaalt, dat aan de Gemeente worden in beheer gegeven de aan het Land behorende of tot dusverre van Landswege beheerde zaken, genoemd in art. 3, dus ook begraafplaatsen, met verplichting om al die zaken bij voortduring aan hun tegenwoordige bestemming te doen beantwoorden en ze daartoe in goeden staat te onderhouden zoo noodig te herstellen en te vernieuwen.

Bij ordonnantie, opgenomen in Stbl. 1906 No. 160, werden de bepalingen omtrent het begraven van lijken van Europeanen en Inlanders en met hen gelijkgestelde personen (Stbl. 1864 No. 196) gewijzigd.

Daardoor kreeg de Gemeenteraad eerstens de bevoegdheid algemeene begraafplaatsen, eene of meer naar elken landaard afzonderlijk, aan te wijzen, welke bevoegdheid tot dat tijdstip berustte bij het hoofd van Gewestelijk Bestuur. Van die bevoegdheid tot aanwijzing van eene algemeene begraafplaats voor Inlanders is, voor zoover mij bekend, noch voor 1906 door den Resident noch daarna door den Gemeenteraad gebruik gemaakt.

Tweedens kreeg de Gemeenteraad bij bovengenoemde wijziging het recht reglementen vast te stellen op het begraven van lijken en wat daarmede in verband staat, van welke bevoegdheid evenmin gebruik werd gemaakt.

Ten derde werden bij dezelfde wijziging alle andere minder belangrijke en hier niet nader te noemen bevoegdheden opgenomen in de bepalingen omtrent het begraven, van de Hoofden van Gewestelijk- en Plaatselijk Bestuur overgedragen op den Gemeenteraad en zijn Voorzitter.

Het Binnenlandsch Bestuur heeft dus met begraafplaatsen en met begraven geen bemoeienis meer, behoudens het bepaalde bij de Epidemieordonnantie en is in geen geval verantwoordelijk te stellen voor den slechten toestand eener begraafplaats, waarop in het onderhavige geval de zaak neerkomt.

De slotsom van het voorgaande is, dat uitsluitend op de gemeente rust de verantwoordelijkheid voor de gewraakte toestanden. Zij heeft het recht begraafplaatsen aan te wijzen en te sluiten, den plicht algemeene begraafplaatsen te onderhouden en de bevoegdheid reglementen vast te stellen op het begraven.

Verbetering van den toestand. Verbetering van den bestaanden toestand kan worden verkregen

- a. door sluiting der begraafplaats aan de Kali-lama.
- b. door verbetering dier begraafplaats.

De eerste oplossing is uit een hygiënisch oogpunt de minst goede, uit een ethisch oogpunt de meest afdoende en het snelst tot stand te brengen.

De tweede oplossing vordert tijd en geld.

Omheining van de bestaande begraafplaats heeft geen nut, aangezien een omheining de daar komende dieren niet tegen houdt; alleen ommuring zou afdoende zijn.

Ophooging van het terrein kan niet met kleine middelen geschieden.

Voor een oppervlakte, voldoende voor de allernaaste toekomst zijn reeds duizenden M³ grond noodig.

Verbetering van den bestaanden toestand buiten de gemeente om zou kunnen geschieden door vermindering der begrafeniskosten voor Inlanders. Zeer waarschijnlijk worden vele lijken uit het Stadsverband niet afgehaald, omdat de nabestaanden de benoodigde geldsom voor de begrafenis niet bijeen kunnen brengen. Voorts zou wel een groote verbetering kunnen worden verkregen, indien Inlandsche organisaties op zich namen de begrafenis van niet door de familie afgehaalde lijken, zooals dit bij de Chineezen gebeurt.

Naar aanleiding van deze beschouwingen werd ter vergadering van 11 April d.a.v. besloten, bovengenoemd besluit in te trekken, en eene commissie te benoemen tot het instellen van een onderzoek naar den toestand der Inlandsche begraafplaatsen binnen de gemeente, en naar de middelen, om in dien toestand verbetering te brengen.

In deze commissie namen zitting de heeren R. Tjokrosoepono, E. Jansen en R. M. Soerja Amidjaja, welk laatste lid na diens overlijden vervangen werd door den heer Dr. M. Permadi. Ultimo verslagjaar was het advies van deze commissie nog niet ontvangen.

Inmiddels werd aan den dienst van Gemeentewerken opgedragen, voorloopig de meest noodzakelijke verbeteringen aan te brengen.

Gevolg gevende van deze opdracht, is door dien dienst in 1919 een aanvang gemaakt met de noodige verbeteringen. Het terrein is 50 cM. opgehoogd, terwijl de begraafplaats met prikkeldraad is omrasterd, zoodanig, dat geen dieren meer toegang hebben tot die gronden.

HOOFDSTUK XVII.

Havenwezen.

De voorbereiding van het Havenvraagstuk had gedurende het verslagjaar geregeld voortgang.

De Commissie van Bijstand in het belang van het beheer van de haven van Semarang vergaderde vier malen en besprak de verschillende projecten en gegevens, welke in verband met het aanleggen van de zeehaven inkwamen.

De 34e vergadering der Commissie werd door den Voorzitter, den heer A. M. Valkenburg, geopend met de volgende rede.

„Reeds sedert tientallen van jaren hebben plannen bestaan om voor Semarang een zeehaven aan te leggen. In het jaar 1874 benoemde de Regeering een Commissie wier taak het was te onderzoeken of op de Noordkust van Java een zeehaven zou kunnen worden aangelegd voor Midden-Java en of hiervoor Semarang in aanmerking kon komen. In het door die Commissie opge maakt rapport naar aanleiding van bedoeld onderzoek, kwam zij tot de conclusie dat Semarang zelf het allerminst in aanmerking kon komen voor den aanleg van een zeehaven, omdat tengevolge van de flauw aflopende kust en de tot groote diepte doorgaande slappe grondsoort, de kosten van aanleg veel te hoog zouden worden.

In verband met de conclusie dier commissie liet de Regeering het zeehaven-vraagstuk voor Semarang rusten.

Om Semarang echter tegemoet te komen werd 8 à 9 jaar geleden besloten tot den aanleg van een prauwenhaven. Bij den bouw hiervan werden echter verschillende decepties ondervonden, die de Handelsvereniging aanleiding gaven Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal te verzoeken een nieuw onderzoek te doen instellen naar de mogelijkheid om voor Semarang een zeehaven aan te leggen.

Zooals den Commissieleden bekend is, werd dit verzoek ingewilligd. De Ingenieur Nienaber werd aan den toenmaligen Directeur der Haven toegevoegd om speciaal met genoemd onderzoek

te worden belast. Om de Commissieleden aan de toonen, welke moeilijkheden het zeehaven vraagstuk voor Semarang oplevert, wil spreker een korte vergelijking maken met andere havens, zooals Soerabaja en Priok. Soerabaja verkeert in het gunstige geval van onmiddellijk aan diep water gelegen te zijn. Het maken van lange leidammen werd daardoor overbodig. De haven van Priok, hoewel minder gunstig gelegen dan Soerabaja, kan door den aanleg van betrekkelijk korte leidammen in verbinding gebracht worden met diep water.

Zooals reeds door de Commissie in 1874 opgemerkt werd, is de toestand in Semarang geheel anders, door haar flauw aflopende kust en hare ligging aan ondiep water. Om voor Semarang de verbinding van haven met diep water (— 10 M.) tot stand te brengen, zouden dammen moeten worden aangelegd over eene lengte van ± 5 K. M.

Een andere oplossing zou kunnen zijn het bouwen van steigers in diep water en deze door een dam, al of niet van openingen voorzien, in verbinding te brengen met den vasten wal.

De kosten van de uitvoering aan dit plan verbonden zijn geraamd op ± 50 millioen gulden, een bedrag dat veel te hoog is om hiertoe te besluiten. Ook wat het verkrijgen der benoodigde materialen betreft, verkeert Semarang in belangrijk ongunstigere positie dan Soerabaja en Priok.

Terwijl in de onmiddellijke nabijheid van Soerabaja het benoodigde zand ruimschoots wordt aangetroffen, is dit te Semarang geenszins het geval. De vindplaats van zand, benoodigd voor de havenwerken te Semarang, is op zeer grooten afstand gelegen; een uitgebreide vloot van transport- en sleepmateriaal zou noodig zijn om dat zand in de gewenschte hoeveelheden aan te voeren. Voorts zou dit bedrijf alleen in den Oostmoesson kunnen plaats hebben.

De moeilijkheden verbonden aan het zeehaven-vraagstuk zijn van tweeërlei aard: van technischen en van finantieelen. Bij het ontwerpen van diverse plannen is met die moeilijkheden rekening gehouden, en in het daarop betrekking hebbend rapport, den Commissieleden bekend, zijn deze nader besproken en toegelicht.

Aangezien de finantieele zijde van het vraagstuk van zeer veel belang is, komt het spreker gewenscht voor, hierop nogmaals de aandacht te vestigen.

De voornaamste besparingen die, in algemeenen zin, een gevolg zullen zijn van den aanleg eener zeehaven zijn de volgende:

1e. Die op de los- en laadloonen. Hierbij is in aanmerking genomen dat de suiker exporteurs ook in de toekomst nog voor een zeer groot gedeelte middels prauwen, op stroom zullen blijven laden.

2e. Die, welke een gevolg zullen zijn van het vervallen der zoogenaamde „niet werkbare dagen” op de rede.

In totaal werd het bedrag der besparingen geraamd op f 1.600.000.— Door de Regeering wordt nog steeds van het standpunt uitgegaan, dat elke haven zich zelf moeten kunnen bedruipen. Aanvaardt men ook voor Semarang deze opvatting, dan moet het bedrag van f 1.600.000.— als uitgangspunt dienen om te bepalen, welk kapitaal in de haven mag worden vastgelegd.

Neemt men het gebruikelijke percentage, voor rente, aflossing onderhoud enz. van 8% aan, dan zou de havenaanleg mogen kosten een bedrag van rond f 20.000.000.—

Dit bedrag komt vrijwel overeen met dat, hetwelk volgens de berekeningswijze, toegepast door de heeren prof. Kraus en de Jongh, zou zijn gevonden.

Immers daar wordt aangenomen dat per ton goederenbeweging een bedrag van f 13.50 tot f 27. — aan havenaanleg mag worden ten koste gelegd. Hieruit zou volgen dat voor Semarang met een goederenbeweging van 850 duizend ton, in maximum een bedrag van 23 millioen voor havenaanleg zou mogen worden besteed.

De kosten, geraamd voor die verschillende in het rapport bedoelde ontwerpen, overschrijven alle dit bedrag.

Behalve om deze redenen moest van uitvoering dier plannen ook worden afgezien om redenen van praktischen aard. Al deze overwegingen hebben er den Algemeenen Adviseur voor het Havenwezen, den heer Cool toe geleid een nieuw plan te ontwerpen, waarvan de kosten geraamd worden op f 21.000.000.—

Weer als maatstaf nemende het reeds genoemde percentage van 8% dan zou de haven, in engeren zin, jaarlijks moeten kunnen opbrengen een bedrag van f 1.680.000.—

De voornaamste inkomsten worden gevonden in:

Verhuur van kademuren,
Verhuur van terreinen,
Heffing van havengeld.

Stelt men den verhuur per M^2 kademuur op f 350.— dan levert die verhuur voor 1600 M^2 op f 560.000.— De opbrengst der verhuur van ongeveer 56.000 M^2 terreinen kan rond gesteld worden op f 120.000.—. Uit de heffing van havengeld zou dus een bedrag moeten gevonden worden van f 1.680.000.— (f 560.000 + f 120.000) = f 1.000.000.—; per registerton zou dus een havengeld moeten worden van f 1.000.000: f 2.600.000 = f 0.38.

(f 2.600.000.— registerton werd voor de scheepvaartbeweging geconstateerd in het normale jaar 1913).

Dit bedrag van f 0.38 per R. T. moet veel te duur geacht worden in vergelijking met dat, hetwelk in andere havens (gemiddeld f 0.20) moet worden betaald.

Gaat men bij de berekening uit van een normale heffing van f 0.20 per R. T. dan zou men voor den verhuur van 1 M^2 kademuur, f 650.— moeten eischen.

Nogmaals herhaalt spreker dat de finantieele zijde van het havenvraagstuk van zeer ingrijpenden aard is. De kosten van aanleg mogen in geen geval te hoog zijn, omdat Semarang voor alles, moet kunnen blijven concurreeren met andere havens.

In plaats van gezonde ontwikkeling der haventoestanden door den aanleg van een zeehaven te bevorderen, zou een te dure aanleg tot gevolg kunnen hebben dat Semarang door de scheepvaart zou worden vermeden, iets dat allerminst in de bedoeling kan liggen van de voorstanders van de idee „Semarang Zeehaven”.

Zooals reeds gezegd, neemt de Regeering het standpunt in dat elke haven zich zelf moet kunnen bedruipen. Hoewel spreker het een logisch standpunt vind, acht hij toch zeer zeker gevallen denkbaar, waarin hiervan in het belang der goede zaak zelve zal moeten worden afgeweken.

De zeehaven voor Semarang wordt in ieder geval duur tengevolge van zijne ligging aan een zeer flauw afloopenden zeebodem, terwijl bovendien de grondgesteldheid als fundeeringsgrond voor bouwwerken uiterst slecht is. Voorts zou tot den eventueelen aanleg moeten worden overgegaan onder bijzonder ongunstige tijdsomstandigheden. Toch zal niet kunnen worden afgezien van den aanleg van een zeehaven voor Midden-Java, en nog minder om redenen van uitsluitend finantieelen aard.

Van het plan Cool, geraamd op *f* 21.000.000.—, kan worden verondersteld dat de rentabiliteit vrij wel verzekerd is, zonder al te hooge geldelijke opofferingen van den handel te eischen.

Aan de hand van teekeningen wordt toegelicht dat bedoeld plan beoogt de uitbouwing van steigerpieren in een door den aanleg van havendammen gevormde havenkom. Die steigerpieren zullen bestaan uit een plankier van gewapend beton, gedragen door palen van hetzelfde materiaal, die reiken tot in den goeden fundeeringsgrond.

Na nog diverse toelichtingen omtrent dit plan gegeven te hebben komt in bespreking de vraag waar de haven eventueel zal worden aangelegd, hetzij ten Oosten, hetzij ten Westen van het Nieuwe Havenkanaal.

Het plan Cool, beoogt een havenaanleg ten Oosten van bedoeld kanaal, omdat daardoor de beste en gemakkelijkste aansluiting verkregen wordt met de bestaande haventoestanden Voorts is de voorgestelde plaats voor de zeehaven geen beletsel om een goede spoor- en tramverbinding met die haven tot stand te brengen.

Door demping van de vischvijvers, gelegen tusschen de voorgestelde zeehavenkom en het Oosterbandjirkanaal, kunnen waardevolle terreinen gewonnen worden, geschikt voor den bouw van pakhuizen. Een bijkomstig doch zeker niet minder belangrijk voordeel dat met die werkwijze wordt bereikt, is de verbetering van den hygiënischen toestand dier gronden.

Aangezien 87% van de goederenbeweging uit het Oosten komt, behoeft slechts een klein gedeelte t.w. 13 % door de stad en over het havenkanaal geleid te worden, hetgeen eveneens een belangrijk voordeel geacht moet worden van de voorgestelde plaats der haven. Dit zou juist een groot bezwaar worden, indien de haven eventueel ten Westen van het havenkanaal zou worden aangelegd. Het verkeer langs en op het havenkanaal zou veel bezwaren ondervinden van die toenemende goederenbeweging over het kanaal, hetgeen onafscheidelijk verbonden is aan een havenaanleg in het Westen.

Hoewel uit de bescheiden niet blijkt dat aan vorming van ruime industrie-terreinen gedacht is, is zulks inderdaad wel het geval. Immers voor dat doel zouden de terreinen gelegen tusschen

het havenkanaal en het westerbandjirkanaal benut kunnen worden, na deze door opspuiting hiervoor geschikt gemaakt te hebben.

Hoewel spreker persoonlijk oorspronkelijk meer gevoelde voor havenaanleg ten Westen van het Havenkanaal, omdat de goede fundeeringsgrond daar ter plaatse minder diep gelegen is dan ten Oosten daarvan, moet worden toegegeven dat bij toepassing van gewapende betonpalen dat voordeel veel van zijn waarde verloren heeft; het eenige meters langer maken dier palen heeft geen noemenswaardigen invloed op de totale aanlegkosten.

Wat het plan Cool overigens betreft, acht spreker de steigerbreedte te gering. Die breedte is zoo gering dat slechts enkel spoor gelegd kan worden ter weerszijden en in de lengterichting van de loods. Dit moet onvoldoende geacht worden, te meer daar men in Semarang te maken heeft met z. g. breed en smal spoor.

Spreker deelt mede dat het Commissielid Vreede een voorstander is van den bouw van een haven ten Westen van het nieuwe havenkanaal en ook meent aldaar een haven te kunnen bouwen voor een belangrijk lager bedrag dan het plan Cool zou vereischen.

Omtrent de watervoorziening van de schepen werden onderhandelingen gevoerd. In principe werd besloten dat de Gemeente de waterverstrekking op zich zou nemen.

De Commissie keurde in hare 37e vergadering een ontwerp havengeld-reglement goed.

Onder dagteekening van 5 November 1919 No. 3850/19 werd door den Directeur der Haven te Semarang het advies van den Raad gevraagd omtrent een voorontwerp van een Havenradenordonnantie.

Naar aanleiding daarvan, werd onder dagteekening van 14 November 1919 den Raad navolgend schrijven van den Burgemeester aangeboden.

De ontworpen ordonnantie beoogt de instelling van een zelfstandig havenbestuur voor elk der grootere havens van Nederlandsch-Indië. Uit de aangeboden nota van den Algemeen Adviseur voor het Havenwezen in Nederlandsch-Indië ddo. 19 Juni 1919, waarin de grondbeginselen van het ontwerp worden uiteengezet, blijkt, dat in de drie afgelopen jaren reeds werd gewerkt in de lijn van de voorbereiding van een zelfstandig havenbestuur.

Zoo werd o. a. de verhouding der havenbesturen tot andere Gouvernementsdiensten, tot de Locale raden enz. reeds afgebakend in verschillende regelingen, welke in die jaren tot stand kwamen of ter bekrachtiging werden voorgedragen.

Hoewel het verordeningsrecht der Gemeenten nog overal onaangetast bleef, schijnt het in de bedoeling van het ontwerp te liggen, hierin wijziging te brengen. Artikel 54 lid 1 van het ontwerp bepaalt n. l. het volgende :

„Binnen het gebied van den Havenraad wordt, *behoudens ten opzichte van door den Gouverneur-Generaal voor elke haven afzonderlijk te bepalen onderwerpen*, het verordeningsrecht ongewijzigd uitgeoefend door de reeds met dit recht bekleede overheid”.

Als onderwerpen, welke aldus aan het verordeningsrecht van den betrokken lokalen raad kunnen worden onttrokken, zijn in de toelichting op artikel 54 de volgende opgesomd :

Afwatering en Rioleering.

Begraven van lijken en doode dieren.

Boomen langs wegen.

Bouwen en Sloopen.

Brandgevaar.

Bruggen en Duikers.

Commensalenhuisen, Logementen, Koffiehuizen en dergelijke inrichtingen.

Exploitatie passers.

Fabrieken en neeringen.

Kanalen en andere waterwegen.

Latrines.

Oevervoorzieningen.

Openbare bad-, zwem- en waschgelegenheden.

Ophalen van vuil te land en te water.

Opslag van goederen en licht ontvlambare stoffen.

Orde, netheid en zindelijkheid.

Poelen.

Stand- en pleisterplaatsen voor automobielen, voertuigen en lastdieren.

Straatreiniging.

Straatverlichting.

Tijdelijk en voortdurend gebruik van openbare wegen, straten, pleinen, parken en andere terreinen met uitzondering van passers.

Verkeer op straten, wegen, voetpaden, kaden, pleinen en plantsoenen.

Verkeer te en onder water.

Verkeer in de lucht.

Vervoer van licht ontvlambare en kwalijk riekende stoffen.

Wegenonderhoud en nieuwe aanleg.

Ziekeninrichting.

Zelfs al wordt deze serie van onderwerpen met nog hier en daar naar gelang van plaatselijke omstandigheden uitgebreid, dan zal toch niet nader behoeven te worden toegelicht, dat hier sprake is van een ingrijpende wijziging der bestaande staatsrechtelijke verhoudingen, of — zooals het in de nota van den Algemeen Adviseur wordt uitgedrukt — van eene „verschuiving der machtbevoegdheden”. (*)

Waar nu deze „verschuiving” zou plaats hebben in eene richting lijnrecht tegengesteld aan die, welke door Uwen Raad wordt gewenscht, behoeft niet nader te worden aangetoond, dat het uit te brengen advies rijpelijk overweging behoeft.

Reeds op grond hiervan kan m. i. aan het verzoek van den Directeur der Haven om nog vóór 1 December advies uit te brengen, niet worden voldaan.

Blijkens de missive van den Directeur der Haven is het voorontwerp der Havenraden-ordonnantie opgemaakt ten departemente der B. O. W., en heeft de Directeur der Haven de opdracht, om daaromtrent overleg te plegen met Uw College, ontvangen van

(*) De bedoelde zinsnede luidt als volgt:

Allen die het werkelijk wel meenen met de havenbedrijven of daarbij groote belangen hebben, *zoals o. a. de gemeenten waarbinnen de betreffende havens gelegen zijn*, zullen niet anders dan ten volle kunnen instemmen met een organisatie, die in de bestaande omstandigheden op grond van ervaring den meesten waarborg voor gereedelijken bloei biedt; er kan dan ook niet getwijfeld worden of zonder uitzondering zullen alle instituten, bij de nieuwe havenregeling betrokken, medewerken om de „*verschuiving der machtbevoegdheden*” voor zoover die noodzakelijk is ten behoeve van een rationeel havenbedrijf te vergemakkelijken.

den Directeur der B. O. W. Er bestaat echter voor Uw College nog in geenendeele zekerheid, dat de Regeering van Nederlandsch-Indië dit voorontwerp in overweging wenscht te nemen.

Immers, blijkens verschillende artikelen van dit ontwerp moet het havengebied, waarvoor een havenraad wordt ingesteld, beschouwd worden als een gedeelte van een gewest met eigen geldmiddelen, dus als een lokaal ressort, waarop toepasselijk zijn de artikelen 68*a*, 68*b* en 68*c* van het Regeeringsreglement en de bepalingen van het Decentralisatie-besluit en de Locale Raden-ordonnantie.

Het voorontwerp nu der Havenraden-ordonnantie is grootendeels eene navolging der L. R. O., doch bevat enkele belangrijke bepalingen in strijd met het D. B. en met de L. R. O. Zoo zijn volgens artikel 12 van het D. B. de Locale Raden bevoegd om verordeningen vast te stellen nopens onderwerpen de belangen van hun ressort betreffende. Dit wordt nader uitgewerkt in artikel 51 der L. R. O., dat bepaalt dat de verordeningen der raden niet treden in de regeling van huishoudelijke belangen van binnen hun ressort gelegen ressorten van raden. Anderzijds mogen de verordeningen dezer laatste raden geen bepalingen inhouden betreffende punten, waaromtrent is voorzien bij een in hun ressort toepasselijke verordening van een raad, wiens ressort het hunne omvat.

Hieruit blijkt dat door het vaststellen eener verordening het grootere ressort het onderwerp dier verordening kan trekken binnen de sfeer zijner huishoudelijke belangen, mits maar niet getreden wordt in de regeling der huishoudelijke belangen van het kleinere ressort.

De hier bedoelde regeling, die in de practijk van het Indische decentralisatie-recht tot nog toe geen aanleiding tot moeielijkheden heeft gegeven, is in het voorontwerp der Havenraad-ordonnantie echter niet gevolgd. Volgens het reeds bovenaangehaalde artikel 54 toch kan de Gouverneur-Generaal voor elke haven onderwerpen aanwijzen, die aan het verordeningsrecht van den betrokken Localen Raad worden onttrokken en aan den Havenraad worden opgedragen. De Havenraad kan zelfs verordeningen betreffende die onderwerpen door den Localen Raad vastgesteld, door andere vervangen.

Indien het werkelijk in de bedoeling der Regeering ligt, eene havenraden-ordonnantie in den geest van het voorontwerp tot stand te brengen, dan zal dit ontwerp ongetwijfeld vooraf een ingrijpende omwerking ondergaan om het in overeenstemming te brengen met het geldende decentralisatie-recht.

Wanneer daarna rechtstreeks door de Regeering het advies der belanghebbende Locale Raden wordt gevraagd, hetgeen voor een onderwerp als dit zeker het geval zal zijn, bestaat er voor Uwen Raad nog alle gelegenheid zich omtrent het definitieve ontwerp uit te spreken. Wellicht vindt Uw Raad in het schrijven van den Directeur der Haven aanleiding, zich terzake om inlichtingen te wenden tot de Regeering.

Op grond van het bovenstaande besloot de Raad:

1. Den Directeur der Haven te antwoorden, dat de Raad geen aanleiding vindt om aan zijn verzoek gevolg te geven.
2. Zich te wenden tot Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië met het verzoek den Raad in kennis te willen stellen met de plannen der Regeering inzake de reorganisatie van het havenbeheer.

HOOFDSTUK XVIII.

Bevolkings-Registratie.

De inrichting van eene bevolkingsboekhouding had gedurende het verslagjaar steeds de aandacht van het Gemeentebestuur.

Tengevolge van schaarschte aan personeel kon echter nog niet overgegaan worden tot eene uitgebreide verzameling van gegevens, de bevolkingsregistratie betreffende. Het ligt echter in de bedoeling in den loop van het jaar 1920 deze aangelegenheid met kracht ter hand te nemen. Den Directeur van den Woningdienst zal opgedragen worden, een schema samen te stellen, volgens hetwelk eene registratie ingericht zal kunnen worden.

Bij het verzamelen van gegevens, de armenzorg betreffende, is het wederom gebleken, hoe uiterst moeilijk het is, eenigszins betrouwbare statistieken samen te stellen, zoolang niet een burgerlijke stand is ingevoerd, waardoor een einde gemaakt kan worden aan het verwarring verwekkende veranderen van namen. Aangezien de gewoonte bij de Inlandsche bevolking, om bij verschillende levensgebeurlijkheden een anderen naam aan te nemen, ten nauwste samenhangt met godsdienstige en andere volksgebruiken, zullen bij de invoering van een burgerlijken stand groote moeilijkheden zijn te overwinnen.

Nagegaan zal worden, of het mogelijk is, thans reeds eene voorloopige bevolkingsboekhouding in te voeren.

In 1920 zullen ten aanzien daarvan nadere stappen gedaan worden.

